NĀNĀRTHAMAÑJARI

OF

RĀGHAVA

Sources of Indo-Aryan Lexicography

9

NĀNĀRTHAMANJARĪ.

OF

RĀGHAVA

Critically edited

BY

PT. K. V. KRISHNAMOORTHY SHARMA.

DECCAN COLLEGE
Post-Graduate and Research Institute
POONA.

NĀNĀRTHAMANJARĪ

OF

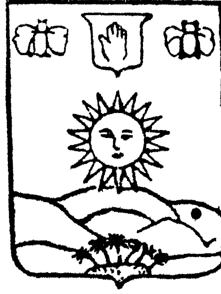
RĀGHAVA

CRITICALLY EDITED BY

K. V. KRISHNAMOORTHY SHARMA.

Vyâkarana Vidvan (Mysore), SHASTRI,

Department of the Dictionary of Sanskrit
on Historical Principles.
Deccan College Post-Graduate and
Research Institute, Poona.

POONA

1954

Code No. L 27.

First Edition : 1000 Copies, November 1954.

Price Rs. 15/-

Published by Dr. S. M. Katre, for the Deccan College Post-Graduate and Research Institute, Yervada, Poona 6.
and
Printed by M. N. Chapekar, Aryasamskriti Mudranalay, Poona 2.

किंचिन्निवेदनम्

संस्कृतभाषायां परिनिष्ठितां व्युत्पत्ति प्रेप्सता कोशग्रन्थेषु विशेषतः परिशीलनं सुतरां नान्तरीयकमित्यत्र शक्तिग्रहोपायेषु कोशस्याप्यन्यतमत्वप्रतिपादकं शास्त्रकृतां वचनमेव पर्याप्तं प्रमाणम् । अतः साम्प्रतमिदं साम्प्रतं यदत्र दक्षिणमहाविद्यालये (डेक्कन कॉलेज) संस्कृताङ्ग्लमहाकोश-संपादनप्रसङ्गे प्राक्कविसहब्धानां बंहीयसामद्य यावदप्रकाशितानां कोशानां परिष्कृत्य प्रकाशन-व्यतिकरे निर्वाहकाणामाज्ञानुसारेण पण्डिताः प्रावर्तिषत । तत्र नानार्थमञ्जर्याख्यकोशसंशोधने जनोऽयं प्रावृतत् ।

पर्यायशब्दप्रतिपादकत्वेनानेकार्थशब्दसंग्रहरूपतया च कोशा द्वैविध्यं प्रतिपद्यन्ते । अमरकोश-वैजयन्ती-हलायुधप्रभृतयः प्रथमे वर्गे मेदिनीशाश्वतानेकार्थसंग्रहादयो द्वितीये चान्तर्भवन्ति । तत्र द्वितीयवर्गे परिगणनीयेयं नानार्थमञ्जरी ।

अस्य कोशस्य प्रणेता राघवः कस्मिन्नभिजने कतमस्मिन्काले प्राणिति स्मेति शृङ्गग्राहिकतया निर्देष्टुं न किमपि नः प्रमाणमुपलभ्यते । नामान्वयाभिजनोल्लेखनकविजनसमयानुसारेण वा नायं स्वसंदर्भस्य प्रक्रमे किमप्युल्लिखति । केषांचित्कोशकाराणां निर्देशोऽप्यत्र विचिकित्सां न शमयितुं प्रकल्पते । अथापि प्रतिपादयिष्यमाणविषयाणां सूक्ष्मेक्षिकया विमर्शनेन नानार्थरत्नमालायाः प्रबन्धुरिरुगप्पदण्डाधिनाथस्य समकालिकस्ततोऽप्यर्वाचीनो वायं राघवो भवितुमर्हतीति कथंचिन्न-स्तर्कः । दण्डाधिनाथसमयस्तु चतुर्दशस्य शतकस्य चरमभागे इति चरित्रविमर्शकाराणां कृतान्तः । ळकारान्तानां क्षकारान्तानां च शब्दानां हकारान्तशब्दप्रघट्टकोपरि संनिवेशः राघवस्य दाक्षिणा-त्यत्वं विवरीतुमलम् । दाक्षिणात्यवर्णमालायास्तथात्वात् । किञ्च शब्दानां आदिमवर्णेन वान्तिमवर्णेन वा क्रमिकत्वेन प्रदर्शनं विमुच्य, नानार्थार्णवसंक्षेपवन्नानार्थरत्नमालावच्च यथाभिलषितप्रदेशसंवेक्षन-मप्यत्र साधकं भवति ।

अस्य कोशस्य संशोधनोपक्रमे तदौपयिकतयास्माकं मातृकाद्वयमेव प्रथममुपलब्धम् । ततः किंचित्कालानन्तरं मातृकात्रयमिति पञ्चभिर्मातृकाभिरिदं कार्यं निर्वर्तितम् । तत्र मातृकाणां A B C D E इति विहितसंज्ञानां विवरणं यथाः—

A — Belongs to Oriental Institute, Baroda; Number 7891 – size $9 \times 1\frac{3}{4}$ inches palm-leaf Manuscript. Contains 11 leaves written on both sides. Each page contains about 9 lines and 26–30 letters in a line. — Author : Rāghava, Scribe Rāma; Script Grantha.

B = Belongs to Oriental Institute, Baroda, Number 7858, — size $9 \times 1\frac{3}{8}$ inches. Contains 75 leaves (numbered 42–116). Written on both sides. Each page contains about 8–10 lines and 25–32 letters to a line. — Author : Rāghava; Scribe Cakkingal Ereccan; Script Malayalam. Handwriting from 7th leaf is hasty.

C = Belongs to Adyar Library, Madras, 33 I 24, No. 824 in Descriptive Catalogue of Manuscripts, Adyar series No. 60. Size $16\frac{1}{10} \times 1\frac{2}{10}$ inches. Contains 38 leaves written on both sides. Each page contains the leaf-numbers from अ—अः, क—क. Script Grantha.

D=Belongs to Adyar Library, Madras. 28 A 77, No. 823 in Descriptive catalogue of Manuscripts, Adyar series No, 60. size 15×1⅛ inches. Contains 54 leaves written on both sides. Script : Grantha.

E=Transcription in Devanāgarī from a palm-leaf Manuscript from Oriental Research Institute, Madras.

K=A palm-leaf Ms consulted to verify a few readings here and there. Belongs to Dr Kuñjan Rāja, brought for a short time through Dr Rāghavan Not collated.

तत्र प्रथमं प्राङ्निर्दिष्टानुसारेण AB संज्ञितमातृकाद्वयाधारेण सज्जीकृते ग्रन्थे CDE संज्ञिताः पश्चादुपलब्धाः । पर सर्वा अपि मातृका लेखनप्रमादभूयिष्ठतायामैकरूप्यं प्रतिपन्नाः संशोधनकर्मणि न नः प्रतीक्षित साह्य वितरीतु प्राभूवन्निति तासा गतानुगतिकतया समानमूलकत्वं तर्कयामः । तत्र पर्याप्तप्रमाणमन्तरा शब्दानामावापोद्वापविषये नः प्रवर्तनमसाप्रतमिति मूलग्रन्थः प्रायस्तथैव निर्दिष्ट. । अथापि कोशान्तराणां पर्यालोचनतः शब्दाः शब्दान्तरैः व्यत्यस्तीकृता इति शब्दसूचीतोऽवगन्तव्यम् । कानिचिदुदाहरणानि प्रतिपादयामः ।

1 पङ्क्तौ सर्वास्वपि मातृकासु सृदाकु शब्दस्थाने ‘ सृपा ’ इति वर्णद्वयमेवोपलभ्यते । तृतीयवर्णो विनष्टः । एकवर्णस्यावकाशश्च विनिर्दिष्टः । इदकोशमुद्रणान्तर चेन्नपुरीतः परीक्षार्थमानीते K संज्ञितकोशेऽपि* तृतीयवर्णस्यैव लोपो दृष्ट इति महदिदं विस्मयस्थानम् । ‘सृदाकु’ शब्दश्च मेदिनी (14-170), विश्वलोचन (28-169), अनेकार्थसंग्रह (57-108) कोशाना साह्येन निर्धारितः ।

271 पङ्क्तौ उन्नतेऽप्यथ गोनाभे इति पाठः अशुद्धः । तत्र ‘ उन्नतेऽप्यथ व्यङ्गो ना भेके ’ इति पठनीयम् । एतत्संस्थाद्वारा प्रकाशितनानार्थरत्नमालोपयुक्त * A2 मातृकायामपि गोनाभे इति पाठो दृश्यते (१५ पुटे) । वस्तुतस्तु मातृकालेखकानामनवधानमूलिकेयमपूर्वा ‘ गोनाभे ’ इति शब्दसृष्टिः । परसवर्णघटिततया निर्देष्टव्यशब्दानामखण्डानामपि अनुस्वारवत्तया लिखतां, वर्तुलाकाराणां चानुस्वाराणां शब्दसमनन्तरमेव निर्दिशता प्रमादेन ‘ थ ’ वर्णं परित्यज्य भेकशब्दैकदेश ‘ भे ’ वर्णस्य द्विरुल्लेखेन च ‘गोनाभे’ इति शब्दाभासः समुदभूदिव । अतश्चात्र ‘ उन्नतेऽप्यथ व्यङ्गो ना भेके ’ इत्येव साधीयान्पाठः ।

365 पङ्क्तौ, ‘ कूर्चे ’ शब्दस्य पीठवाचकत्व नानार्थरत्नमालायाः साह्येन निरणायि । A2 मातृकायामपि ‘ पीते ’ इत्यपशब्दः संदृश्यते ।

367 पङ्क्तौ, ‘ वेदान्ते ’ इत्यपशब्दः सर्वमातृकासाधारणोऽप्यशुद्धः । स्त्री त्रोटौ चञ्चुरेरण्डे इति रत्नमाला (पं. 289) । चञ्चुः स्यात्त्रोटौ *वेरण्डे इति नानार्थसंग्रहः । चञ्चुस्त्रोटौ च वेतण्डे इति A2 मातृका । परं अमरकोशानेकार्थसंग्रह (7. 59) विश्वलोचन (61. 5) प्रभृतिकोशसाह्येन ‘ एरण्ड ’ इति पाठः साधुत्वेन निरचायि ।

727-8 पङ्क्त्योः, वनिताशब्दस्यार्थः प्रमादत्वेन निर्दिष्टः । तत्र हि ‘ वनिता जातरागस्त्रीस्त्रियोस्त्रिषु च याचिते ’ इति मेदिनी (65. 150), ‘ वनिता जनितात्यर्थरागयोषिति ’ इति विश्वलोचनः (145.156) ‘ वनितोत्पादितात्यर्थरागनार्यपि नार्यपि ’ इत्यनेकार्थसंग्रहः

---

* डा. कुञ्जनराजस्येय मातृका कुचिरपरीक्षिता । अथापि न निस्तारः । अनेनोदाहरणेन सर्वमातृकाणामेकमूलकत्वं विभावितम् । * इयं A2 मातृका नानार्थरत्नमालायाः नानार्थमञ्जर्याश्च संघातरूपेति निर्देक्ष्यते ।

(73. 312), उत्पादितानुरागा स्त्री-इति शाश्वतश्च । अतोऽत्र 'जनिता च ते । अबलात्यंर्थरागेषु' इत्यत्यन्ताशुद्धो ग्रन्थः ।

922 पङ्क्तौ, ' निपाते ' इत्यशुद्धः पाठः । तत्र ' नीवाके ' इति शुद्धपाठः विश्वलोचन- (182. 40) मेदिनी (181. 39) साह्येन संगृहीतः ।

995-6 पङ्क्तिद्वयेन व्यत्यस्तेन भाव्यम् । ' अर्जुनी ' शब्दश्चात्र मुख्यत्वेन बोध्यः । तत्र च ' उमायां ' इत्यत्र ' उषायां ' इति भाव्यम् । 996 पङ्क्तौ दृष्टानां अर्थानामर्जुनीशब्द- वाच्यत्वात् । इद शुद्धिपत्रे द्रष्टव्यम् । इद शब्दरत्नसमन्वयकोशपर्यालोचनेन निश्चितम् ।

1167 पङ्क्तौ, ' सोमनि ' इत्यशुद्धम् । ' कुसुम्भ हेमनि महारजते ' इति मेदिनी (107. 15), विश्वलोचनश्च (239. 16) । महारजन कुसुम्भं इति शाश्वतश्च । अतः ' हेमनि ' इति साधुः ।

1183 पङ्क्तौ, श्यामशब्दः वृद्धदारकवचनः । °वृद्धेषु दारके इति त्रुटितो ग्रन्थः । अनेकार्थसंग्रह (29. 342) मेदिनी (110 31) विश्वलोचन (246. 33) कोशैः अयमर्थो निश्चितः । शब्दरत्नसमन्वये तु वृद्धदारौ इति दृश्यते ।

1298 पङ्क्तौ, बुध्न्ये इति कश्चन सदिग्धः शब्दः । चैत्यशब्दस्य बुद्धबिम्बार्थकत्वं कोशा- न्तरतः विज्ञायते । अतः ' बिम्बे ' इत्यस्य विशेषणत्वेन कश्चिदयमपशब्द इति विज्ञायते ।

1345 पङ्क्तौ, ' निष्क्रिया ' इति स्थाने ' निष्क्रम ' इति साधुः । यकारान्तप्रकरणे चास्य संनिवेशो न युज्यते । यतः, ' निष्क्रमो निर्गमे बुद्धिसपत्तौ दुःकुलेऽपि च ' इति विश्व- लोचनः (249. 50) अनेकार्थसग्रहश्च (87. 496), ' निष्क्रमो बुद्धिसपत्तौ निर्गमे दुष्कुलेऽपि च ' इति मेदिनी (111. 45)–शब्दरत्नसमन्वयौ (°ले तथा, 228. 19) । अजयस्तु ' निष्काम ' (52. 8) इति पठति । ' धीसामर्थ्येऽपि निष्क्रमः इति नानार्थरत्नमाला (प. 1763) । अमरकोशटीकायां भानुजी चोल्लिखति ' निष्क्रमो निर्गमे ख्यातो बुद्धिसंपदि निष्क्रम इति रुद्रः ' इति (N. S Ed Bombay 1944, page 393, Sl. 25)

1392-3 पङ्क्तिद्वय व्यत्यस्तीकृत्य पठनीयम् । शब्दरत्नसमन्वयसाह्येन निर्णीतमिदम् ।

1455 अत्र सर्वमातृकोपलब्धोऽपि ' क्षेत्रे ' इत्यशुद्धः पाठः । तत्र ' शक्रो ' इति मुख्यः शब्दः शुद्ध इति निश्चितः । यतः, ' शक्रोऽर्जुनतराविन्द्रे कुटजे ' इत्यनेकार्थसग्रहः (38 472)। ' शक्रौ कुटजवासवौ ' इति शाश्वतः (617) । ' शक्रः कुटजवृक्षे च महेन्द्रेऽपि ' इति नानार्थार्णवसक्षेपः (I. 31. 119) ' शक्रः पुमान्देवराजे कुटजार्जुनभूरुहोः ' इति मेदिनी (129. 87)। अतश्च ' क्षेत्रे ' इत्यसंगतः पाठः ।

1512 विधुरस्त्वरिते इत्यारभ्य, 1514 पङ्क्तौ ' अपत्नीके ' इत्यन्तग्रन्थमध्ये ' विदुर ' इति कश्चिन्मुख्यशब्दो निगीर्णः । तत्र धीरे (अवग्रहः प्रमादपतितः), नागरे, कौरवामात्ये च विदुर इति अन्येष्वर्थेषु विधुर इति च मुख्यौ द्वौ शब्दौ इष्येते इति कोशान्तरपर्यवे- क्षणेनाध्यवसीयते ।

1548 अत्र ' शारीरः क्षोभकरणे ' इत्यशुद्धः पाठः ' शारिरक्षोपकरणे ' इति स्थाने संभूतः । त्र्यक्षररेफान्तशब्दप्रघट्टके चैवमुल्लेखेन सत्य प्रतारिता वयम् । शारिशब्दः प्रथमं 1481 पङ्क्तौ सकृन्निर्दिष्ट एव । अत्र त्वस्य पुनरुक्तिः । लेखकानामनवधानेन शारीरः क्षोभकरणे इति सर्वमातृकास्वप्युपलब्धः । शब्दरत्नसमन्वयेनायं दोषः कथंचित्परिहृतः ।

1712-3 अत्र पेशल शब्दस्य वाच्यत्वेन प्रदत्तेषु मुसले, हरे, कोकिले इति त्रयः शब्दाः प्रमादजनिताः । 'हरे' इति स्थाने हले इति भाव्यम् । 'कोकिले' इति चासबद्धः पाठः तत्स्थाने च गोकिल इति केनचिन्मुख्यशब्देन भाव्यमिति भाति । पर मुसल-हलवाचकस्य गोकिल-शब्दस्य 'मृदुल' वाचकत्वाभावेन, पेशल शब्दस्य मृदुलवाचकत्वेन च ग्रन्थ एव किमपि वैकल्यं प्रतिपन्न इति विज्ञायते । यतः

'अथ गोकिलः । मुसले लाङ्गले चापि' इत्यनेकार्थसंग्रहः (101.680-1), 'गोकीलो मुसले हले' इति मेदिनी (151 85) शब्दरत्नसमन्वयश्च (304.16)। 'गोकिलो मुसले सीरे' इति विश्वलोचनः (344 88) । शब्दरत्नाकरोऽपि । 'गोकीलो मुसले सीरे' इति नानार्थार्णव-संक्षेपः (II. 18 82) । अतश्चात्र ग्रन्थः परिभ्रमजनकः ।

1776 अनेकार्थसंग्रह (176 742) मेदिनी (106 39) नानार्थसंग्रह (60.42) (366 40) शब्दरत्नसमन्वय (320 18) कोशेषु विस्तरशब्द उपलभ्यते ।

1811 प्रकाशशब्दस्य 'स्फुटं' इत्यर्थः कोशान्तरेषु दृष्टः । अतोऽत्र कोशवत्यपि इति स्थाने काशवत्यपीति समञ्जसम् ।

1827 अत्र पङ्क्तौ मुख्यः शब्दो नोपलभ्यते ।

1916 अत्र तृष्णातिरेके इति शुद्धः पाठः विभाव्यते । 'कृष्णातीरे' इति सर्वमातृका-साधारणः अशुद्धः पाठः ।

1967 'सरळ' शब्दस्य ऋजुरित्यर्थः नानार्थार्णवसंक्षेपे (II. 213.1904) अनेकार्थसंग्रहे (105.727) च दृश्यते । अतोऽत्रत्यः 'रज्जौ' इति पाठः असंबद्धः ।

1994 कक्षा स्पर्धापदेऽपि च इति शाश्वतः (771) । स्पर्धास्पदे इति तु न सांप्रतम् ॥

इत्थं न्यूनातिरेकाः सर्वमातृकासाधारणा उपलभ्यन्ते तत्र तत्र । दिङ्मात्रं तु सूचितम् । अस्त्विदम् ।

* नानार्थरत्नमालाख्यस्य इरुगप्पदण्डाधिनाथप्रणीतकोशस्यास्य कोशस्य च भूयः साम्य-मुपलभ्यते । तत्र न केवलं रत्नमालागता भूयस्यः पङ्क्तयः मञ्जर्यामुपलभ्यन्ते किं तु रत्नमाला-प्रकाशनाय परीक्षितायां A2 संज्ञितमातृकायामधिकांशतया निर्दिष्टाः प्रायः सर्वा अपि पङ्क्तयः मञ्जर्यामुपलभ्यन्ते । मुख्यशब्दाना तदर्थानां च वर्णनावसरे A2 मातृकायां दृश्यमानाः पाठभेदा अप्यधोनिर्दिष्टाः मञ्जर्यामुपलभ्यन्ते । इद सर्वं परिशिष्टे प्रदर्शितकोष्ठिकायां प्रदर्श्यते । एतेनोह्यते यदियं A2 मातृका कोशद्वयस्यास्य समष्टिरूपस्य कस्यचिन्मूलकोशस्य प्रतिकृतिरिति । अपरः कश्चिद्विशेषः । दण्डाधिनाथस्य रत्नमालाया दृश्यमान षण्णां काण्डाना विभागक्रममुत्सृज्य एका-क्षरकान्ता द्व्यक्षरकान्ता इत्यादिक्रमेण प्रकरणविभाग प्रतिपन्ना A2 मातृका विशेषतः मञ्जर्या संबन्धमनुभवति । इदं च प्रतिप्रकरणोपसहार पुष्पिकाभ्योऽवगम्यते । एवमादि निध्यायतां नः प्रस्फुरति यत्कोशद्वयमिद संपुटित स्वमूलभूत कोशान्तरं किंचिदासीदित्यनुमापयतीति ।

तत्र मञ्जरी-रत्नमालयोः साधारण्यः पङ्क्तयः प्रथमं प्रदर्श्यन्ते । तत्र प्रथमसंख्याः मञ्जर्या द्वितीयाश्च रत्नमालाया इति विवेकः । ता यथाः—

* Dr. B R. Sharma's edition, Deccan College, Poona.

एकाक्षरशब्देषु समानाः पङ्क्तयः—

12=26, 21=35, 30-1=44-5; 35-6=49-50; 39=53, 331=66; 345=68, 371=72, 383=74, 385-75, 437-8=82-3; 535=93; 537=94A; 828=101; 832=104; 1087=112; 1089-90=114-5, 1123-24=120-21; 1135=123, 1137=125, 1370-1=135-6, 1725-7=147-9; 1729=151; 1934-5=169-70; 1985-6=173-4

किंचिन्मात्रभेदेन साम्यभाजो यथाः—

18=30, 23=37; 25=39, 27-9=41-3, 32-3=46-7, 37-8=51-2; 41-2=55-6, 332=67, 382-3=73-4, 499=86, 502=88; 536=94; 830-1=102-03; 880=107, 1086=111; 1114-6=116-8; 1121=119; 1134-5=122-3, 1170-3=126-9, 1256-7=130-1; 1259=133, 1372=137; 1374-9=139-44, 1614=145, 1731-32=153 and 155, 1932-5=167-70.

एवं द्व्यक्षरशब्दप्रकरणेषु साम्यभाजो यथाः—

70=197; 81=205; 82=206, 272=267, 285=237; 305=256; 306=257; 354=279; 356=281; 372=294.

किंचिद्भेदेन यथाः—

72=198; 80=204; 83=207, 84=208, 88=213; 224=218; 236=229; 337=274, 380=295; 388=299; 1631=1001.

विस्तरभयादेव दिङ्मात्रं सूचितं न तु सर्वं प्रपञ्चितम्। नानार्थमञ्जर्यामुपलब्धाः कोशान्तरेष्वनुपलभ्यमानाः केचन शब्दाः तवकः (157) चातुरीकः (201) आहसः (1913) रागराजः (424) कुकरक्छटः (483) पट्ण (1368) इत्यादयः। अस्मिन्कोशे मन्दिरेऽऽश्रमे (ये) (72) गुप्तिरक्षणे (692) हर्म्येन्द्र (186) उद्वर्तोत्तानिते (787) अवधूतोपेक्षिते (795) राजदेयम° (1437) इत्यादयः संधिदोषाः; यशसिवार्तयोः (706) रहसिदम्भयोः (1279) इत्यादयः समासदोषाः पतिशब्दसप्तम्येकवचने पतौ (679, 963, 1162 1295, 1433, 1464, 1744, (1824) इति 'विद्वासे (1157) इति, राजानां (1034) इत्यादयः शब्ददोषाः तथा रचनादोषाश्च बहवो दृश्यन्ते। सर्वास्वपि मातृकासु सर्वास्वपि पुष्पिकासु राघवीये नानार्थमञ्जर्यामित्येव दृश्यते।

श्लेष (72) शैलूष (81) पत्रि (224) स्थान (287) इत्यादयः केचन शब्दाः नानार्थमञ्जर्यां A2 मातृकायां च दृष्टाः, अथापि तेषा स्थाने शब्दान्तराणि 'रत्नमाला' साह्येन निवेशितानि। रत्नमालायामदृष्टाः मञ्जर्यां A2 मातृकायां च केवल दृश्यमानाः केचन शब्दाः "लक्षणं, निदाघः, चक्षुस्, उदन्तः, मङ्गल्य, निष्क्रयः (निष्क्रिया) उपस्पर्शनं इत्यादयः॥

अकाराद्यनुक्रमेण शब्दसूचीसंग्रहविषयेऽपि नव्यः कश्चित्पन्था अनुसृतः। ऊष्मवर्णपरकाणामनुस्वाराणामिव शब्दद्वयमध्यपतितानां तेषा कदाचिदिच्छानुसारेण परसवर्णीकरणरूपदाक्षिणात्यार्धजरतीयसरणिं परित्यज्यानुस्वारा एव प्रदर्शिताः। अनुस्वारोल्लेखनपद्धत्यनुसारेणापि तेषां परसवर्णघटितोच्चारणस्मरणवासनावशेन तत्तद्वर्गानुसारेण शब्दानां सनिवेशसंप्रदायः बह्वादृतोऽपि निष्प्रमाणत्व तस्योत्पश्यद्भिरस्माभिर्नादृतः। अतश्च सौकर्यानुसारेण सानुस्वारवर्णानामेकत्रैव संनिवेशः नव्यतरसंप्रदायानुरोधीति स एव स्वीकृतः। तत्र च प्रथमं शब्दास्ततो लिङ्गमर्थः

पङ्क्तिसंख्या चेति क्रमः । परिशोधितशब्दाश्च कुण्डलीकृताः । तत्र कुण्डलान्तर्गतशब्दानुसारेण चार्थाः प्रदर्शिताः । मुख्यशब्दाः स्थूलाक्षरैरर्थनिर्देशकशब्दाश्च लघ्वक्षरैर्मुद्रिताः । संदिग्धाना चार्थानां आङ्ग्लभाषाया नानुवादः कृतः । तत्र प्रश्नचिह्नद्योतक(?)रेखा प्रदर्शिता । पङ्क्तिसंख्याश्च केवलं प्रदत्ताः । विशेषतः शोधनं तु परिशिष्टतया योजित (Critical Notes) स्थलेनावगन्तव्यम् ।

अमरकोशादिष्विव शब्दानां याथातथ्येन लिङ्गविशेषनिर्णायकापारिभाषिकश्लोकाना-मस्मिन्कोशेऽनुपलम्भेन कुचित्कुचिल्लिङ्गनिर्देशस्य चास्फुटत्वेन, वाच्यशब्दाना च निर्नियमं वाचकानां पूर्वं पश्चाद्वा निर्देशेन बहुधा भ्रमापादकस्यास्य कोशस्य संशोधने मानुष्यकं न्यूनत्वं प्रेक्षमाणाः संख्यावन्तः क्षन्तुमर्हन्ति । परिशिष्टप्रकरणे यावच्छक्यं प्रमादपरिहाराय यत्ने कृतेऽपि संदिग्धार्थशब्दानामाङ्गलानुवादराहित्य संशोधनस्य सावशेषत्वं पिशुनयति ।

अन्ते चैतद्ग्रन्थसशोधनविषये बहुधा औचित्यप्रदर्शनेन मार्गप्रदर्शनेन चोपकृतवतां श्री. सु. मं. कत्रे महोदयाना तथा श्रीयुत ए. द. कुलकर्णी–म. मं. पाटकर महोदयाना–प्राचार्य V. A. रामस्वामिशास्त्रिणा, तथा मातृकाप्रदानसाह्यकृता, यथोचितकाल चास्य संमुद्रणेनोपकृतवतां आर्यसंस्कृतिमुद्रणाधिकारिणा च नितान्तं कृतज्ञता प्रदर्शयन्नुपसजिहीर्षामि ।

इत्थं विद्वज्जनावधेयः,
क. वे. कृष्णमूर्तिशर्मा

Abbreviations of Works Utilized for this Edition.

AK = Amarakośa text with Maheśvarī com. and Bhānuji's Com. N. S. Press Bombay.
AS = Anekārthasamgraha, Kashi Sanskrit Series No. 68 Benares 1929.
AT = Anekārthatilaka of Mahīpa, Deccan College Poona, 1947.
MED = Medinīkośa, Kashi Sanskrit Series No. 41 Benares 1940.
NR = Nānārtharatnamālā, Deccan College Poona 1954.
NSA = Nānārthasamgraha of Ajaya, Madras 1937
NSK = Nānārthārṇavasamkṣepa of Keśava, Trivandrum Sanskrit series No. 23, 29 and 31 Trivandrum.
MW = Monier Williams Dictionary.
ŚASVATA, Oriental Book-agency edn., Poona 1918.
ŚK = Śabdakalpadruma of Rādhākānta, Calcutta.
ŚRS = Śabdaratnasamanvaya G.O.S, Baroda 1932.
ŚR = Śabdaratnākara (with Marathi meanings),
VL = Viśvalocana (with Bhāṣā ṭīkā) Bombay 1912
Bhide's Sanskrit English Dic. Chitrashala edn. 1926

We note below a few readings as found in A2 MS. (collated for the critical edition of N R) showing close affinity to N M

Lines	N. R.	Lines	N.M = A2	Lines	N R.	Lines	N. M. = A2
35	प्राज्ञणो°	21	प्राङ्कणो°	198	अक तु	72	अकोऽद्रौ
43	°गतौ	29	°गते	201	त्रिषु	78	चन्द्रे
59	कुपापेऽल्पे	44	च पापेऽल्पे	204	दशाननामात्ये	80	दुःशासनापत्ये
69	चोरे	346	चापे	210	न स्त्रिया	74	निर्गम(°मे)
70	शोणिते तु	347	°शोणितयोः	213	त्रिषु	88	प्रास
71	स्याङ्गिप्साच्छादनाब्देषु	370	छद्यत्याच्छादनेऽब्जे च	229	साम्न'	236	साम्नि
			(or तु)	246	स्वर्ग.	297	स्वर्गे
73	जवे	382	जये	247	वृषभ.स्त्र्यौषधे च ना	278	विषमोऽज्ये व(or प)-
86	क्षये	499	जये				टेऽपि च
87	शङ्खध्वसौ	500	शङ्खध्वने	266	व्यङ्गो ना भेके	271	गोनाभे भेके
94	रजनी	536	ध्वजिनी	332	मूषके	459	मूषिके
103	गृहीते	831	ग्रहान्ते	347	पट्टि	458	पट्टी
111	पवने	1086	पचने	350	*1	453	वाट is found
129	पिङ्ग	1173	Sपि स्यात्	567	*. 1	676-7	व्यक्ति with mean-
130	धातरि	1256	दातरि				ings
131	निर्वृतौ	1257	निर्मितौ	620	*. 1	898	[प्रधि°]
139	धने	1374	ध्वनौ	69?	तु त्रिलिङ्गकः	1119	क्षयकामयोः
163	क्लीबे स्य°	1857	पक्षिस्य°	842	कुपिते	1294	कुटिले
164	सन्	1869	सत्	1061	विलासे	1763	विनाशे
168	गर्वे	1933	गर्भे	1179	°वाणी च	194	°वाणेऽद्रौ
130	शुभ्रे	46	शुक्रे	1307	विहङ्गौ खगसायकौ	323	सारथौ चोष्णदीधितौ
181	तर्कः	47	मर्कः	1790	वणिक्पथे	1236	वणिग्धने

List of lines from the N M shown as additional lines in A2 (in N R)

Mañj.	Rat.	Mañj.	Rat.	Mañj.	Rat.	Mañj	Rat.	Mañj.	Rat.
10	46	290	243	652	472‖	1155 6	1785.1·2	1352	2355·1
53	182·3	308	1316	664	466	1174	722	1392	966‖
54	„ 4	311	1325	723	1599.5	1178	749	1446	936‖
67	195	319	1309 1	748	„ .2	1185	747.3	1506	1876
90	199	320	„ .2	750	„ .11	1191	758	1512	1973.3
134	1302.1	322	1318 1	751	„ .9	1200	763	1524	1960.2
139A	„ 8A	326	„ 3	752	1599 10	1206	740‖	1525	1923‖
150	„ 10	336	„ 75	753	„ .3	1216A	771A	1527-8	1953.1·2
151	„ 13	343	1336	799	2253.2	1231	181	1531·2	1973.8-7‖
153	„ 11	357	281	829	101	1238	1806	1535-6	1912.1·2
158	„ 16	387	76	925	1653	1242	1808	1555	1973.4
159	„ 12	413	1354A	930	2270	1244	1800	1655	1024‖
160	„ 17	414	1 357	931	2277	1269	838‖	1657 8	1030.1-2
161	„ 18	452	367	932	2272	1289	788	1675	2014‖
162	„ 7	462	360 2	1023	1739	1290A	807·1A	1718	2398
167	1270	492	380	1029	1667	1336-3	1873·2-4	1775-6	2063
182-3	1302	515	387	1063	2321 5	1339	1873.5	1777	2037
187	1210.1-2	610	1486.2	1064	„ 3	1341	„ .7‖	1802	1100
237-9	1306	615-6	2208.2-3	1065	„ 6	1342	„ 8	1911	2107‖
240	1304	617A	„ .4A	1066	„ 7	1343	„ .6	1993	1168
267	250.2	646	564	1098	682	1345	„ .1‖	2004B	1164.2B
286	237	649	530	1109	2326	1360	2355.2		

A = prior half. B = Posterior half.
‖ indicates the lines slightly different in Ratnamālā from Mañjarī.

श्रीराघवविरचिता

नानार्थमञ्जरी

समस्तविद्यावेत्तारं सुमुखं श्रीविनायकम् ।
अज्ञानतिमिरादित्यं विघ्नघ्नं नौमि संततम् ।
विश्वादीनि समाहृत्य बालानां ज्ञानसिद्धये ।
कविना राघवेणाद्य कृता नानार्थमञ्जरी ।
विश्वप्रकाशो गोपालः शेषकारो धनंजयः ।
शब्दार्णवो वैजयन्ती सूर्यो रुद्रश्च यादवः ।
प्रतापो भागुरिर्दण्डी रभसश्च हलायुधः ।
सुभूतिर्हरिविष्णू च वररुच्यमरोत्पलाः ।
अजयः शाश्वतश्चैते उच्यन्ते पण्डितैः पुरा ।
ॐ प्रश्नेऽङ्गीकृते रोषे प्रौढे ब्रह्मणि चाव्ययम् ।
अः स्याद् ब्रह्मणि विष्ण्वीशकूर्माङ्कणरणेषु च ।
गौरवेऽन्तःपुरे हेतौ भूषणेऽङ्घ्रावुमेज्ययोः ।
आ प्रगृह्ये स्मृतौ वाक्ये परितापे पितामहे ।
घटे भावे च आस्तु स्यादव्ययं कोपपीडयोः ।
आङीषदर्थेऽभिव्याप्तौ सीमार्थे धातुयोगजे ।
इर्वितर्के स्मरे हारे फणरत्नद्युतौ पुमान् ।

C reads at the beginning on a suppl. fol. :

श्रीमत्प्रस्तरसद्मसौधकलशाकूपारगर्भोद्भवो
भूक्षिन्मान्यबलाधिराण्निजसभापूर्वाद्रिमस्तास्थितः ।
कुर्वन्कूटकलोकराण्मृधनिशारम्भे स्वय भूषितां
कारुण्याकरचन्द्रमाः सुमनस· प्रह्लादयन्नेधते ॥
श्रीमन्न्यायविधायिसद्गुणवृतः प्राक्कूटकारीश्वर
स्वर्भानुप्रथनात्तमञ्जुलयश.श्लाध्यप्रसादोत्कर ।
सत्ताभावुकवाग्मिचित्तकुसुदान्यामोदयन्भ्राजते
कारुण्याकरपूर्णिमेन्दुरपरः क्षोणीतलाभ्राङ्कणे ॥

Before line 1, B reads हरिः नानार्थमञ्ज-रिका on marg.

3. A समास्तृत्य for °हृत्य

7. BCE भागुरी for °रिर्. AD रासभश्च for रभसश्च

9 AD अजय्यः for अजयः

12. A °न्त्ययोः for °ज्ययोः

13. AD प्रगृह्य-, C प्रगृह्यौ, E प्रहृत्यौ for प्रगृह्ये

15. E °व्यक्तौ for °व्याप्तौ. A सीमान्ते for सीमार्थे

अग्रे करेणुकक्ष्यान्ते गुहायां शशितेजसि ।
ईर्वारिजदले लक्ष्म्यां वाण्यां कमलकेसरे ।
उः शंभौ क्षत्रिये नेत्रे हरमौलौ हरावपि ।
ऊः स्याच्छुचीन्द्वोः पुरुषे राजपुत्रे गले सुरे ।
प्राङ्क[ङ्ग]णोपमयोः पूर्णकुम्भे वणिजि रक्षणे ।
ऋः कुञ्जरे शिखरिणि विभेदे देवमातरि ।
भावे देवरिपौ नद्यां सुरायां विवरे दिवि ।
ॠ दृष्ट्यां चिकुरे वाताशने विगतसंपदि ।
हिमपद्मदितिस्वर्गधनभूषाभुजाम्बुषु ।
ऌः कुलीरे कपर्दन्ते हस्तिनामपि दंष्ट्रके ।
स्वर्गादित्योर्लिप्तगात्रे गतनम्रि रक्षसि ।
ॡ तु स्यात्कृकलासेन्द्रावङ्केऽक्षिण मकरे सुरे ।
लीलागते लोचनास्थ्नि नागमातरि मातरि ।
एकारस्तेजसि जले रात्रौ हर्म्योदरे हरौ ।
व्योम्न्येकादशसंख्यायां दिनादौ मणिकुट्टिमे ।
ऐ हस्ते दिङ्मुखे वाते हरेऽद्रिशिखरे त्वचि ।
ओ वारिजे जले कुड्ये श्रीदमेघेन्दुयोनिषु ।
शक्रे जीवे विरिञ्चे स्यादौः स्कन्दे गणनायके ।
विशुद्धाङ्गेन्दुकलयोरनन्ते सिद्धपुष्पके ।
अंशब्दो वक्रवाक्येऽतिदीर्घेऽञ्जलिनियोगयोः ।
सप्तस्वरादिमाने च परज्योतिषि च स्मृतम् ।
अः शिखायां सिद्धमन्त्रे प्रगाहेऽर्के रथार्वणि ।

---

18. Mss. read कक्ष्यां, but A (after corr.) लक्ष्म्यां (as in text); cf. notes

20. C शुचीज्यो: (°न्दौ above line). E गजेश्वरे for गले सुरे

25. AD –स्पर्श– for –स्वर्ग–. AD (both before corr.) E –माषा– for –भूषा–. BCE [अं]बुजाम्बुषु

26. A कपौ दंत–

28. A (before corr.) D अर्के; A (by corr. *sec. m.*) अंगे for अङ्के

29. Sl. no. AD 15

32. AD क्वचित् for त्वचि

33 E –मेघेज– for –मेघेन्दु–

35. A °पुष्करे; C °पुष्पके for °पुष्पके

36. BE शंभौ; D शवे for –शब्दो

37. E –मन्त्रे for –माने

38. B ऽर्के– for ऽर्के

चक्रे कुक्कटमूर्धीन्दुबिम्बे ब्रह्मेशाविष्णुषु ।

इति राघवीयनानार्थमञ्जर्यां अज्वर्गः परिसमाप्तः ।

को ब्रह्मण्यर्कवाय्वग्निशमनस्वर्गकेकिषु ।
विष्णावाहतशब्देऽब्धौ धियां शुक्ले वसौ द्युतौ ।
कं शिरोम्बुसुखेषु स्यात्तत्रैव च कमव्ययम् ।
किं प्रश्नाक्षेपकुत्सासु वितर्के क्लीबमव्ययम् ।
कुः स्त्री भूम्यां च पापेऽल्पे कुत्सायां वारणेऽव्ययम् ।

इत्येकाक्षरकान्ताः ।

अर्कोऽर्कपर्णे स्फटिके ताम्रे सूर्ये दिवस्पतौ ।
ज्येष्ठभ्रातरि शुक्लेऽर्कपादपे च पुमान्भवेत् ।
मर्कस्तु काङ्क्षोहाकर्मभेदे पुष्करवायुषु ।
कर्की कर्कटके राशौ स्त्रियां कर्कस्तु मल्लके ।
घटभेदाग्निमुकुरसिताश्वकृपणेष्वपि ।
कङ्कस्तरङ्गे गुप्ते च गृध्रे काके युधिष्ठिरे ।
कूले मधुरिपौ कोके पिके वैवस्वतेऽप्यथ ।
मुनिवल्मीकयोः शैले नाकुः स्यात्पुंसि कथ्यते ।
त्रिलिङ्गे काकुशब्दस्तु ध्वनिवैरूप्यसंभवे ।
गायकानां कण्ठदोषे कच्चिदर्थेऽव्ययं पुनः ।
अङ्कः स्थानान्तिकक्रोडभूषणोत्सङ्गलक्ष्मसु ।
मन्तौ नाटकविच्छेदे चित्रयुद्धे च रूपके ।
टङ्कोऽस्त्री टङ्कणे गुल्फे काणान्तरखनित्रयोः ।

---

39. AD -बिम्ब-. Sl no. ABCD 20. Col. ACD °ज्वर्गः °माप्ता
40. A को ब्रह्मणि समीरार्क-; B को वा ब्रह्मार्कवाय्वग्नि-; CE को ब्रह्मात्मार्कवाय्वग्नि- for prior half
42. ACD किम् for कम्
45 AD सूदे for सूर्ये
46. D शुक्लेर्के. AD अथ for भवेत्
47. Cf. notes for this line. AB मार्कस्तु for मर्कस्तु. C -भेद-.
48. ll. 48 and 49 are transposed in all Mss., cf. notes AD कर्किः. AD अर्कस्तु or कर्कस्तु
50. E गुप्तौ for गुप्ते
51. E तूले for कूले
53 B स्यात् for तु . BC -वैरूप- for -वैरूप्य-
54 BCE कश्चिदर्थे
55 AD °णोत्साह- for °णोत्सङ्ग-
56. AD मतौ for मन्तौ. Mss. नागक° for नाटक°
57. B गुद्धे for गुल्फे

कोशेऽश्मदारणेऽपि स्याज्जङ्घायां मासि कथ्यते ।
न्यङ्कुर्गुरुकुलस्थाग्निशिष्ये नेममुनौ मृगे ।
शङ्कुः पर्णसिराजाले यादोभेदसुसंख्ययोः ।
स्थाणौ शक्तित्र्ये कीले मेहने च पुमानयम् ।
शङ्कातिरेकयो रेकः पाको जरसुनिष्ठयोः(?) ।
अर्भके पचनेऽपि स्याल्लोकस्तु भुवने जने ।
श्लोको यशसि पद्ये च शोकः शृङ्गानुक्रोशयोः ।
दुःखे पादरसेऽपि स्यान्नाकः स्वर्गान्तरिक्षयोः ।
चक्रवाके वृके कोकः शक्रो गोमयदेशयोः ।
किकी चाषे द्रव्यभेदे स्त्रियां केका शिखिस्वने ।
मुष्कोऽण्डकोशे मोक्षे द्रौ रोको रश्मौ बिलेऽपि च ।
शङ्का वितर्कभययोरस्पर्शनविनाशयोः ।
लङ्का रक्षःपुरीशाखाशाकिनीकुलटासु च ।
ढक्का कुल्याशीघ्रवाद्यामृगाङ्काङ्केषु गौरवे ।
अकोऽद्रौ दुरिते क्लेशे ओकोऽस्त्री मन्दिरेऽऽश्रमे(ये) ।
शल्कोऽस्त्री शमले पापे डम्भे च शकलेऽपि च ।
निष्को निर्गमदीनारस्वर्णोरोभूषणेषु च ।
साष्टे शते सुवर्णानां गाङ्गेयेऽपि पुमान्पले ।
वल्कं तु वल्कलेऽपि स्याच्छौकं गतिशुकौघयोः ।
भेकस्तु कातरे भेको मण्डूकेऽपि च कथ्यते ।
चन्द्रे भूम्यां त्रिकः पुंसि त्रये पृष्ठाधरे त्रिकम् ।

---

58. Sl. no. ABCD 30
59. AD नेमिमुखे, C नेमसुने
60. Mss. पर्णे– for पर्ण–. D om the post. half of 1.60 and prior half of 61
61. A °कृपा for °त्र्ये. Mss. मोह्ने for मे°
64. Mss. शृङ्गाप्रकोशयोः
65. Lines 65–6 are omitted in AD.
66. BCE श्नोको गोमायु– for शक्रो गोमय–, cf. notes
68 Sl. no. C 35
71. Cf. notes
72. Mss. श्लेषे for क्लेशे; cf. *NR* 1. 198. A औवस्त्री; BCE ओकः स्त्री; D औकस्त्री
73. Cf, notes.
77. ACDE भीकस्तु; B मिकस्तु; cf. notes
78. Sl. no. ABCD 40

पुष्पभेदे **बको** रक्षःपक्षियक्षानलेषु च ।
कीरे दुःशासनापत्ये शोणके व्यासनन्दने ।
शुकः शुकं तु शैरीषकुसुमग्रन्थिपर्णयोः ।
त्रिष्वल्पे चातके पुंसि **स्तोको राक**स्तु पूषणि ।
राका नवरजाकान्त्योः पूर्णचन्द्रतिथावपि ।
शाकः पक्तौ वृक्षभेदे भूपद्वीपविशेषयोः ।
काका तु स्त्री हरीतक्यां **पङ्को**ऽस्त्री कर्दमैनसोः ।
किष्कुर्हस्ते वितस्तौ च प्रकोष्ठे कुत्सितेऽपि च ।
नल्वेऽथ पापे **कल्को**ऽस्त्री गुल्मे विट्किट्ट(?)दम्भयोः ।
छेकोऽभिज्ञग्रासगृहासक्तपक्षिमृगेषु च ।
अवाचि वानरे **मूक एके** मुख्यान्यकेवलाः ।
शुल्कं घट्टादिदेये स्याज्जामातुर्बन्धकेऽपि च ।

इति त्र्यक्षरकान्ताः ।

आलोको दर्शने द्योते प्रबोधे वन्दिभाषणे ।
करकः पक्षिभेदे स्यात्कमण्डलुकरङ्कयोः ।
डाडिमाक्रोशहस्तेषु पुं स्त्रियां तद्घनोपले ।
करङ्को मस्तकास्थि स्यान्नाळिकेरफलास्थनि ।
क्षेत्त्यसातकयोः (?) खड्गे कङ्कपत्रे च **सायकः** ।
जम्बुकः क्रोष्टृवरुणनीचेष्वप्यथ **पेचकः** ।
उलूके करिणः पुच्छमूलोपान्ते च कथ्यते ।
पृथुकश्चिपिटे बाले **चानकः** स्वनदम्बुदे ।
भेर्यां मृदङ्गे पटहेऽप्यथ लोहापवादयोः ।
कलङ्कोऽङ्के कीटके स्यात्तक्षकस्तु भुजंगमे ।

---

80. Mss. कोणके for शोणके.
81. ABCD शकुंतौ; E शु*न्तु for शुकंतु Mss. शैलूषे for शैरीष, cf. notes
84. AE पंक्तौ for पक्तौ
87. B गुल्मेपि किटदंभयोः for post. half
88. Mss. ऽभिज्ञा– for ऽभिज्ञ.–
90. Sl no. CD 45.
91. C °नोद्योते for °ने द्योते
94 ACDE °फलास्थिनि for °स्थनि
95. B क्षेत्यासाताकयोः; E क्षेत्यपात°
96 D om l. 96
100. Sl. no. ABC 50

वर्धकावथ **पिण्याक**स्तिलकल्के च कुङ्कुमे ।
हिङ्गौ च सिल्हकेऽपि स्याद्**बाह्लीको** विषयाश्वयोः ।
देशभेदे च तत्क्लीब हिङ्गौ कुङ्कुमवीरयोः ।
गाण्डीवेऽपि **पुलाक**स्तु संक्षेपे भक्तसिक्थके ।
तुच्छधान्ये **वृश्चिक**स्तु राश्योषधिविशेषयोः ।
शूककीटेऽपि **प्रतीकः** प्रतिकूले स्त्रियामयम् ।
एकदेशे तु पुंस्येव **भूतिकं** तु नपुंसके ।
स्याद्भूनिम्बे भूस्तृणे च खर्जूरतृणदीप्ययोः ।
[ज्योत्स्निकायां च घोषे च कोशातक्यध्वनि स्मृतम् ।]
कौशिको मुनिभेदे च नकुले शक्रघूकयोः ।
उद्घातरि कुशाजीवे कोशवत्यहितुण्डिके ।
गुग्गुलावप्यथ नदीकात्यायिन्योस्तु **कौशिकी** ।
रुक्तापशङ्कास्वातङ्कः **स्तबको**ऽध्यायगुच्छयोः ।
स्वल्पे दरिद्रे नीचे स्यात्**क्षुल्लक**स्तु त्रिलिङ्गके ।
स्याद्वर्तिके नवदले **वर्तको**ऽश्वखुरे विशि ।
दीपकः स्यादलंकारे यवान्यां जीरकेऽपि च ।
दीपे च दीपनीयां(?) चाजमोदशिखिचूडयोः ।
पीडार्थेऽपि **व्यलीकं** स्यादपराधेऽप्रियेऽनृते ।
कामजे पीनसे क्रौर्येऽकार्ये वैलक्ष्यतथ्ययोः ।
अलीकं त्वाप्रिये स्वर्गे संघेऽनृतललाटयोः ।
अनूकमस्त्रियां वंशे शीले च गतजन्मनि ।
पिनाकः शिवशूले स्यात्तस्य बाणासनेऽपि च ।
स्त्रियां स्याद्**धेनुका** वाजियोषित्यपि पशौ गवि ।

---

101. Mss. वर्धक्यामथ
102. Mss. सिंह्के for सिल्हके. C बाह्लिको
104. D गांडीले
105. C उञ्छ°; E इच्छा° for तुच्छ°. C राश्यौ°
108. BCE भूतृणे. BC –दिव्ययोः for–दीप्ययोः
110. AD शक्रपूगयोः; B वज्रयुलूकयोः for शक्रघूकयोः. Sl. no. ACD 55
111. E °कुण्डिके for °तुण्डिके
115. B वर्तिक for वर्तिके
116. For ll. 116-7, see notes
119. Sl no. A 60
120. E transp. ll. 120 and 121. A om. l. 120 CE प्रिये for अप्रिये. Sl. no. BCD 60

भवान्यां च कृपाण्यां च प्रसूताकरियोषितोः ।
क्षुरिकायां **कालिका** तु दिवाकीर्त्यां च शिल्पके ।
मेघजाले यातनायां वृत्तौ नटनयोषिति ।
दोषे स्वर्णादिधातूनां कृष्णावृद्धिसुरासु च ।
क्रमदेये वस्तुमूल्ये योगिन्याम्बिकयोरपि ।
पटोलशाखारोमालिमांसीज्याकालिमाचिषु(?)।
धूसर्यां नवमेघे च ततः कर्णविभूषणे ।
कर्णिका करिहस्ताग्रे करमध्याङ्गुलावपि ।
सूक्ष्मवस्तुन्यग्निमान्द्ये क्रमुकादिच्छटांशुके ।
ताटङ्के वर्तुले पद्मबीजकोश्यां त्रिसूत्तरे ।
कटकोऽस्त्री राजधान्यां राशौ सानुनितम्बयोः ।
सूच्यग्रे वलये दन्तावलानां दन्तमण्डले ।
सामुद्रलक्षणे चाथ **जल्पाको** मुकुरे पुमान् ।
मेचकस्तिमिरे कृष्णवर्णे स्याद्वाच्यलिङ्गकः ।
ताटङ्कोऽस्त्री परीणाहे विटङ्के कर्णवेष्टने ।
लम्पाको लम्पटे देशे ज्योतिषग्रन्थसंज्ञिते ।
किंपाकस्तु फले मूले **पावकः** पावनेऽनले ।
विपाकः कीर्त्यते स्वादौ परिणामे च दुर्गतौ ।
निपाकः पचने स्वेदेऽप्यसत्कर्मफलेऽपि च ।
पालिकाङ्कुरपात्रे स्या**दुलूको** राजघूकयोः ।
बालिका पिञ्छजाले स्यात्कन्यायां कर्णभूषणे ।

---

124. A च कृपाभ्यां, E चक्रवाक्यां for च कृपाण्यां
127. AD -विधि-; BCE -विद्धि- for -वृद्धि-
129. AD -मांसि-; BCD -मासि-. B -काम-, CE -काक- for -कालि-
130. A खसरियं, D सूसर्यं (both corrupt). AD घन- for नव- Sl. no. C 65
131. Cf. *Med.* 6.60ab
132. Mss. क्रमुकेद्रि- (E °न्द्रि-) for °कादि-. AD °जटांशके for °च्छटां°
133. AB ताडङ्के
135. E दन्तमण्डने
136. AD (before corr.) जाता for चाथ
139. E ज्योतिषे for °ष-. BCE -संज्ञके for -संज्ञिते
140 A lacuna for मूले. B पवने for पावने. Sl. no. ABCD 70
142. Mss. सपाकः for निपाक, cf. notes
144. BC वा पिंछजाले (C पिंछाले; E वापि वाछाले) for पिञ्छजाले स्यात्

मोचकः कदलीशिग्रुनिर्मोचकविरागिषु ।
अशोको वञ्जुले माने द्रुमनिःशोकयोर्मतः ।
वर्तते कटुरोहिण्यामथ क्रूरे च कामुके ।
भयहीने कलौ पुं स्यादभीकः प्रोच्यते ततः ।
आह्निकं नित्यवृत्तौ स्याद्भोजने नित्यकर्मणि ।
हुडुको वाद्यभेदे स्याद्दात्यूहे मदवर्तिने ।
सृदाकुरनिले वज्रे दवाग्नौ प्रतिसूर्यके ।
तूलिका कथिता लेख्यकूर्चिकातूलशय्ययोः ।
अनीकस्तु रणे सैन्ये संदेहेऽपि च कथ्यते ।
नवके दुर्जनेऽपि स्याद्**अंशुकं** नेत्रवस्त्रयोः ।
वार्धकं वृद्धसंघाते वृद्धत्वे भाववृन्दयोः ।
कौतुकं त्वभिलाषे स्यादुत्सवे नर्महर्षयोः ।
हस्तसूत्रे च कुतुके **तन्त्रकः** कपटेऽपि च ।
भूमिका रचनायां स्यान्मूर्त्यन्तरपरिग्रहे ।
नायको नेतरि श्रेष्ठे हारमध्यमणावपि ।
पताकोऽस्त्री वैजयन्त्यां तत्पटश्रेष्ठयोरपि ।
आशङ्का नाशसंकोचभयतर्कग्रहेषु च ।
कोरकं कुड्मलेऽपि स्यात्तक्कोलकमृणालयोः ।
शङ्खकं वलये कम्बुनिधिसंख्यानखेषु च ।
मणौ शीर्षे शिथुवने **नरकं** मद्यभाजने ।

---

145. B -निर्म्रे° for -निर्मो°
146. ABD वंचुले
148. CE कले for कलौ
149. A निनि- for नित्य-
150. AD हंसके; B हसुको; CE हडुको for हुडुको; cf. notes. A स्यादात्सूहे (sic). Sl. no. ACD 75
151. ABCD सपा*रनिले; E स्रष्टाकूरानिले; cf. notes
152. Mss. कुलिका (B कूलि*; C कुलि*; E कुलिकं) कविता (C कवि*-; E lacuna)-लेख्यो: कूर्चिका(B कूच्चिका)कूल (CE कुल)शय्ययोः; cf. notes
153. Cf. notes
154. B अवकं, C अ*क; cf. notes
159. Sl, no. A 80
160. Om. in A. BC पातकोस्त्री; E पताकास्त्री. Sl no. BCD 80
161. AD -तद्ग्रहणेषु for-तर्कग्रहेषु
162. A तत्कीले कर्मृनाल्योः; BCDE तकोलक- (B तत्केलेक-; C तत्कोलक-; D तकोलक) मृणालयो for the post. half
164. C शिधुवने; D (by corr.) निधुवने (before corr. as in text). ACD मध्य° for मद्य°

निरये चाथ पुंसि स्याद्रासिको दक्षिणेऽपि च ।
वर्णकोऽस्त्री प्रकारे स्याच्चन्दनेऽङ्गविलेपने ।
चन्द्रको मेचके चन्द्रे भूषणे बर्हबिन्दुके ।
नालीकं कमले शल्ये बाणेऽपि स्यादथोच्यते ।
वंशनाले च द्रोणीको निर्मोकः परिमोचने ।
तमालपत्रे श्रेष्ठे च पादपे तिलकः पुमान् ।
स्याद्दाम्भिकः कौक्कुटिके वञ्चकेऽप्यथ गैरिकम् ।
स्वर्णेष्टकादावलकः पुरोलम्बनकुन्तले ।
कलिका कोरके हर्षे लासकः पञ्जरेऽस्त्रियाम् ।
नटयोषित्कुथो(?) धूर्ते जम्बुके भाषितेऽपि च ।
अव्यक्तमधुरे श्रेष्ठे वञ्चकः परिकीर्तितः ।
घुटिका तु महारत्ने पिण्डे बद्धरसे मणौ ।
लुब्धकः पुंसि शबरे चान्द्रायामभिलाषिणि ।
पर्यङ्कश्चापि पर्यङ्के मञ्चे परिकरेऽपि च ।
कलङ्कः कृष्णवर्णे स्यात्तमाले तिलकेऽपि च ।
अंशुकं सूक्ष्मवस्त्रे स्यात्परिधानोत्तरीययोः ।
किरणानां समूहे च मुखवस्त्रे तदिष्यते ।
जालकं पद्मके व्यूहे आनाये भूषणेऽनृते ।
बिन्दौ वागुरिके पुंसि गवाक्षे क्षारकेऽपि च ।
कनीनिकायां नक्षत्रे मोक्षे स्यात्तारका स्त्रियाम् ।
पिटकस्त्रिषु बृन्देऽपि पेटके चाथ जालिकः ।
किराते धीवरे हर्म्येन्द्रजालादियुतेऽपि च ।
खेटकौ ग्रामफलकौ गुरौ देश्ये च देशिकः ।
किञ्जल्कः पद्मरेणौ स्यात्केसरेऽपि च कथ्यते ।

---

165. E रसिको
166. A पण्यको for वर्णको
167. CE °सिंदुके for °बिन्दुके
168. नाळीकं
170. Sl no. AD 85
171. E डांभिकः for दाम्भिकः. C कौकुटिके
172. B पुरा-; CE पुना- for पुरो-, E -कुदले
174. CE जबके
178 BE पल्यके
180 Sl no. ACD 90
181 AD करणाना for किर°
182 AD बिंदुके for पद्मके AD °णानृते
185. AD पिटकेस्त्रिषु A ब्रिंदे, B बिंदे. B जालकः
186. B किरातो शबरे for °ते धीवरे
188. BC पुष्क(°ष्प ?)रेणौ, E पुंसि रेणौ

अन्धेऽप्यनेडमूकः स्यात्कीचको दैत्यवंशयोः ।
कुलिकः स्यात्कुलश्रेष्ठेऽप्यंशभागौ तु वण्टकः ।
कूर्चिका क्षीरविकृतौ कर्प्यां दार्विकापि च ।
भूतिका चापि भूनिम्बे पुष्पकं कुसुमाञ्जने ।
पुष्पकं तु रथे वृक्षे चातको हरिणे खगे ।
कञ्चुकी वारवाणेऽह्यावुत्सुको द्वेषगर्वयोः ।
स्यान्मृगाङ्कः कालकण्ठे सितकैरवचन्द्रयोः ।
प्रतीकोऽवयवेऽपि स्यात्प्रातिकूलेऽपि चार्थवत् ।
गुलिको मन्दतनये रसबद्धास्त्रदेशयोः ।
दिङ्नागे चाथ गणको ज्योतिषज्ञलिपिज्ञयोः ।
गणिका वृक्षभेदे स्यात्स्त्रियां वारास्त्रियामपि ।
कटुतुम्ब्यां शुभ्रवेणाविक्ष्वाकुर्नृपतौ स्मृतः ।

इति त्र्यक्षरकान्ताः ।

कलहंसे च कारण्डे चातुरीकः पुमानयम् ।
मातङ्गिकः करिशिशौ भवान्यामपि तत्स्त्रियाम् ।
ज्योत्स्निकायां पटोले च घोषे कोशातकी ततः ।
सालावृकः कपिक्रोष्टुश्वानेषु खदिरे सिते ।
श्रीपर्ण्यां सोमवल्कः स्यादथ बुद्धे विनायकः ।
गुरौ च गरुडे विघ्नराजेऽप्युत्कालिकः पुमान् ।
स्यात्कल्लोले कुड्मले च वल्लर्युत्कण्ठयोरपि ।
लालाटिकः प्रभोर्भावदर्शी कार्याक्षमश्च यः ।

---

189. AD °प्यनेक° for °प्यनेड°; cf. notes. AD वेणुवंशयो:; B वशदैत्ययोः C. blank for को दैत्य

190. BC कलिक. स्यात्कलाश्रेष्ठ for prior half. AD °भागे for °भागौ. Sl. no. ACD 95

191. AD कुंचिका; B कृक्षिका for कूर्चिका AD °प्रवृत्तौ for °विकृतौ. AD कपर्यां, B कृर्प्यां

192 B भूतिकापि च, CE °कामपि for °का चापि. CD पुष्पिक. E कुसुमांतरे

197 ABCD गुळिको. D रसबंधाब्जदेययोः for post. half

200. Sl no. AD 100

202. AD पावन्याम् for भवान्याम्

204. AC -क्रोष्टृ- for -क्रोष्टु-

206. AD om. राजे. AD उत्कालिकः for उत्कलिकः, *MW* in f. gend.

208. CE प्रभौ, and कार्यक्षमे

पुण्डरीको व्याघ्रभेदे दिग्गजेक्षुद्रुभेदयोः ।
पुंनपुंसि सितच्छत्रे सिताम्भोजेऽपि कीर्तितम् ।
जैवातृकः कृशे चन्द्रे भैषज्यायुष्मतोरपि ।
सौगन्धिकं तु चाक्षुष्ये(?) कल्हारेऽपि प्रचक्ष्यते ।
नर्मवाक्परिहासे च स्त्रियामेव **मधूलिका** ।

इति चतुरक्षरकान्ताः ।

अथ कामजले(?) **खः** स्यात्**खा** स्त्री नखरतीक्ष्णयोः ।
खमिन्द्रिये सुखे स्वर्गे शून्यबिन्दौ विहायसि ।
कृपानक्षत्रसंवेशतन्द्रीशान्तरसेषु च ।
कुणिसंभेदगरुडक्षेत्रखङ्गपुरीष्वपि ।

इत्येकाक्षरखान्ताः ।

शिखा स्यादग्रमात्रेऽग्निज्वालायां च स्त्रियां भवेत् ।
लाङ्गलक्यां शिफायां च केकिमौलिशिखण्डयोः ।
शैलपादपयोरग्रे कचबन्धे घृणावपि ।
शङ्खो निधौ ललाटास्थि कम्बौ सानौ भुजंगमे ।
नखरे वलयेऽपि स्यात्संख्यायां पुंनपुंस्यथ ।
शिविरे मन्दिरे वह्नौ मयूरे कुक्कुटे द्रुमे ।
पोत्रिमूषिकयो**राखुः** **शाखी** पादपवेदयोः ।
शाखा स्कन्धे सूत्रभेदे वृक्षे पक्षान्तरे भुजे ।

---

209. A °जेक्षुद्र°, BCE °जक्षुद्र°, D °जेक्षुद्द° for °जेक्षुद्रु°
210. ABD तन्न for पुन. Sl. no. C 105
211. ACD तुषे, B कृषौ, E कृषे for कृशे; cf. *AS*
212. E कल्हार चक्षुष्येपि for चाक्षुष्ये कल्हारेऽपि B प्रचक्षते, D प्रवक्ष्यते
213. ACD मधूलिक.
214. ACDE अथ कामशलाकः स्यात् for prior half,- A शाखानखरती°, C शाकानख*ती°; D शखानखरती°, E शासने नखती° for post. half
218 A शिखः, CD शिख for शिखा
219. E-कौलि- for -मौलि-
221. AC ललाटेस्थनि, D ललाटेस्थ्नि. Sl, no, ACD 110
223. Cf. notes
224. Mss. read पत्रि- for पोत्रि-
225. D वृषे for वृक्षे

निकटे छन्दसां भेदे पादपाङ्केऽपि च स्त्रियाम् ।
पुङ्खः श्येने शरादौ च सुखं स्वर्गाम्बुशर्मसु ।
रेखा लेखा श्रेणिदेवलिपिलेखनराजिषु ।
सूक्ष्मांशके सुन्दरे च मर्यादायां च पुंसि वा ।
वरुणस्य नगर्यां तु स्त्रियां द्रव्ये सुखे नपुम् ।
सुखहेतौ सुखं क्लीबे लिङ्खस्तु गतिनाट्ययोः ।
प्रेङ्खः पर्यटने वाजिगतौ निःसरणे मुखम् ।
प्रारम्भे द्वारि बाणाग्रे प्रधाने ताम्रवक्त्रयोः ।
उपायेऽपि ततो मित्रे सहायेऽपि सखा त्रिषु ।
नखोऽस्त्री नखरेऽक्लीबे षण्डे कोलदलेऽपि च ।
न्युङ्खो मनोऽज्ञेन्यलिङ्गः साम्नि षट्प्रणवेषु च ।

इति द्व्यक्षरखान्ताः ।

सुमुखस्तार्क्ष्यतनये फणिभेदे च पण्डिते ।
मनोज्ञवदने विघ्नराजेऽपि स्याच्च दुर्मुखः ।
नागराजे च मकरे तुरंगे च प्लवंगमे ।
विशिखस्तोमरे बाणे परिव्राज्यग्निसूर्ययोः ।
स्त्री रथ्या शारिकायां च खनित्रे पुंनपंसके ।
गोमुखं कुटिलाकारे वाद्यभाण्डे विलेपने ।
मयूखस्त्विट्करज्वालास्वपि स्कन्देऽपि षण्मुखः ।

इति त्र्यक्षरखान्ताः ।

शिवे सिंहे पञ्चमुखो अलिबाणौ शिलीमुखौ ।
बर्हिर्मुखो द्विजे देवे भल्लाते चित्रकेऽपि च ।
कुहूमुखं तु दर्शादौ कोकिलोत्पातयोरपि ।

---

227. Mss. रेखं (B रेखा) for सुख
228. BCE -राजसु for -राजिषु
229. BCE सूक्ष्मांशेके
231. Sl. no. AC 115
232. B प्रोखः for प्रेङ्ख॰. A मुखः; D मुखे for मुखम्
233. AD प्रथने नम्रवक्त्रयोः for post. half
236. AD °लिंगे
237. C पिंडिते for पण्डिते
240. Sl, no. C 120
243. B द्वि- for ऽपि .

इति चतुरक्षरखान्ताः ।

स्यात्सर्वतोमुखं यज्ञे चान्तरिक्षे च पाथसि ।
क्षेत्रज्ञविधिरुद्रेषु पुंसि तत्परिकीर्तितम् ।

इति पञ्चाक्षरखान्ताः ।

स्वर्गेद्दग्बाणवज्राम्बुदिग्वाग्भूधेनुलोमसु ।
चन्द्रार्कवृषनागेषु पशौ करणवस्त्रयोः ।
कृत्वार्जुनीप(?)अर्वार्थमृगस्त्रीश्रवणेषु च ।
लक्ष्यदृष्ट्योः स्त्रियां पुंसि गौर्गं गमनगीतयोः ।
गा च गाथायां स्त्रीलिङ्गो गो गन्धर्वगणेशयोः ।

इत्येकाक्षरगान्ताः ।

भगः श्रीकाममाहात्म्यवीर्ययत्नार्ककीर्तिषु ।
क्लीबे स्त्रीयोनौ धर्मेच्छातपःसंपत्सु पुंस्ययम् ।
ज्ञानवैराग्ययोः कान्त्यां मोक्षे चाप्यथ पन्नगे ।
नगा अगाः पर्वतेऽर्के पादपे स्यान्मृगो गजे ।
कुरङ्गपशुऋक्षेषु स्त्री याच्ना तस्य योषितोः (?)।
भोगः सुखे स्त्र्यादिरतौ भुजंगफणकाययोः ।
कौटिल्ये पालने राज्ये भोग्ये च द्रविणेऽपि च ।
निर्वेशे पण्यनारीणामुत्साहाभ्यवहारयोः ।
प्रबन्धे रूपकार्थे चार्धलेशे भोज(भञ्ज?)नेऽपि च ।
चतुर्थांशेऽथ सर्वार्थप्राप्तौ क्षेमार्थसिद्धयोः ।
योगः संनहनोपायध्यानसंगतियुक्तिषु ।
योगसूत्रे द्रव्यलाभे विष्कम्भादौ च भेषजे ।

250. B -विष- for -वृष-
251. CE कृत्वार्जुनबलीवर्दे for prior half
252. B -दृष्टो; C -दृष्ट्या A गर्गं
253. Mss. गादाय for गाथाया, cf. notes. B गन्धर्वेश° for गो गन्धर्व°
255. Mss. क्लि- metrical shortening!
257. AD नगावग्नौ; BC नागावगौ, E नगावगौ for नगा अगाः; cf. notes, Sl. no. ACD 130
258. AD -वृक्षेषु for -ऋक्षेषु. Post. half corrupt
259. B °काकयोः, for °काययो
261. AD निर्वेशपुण्य- for निर्वेशे पण्य-
262 Cf. notes. E चार्थ° for चार्ध°
263. CE -याप्तौ for -प्राप्तौ
265. AD भेषणे for भेषजे

वपुःस्थैर्ये प्रयोगे कार्मणे विस्रब्धघातिनि ।
इङ्गं स्यादद्भुते ज्ञाने जङ्गमेङ्गितयोरपि ।
भङ्गस्तरङ्गे रुग्भेदे भेदे जयविपर्यये ।
रागभेदे च खड्गे च भङ्गा तु शणसंज्ञिके ।
भङ्गी प्रकारे तुङ्गस्तु शैलपुंनागयोस्त्रिषु ।
उन्नतेऽप्यथ गोनाभे भेके हिंसार्थके त्रिषु ।
अङ्गं गात्रान्तिकोपायप्रतीकेष्वप्रधानके ।
देशभेदे तु पुंसि स्यादङ्गेत्यामन्त्रणेऽव्ययम् ।
लिङ्गं संगमने चिह्ने माने शेफेभ(श)मूर्तिषु ।
सांख्योक्तप्रकृतौ हेम्नि शिवमूर्तौ प्रचक्षते ।
शृङ्गं विषाणे सानौ च प्रभुत्वे कूर्चशीर्षयोः ।
क्रीडाम्बुयन्त्रे शिखरे स्यादुत्कर्षप्रधानयोः ।
शृङ्गी विषायां वृषभे विषभोज्ये वटेऽपि च ।
गजमीनसुवर्णेषु कुरङ्गेऽपि च कथ्यते ।
रङ्गो रणे खले रागे नृत्तादौ च त्रपुण्यपि ।
जले रथे क्षेत्रभेदेऽप्यथ भृङ्गं तु कुन्तले ।
अळिधूम्याटषिङ्गेषु पुंसि वर्गस्तु संततौ ।
देशभेदे नपुंसि स्यात्सीसभेदकरङ्गयोः ।
भृगुः शुक्रे प्रपाते च जमदग्नौ पिनाकिनि ।
रागोऽनुरागे मात्सर्ये लाक्षादौ रक्तिमत्विषोः ।
[सारङ्गादौ च माधुर्ये प्रणयेऽनुत्तरेच्छयोः ।]
गान्धारादौ रञ्जने च वल्गुश्छागमनोज्ञयोः ।
भाषितेऽपि च भोगी स्याद्राजपन्नगयोरपि ।

---

267. Sl. no. ACD 135
268. Mss. ऋग्वेदे; cf. notes
269. B रंग-; D नाग- for राग-. ABD पण-, CE चण- for शण-. B °सज्ञके
270. AD °पुगवयोस् for °पुंनागयोस्
271. Cf. notes. A °थंकेषु च for °र्थके त्रिषु
272. B °प्रधानकं
274. Cf. notes
275. AD om. l. 275.
278. ADE वृषायां for वि°. E पदे for वटे.
279. AD गजे मीनि सुपर्णेषु for prior half
280. Sl. no AC 140
282. B पगस्तु, CE वगस्तु for वर्गस्तु
283. Cf notes
284. = *VL* 49. 16cd. ACD प्रभावे; CE प्रतापे for प्रपाते; cf. notes
286. Cf. notes
287. Mss. read स्थान for छाग

मार्गो मृगमदे मासप्रभेदेऽन्वेषणेऽध्वनि ।
बौद्धोक्तज्ञानभेदे च गुदसौम्यर्क्षयोरपि ।
नागः सर्पे गजे वृक्षे मृगे मुस्तकमेघयोः ।
नागकेसरपुंनागक्रूराचारानिलेषु च ।
श्रेष्ठे च नागदन्तेऽक्षसीसे रङ्गे रतान्तरे ।
खगः शरार्कविहगामरमेघेन्दुवायुषु ।
राजहंसे ग्रहेऽपि स्यान्मृगभूदेशयोर्लगुः ।
वेगः प्रवाहजवयोर्महाकालफलेऽपि च ।
जले स्वर्गे प्रियेऽपि स्याद्विण्मूत्रादिविनिर्गमे ।
पूगः स्यात्क्रमुके वृन्दे नृपाधिकृतरेखयोः ।
सर्गः स्वभावनिर्मोक्षनिश्चयाध्यायसृष्टिषु ।
उत्साहत्यागयोश्चाथ **त्यागो** वर्जनदानयोः ।
यानाद्यङ्गे **युगः** पुंसि **युगं** युग्मे कृतादिषु ।
अपि हस्तचतुष्के स्यादौषधे वर्षपञ्चके ।
खड्गो मृगान्तरे हेत्यां गण्डकेऽथ शिवे रुचाम्(चि ?)।
लोके वागग्निलिपिषु शिल्पौ **भर्गः** प्रव(च)क्ष्यते ।
दुर्गा गौर्यां कालिकायां **दुर्गं** तु नरके पुरे ।
शैलादिदुर्गमस्थाने त्रिषु त्वेष दुरासदे ।

इति द्व्यक्षरगान्ताः ।

परागः कौसुमे रेणौ स्नानीयादौ रजस्यपि ।
गिरिप्रभेदे विख्यात उपरागे च चन्दने ।
मतङ्गस्तु गजेऽपि स्याच्चण्डालमुनिभेदयोः ।
अपाङ्गो नेत्रयोरन्ते तिलकाङ्गविहीनयोः ।

289. B मार्गे for मार्गो. AE मासे प्रभे*; C मासे***, D मासे प्रभेदा for मासप्रभेदे
290. AD बौद्धोक्तौ
291. E मस्तक- for मु°
293. D ऽक्षिसीसे; E द्विसीसे for ऽक्षसीसे
294. B °वारिषु for °वायुषु
295. Cf. notes
298. B कुसुमे for क्रमुके
304. CE लागग्नि -
306 Mss. द्वेषे for त्वेष. Sl no. after the col. A 152, C 153
307. D कुसुमे for कौसुमे
309. B मातङ्गस्तु
310. Sl. No. AC 155

सारङ्गः पुंसि हरिणे चातके गजभृङ्गयोः ।
रागभेदे भृगौ नृत्ते शबले तु त्रिषूच्यते ।
वराङ्गं स्याद्गजे मूर्ध्नि स्त्रीयोनौ च गुद(ड?)त्वचि ।
पतङ्गः शालिभेदेऽग्नौ मार्जाले पारदे शरे ।
विहंगे शलभे सूर्ये **त्रिवर्गस्तु** दिनत्रये ।
वृद्धौ च धर्मकामार्थे त्रिफलायां त्रिपूरुषे ।
स्थानक्षये सत्त्वरजस्तामसेषु पुमानयम् ।
उत्सर्गो वर्जने त्यागे सामान्यन्यायदानयोः ।
रक्ताङ्गो विद्रुमे भौमे विधौ कम्पिल्लधीरयोः ।
जीवन्तीशूकधान्येषु रोचन्यां तन्नपुंसकम् ।
उद्वेगः स्तिमिते क्लेशे भयेऽमन्थरगामिनि ।
सुन्दरेऽधिकभाग्यांशे दुर्दिनेतरवासरे ।
प्लवंगो वानरे भेके सारथौ चोष्णदीधितौ(तेः) ।
संवत्सरेऽपि **सुभगस्तुरीयांशेऽपि** श्रीमतौ ।
आशुगः पवने बाणे जङ्घालेऽपि पुमान्भवेत् ।
उत्सङ्गो मुक्तसंयोगे सक्थिन्यूर्ध्वकलाङ्कयोः ।
भुजंगोऽहौ विटे वृक्षे **तरङ्गो** वीचिकम्पयोः ।
अनङ्गो मन्मथे वायौ पिशाचच्छाययोरपि ।

इति त्र्यक्षरगान्ताः ।

अभिषङ्गस्तु शपथे शापे सङ्गे पराभवे ।
आक्रोशेऽथ गजश्रेष्ठे **महामृग** इतीरितः ।

इति चतुरक्षरगान्ताः ।

मेघे निदाघे किङ्किण्यां घण्टायां घट्टने च घः ।
घं वाद्यामृतयोर्घा भूवार्ताघोरेषु च त्रिषु ।

312. D भृतौ for भृगौ. BD शबळे
314. ABCD वरदे for पारदे
318. AD सामान्येन्वाय°, B °न्यान्वय° for सामान्यन्याय°. Mss °वादयो for °दानयो.
319. ABD कपिल° for कम्पिल्ल°
320. E रेचन्या for रो°. Sl no.ABC 160
321. B हये for भये
325. C स्वशने; E श्वसने for पवने
326 E °कलागयोः
330. AC च for ऽथ. Sl. no. AC 165
332. B घा for घ E घ वाद्यमृतयोर्माभू for prior half

इत्येकाक्षरघान्ताः ।

ओघः प्रवाहनिवहोपदेशातिशयेषु च ।
वेण्यां परंपरानृत्तद्रुतेष्वपि पुमानथ ।
त्रिष्विष्टेऽल्पे मनोज्ञे च निःसारेऽगुरुशीघ्रयोः ।
कृष्णागरुणि स्पृक्कायामोजःक्षपणयोर्लघुः ।
मोघा स्त्रियां पाटलायां त्रिषु निष्फलदीनयोः ।
नीरदेऽथ **मघो** यज्ञे पुं नक्षत्रे स्त्रियामपि ।
इच्छाप्रशंसयोः **श्लाघा** मे **मघा** भेषजे **मघी** ।
अर्घः पूजाविधौ मूल्येंऽहोदुःखव्यसनेष्वघ**म्** ।

इति द्व्यक्षरघान्ताः ।

परिघः काचकलशे घट्टे प्राकारगोपुरे ।
परिघाते योगभेदे मुद्गरार्गलयोरपि ।
प्रतिबन्धे **निदाघस्तु** ग्रीष्मोष्णस्वेदवारिषु ।
[**सरघा** स्यात्कण्टकारिमधुक्षुद्रनटीषु च ।]

इति त्र्यक्षरघान्ताः ।

ङं क्लीबमञ्जने ना तु भैरवे विषये जने ।

इति ङान्ताः । इति राघवीये कवर्गान्तवर्गाः परिसमाप्ताः ।

ङान्तद्व्यक्षराद्यप्रसिद्धम् ।

चस्तुलुष्केश्वरे चापे चकारे चन्द्रमस्यपि ।

---

336. AC सृक्कायाम् for स्पृक्कायाम् B कृष्णागारुणस्पृक्काया (corrupt) for prior half

337. Mss wrongly मेघो for मोघा, cf. notes

339. Mss read –प्रसगयो for –प्रशसयोः Mss. हे मघा (E °हा) हेषजे मघे for post. half

340 Cf. *NR* 1 273. Sl. no ABC 170

343 E ग्रीष्मोष्म–

344. AD सरघ· for °घा. AE °नदीषु for °नटीषु

345 Col After राघवीये, BE read नानार्थमञ्जर्यां

346. E चापि for चापे

चा स्त्री शोभाशोणितयोश्चं क्लीबे विमले त्रिषु ।
चान्वाचये समाहारेतरेतरसमुच्चये ।

इत्येकाक्षरचान्ताः ।

शुचिः पावकचन्द्रार्कशुक्रशृङ्गारमन्त्रिषु ।
षण्डशुद्धहरश्वेतग्रीष्मानुपहतेषु च ।
स्थिताद्युपधमासेषु (?) त्रिष्वार्चिः शोचिषि स्मृतम् ।
ज्वालामरीचयोः काचाः शिक्यमृद्भेददृग्रुजः ।
रुचिः स्पृहायां कान्तौ स्यादभिषङ्गमयूखयोः ।
अर्चा पूजाप्रतिमयोश्चर्चा स्थासकचिन्तयोः ।
पुं स्याज्ज्वालाभासविट्सु शोचिः शुद्धशुगंशुषु ।
सूचिः सुरतभेदेऽभिनये सीवनधावने (?) ।
केतकीमुकुलाग्रे च भेदके दुर्जनेऽपि च ।
क्रौञ्चो द्वीपे खगे शैले काञ्ची मेखलपट्टयोः ।
पिचुः सुरान्तरे तूले कर्षे च वृषभाश्वयोः ।
प्रपन्नगुदकुष्ठेषु भैरवेऽप्यथ कुन्तले ।
वीचिः स्वल्पेऽवकाशे च तरङ्गे नरके सुखे ।
वीथ्यां कचः शुष्कव्रणे बन्धे केशे व्रणेऽपि च ।
कुष्ठे गुरोः सुते दन्तावलयोषिति तु स्त्रियाम् ।
नीचः प्लवेऽधमे खर्वे मोचा शाल्मलिरम्भयोः ।
मोचः शोभाञ्जने मोक्षे कूर्चं कैतवर्पातयोः ।
भ्रुवोर्मध्ये कुथे श्मश्रौ कुशग्रन्थिविशेषणे ।
चञ्चुस्त्रोटौ च वेदान्ते मञ्चः क(ख?)ट्वेऽपि कथ्यते ।

इति द्व्यक्षरचान्ताः ।

---

348. Sl. no. AC 174
350 Sl. no. C 175
351 A स्थिताद्यपसमासेषु; E सिताद्यपथमासेषु for prior half
354. Cf *NR ŚĀŚ*, *AT*. etc. ACD वर्चा for चर्चा.B वर्चेश्चास्यासर्चितयोः for post. half.E reads for the whole line: अर्चाप्रतिमयोर्वार्चामस्थासकर्चितयोः (corrupt)
355 Cf notes. ACDE शोचः for शोचिः
356. Mss. read –भेदेपि for –भेदेऽभि–
358 C –पट्णयोः, E –पर्णयो. for –पट्टयो
359. Mss स्थूले for तूले; cf notes
360. AD प्रापन्न– Sl. no. ABCD. 180
362. ABCD °पणे; E °पर्णौ for °व्रणे; cf.notes

विपर्यासे विस्तरे च **प्रपञ्चः** संचयेऽपि च ।
श्वेतरोचिस्तु लावण्ये चन्द्रे गर्भे हलायुधे ।

इति त्र्यक्षरचतुरक्षरचान्तौ ।

छ इत्याच्छादनेऽब्जे च छ क्लीबे संवृतौ पुमान् ।
त्रिष्वयं निर्मले नित्ये मलिने भेदकेऽपि च ।

इत्येकाक्षरछान्ताः ।

गुच्छस्तु स्तबके स्तम्बे हारभेदकलापयोः ।
कच्छस्तटेऽम्बरप्रान्ते प्रस्थेऽनूपस्थलेऽपि च ।
गुह्ये पार्श्वे नपुंसि स्याद्बृहन्मत्स्ये च कूर्चके ।
स्कन्धे कूर्मेऽप्यथो **मूर्छा** मोहव्यापारयोः स्त्रियाम् ।
तदेव वल्लकीनादे त्रिष्वच्छो निर्मले तु ना ।
भल्लूकेऽप्यव्ययं(?) **स्वच्छः** स्याच्छुद्धजलमेघयोः ।
पुच्छः शून्येऽवसाने च पश्चाद्भागेऽपि वालधौ ।
तुच्छं तु दुःखे क्षुद्रे च शून्ये स्याद्गर्हिते त्रिषु ।
पिच्छा शाल्मलिनिर्यासेऽप्यन्धे(?)श्वचरणामये ।
पिच्छं खड्गच्छदे बर्हे **उञ्छ**स्तु स्यात्परिग्रहे ।

इति द्व्यक्षरछान्ताः । त्र्यक्षरचतुरक्षरछान्तावप्रसिद्धौ ॥

जो जये विजये मेरौ शब्दे जेतरि मत्सरे ।
जा स्त्रियां देववाहिन्यां योनिसागरवेलयोः ।
ज्या भूमिमौर्व्योः शम्यायां वाहिन्याः पृष्ठभागके ।
जं कटीभूषणे पत्न्यां तेजस्यम्बुनि जन्मनि ।

---

368. Cf. *AK*. 1.2391. AD संचरे for सचये
369 C भर्गे; E गर्गे for गर्भे
370 Sl. no. C 185
376 AC °लेन तु for °ले तु ना
377. E om. स्यात् .
380. D °णोदये for °णामये. Sl no. ABC 190
381. A पंछ, BC पिछं; E पिच्छः for पिच्छ. BD उच्छस् for उञ्छम्
384. For line 384 cf. notes

जुः कीर्त्यां संगरे व्योम्नि जवपैशाचयोरपि ।
जूराकाशे बृहद्ध्वाने भारत्या जीवनेऽपि च ।

इत्येकाक्षरजान्ताः ।

मासोत्साहबलेषूर्जो व्याजः साक्षापदेशयोः ।
छद्मन्यथ कुजो वृक्षे नरकेऽङ्गारकेऽपि च ।
व्रजो गोपे च गोष्ठे च समूहेऽध्वनि पुंस्ययम् ।
अजो हरौ हरे कामे विधौ छागे रघोः सुते ।
अब्जस्तु निचुले शङ्खे पद्मे धन्वन्तरावपि ।
वेधेन्द्वोरपि तेजस्तु पुंसि दीप्तिप्रभावयोः ।
कुञ्जो दन्ते निकुञ्जेऽपि न स्त्रियां संततौ जने ।
प्रजा स्यादथ दन्ते च विप्रेऽहौ पक्षिणि द्विजः ।
स्त्रियां भासारेणुकयोराजिः पङ्क्त्यु(?)द्धभूमिषु ।
क्षणेऽपि स्यान्निजं नित्ये स्वके धर्मेऽपि च त्रिषु ।
गाम्भीर्येऽपि च बीजं तु हेतावङ्कुरकारणे ।
वीर्येन्द्रिये च वाजं स्यादाज्ययज्ञान्नयोरपि ।
पुं यवागौ जले कीर्त्यां मुनौ निस्वनपक्षयोः ।
जवे च वाजी तुरगे कङ्कपत्रे च पक्षिणि ।
पिञ्जस्त्वाधानपटलव्याकुलेषु हरिद्रके ।
तूले बले वधे युग्मे कञ्जः केशविरिञ्चयोः ।
पीयूषपद्मयोः क्लीबं ध्वजश्चिह्नपताकयोः ।
कीर्तिशौण्डिकशेफेषु श्रेष्ठखड्गाङ्गयोरपि ।

---

386. BD सागरे, E सगरे for सगरे
387. AD आकारे for °शे. AE भाजत्या, CD doubtful
390. B कुष्ठे for गोष्ठे. CE द्वेपि for ऽध्वनि
391. Mss. रिपो. for रघो !
392. ACDE °न्वन्तरेपि च
393. D वैद्य– वैद्य– वेद्य–
396. B भाग्या– for भासा–. AD पक्त्युद्ध–, E पंक्त्यध्व– for पङ्क्त्युद्ध (?), cf. notes
399. E –यज्ञांगयोर्
400. CE जवे for जले (both possible), see below. Sl no ABCD 200
401. ABCD जने for जवे A वाजि–; CE वारि– for वाजी
402. CE –पटले
403 ACE कुले, D कूले for तूले. D पथे for वधे. A –विरचयोः
405 AB °शेषेषु for ° शेफेषु

न्युब्जं तु कमठेऽपि स्यात्पुंनपुंसि कुशस्रुचि ।
अधोमुखे च कुब्जे च वक्रे वाच्यवदिष्यते ।
गुञ्जोऽस्त्री गह्वरे बृन्दे घण्टायामथ कथ्यते ।
रजो गुणे च धूल्यां च **राजा** चन्द्रे नृपे प्रभौ ।
उपचारार्कहंसेन्द्रयक्षेष्वपि पुमानयम् ।
पुञ्जस्तु बहले तुल्ये **गञ्जा** तु मदिरागृहे ।

इति द्व्यक्षरजान्ताः ।

अम्भोजं कमले मत्स्ये विश्वामित्रसुतेऽपि च ।
जलजः कौस्तुभे मीने तत्क्लीबे शङ्खपद्मयोः ।
मुरजस्तु मृदङ्गे च ढक्कामुरवयोरपि ।
बलजः स्यात्त्रिषु क्षेत्रे पूर्द्वारे धान्यराशिषु ।
तत्क्लीबे गोपुरे सस्ये संगतावपि तास्त्रियाम् ।
वल्गुदर्शनभूसव्यजोत्तमस्त्रीषु कथ्यते ।
वणिक्करणभेदेऽपि वाणिज्यायामपीष्यते ।
अङ्गजं रुधिरेऽनङ्गे केशे पुत्रे मदे पुमान् ।
नागरे नखरेऽपि स्यात्**सामजस्तु** गजे स्मृतः ।
काम्बोजो हस्तिभेदे च शङ्खदेशविशेषयोः ।
अश्वे पुंनागवृक्षे च सोमवल्के तदिष्यते ।
काम्बोजी माषपर्ण्यां च हिङ्गुपर्ण्यामपि स्मृतम् ।

इति त्र्यक्षरजान्ताः ।

रागराजो रतिपतौ दिवानाथनिशेशयोः ।

---

406. A न्यब्जं. B कर्मरोशी ; CE कर्मरे* for कमठेऽपि, cf. notes
407. AD अयो° for अधो° (ध and य are often confused in Grantha script)
411. C तुले, E तूले for तुल्ये. AD गुजा for गञ्जा
418. A पाणी–; BCDE वाणी for वणिक्
419 BCE पुत्र– for पुत्रे
420. E समाजस्तु for साम°. Sl. no. ABC 210
421 ACD कांभोजो, probably a Southern spelling, cf. L. 423 also
423. ACD काभोजी. B °वाण्यां for °पर्ण्यां
424 ADE -निशीथयो, C -निशीशयोः

राजराजः कुबेरे स्यात्सार्वभौमे धनाधिपे ।
द्विजराजस्तु विप्रेन्द्रे शशाङ्के तार्क्ष्यशेषयोः ।
धर्मराजः कृतान्ते स्याद्बुद्धदेवे तदिष्यते ।

इति चतुरक्षरजान्ताः ।

झः पुमान्भ्रमणे नष्टे प्रतापे हंसचोरयोः ।
घातरि स्यादथो झा तु मदवाग्वोरपि स्त्रियाम् ।

इत्येकाक्षरझान्ताः । द्व्यक्षरादयोऽप्रसिद्धाः ।

ज्ञः प्राज्ञे चन्द्रतनये विषये चात्मगर्वयोः ।
व्यूहे लेपे मूर्ध्नि खरध्वाने क्ली भयपद्ययोः ।
उत्ताने मूढरूपे च पण्डितैस्त्रिषु कथ्यते ।

इत्येकाक्षरज्ञान्ताः ।

दक्षिणे सरले प्राज्ञो विदग्धोदारयोरपि ।
संज्ञा स्याद्भानुभार्यायां गायत्र्यां चैव नामनि ।
चेतनायां च हस्तादेः सूचनायां च वस्तुनः ।

इति द्व्यक्षरज्ञान्तः ।

नामस्मृत्योरभिज्ञा स्यात्क्षेत्रज्ञो निपुणात्मनोः ।

इति त्र्यक्षरज्ञान्तौ । चतुरक्षरमप्रसिध्दम् ।

इति राघवीयनानार्थमञ्जर्यां चवर्गान्तवर्गाः परिसमाप्ताः ।

425, ACDE कुबेरः
426, CE om. lines 426–7
428. ACDE झुः for झः
429. Col. C इति झांताः. B द्व्यक्षरादिझान्तोऽप्रसिद्धः
430. E °वर्गयोः for °गर्वयो
432 E मूर्छे° for मूढ°
433 Mss (wrongly) प्राज्ञे. AD °ग्धोदरयोर्
435. E हस्ताद्यैः A वस्तुनि
436 Col. ADE °रज्ञाताः. B चतुरक्षरोऽप्रसिद्धः, Mss. राघवीये. A om. नानार्थमञ्जर्यां

टः पुमान्करटे धूमे चापेऽर्ककिरणे ध्वनौ ।
कवाटावर्तयोः सूनौ भूव्यावृत्त्योरतु **टा** स्त्रियाम् ।

इत्येकाक्षरटान्ताः ।

देवशिल्पिनि सूर्ये च **त्वष्टा दिष्टं** तु दैवते ।
दिष्टः साक्षात्स्थिते काले **मुष्टिर्दैत्ये** प्रमाणजे ।
अट्टं भित्तिचतुष्के स्यात्क्षामेऽत्यर्थे गृहान्तरे ।
यष्टिर्दामनि दण्डे स्याद्व्याप्यवत्फलकेऽपि च ।
जटा सटा लग्नकचे लतामूलेऽपि केसरे ।
कोटिरग्राश्रचापाग्रसंख्योत्कर्षाश्रयेषु च ।
व्युष्टिः फले समृद्धौ च स्तोत्रे **दृष्टिस्तु** दर्शने ।
ज्ञानेऽक्ष्णि **सृष्टं** क्लीबे स्यात्प्राज्यनिश्चितयोरपि ।
त्रिषु स्यान्निर्मिते मुक्ते **कष्टं** गहनकृच्छ्रयोः ।
दक्षामन्दागदेषु स्यात्**पटुः कूटं** तु न स्त्रियाम् ।
मायानिश्चलयन्त्रेषु कैतवानृतराशिषु ।
अयोघने शैलशृङ्गे सीराङ्गेऽप्यथ शोभने ।
अभावक्षेमयो **रिष्टमिष्टिर्या**गेच्छयोरपि ।
इष्टं संस्कारयोगे च यागे पूज्यतमेऽपि च ।
आशंसिते प्रियतमे **वाटो** वृतौ स्थलाध्वनोः ।
गृहारामप्रदेशे चावटे रोधसि पुंस्ययम् ।
कुटी तु स्यात्कुम्भदास्यामल्पवेश्मनि पुंसि च ।
पट्टः पेषणपाषाणे व्रणादीनां च बन्धने ।

---

437. Before 1.437, B reads हरिः
438. E भुव्या° for भूव्या° Col. A इति टैक
439. AD वेद- for देव- ABC तुष्टा for त्वष्टा
440. E दिष्टं for दिष्टः. Sl. no. BC 220
441. BC ग्रहांतरे
442. B वाच्यवत्. E व्याप्यवल्कलकेपि च for post. half
443. D जटासटौ
444. D -सांख्यो-
445. Cf *AK*. 1. 2411. B फल- for फले, AD स्तोम्रे for स्तोत्रे
446. AD ज्ञानेक्ष्ण-, B ** क्ष्णि
449-50. = var. *AK*. 2407-8
450. CE सिरागे
451. AD रिष्टरिष्टिर्, B रिष्टिरिष्टिर्; C रिष्टः रिष्टिर् for रिष्टमिष्टिर्. ACDE यागे चयेपि च
452. AD योगे for यागे
453 Mss वृत्तौ for वृतौ; cf. notes
454 D वटे for अवटे
455. BCE वा for च
456-7. = *MED*. 35.21

चतुष्पथे च राजादिशासनान्तरपठियोः ।
पट्टी ललाटभूषायां पट्टी लाक्षाप्रसाधने ।
विटोऽद्रौ लवणे षिद्गे मूषिके खदिरेऽपि च ।
कूटो यन्त्रेऽनृते राशौ निश्चले लोहमुद्गरे ।
मायाद्रिशृङ्गयोस्तुच्छे सीरावयवदम्भयोः ।
दिवाकरे तत्किरणे पुरद्वारे मतङ्गजे ।
त्रुटी लेशे संशये च कालाल्पैलाप्रमाणयोः ।
कटोऽतिरेकशवयोः क्रियाकारिश्मशानयोः ।
गजगण्डे शवरथे शय्यायां च स्त्रियां मतः ।
किलिञ्जे समये पुंसि कटिः श्रोण्यां कटी स्त्रियाम् ।
वर्षे चावरणे क्लीबे कटुर्मत्सरतीक्ष्णयोः ।
मधुरादिरसे कट्वकार्याकार्य(?,प्रियेषु च ।
क्षवे प्रियङ्गौ गन्धे स्यात्त्रिषु स्त्रीलिङ्गकेऽप्ययम् ।
रोहिण्यां पूतनायां च रटस्तु गतिशब्दयोः ।
घटः कुम्भे राशिभेदे मणौ ह्रादिनि(?)वृन्दयोः ।
स्त्रियां तु घण्टालम्बिन्योश्चटुश्चाटुः प्रियंवदे ।
छटा समूहे कान्तौ च वेष्टने च वटस्तरौ ।
पिष्टादिना त्वमाङ्गल्यधामकुड्याङ्कणेषु च ।

इति द्व्यक्षरटान्ताः ।

धूर्जटिर्धूर्तचिह्ने स्याच्छंकरे चाथ संपुटः ।
समुद्गके कुरबके चारिष्टं सूतिकागृहे ।

---

457. AD om. lines 457–8
458. Cf *VL.* 77 20 cd
459. = *MED.* 35.27 cd. E पिंगे for षिद्गे
460. AD कूप–, BCE कूपे for कूटो
462. Sl no. BC 230
464. A om. the whole line and B the prior half. B क्रियाकोरि–, CE क्रियाकारी–
466. AC कटि. for कटी
467. ABD कडु for कटुर्
468. B कट्वकार्यकार्या°; C °कट्वकार्याकार्या°
469. AD गन्ध for गन्धे. Mss. read °केप्ययं (प and व being indistinguishable in Grantha and Malayalam scripts)
472 ACD °लिंबिन्योश्
474. cf. notes
475 D शर्करे for शंकरे
476. AD पुरुवके, B वरुवके; CE परुवके for कुरबके

अशुभे निम्बवृक्षे च शुभे तक्राङ्कयोः पुमान् ।
काके च फेनिले नीचे व्यसनेऽनर्थलम्बयोः ।
भाग्यहीनेऽथ **करटः** कुसुम्भगजगण्डयोः ।
काके च वाद्यभेदे च श्राद्धे चैकादशेऽपि च ।
सृगाले निन्द्यजीवे च **कपटः** कैतवेऽपि च ।

इति त्र्यक्षरटान्ताः ।

शिपिविष्टस्तु दुश्चर्मखल्वाटहरिशंभुषु ।
तुलाकोटिस्तु मञ्जीरे क्रकचे **क्रकरच्छटः** ।

इति चतुरक्षरपञ्चाक्षरटान्ताः ।

ठः शंकरे बृहद्ध्वाने वृत्ते वर्णेऽपि वाच्यवत् ।
स्तम्भने साहसे चन्द्रमण्डले कर्णवेष्टने ।

इत्येकाक्षरठान्ताः ।

ज्येष्ठोऽग्रजे स्त्रियां **ज्येष्ठा** देव्यां नक्षत्रशस्तयोः ।
काष्ठा दिक्कालहारिद्रस्थित्युत्कर्षेषु तु स्त्रियाम् ।
दारौ क्लीबमथो **निष्ठा** निष्पत्तौ यज्ञकर्मणि ।
नाशान्तयोश्च निष्कर्षे **कोष्ठो**ऽन्तर्जठरेऽपि च ।
कुसूलेऽन्तर्गृहे **कण्ठो**ऽन्तिके शब्दे गलेऽपि च ।
कामवृक्षे च मूर्खे च गूढविप्रियकारिणि ।
अलसे धुस्तुरे धूर्ते मध्यस्थपुरुषे **शठः** ।
मठश्छात्रादिनिलये बलात्कारे **हठः** पुमान् ।

इति द्व्यक्षरठान्ताः ।

---

478. E नर्म– for ऽनर्थ. B °लम्बने
479. AD –जगदण्डयोः
482. B –खर्वाट–
483. A क्रकरच्छट, B क्रकरश्छट॰, C तु करच्छटः. Sl. no. ACD 240 Col. BC इति चतुरक्षरटान्तौ; D चतुरक्षरपञ्चाक्षरटान्तौ, E चतुरक्षरटान्ताः
484. E क्ते for वृत्ते
485. Col. A इति ठैकम्
486. B –सप्तयोः for –शस्तयो.
487 B काष्ठो. A स्थित्युत्कर्षे तु च; BE स्थितोत्कर्षेषु तु; D स्थित्युत्कर्षे*तु
492 ACD दुत्तुरे, B धुर्धरे; E दंतुरे for धुस्तुरे. C (by corr.) तीर्ते, (before corr.) तीर्थे for धूर्ते
493. Sl. no. AC 245, Col. A ठद्विः

मञ्जिष्ठो वृक्षभेदे स्यात्**कनिष्ठो**ऽतियुवाल्पयोः ।
जरठः कठिने जीर्णे शिथिले चोन्नतानते ।

इति त्र्यक्षरठान्ताः ।

कलकण्ठः कलध्वाने हंसे पारावतेऽपि च ।
नीलकण्ठः शिवे काके खञ्जरीटमयूरयोः ।
लोहपृष्ठस्तु कङ्के स्यात्**कालपृष्ठं** शरासने ।

इति चतुरक्षरठान्ताः ।

डः पुमान्विषये शंभौ हासे त्रासे जये ध्वनौ ।
शङ्खस्वने रौद्ररसे वृथावाचि तु **डा** स्त्रियाम् ।
त्रिषु दृढे शठे शून्ये केल्यान्दोलिकयोरपि ।
डं क्लीबे डामरे दुर्गे वधे डमरुकेऽपि च ।

इत्येकाक्षरडान्ताः ।

दण्डोऽस्त्री लगुडे मानभेदे सैन्ये दमे यमे ।
मन्थानोपाययो राज्ञां शासने मद्यकोणयोः ।
धनप्रकाण्डहिंसासु चण्डांशोः पारिपार्श्वके ।
अश्वे स विंशतिशताङ्गुलौ यष्ट्यां प्रकीर्तितः ।
पिण्डो देहे जपापुष्पे निवासे सिल्हकेऽपि च ।
काण्डोऽस्त्री दण्डबाणार्ववर्गावसरवारिषु ।
अश्वे मन्द्रे न पुं नाले तरुस्कन्धे रहस्यपि ।

---

495. BC जठरः. Col. A ठत्रि
496. BD कल्कंण्ठः
498. Col. A इति ठांताः
499. B हंसे for हासे
501. B transp. त्रिषु and दृढे
502. ACD डमल्ले Col. A इति डैकम्
503. E सैन्य-. ACDE मदे for दमे
504. B मत्य- for मद्य- Sl no. AC 250
505. B धनु- for धन-
506. AD °ताड्गुल्यां
507. ABD जटापुष्पे
509. E न पुंनागे

इभस्तम्बेऽपि च स्त्री वा तु स्यात्पिप्पलिचव्ययोः ।
भाण्डमस्त्री नदीपात्रे भाजने चामरेऽपि च ।
स्यादश्वाभरणे मूलवणिग्द्रव्ये च मन्त्रके ।
चण्डा धनहरीशङ्खपुष्प्योः पुंस्यतिकोपने ।
चण्डी कात्यायनीहिंस्रकोपनस्त्रीषु संमता ।
क्रीडा केलिप्रकारे स्यात्खेलावज्ञानयोरपि ।
गुडः स्याद्गोलके हस्तिसंनाहेक्षुविकारयोः ।
व्याळ(ड)ः सर्पे पशौ मांसे भूगोवाक्षु **त्विडा इळा** ।
बुधपत्न्यां यज्ञपात्रे **क्ष्वेडा** वंशशलाकयोः ।
दन्तोष्ठवाद्ये शब्देऽस्त्री पुंसि कर्णमले विषे ।
नाडी काले षट्क्षणे स्यात्सिरायां मरुदादिषु ।

इति द्व्यक्षरडान्ताः ।

वरण्डस्त्वन्तरावेद्यां युध्यतोर्गजयोर्द्वयोः ।
संदोहे मुखरोगे च काल्यावर्ता(र्त्य ?)सिधेनुषु ।
करण्डो मकुटे पात्रे **कारण्ड**स्तु खगान्तरे ।
कोदण्डो राशिभेदे स्यात्कार्मुके च न तु स्त्रियाम् ।
तुलादण्डो मानदण्डे **चर्ममुण्डा** तु चर्चिका ।

इति त्र्यक्षरचतुरक्षरडान्ताः ।

ढः पिशाचे भये काले जडे गायकरागयोः ।
ध्वनौ पान्थे नपुंसि स्यात्तूर्ये च ज्ञानमूर्खयोः ।
ढक्कायां स्त्री गुणे सर्पे त्रिषु स्याद्गूढसौम्ययोः ।

इत्येकाक्षरढान्ताः ।

---

510. ABD °स्तभे for °स्तम्बे E –चाव्ययोः
513. E °पुष्पोरस्याति° for °पुष्प्यो· पुस्यति°
514. E कोपनस्त्रिषु संमतं for post half
515. Mss. (wrongly) खला– for खेला–
516. A गुळः. Mss. (wrongly) हस्ते for हस्ति –
518. E षडा for क्ष्वेडा
520. AD डीकाले षट्क्षणेपि स्यात् for prior half CD सीराया for सि°
521 Mss. almost परंडसंतरा° (corrupt).
522. B कल्यावर्तासि°, E काल्यापद्मासि° for काल्यावर्तासि°
524. A तु न तु, B तु न त [तु] for च न तु
524 After this line, E reads इति त्र्यक्षरडाताः
525. Sl no. ABCD 260
526. ABCD पिशाच– for °चे

बाढोऽण्डजे दृढे पुंस्त्री प्रतिज्ञायां भृशे नपुम् ।
शुभावहेऽनुमाने च **गूढं** तु त्रिषु ना दृढः ।
शक्ते स्थूले च **व्यूढस्तु** विन्यस्ते संहतावपि ।
ब्राह्मणे पृथुलेऽपि स्याद्गाढं ध्वान्ते दृढेऽपि च ।

इति द्यक्षरढान्ताः ।

प्रगाढं तु भृशे कृच्छ्रे **मुसृण्ढिः** शस्त्रमूर्खयोः ।
समूढः पुञ्जिते भुग्नेऽपस्मारे च धुरंधरे ।

इति त्र्यक्षरढान्ताः । चतुरक्षरमप्रसिद्धम् ।

णशब्दस्तु पुमाञ्जारे भैरवे कण्टके ध्वनौ ।
णा स्त्रियां ध्वजिनीशय्याधेनुनासाकृपासु च ।
णं सरोजदले ज्ञाने त्रिषु निस्तुषवस्तुनि ।

इत्येकाक्षरणान्ताः ।

गुणोऽप्रधाने ज्यासूतरूपादिषु वृकोदरे ।
स्तम्भे संध्यादिसत्त्वादिशब्दादिहरितादिषु ।
अभ्यासेन्द्रियविद्यादिपटुत्वाद्यर्जुनेषु च ।
द्रव्याश्रिते नीतिशास्त्रे सांख्यादिविनयादिषु ।
शौर्ये धैर्ये च गाम्भीर्ये कूपके दधिलक्षणे ।
न स्त्रियां स्यादौदनिके चाथ **द्रोणस्तु** पर्वते ।
आढकानां चतुष्के च वायसे नीवृदन्तरे ।
कृपीपतौ च **द्रोणी** तु गवां घासपरिस्थले ।

---

529 E भृशं for भृशे
530. B त्रिषु वा; CE त्रि**, D तिषु न
531. B स्थूले च शक्ते (by transp). B संहतेपि च. E हसतावपि, metathesis
532. E गाढ- for गाढ. B गाढस्वाते मढेपि च for post. half
533. AB मुसण्ठिः; C मुसण्ढि ; D मुसण्ढिः, E मुसुण्ढिः (all these words being peculiar are not traceable)
534 E सुमूढः पूजिते मुग्ने for prior half
536. ABD धेनू- for धेनु-
538. Mss. प्रधाने for ऽप्रधाने
540. A सभ्यसेन्द्रिय°; B अभ्यस्ते क्लीव°. ACDE पट(E °ड)तात्वर्जुने°
543. E द्रोण्यस्तु for द्रोणस्तु
544. AD ऽपि for च. E निवृतंतरे (sic)
545. Mss. कृपीततौ (corrupt). E घात- for घास-

स्त्रियां काष्ठाम्बुवाहिन्यामथ **भ्रूणो**ऽर्भकेऽपि च ।
स्त्रैणगर्भेऽथ **बाण**स्तु बलिसूनौ शरे पुमान् ।
कणोऽतिसूक्ष्मे धान्यांशे पिप्पल्यां जीरके शरे ।
वेणी स्यात्कचबन्धे च जलस्रोतसि चाल्पके ।
घोणी भूदारकेऽपि स्या**देणी** तु मृगयोषिति ।
गणः समूहे प्रमथे गणनायामपि स्त्रियाम् ।
सेनाविशेषे वितते **मणी** रत्नेऽपि कथ्यते ।
पणो द्यूतादिषूत्सृष्टे भृतौ मूल्ये धनेऽपि च ।
ताम्रिके कार्षिके कुक्कुटायुधादिपरिग्रहे ।
कुणिस्त्वौषधभेदे च कुकरेऽपि च पुंस्ययम् ।
स्थाणुः शर्वे स्थावरादौ स्थिरे कीले प्रकीर्तितः ।
वर्णो द्विजादौ शुक्लादौ स्तुतौ **वर्णं** तु वाक्षरे ।
विलेपने कथायां च गुणरूपयशःसु च ।
निर्व्यापारस्थितौ कालविशेषोत्सवयोः **क्षणः** ।
रवे युद्धे **रणः** पुंसि ध्वनिमात्रे **कणकणौ** ।
ऊर्णा मेषादिलोम्नि स्यादावर्ते चान्तरा भ्रुवोः ।
स्थूणा स्तम्भे गृहस्य स्याल्लोहादिप्रतिमासु च ।
स्पृहापिपासयो**स्तृष्णा** जुगुप्सा करुणा **घृणे** ।
तीक्ष्णं समुद्रलवणे विषे लोहादि**सैन्ययोः** ।
युद्धे त्रिषु खरे क्षारे कटौ चात्मघ्नि पुंसि वा ।
प्राणो हृन्मारुते बोले काव्ये जीवेऽनिले बले ।
तार्णं तु तृणजाले स्यात्क्लीबे **त्राणं** तु रक्षणे ।
कृष्णस्तु केशवे व्यासे कोकिलेऽर्जुनकाकयोः ।

---

549. E चाल्हके for चाल्पके
550 ACDE प्रेणी for एणी
551. E प्रथमे for प्रमथे
552. Mss. मणिरत्नेपि
553. = *AK. l* 2427
554. Mss. transp.ll.554and 555 तात्रिके
555. AC कुणीस्, D तूणीस् for कुणिस्. AD कुक्करे, E तुकरे for कुकरे. Sl. no. ABC 270
557. E चाक्षरे
558. E विलेपनकथाया
560 Mss कुणः कुणौ
व व
564. Sl. no. A 280 ; C 275
566. Mss, बाले for बोले and ऽनले for ऽनिले
567. E तृणशाले
568.° E कोकिलार्जुन–

शूद्रे तामिस्रपक्षेऽग्निकालिनीलगुणेषु च ।
कृष्णा तु द्रौपदीनीलीहरक्रूरेष्वपि त्रिषु ।
पिप्पल्यां च तुलस्यां च क्लीबे लोहमरीचयोः ।
दुरिते मेचके द्रव्येऽथो **श्रेणिः** कारुसंहतौ ।
रथ्यापङ्क्तौ सेकपात्रे नितम्बे **श्रोणिरि**ष्यते ।
वृष्णिस्तु यादवे मेषे जयन्तेऽपि च कथ्यते ।
कर्णः श्रोत्रे सूर्यपुत्रे **तूर्णं** शीघ्रे तदव्ययम् ।
जिष्णुर्जेतरि देवेन्द्रे विष्टरश्रवसि स्मृतम् ।

इति द्व्यक्षरणान्ताः ।

तरुणस्तु नवे यूनि मद्ये प्रथम उत्कटे ।
अरुणः कपिले कुष्ठे संध्यारागेऽर्कसारथौ ।
अव्यक्तरागे निःशब्दे द्रव्ये त्रिषु निरूपितः ।
स्त्रियामतिविषाश्यामामञ्जिष्ठात्रिवृतासु च ।
द्रविणं तु बले वित्ते काञ्चनग्रहभेदयोः ।
शरणं गृहरक्षित्रोर्वधे च **करणः** शिशौ ।
शूद्राविशोः सुतेऽपि स्यात्**करणं** रतिबन्धने ।
प्राणे च साधकतमे नृत्तसंस्थानकर्मणोः ।
क्षेत्रगात्रेन्द्रियेषु स्याद्ववादावङ्गहारयोः ।
संवेशेऽप्यथ यन्त्राणां बन्धने रक्षणेऽपि च ।
ग्रामणीर्नापिते पुंसि श्रेष्ठे ग्रामाधिपे त्रिषु ।
हरिणः स्यात्कुरङ्गे च पाण्डरेऽपि प्रकीर्तितः ।
हरिणी स्यान्मृगीहेमप्रतिमाहरितादिषु ।
वृत्तभेदे यूथिकायां दूर्वादौ सुरयोषिति ।
दक्षिणः सरलोदारपरच्छन्दानुवर्तिषु ।

---

569. E –नीले गुणेषु च
570. E –कृष्णेष्वपि for –क्रूरे°
574. Sl. no. C 280
577. B प्रमथ
578. A (before corr.) करुणः
584. ABC सायकतमे, (ध and य are confused in Grantha script)
585. C क्षेत्र. AD बद्धा(D °वा)दाव (D°वा) ङ्गरागयो ; B वपादा°; CE पवादा° for ववादा°
588. B च for ऽपि
589. E मृगे for मृगी–

दानद्रव्ये **हर्षणं** तु योगभेदे मदेऽपि च ।
श्राद्धदेवे **विषाणं** तु पशुशृङ्गेभदन्तयोः ।
क्रोधे वराहदंष्ट्रे च पुंनपुंसकयोरपि ।
प्रवणः क्रमनिम्नोर्व्यौ प्रह्वे ना तु चतुष्पथे ।
संकीर्णौ निचिताशुद्धौ **श्रीपर्णं** कमलेऽपि च ।
बिल्वेऽथ **ईरणं** शून्ये ऊषरेऽपि प्रचक्ष्यते ।
प्रमाणं हेतुमर्यादाशास्त्रेयत्ताप्रमातृषु ।
प्रतीच्यां च सुरायां च **वारुणी** स्याद्वणिक्पथे ।
विपणिश्च **करेणुस्तु** वारणानां च योषिति ।
कारणं करणे हेतुवादयोः शेखरेऽपि च ।
यातनायां हस्तिसूत्रे मण्डनाङ्कणयोरपि ।
मार्गणो याचके बाणे प्रार्थनेऽन्वेषणेऽपि च ।
लवणो रसरक्षोब्धिभेदेषु त्विषि चेष्यते ।
करिणी हस्तिपिप्पल्यामभिप्रायगजस्त्रियोः ।
सारिणी अल्पसरितां(ति ?)**रोहणो** रत्नपर्वते ।
निर्वाणं निर्वृते मोक्षे सुखे नग्नेऽपि हर्षणे ।
सुवर्णप्रतिमायां च नाशे च गजमज्जने ।
चारणो नित्यसंचारे पुंसि स्याद्देवगायके ।
लक्षणं नाम्नि चिह्ने च गुणे निर्वाचनेऽपि च ।
पद्यादौ सुन्दरे भाग्ये भूषणादावपीष्यते ।

इति त्र्यक्षरणान्ताः ।

तमोमणिस्तु खद्योते नीलमण्यामुडौ शशौ ।
परायणमभिप्रीतौ तत्पराश्रययोरपि ।

---

592. B च संमते, CE मुदेपि च
594. CD क्रो(प्रो ?)थे
596, C निशिता°
597, B इरिणं. AD प्रवक्ष्यते, C प्रचक्षते
598. = *NSK*. 2.36.45 ACD °यत्ताप्रमादिषु, E यत्नाप्रमादिषु
599. Sl. no. A 290; C 280
600. A च for तु
606. Mss. read (wrongly) रोहणे
609. Mss --संचारौ
610 E निर्वचने
611 E दूषणादौ
612. B शिशौ for शशौ
613. E °प्रेतौ for °प्रीतौ

पारायणं समासङ्गे कार्त्स्न्ये पारगतावपि ।
सरोजिन्यां **पुष्करिणी** हस्तिन्यां च जलाशये ।
रोमावल्यां **शिखरिणी** वृत्तभेदरसालयोः ।
स्त्रीरत्ने मल्लिकायां च स्यादु**द्गिरण**मुन्नये ।
वान्तान्नेऽथ रणारम्भे गोपुरे पुरनिर्गमे ।
घण्टापथे **संसरण**मसंबाधे चमूगतौ ।
प्राण्युत्पादे **मेघमाणि**र्मेलाम्बुमलिनाम्बुनोः ।

इति चतुरक्षरणान्ताः ।

परिभाषणमालापे नियमे प्रतिभाषणे ।
निन्दोपलम्भवचने ग्रन्थभेदावलम्भयोः ।
क्रोडीकरणमाश्लेषे आलिङ्गनवराहयोः ।

इति पञ्चाक्षरणान्ताः ।

इति राघवीयनानार्थमञ्जर्यां टवर्गान्तवर्गाः परिसमाप्ताः ।

तः पुंसि कोपे पुच्छे च संभोगे निश्चयेऽपि च ।
धातुवादविधौ चोरे प्रकृतार्थे तु त्रिष्वयम् ।
करुणायां तु **ता** स्त्री स्याद्धातुवादे तदव्ययम् ।
ते क्रीडने चाभिधेये **तृट्** पिपासेहयोः स्त्रियाम् ।
स्वित्प्रश्ने च वितर्के च **तुः** स्याद्भेदेऽवधारणे ।

इत्येकाक्षरतान्ताः ।

---

614. =*AT*. 76. 122; cf *AS*. 119 89, *MED*. 52 103 E समाभ्यगे. Mss कार्त्स्ये पर(E °रि)गतावपि

615. C सरोजन्या

617. AD उद्गारणम्, BCE उद्गरणम् Sl. no.: CD 290

619. ABE चमूपतौ

620. CD मेळ°, E मेल° for मेघ°

623 Col AD राघवीये (omitting नानार्थमञ्जर्यां), C om राघवीये

624. E तुच्छे for पुच्छे

625. B त्वयं त्रिषु (by transp.)

626. CE करुणा धातुता स्त्री स्यात् for prior half

627. Mss. °सेहये for °सेहयो.. Sl. no. C 295

रीतिः प्रचारे स्यन्दे च प्रकारे लोहकीटके ।
आरकूटे प्रवासे च डिम्बे गमनदुःखयोः ।
अतिवृष्टावनावृष्टौ शलभे मूषिके शुके ।
अत्यासन्ने च राजानश्चाथो जातिस्तु जन्मनि ।
छन्दोलंकारसामान्यधात्रीगोत्रेषु कीर्तितः ।
पराध्यर्यजन्मनि श्रेष्ठे मालत्यां स्यादथो रतिः ।
स्मरप्रियायामिच्छायां सुरते क्रीडरागयोः ।
जातः स्यादुन्नते वृद्धेऽप्युच्छ्रितोन्नद्धयोरपि ।
रीतिः स्वभावे स्रवणे द्वति(?)प्रकृतिसौख्ययोः ।
धृतिर्योगे धारणे च प्रवृद्धौ प्रीतिसौख्ययोः ।
प्रज्ञानाध्वरधैर्येषु पुष्टे स्याच्छन्दसि स्त्रियाम् ।
भूतिर्भस्मनि मातङ्गशृङ्गारे जन्मसंपदोः ।
सत्तायामपि वृत्तस्तु वर्तुलेऽतिदृढे पुमान् ।
स्वरूपे चरिते पद्ये जीवने वर्तनेऽपि च ।
स्याद्वृत्तिर्नाट्येन्द्रजाले कौशिक्यादिकृषीषु च ।
विचारे स्तम्भने ज्ञाने स्नेहे वर्तनजीवने ।
लो(ला?)भे कवीनां रचनाभेदे क्लीबे तदुच्यते ।
वित्तं ख्याते धने लब्धे क्लीबे ज्ञाते विचारिते ।
ऋतिर्गतौ जुगुप्सायां स्पर्धामङ्गलसाधके ।
गतिर्मातृपणायां(?)च ज्ञाने यात्राभ्युपाययोः ।
धूर्तः स्यात्खण्डलवणे शठधुर्धूरयोरपि ।

---

629. Mss. ईतिः (B इति) for रीति ; cf. notes. B लोहकण्टके
630. A ढबे for डिम्बे
636. जातः is doubtful. B °प्युचितो°, C °प्युश्रितो°, D °प्सुच्छ्रितो°
637. ACDE श्रवणौ, B श्रवणे for स्रवणे B दूरप्रकृति°. AB –सौखयोः Sl. no. ACD 300
638. B om. lines 638–9
639. E पृष्ठे स्याच्छिरसि स्त्रिया for post. half
640. B जव– for जन्म–
641 E °यामप्रवृत्तिस्तु corrupt
642 E पत्तने for वर्तने
643 E स्याद्वर्तिनाट्येद्रजालकेशिक्यादिकृतीषि वा corrupt
646. D वित्ते for वित्त. BC खाते, E धाते for ख्याते A लब्धो
647. Mss. read गतिर् for ऋतिर्; see notes
648 E मात्रपणायां, cf. notes
649. CE om (hapl.) lines 649–50. AD °दुक्रूरयोर् for °धुर्धूरयोर्

दन्त उन्नतपाषाणे सानौ दंष्ट्रनिकुञ्जयोः ।
दन्ती तु वारणे क्रोडे श्वाने व्याघ्रे मृगाधिपे ।
ओषधीनागहेरम्बसोमेष्वप्यथ गौरवे ।
प्रस्तावादौ च सेवायां **भक्तिः** स्याद्भागपङ्क्तयोः ।
अन्तस्तु भागेऽवसिते रचनायां च तत्परे ।
मृतौ निषेवणे रम्ये समाप्तावग्रमध्ययोः ।
स्वरूपे च समीपे च पुंलिङ्गेऽपि प्रकीर्तितः ।
हन्त हर्षेऽनुकम्पायां वाक्यारम्भविषादयोः ।
लिप्तं विषाक्ते भुक्ते च भ्राच्यवत्स्याद्विलेपिते ।
भ्रान्तिर्भ्रमणमिथ्यानवस्थितास्वथ ब्रह्मणि ।
मन्तुर्ज्ञाने मनुष्यापराधयोः स्याच्ततोऽव्ययम् ।
बतामन्त्रणसंतोषखेदानुक्रोशविस्मये ।
हरिद्वर्णविशेषेऽश्वे दिशि तृणदिनेशयोः ।
तिक्तो रसे मदे गन्धे रोहिण्यां च कषायके ।
सेतुः स्थलविशेषे स्याज्जलबन्धेऽपि पुंस्ययम् ।
हेतिर्ज्वालांशुखड्गेषु तुरङ्गे **हेतु** चास्त्रियाम् ।
यावत्तावत्परिच्छेदे स्यात्साकल्यनिपातयोः ।
केतुर्ध्वजे द्युतौ श्रेष्ठे ग्रहोत्पाताग्निलक्ष्मसु ।
वार्तं फल्गुन्यरोगे तु स्त्री कृष्यां द्यूतदन्तयोः ।
वार्ता वृत्तिजनश्रुत्योस्त्रिष्वप्सु च घृतामृते ।
पत्तिः पदातौ पुंसि स्यात्सैन्यभेदे गतौ स्त्रियाम् ।
पङ्क्तिश्छन्दसि वीथ्यां च दशकेऽपि प्रचक्ष्यते ।
स्यात्प्रभावे प्रकरणे धारणे प्रियसौख्ययोः ।

---

650. A उन्त; B *न्त for दन्त. AD –निकुंदयोः
652. E om. थ गौ
654. ACDE °स्त्वभागे
656. Sl. no. ACD 310
658. B विषार्तें. AD विलोपिते
659. E om. भ्रमण and स्व
660. ACD मंता. BE तदव्ययं
662. C om. तृण and E शितृण. Sl. no. C 313
667. ABD गृहो°
668. E om द्यूत
671. BC दशमेपि, E *शरेपि for दशकेपि. BE प्रचक्षते
672. Cf. notes. E प्रभावो

श्रुतिः श्रोत्रे श्रुते वेदे वार्तायां श्रौतकर्माणि ।
श्रुतं शास्त्रावधृतयोः स्मृतिर्ज्ञानपुराणयोः ।
हस्तो नक्षत्रभेदे स्यात्करेभकरयोरपि ।
व्यक्तः प्राज्ञेऽपि स्पष्टार्थे प्रपञ्चे विशदे पुमान् ।
व्यक्तिः स्वरे च बीजे च श्रेष्ठे मूर्तौ दृढेऽपि च ।
यन्ता हस्तिपके सूते भर्ता धातरि पोष्टरि ।
पतौ पोतो यानपात्रे शिशौ चापि पुमान्भवेत् ।
मृते प्राण्यन्तरे प्रेतः पार्थिवे तनये सुतः ।
भूभृद्राजनि शैले स्यादनन्ते कमठेऽपि च ।
ऋतुः स्त्रीकुसुमे हेमन्तादिष्वप्यथ पारदे ।
सूतः स्यात्त्वष्टृसारथ्योर्वन्दिसुष्ठुतयोरपि ।
ब्राह्मण्यां क्षत्रियाज्जाते क्षत्ता स्यात्सारथावपि ।
क्षत्रियायां शूद्रजेऽथ शक्तिः प्रभ्वादिषु स्मृतम् ।
कासूसामर्थ्ययोश्चाथ मूर्तिः काठिन्यकाययोः ।
सातिर्दानेऽवसाने स्यादार्तिश्चापाग्रपीडयोः ।
धातुर्वागादिशब्दादिगैरिकादिबकादिषु ।
श्लेष्मादिरसरक्तादिभूवादिकनकादिषु ।
महाभूतादि त(स?)द्भावे योनौ च स्यात्पुमानयम् ।
उदयेऽधिगमे प्राप्तिस्त्रेता त्वग्नित्रये युगे ।
क्षितिर्भूम्यां गृहे नाशे द्वयोः स्याद्गुप्ति रक्षणे ।
शौर्ये दीर्णे च भूगर्ते युगपर्याप्तयोः कृतम् ।
फले क्रियायां विहिते हते वाच्यवदिष्यते ।
भूतं क्ष्मादावृते युक्ते प्राण्यतीते समे त्रिषु ।
पुंसि देवलके प्राप्ते कल्पिते गुह्यकेऽपि च ।

---

673. B om. (hapl.) this line and prior half of the next. AD शास्त्रे for श्रोत्रे. CD स्वरे for श्रुते
676. Sl. no. ACD 320
677. A धूर्ते for मूर्तौ
681. CE शैल for शैले
686. AD शक्ति. for चाथ
689. AB भूपादि (प and व are indistinguishable in G and M scripts)
692 BC प्रेह
695 ACD प्राण्यातीते. Sl. no. CD 330
696. AC देवलगे

न्यायोपमानयोस्तृप्तौ महत्पृथुलपूजयोः ।
राज्ये चातः शुक्लवर्णे श्वेतं रजतनागयोः ।
द्वीपाद्रिकुष्ठकुम्भीषु पुंलिङ्गे स्याद्वराटके ।
कपर्दिकायां स्त्रीलिङ्गे स्याज्जगद्विष्टपे पुमान् ।
इङ्गे वायौ ना जङ्गमे मृगषण्डेऽप्ययं त्रिषु ।
रक्तं नील्यादिरागे स्यादसृक्कुङ्कुमयोरपि ।
भृत्ये वर्णे त्रिषु **सितः** शुक्रे श्वेतेऽर्जुने पुमान् ।
बद्धेऽपि स्त्री शर्करायां कर्पूरे कथ्यते त्रिषु ।
शुक्तस्तु परुषे चाम्ले **शुक्तिः** कज्जलभाजने ।
मुक्तासंभवपात्रे स्यात्**कीर्तिर्**यशसि वार्तयोः(?)
प्रदेशे कर्दमेऽपि स्याच्**छिती** धवलमेचकौ ।
सत्ये साधौ विद्यमाने प्रशस्तेऽभ्यर्हिते च **सत्** ।
भवान्यां तु **सती** स्त्री स्यान्नक्षत्रे तु नपुंसकम् ।
भास्वान्कान्तिमति सूर्ये **वीरुत्**स्त्री गुल्मवातयोः ।
प्रति प्रतिनिधौ वीप्सालक्षणादौ प्रयोगतः ।
इति हेतुप्रकरणप्रकारादिसमाप्तिषु ।
स्वस्त्याशीःक्षेमपुण्यादौ प्रकर्षे लङ्घनेऽप्य**ति** ।
सकृत्सहैकवारे स्या**दारा**द्दूरसमीपयोः ।
प्रतीच्यां चरमे **पश्चादुता**प्यर्थविकल्पयोः ।
पुनःसदार्थयोः **शश्वत्साक्षा**त्प्रत्यक्षतुल्ययोः ।
कुतस्तु निह्नवे प्रश्ने पञ्चम्यर्थेषु साधु तत् ।
अलिङ्गं प्रतिशब्दादौ नित्यं सूरिभिरीरितम् ।

इति द्व्यक्षरतान्ताः ।

---

697. E तप्तौ for तृप्तौ
699. AE द्वीपादि°
701. Mss. जगमे for जङ्गमे
703. CE श्वित्रे for श्वेते
704. E (by mistake) कूर्परे for कर्पूरे
705 Mss. (wrongly) पुरुषे for परुषे AC चाम्ये for चाम्ले
707. A (before corr.) प्रादेशे. AB शीतिर्, CD शीति for शिती
708. A व्याधौ for साधौ
710 BCDE कातिमती (metrical lengthening)
713. A लापने for लङ्घने
715. Sl. no BCD 340
717. E °म्यर्थे तु for ° म्यर्थेषु
718. E ईरितः

अमृतं वारिसुरयोर्निर्वाणे चातिसुन्दरे ।
अयाचिते यज्ञशेषे पुंसि धन्वन्तरेऽपि च ।
पीयूषे च घृते दीक्षावाचार्ये विबुधेऽपि च ।
हरीतक्यामामलक्यां गळूच्यामपि तत्स्त्रियाम् ।
ग्रथितं गुम्भिताक्रान्तसंहितेषु समीरितम् ।
अनन्तः शेषविष्ण्वोश्चानवधौ क्लीबमम्बरे ।
स्त्रियां स्याच्छारिबादूर्वाविशल्यालाङ्गलीषु च ।
हैमवत्यां गळूच्यां च **निशान्तं** गृहशान्तयोः ।
उषःकाले नपुंसि स्याद्वनिता जनिता च ते ।
अबलात्यर्थरागेषु क्लीबं याचितदुर्गयोः ।
स्त्रैणे जलाशये चाथ **गोपतिः** शंकरे वृषे ।
सूर्यमेघेन्द्रकृष्णेषु षण्डे भर्तरि पार्थिवे ।
आकृतिस्तु शरीरे स्याद्रूपसामान्ययोरपि ।
समितिः समरे साम्ये सभायामपि च स्त्रियाम् ।
आहतं गुणिते नाट्ये ताडिते च मृषार्थके ।
नववस्त्रेऽङ्गभेदे च नामके चाथ **रोहितः** ।
रुधिरे शक्रधनुषि धीरे वर्णे कुचन्दने ।
गोशीर्षे च मदे भौमे कुङ्कुमे च ऋजौ तरौ ।
अस्त्रियां मीनमृगयोः **प्रकृतिः** पाञ्चभूतिके ।
प्रधाने कारणे गुह्ये जन्तौ छन्दसि मातरि ।
अमात्ये च स्वभावे च पूजायां परमात्मनि ।
विभूतिः संगृहीते स्याद्भस्मनि छन्नसंपदोः ।
विविक्तः स्यादसंपृक्ते रहस्यूर्जितपूतयोः ।
अव्यक्तः शंकरे विष्णौ क्लीबे तु महदादिके ।
परमात्मन्यात्मनि च त्रिषु स्यादस्फुटेऽजितः ।

---

719. E -सरयोर् for -सुरयोर्
720. B धान्व°; CE धेन्व° for धन्व°
721. A ऽपि for वि-
724. CE -विष्णोश् for -विष्ण्वोश्. B अव्ययं for अम्बरे
726. B निशात ग्रह°, C निशातग्रेह°
727. E om. (hapl.) lines 727-8. Cf. notes.
730 A सूर्यें for सूर्य-. B -जालेषु for -कृष्णेषु. BCE कर्तरि for भर्तरि
733. E मृता° for मृषा°
735. E शरे for धीरे Sl. no. CD 350
737. E °भौतिके for °भूतिके
738 A ऽजतश् for जन्तौ
740. A सा गृही° C सग्रही°. B छंद- for छन्न-
741. CE विविक्ति

अपराजितविष्ण्वीशपरमात्मसु कथ्यते ।
मनोज्ञतथ्यसुस्पष्टप्रियवाक्येषु **सूनृतः** ।
क्लीबं तु मङ्गलेऽपि स्यादुदन्तः साधुवार्तयोः ।
उद्धते स्याद्विधूतं तु **प्रतीतो** ज्ञातहृष्टयोः ।
सुकेतुः सुपताकायां यक्षसेनानिवेशयोः ।
प्रवृत्तिस्तु प्रवाहे स्याद्व्यापारे भ्रान्तिवार्तयोः ।
मुहूर्तमल्पकाले च घटिकाद्वितयेऽपि च ।
ललितं त्रिषु ना भावभेदे सुन्दरनृत्तयोः ।
अस्त्रियां प्रमदारामे क्रीडिते जातपल्लवे ।
संपातस्तु वशे योगे प्रवेशे वेदसंविदो ः ।
आसारे विजनेऽभ्यस्ते याचनाधारणार्थयोः ।
पुंसि स्यादुचितं न्याये **सीमन्तः** केशवेशने ।
स्मार्तकर्मणि **सीमान्तः** प्रमाणे ग्रामभूमिनाम् ।
किरातो लुब्धके देववाहिनीमत्स्यभेदयोः ।
सरस्वान्नदमात्रेऽब्धौ कुरुक्षेत्रकुबेरयोः ।
रसिके च **विवस्वांस्तु** देवतासूर्ययोरपि ।
पक्षिमात्रे च गरुडे **गरुत्मानथ** कीर्तितः ।
जीमूतः पर्वते मेघे **शकुन्तौ** भासपक्षिणौ ।
मरुतः पवने देवे स्पृक्कायां तु स्त्रियामपि ।
स्थपतिः कारुभेदे च कञ्चुकिन्यपि वर्तते ।
वृत्तान्तः स्यात्प्रकरणे प्रकारे कात्स्न्यर्वार्तयोः ।
आनर्तः समरे नृत्तस्थाननीवृद्विशेषयोः ।
कृतान्तो यमसिद्धान्तदैवाकुशलकर्मसु ।
शुद्धान्तः कक्ष्यभेदे च नृपस्यासर्वगोचरे ।
गुह्ये चान्तःपुरे **दृष्टान्तः** शास्त्रे च निदर्शने ।

---

745. E सूत्रित for सूनृतः
747. E उच्यते for उद्धते. D विधीतं त्व- for विधूत तु Mss. प्रतीते. B ज्ञातसृष्टयो, E जातहृष्टयोः
751. B गलितं
753. A -सपदोः
755. Sl. no. CD 360
756. ABD सीमंत·
757. AC °वाहिनि. E om. नीम
761. E ह्रास- for भास-
765. E °नीमृद्धि°
767. ACD कक्षि-; B पक्षि- for कक्ष्य-

विस्तारवल्ल्योर्व्रततिः **वसती** रात्रिवेश्मनोः ।
महती पूजने वीणाभेदे स्यान्नारदस्य तु ।
जगती छन्दसि भुवि **पक्षतिः** पक्षभेदयोः ।
मूले हंसमयूरादौ (देः?) **सिकता** वालुका अपि ।
आयतिस्तूत्तरे काले स्याद्दीर्घत्वप्रभुत्वयोः ।
बृहती क्षुद्रवार्ताकी छन्दोभेदे महत्यपि ।
वासिता स्त्रीकरिण्योश्च कृतवासे नपुंसकम् ।
भाविते स्तम्भितेऽपि स्याच्छादिते च त्रिषूच्यते ।
निमित्तं कारणे चिह्ने **रजतं** हेमरूप्ययोः ।
सिते त्रिषु स्यान्नक्षत्रे हारवारणदन्तयोः ।
संस्कृतं लक्षणोपेते कृत्रिमे च प्रकीर्तितम् ।
निवातस्त्वाश्रयेऽवाते शस्त्राभेद्ये च वर्म यत् ।
जातोन्नद्धप्रवृद्धेषु द्वौ स्यादुच्छ्रित **उत्थितः** ।
वृद्धिमत्प्रोद्यतोत्पन्नावा(०न्वेष्वा)**दृतौ** सादरार्चितौ ।
लोहितोऽङ्गारके रक्ते **विहितं** युक्तकर्मणोः ।
अभ्यस्तेऽप्यु**चितं** न्याये तथा परिचितेऽपि च ।
आवर्तः सलिलभ्रान्तौ **संभ्रान्तौ** तुरगागमे ।
प्रचेता वरुणे श्रेष्ठे धीमत्यपि च वर्तते ।
उद्धतोचानितेऽपि स्यात्**कीलितं** बन्धितेऽपुमान् ।
पुरस्तात्प्रथमे प्राच्यां पुरोर्थेऽग्रत इत्यपि ।
अभितः शीघ्रसाकल्योभयता(तो?)भिमुखेषु च ।
समीपे च पुरस्ता(?)दावलिङ्गं स्यात्ततः पुमान् ।
मूर्छितस्तु स मूढे स्यात्सोच्छ्रये च तदीरितम् ।

---

770. After line 770, Mss. ins (cf. l. 732)
* समितिः संगरे सङ्गे सभायां च स्त्रियामपि ।
771. CE छन्दसी. BCE भूमौ for भुवि
773. BCE उत्तरः for उत्तरे. Sl. no. B 340; CD 370
775. ABD वाशिता
776. B om. (hapl.) from छादिते up to त्रिषु (in line 778)
777. E हेम्नि for हेम-
780 E निवासस्त्वाश्रमेवाते for prior half, D शर्मा° for शस्त्रा°
781 स्यात् ungrammatical. ACD उद्धित.; B उत्थितं, E उद्धत
784. Mss. उचित(E °ता)न्याये
785. AD °गाटघे, BC °गागवे (both corrupt) for °गागमे, cf notes

दशान्तस्त्वतिवृद्धे च वर्त्यग्रेऽपि च पुंसि वा ।

इति त्र्यक्षरतान्ताः ।

वेण्यङ्कुरे **वंशपोतः** स्यान्महाकुलसंभवे ।
भगदत्तबृहद्दत्तौ क्षितिपालकनामनी ।
अवधूतोपेक्षिते च कम्पिते चाश्रमान्तरे ।
अपक्रान्ते **भूचलितः प्रतिपत्तिस्तु** गौरवे ।
प्राप्तौ प्रवृत्तौ प्रागल्भ्ये कर्तव्यज्ञान उच्यते ।
उन्मीलितं समुत्कीर्णे समग्रोन्मेषयोरपि ।
दिवाकीर्तिस्तु चण्डाले नापितोलूकयोरपि ।
सरस्वती नदीभेदे गोवाग्देवतयोर्गिरि ।
स्त्री पूजायाम**पचिति**र्द्वयोश्च स्यात्क्षयार्चयोः ।
नदीनगर्योर्नागानां **भोगवत्य**थ काञ्चने ।
रौप्येऽपि **कलधौतं** स्याद**वगीतं** तु गर्हिते ।
जन्योपश्लिष्टयोर्वाच्यलिङ्गः कुत्सितकूजिते ।
अत्याहितं महाभीतौ कर्म जीवानपेक्षि च ।
अवदातः सिते पीतेऽ**भिजातः** कुलजे बुधे ।
पुरस्कृतः पूजितेऽरात्यभियुक्तेऽग्रतःकृते ।
युक्ते तु संस्कृतेऽमर्षिण्य**भिनीतः** प्रचक्ष्यते ।

इति चतुरक्षरतान्ताः ।

थः पुंसि भङ्गे शैलेन्द्रौ तरङ्गिण्यामपि स्त्रियाम् ।
क्लीबे भयहरे शुक्ले श्यामले पृथुलेऽपि च ।

इत्येकाक्षरथान्ताः ।

अर्थोऽभिधेयरैवस्तुप्रयोजननिवृत्तिषु ।

---

792. AD पत्यग्रे, B वस्त्राग्रे, C वत्यग्रे
795. -धूतोपेक्षित double crasis AD श्रमातरे
801. ACD स्त्रि(C स्त्री)यामथाप्यपचितिः, E स्त्रीथाप्यपचि (corrupt) for prior half A चयोश्च for द्वयोश्च
802 B नद्या नगर्यां
803. B अविगीतं
807. ACE °तेरत्यभि°
810. E शुद्धे for शुक्ले
811 = *AK* 1. 2506

मोक्षकारणयोश्चास्था स्थानालम्बनयत्नयोः ।
अपेक्षायां च **संस्था** तु स्थितौ नाशे चरेऽपि च ।
मङ्गलानन्तरारम्भप्रश्नकात्स्न्येष्वथो **अथ** ।
कथमादौ तथाप्यन्ते यत्ने गौरवबाढयोः ।
पथ्या स्त्री स्याद्धरीतक्यां पुंनपुंसकयोर्हिते ।
तीर्थं पात्रे दर्शने च पुण्यक्षेत्रे च पावने ।
योनौ जलावतारे च स्त्रीरजस्यध्वरेऽपि च ।
अष्टादशेऽमात्यसेनापतिपौरोहितेषु च ।
निपानागमयोर्मूले ऋषिजुष्टजले गुरौ ।
वीथिः पङ्क्तावश्वगतौ नाट्यभेदे गृहाङ्कणे ।
मार्गे **प्रस्थ**स्तु सानौ स्यान्मानभेदे नपुंसके ।

इति द्व्यक्षरथान्ताः ।

सत्पथं दिवि सन्मार्गे तारमार्गे च विश्रुतम् ।
समर्थस्त्रिषु शक्तिष्ठे संबन्धार्थे हितेऽपि च ।
खण्डार्थं(?) तु समांशे स्याद्**व्यवस्था** कृत्यनिर्णये ।

इति त्र्यक्षरथान्ताः ।

कर्णीरथः प्रवहणे मञ्चे राज्ञां स्वयंवरे ।
दशमीस्थः क्षीणरागे वृद्धे मरणसंशये ।

इति चतुरक्षरथान्ताः ।

दः पुंसि दातरि छेदे **दा** स्त्रियां क्षान्तिदानयोः ।

---

812. ACDE °योश्चस्थास्थान्याल°; B °योस्वस्था-स्थानल°
813. CE स्थिते for स्थितौ
814. = *AK*. 1 2829
815. Sl. no. CD 390
817. AD पत्रे
818. CDE ज्वाला° for जला°
821. CE दीधि for वीथिः. A पथाव°
823. A हारा° for तार°
824. CD स्त्री तु; E स्त्रीति for त्रिषु B शक्तिस्थे (more correct)
825. A घटार्थं, cf. notes
826. ABCD कंठी° for कर्णी°. E प्रस्नवणे for प्रवहणे
828. = *NR*. 1 101 E दारतः for दातरि

शुद्धौ दूः परितापे स्त्री दुष्टे दिः क्षय उच्यते ।
दं क्लीबे दानवैराग्यकलत्रेष्ववलोकने ।
मेयलिङ्गस्त्वयं मूढे ग्रहान्ते द्रावके शुचौ ।
दर्शनज्ञाननेत्रेषु दृक् स्त्री द्रष्टरि तु त्रिषु ।

इत्येकाक्षरदान्ताः ।

वादी मङ्गलवाद्ये संख्यायां वैतालिके ध्वनौ ।
नन्दी वन्दी द्वौ वृषभे वंशज्ञे स्तुतिपाठके ।
कन्दस्तु सूरणे सस्ये मूले जलधरेऽपि च ।
छन्दोऽभिप्रायवशयोर्हृदाख्याचित्तवित्तयोः ।
उक्तादौ वृत्तशास्त्रे स्याद्वेदे च परिकीर्तितम् ।
स्त्री संविज्ज्ञानसंभाषाक्रियाकाराजिनामसु ।
प्रतिज्ञायां च संकेते तोषणाचारयोरपि ।
भेदो द्वैते विशेषे च उपजाते विदारणे ।
मदो रेतसि कस्तूर्यां गर्वे हर्षेभदानयोः ।
कृष्णवस्तुनि मद्येऽपि पादः प्रत्यन्तपर्वते ।
तुरीयांशे वृक्षमूले चांशौ चरणभ्रंशयोः ।
पूज्ये चाथ पदं शब्दे व्यवसायोपदेशयोः ।
वाक्ये पद्ये पदन्यासे स्थाने स्याद्वाच्यलिङ्गकः ।
त्राणे व्यवसिते चिह्ने वस्तुन्यथ गुणाधिके ।
संपद्भूतौ हारभेदे वैभवे च गदोऽस्त्रियाम् ।
आयुधे धनदे रोगे पुंसि कृष्णानुजेऽपि च ।
स्वेदस्तु घर्मसलिले अब्दो मेघे च दर्पणे ।

---

829. B दुः, CE द्रुः for दूः.
830. B क्षीबे for क्लीबे. CE °लोचने
831. CD गृहांते; E गृहाणे
832. Mss. are corrupt
834. AD नन्दिनन्दी, C नन्दिवन्दी, E वान्दिनान्दि. E वृषभौ
835. Sl no. CD 400
837. B °कीर्तित
838 AC –क्र्याकारा°
839 AC पोषणा°
842. AB पर्यंत°
843 B –भृशयोः
847 A हारभे*; D हार*दे A गतौ for गदो
848 After line 848, Mss ins.:
* भवेदुपनिषद्धर्मे वेदान्तेऽपि रहस्यपि ।
(which is an extra line, cf. line 875)

प्रभवादौ पर्वते च शादो जम्बालशष्पयोः ।
सूदस्तु व्यञ्जने पुंसि हिंसासंहारयोः स्त्रियाम् ।
ककुच्छ्रेष्ठे वृषस्याङ्गे राजचिन्हेऽपि कीर्तितम् ।
स्वादिष्टे मधुरे हृद्ये मृदू चातीक्ष्णकोमलौ ।
मन्दः शनौ तामसे च कुण्ठेमस्वैरकारिणोः ।
निर्भाग्ये चापटौ पुंसि चाल्पपूरुषमूढयोः ।

इति द्व्यक्षरदान्ताः ।

दायादौ बन्धुतनयौ तमोनुश्चन्द्रसूर्ययोः ।
वैश्वानरे च निर्वादो जनवादे च निश्चिते ।
वादाभावे चाप्ययं स्यादामोदो हर्षगन्धयोः ।
गोविन्दः स्यात्सुरगुरौ गोष्ठाध्यक्षमुकुन्दयोः ।
गोष्पदं सेविते माने प्रतिष्ठाकृत्यमास्पदम् ।
शारदः सप्तपर्णे स्याच्छरत्कालोद्भवेऽपि च ।
लाङ्गल्यां शारदी नव्ये वाण्यां कान्तौ च शारदा ।
प्रसादोऽनुग्रहे कार्ये प्राणस्वास्थ्यप्रशस्तिषु ।
नैर्मल्यहर्षयोश्चाथ आक्रन्दो दारुणे रणे ।
आरावे रोदने त्रातर्यङ्गदो वालिनन्दने ।
नपुंसि बाहुवलये नर्मदः परिहासके ।
नदीभेदे विषादस्तु दुःखे गरलदायके ।
विषादी शंकरे दुःखयुक्ते गरलभोजने ।
कुमुदः प्लवगाधीशे कैरवेऽपि पुमान्भवेत् ।
विनोदः शास्त्रतात्पर्ये परिहासे च धन्वनि ।
निषादस्तु स्वरे व्याधे त्र्यक्षरं चापि कीर्तितम् ।

इति त्र्यक्षरदान्ताः ।

---

852. B °स्याके B च स्त्रियां, CE blank for कीर्तितम्. Sl. no. CD 410
855. A निर्भागे
856. D om. lines 856–71, the entire portion of words of three syllables is missing
858 B वादभावे E गधहर्षयोः (by transp.)
863. Mss. (D missing) read कार्ये, but काव्ये is possible
871. BCE जंतुहिंसापरे व्याधे (CE om. it) निषादस्तु स्वरेव्यये

मेघनादो मेघशब्दे ओषधौ रावणात्मजे ।
मुचुकुन्दो नृपे वृक्षे चापवादस्तु निन्दने ।
आज्ञायां स्यात्परीवादस्तन्त्रीनादापवादयोः ।
धर्मे रहस्युपनिषत्सुप्रगल्भौ विशारदौ ।
विनोदबिन्दुः शास्त्राणां तात्पर्यज्ञे च लुब्धके ।
मेळमन्दो मषिघटे मेळामन्दमपि स्मृतम् ।

इति चतुरक्षरदान्ताः ।

धः पुं शिलीध्रेन्द्रोध्र्याने श्रीदे धन्वन्तरे घटे ।
धं वेश्मनि धने धान्ये बुधे धीस्तु धियि स्त्रियाम् ।
धूर्ना धूपे स्त्री तु कम्पे वित्ते भारे युगाश्रयोः ।
शंभोर्जटायां हेरम्बे धिङ् निर्भर्त्सननिन्दयोः ।

इत्येकाक्षरधान्ताः ।

सिद्धं नित्ये प्रसिद्धे च निष्पन्नापन्नदीप्तिषु ।
गन्धो गन्धक आमोदे लेशे संबन्धगर्वयोः ।
मृत्यौ च सरमेऽपि स्यात्संधिः सङ्गसुरङ्गयोः ।
भेदे संघट्टने मोक्षे लाभे नाट्याङ्गहर्षयोः ।
धेनौ रन्ध्रे च सिद्धिस्तु योगभेदसुरेड्ययोः ।
सुधा पयसि पीयूषे मूर्वायां स्नुहिलेपयोः ।
गङ्गायामिष्टकायां च साधुः सज्जनयोग्ययोः ।
पात्रे पूज्ये पाचके चामात्ये पूजाविधावपि ।
प्रागल्भ्ये चान्ययं क्लीबं चारौ वार्धुषिकेऽपि च ।
सिन्धुर्नद्यां नदे स्त्री स्याद्देशभेदेऽम्बुधौ गजे ।

---

873. E नन्दने
876. Mss. transp lines and 877
877. Col.: ACD इति पञ्चाक्षर°, BE चतुरक्षर°
878. A धः प्रसिळिध्रोध्र्याने; B धः प्रसिळिन्ध्रेन्द्रोर्याने, CD धः पुसिळिन्ध्रेद्रोध्याने, E धः पुशिलीन्धेद्रो ध्याने (all corrupt for prior half). B ऽपिच for घटे
879. ACDE बुधौ (°द्धौ?) AD धी तु धियि, C शीतु धियि, E शीतुविधिः for धीस्तु धियि
880. Sl. no. D 423
884 B सगरंगयो
885. B भेदे, E लोभे for लाभे
887. AD दूर्वाया for मूर्वाया
888. E सु- for सज्-
889. AD पावके for पाचके, both readings uncertain
891. CE °भेदे बुधागजे

मोक्षे समाप्तौ लाभे च पुंसि निष्पत्तियोगयोः ।
मधु मद्ये पुष्परसे वैशाखे माक्षिके गुडे ।
क्षीरे जले दैत्यभेदे मदवृक्षविशेषयोः ।
वसन्ते जातिमधुरे जपाकोशे द्वयोरपि ।
विधुर्विष्णौ चन्द्रमसि कर्पूरे राक्षसेऽपि च ।
विधिर्विधाने नियतौ दैवे काले विधातरि ।
कल्पे नेमौ प्रवृद्धौ स्यात्पश्चाद्भागनितम्बयोः ।
वृद्धिरानन्दने वृद्धौ वर्धनेऽपि कलान्तरे ।
वधूर्जायास्नुषास्त्रीषु प्रियङ्गौ शटिनामनि ।
स्पृक्कायां च नवोढायां **बन्धुर्**बन्धूकपुष्पके ।
वल्लभेष्टे भ्रातरि च पुंसि तत्परिकीर्तितः ।
स्निग्धस्तु त्रिषु सान्द्रे च क्लीबे मसृणतेजसोः ।
इद्धं स्याद्वर्धने कान्तौ **मुग्धः** सुन्दरमूढयोः ।
सौम्ये नवेऽबलाभेदे **चार्धं** खण्डे समांशके ।
बुद्धस्तु सुगते **वृद्धः** पण्डिते च वयोधिके ।
स्कन्धः समुदये वृक्षे सैन्ये रूपादिपञ्चके ।
समीहने शीर्षभुजप्रकाण्डगमनेष्वपि ।
विधावृद्धिप्रकारेषु गजान्ने वर्तने **विधा** ।
संधा प्रतिज्ञामर्यादासंधानेष्वपि च स्त्रियाम् ।
स्पृहायां प्रत्यये **श्रद्धा** स्यादन्धस्तिमिरान्नयोः ।
चक्षुर्हीनेऽप्यलिङ्गः स्यान्मिथोऽन्योन्ये रहस्यपि ।
वृधा निरर्थकाविध्यो (ग्रन्थि?) पर्वण्यनार्जवे ।

इति द्व्यक्षरधान्ताः ।

---

892. Cf. notes. B लोभे for लाभे. All Mss. गोष्पति- for निष्पत्ति-, cf notes
893. E मासिके for माक्षिके
896. AB विधिर् for विधुर्
898 AD तल्पे. E प्रसिद्धौ for प्रवृ°
900 B स्नुषा च स्त्री. A प्रयागौ, C प्रयगौ
905. AD सौम्येनले
909. AD विधा*द्धि°, C विधार्धि°
910. ACD -मर्याद-
911. ACD स्पृहाय, B स्पृहायात्, E स्पृहायत्- for °या
912 C ऽप्यलिं*; D ऽप्यलिग. A चक्षुर्विहीनेप्यलिंगं
913* B वृथा. A °र्थकं. B ग्रथी, C ग्रथि. ABCE चार्जवे; D चाव्यये for अनार्जवे

विवधो विषये पुंसि पर्याहारा(रे?)ध्वभारयोः ।
न्यग्रोधः काष्ठवेण्वोश्च व्यामे वटतरावपि ।
विबुधौ सुरविद्वांसावुत्सेधः काय उन्नतौ ।
अवधिस्त्ववसाने स्यात्सीम्नि काले बिलेऽपि च ।
उपाधिर्धर्मचिन्तायां कैतवेऽपि विशेषणे ।
कुडुम्बव्रतवक्रेषु व्याजे पुं प्रणिधिः पुमान् ।
अतिनिक्षेपचरयोः प्रार्थितेऽथ रथस्थिते ।
वरूथो रथगुप्तौ स्यात्तिरोधत्ते(?) विवर्तने ।
समाधिर्नियमे स्थाने निपाते च समर्थने ।
प्रसिद्धः स्याद्भूषिते च ख्याते तूर्यतृतीयके ।
परिधिर्यज्ञियतरोः शाखायामुपसूर्यके ।
कबन्धोऽस्त्री जले दैत्येऽप्यपमूर्धकलेवरे ।

इति त्र्यक्षरधान्ताः ।

अवरोधस्तिरोधाने राजदारेषु तद्गृहे ।
समुन्नद्धः समुद्भूते पण्डितंमन्यदृप्तयोः ।
अनुबन्धः प्रकृत्यादौ दोषोत्पादे विनश्वरे ।
मुख्यानुयायिनि शिशौ प्रकृतस्यानुवर्तने ।
अनुबन्धेऽपि हिक्कायां भ्रष्टायामपि कथ्यते ।
गजबन्धस्तु सुरते आलाने ग्रहणेऽपि च ।
ब्रह्मबन्धुरधिक्षेपे निर्देशेऽथावलम्बने ।

914. For prior half cf notes. Mss. read विविध and °हाराध्व°
915. B घट° for वट°
918. E कर्म° for धर्म°
919. ABC -वृत- for -व्रत-. E -वक्रेषु
920. AD प्रथने, C प्रर्थने, E प्रार्थने for प्रार्थिते
921. D वरूथो. B -पि वर्तने, CE विवर्तते, D -पि वर्तते
923. AD तूर्यत्रि°, B तूर्यत्र° for तूर्यतृ°
924. =*NSK*. 2. 24. 156, *VL*. 182 36 ab; *ŚĀŚ*. 424 ab, Var. *MED*. 81. 33.
925. BCE °मूर्ध्नि
926. Mss °चारेषु (E °द्वारेषु) for °दारेषु.
928. For 928, cf. *AK*. 1. 2531; *VL*. 183. 43. B दोषोत्पाते
929. =*AK*. 1 2532, *ŚĀŚ*. 65cd, *MED*. 81. 41 cd
930. AD हिंसायां for हिक्कायां. B भृष्टायाम्
931. CD आळाने.
932. B अतिक्षेपे

अविदूरेऽप्यवष्टब्ध रुन्धे(द्धे?) क्रान्ते तिरस्कृते ।

इति चतुरक्षरधान्ताः ।

नः पुंसि नाभौ हेरम्बे क्लीबे **नं** ज्ञानवाद्ययोः ।
सूक्ष्मपद्यापरिक्लिष्टशून्यभिन्नेषु तत्त्रिषु ।
धनुःशब्दे स्तुतौ स्त्री स्यान्नौः काले तरणावपि ।
नु पृच्छायां विकल्पे च निर्निश्चयनिषेधयोः ।

इत्येकाक्षरनान्ताः ।

गमने वाहने **यानं** **भिन्नं** मिश्रे पृथक्कृते ।
जनस्तु पामरे लोके **घनं** स्याल्लोहमुद्गरे ।
कांस्ये तालादिके नृत्ते विस्तारेऽभ्रे दृढेऽधिके ।
सान्द्रे स्त्रियां तु मुस्तायां त्रिषु मूर्तिगुणे भरे ।
दानं गजमदे त्यागे पालनच्छेदबुद्धिषु ।
स्थानं स्थितौ च सादृश्ये संनिवेशावकाशयोः ।
युक्तार्थे कारणार्थे च युद्धनृत्तार्थयोरपि ।
तनुस्तु विरले काये कृशेऽल्पे च क्वचित्त्रिषु ।
सूनुः सुतेने सहजे वधस्थानोपाजिह्वयोः ।
गळशुण्ठिकभेदे च **सूनः** स्याद्वाच्यलिङ्गकः ।
पुष्पप्रसवयोः क्लीबं **स्वप्नः** सुप्तस्य संस्मृतौ ।
ननु प्रश्नानुनययोस्तोके संबोधनेऽपि च ।
मानं कोपेऽभिमाने च विमाने मददण्डयोः ।
शून्ये प्रमाणे प्रस्थादौ पुंसि चित्तोन्नतावपि ।

---

933. Sl. no,: CD 450
934. E भानौ for नाभौ
936. CE स्तुते नौ for स्तुतौ स्त्री
937. B नुः
940. B काळा°; CD ताळा°
941. C (before corr) मुग्धाया
942. A (by metathesis) नादं
944. C om. (hapl.) lines 944-6
945. D विरळे
946. AD वय– (ध and य being indistinguishable in Grantha script)
947. Mss शूने (E शून्या) for सूनः
948 D स्वप्नं. A सस्मृतं
950. After l 950, all Mss. ins. (cf. lines 954-5).
*नाम प्रसिद्धे सभावनायां नामनि पूजने (AD °के)
951. Mss. °णेवस्था(E ° स्थ्या)दौ

स्नानीयेऽभिषवे **स्नानं** **योनिः** स्यात्तान्त्रिके पणे ।
स्त्रीणां गुह्ये कारणे च जन्मस्थानेऽपि कीर्तितः ।
नाम क्लीबे नामधेयेऽव्ययं स्यादवधारणे ।
स्यात्प्रकाशे प्रसिद्धे च क्रोधोपगमकुत्सने ।
भानुर्दिवाकरे रश्म्यां ग्रावाणेऽद्रौ पुमान्भवेत् ।
पत्री बाणे पक्षिभेदे वृक्षादौ वाह्युक्तके ।
शिखी वह्नौ मयूरे च ओषधौ पर्वते द्विजे ।
कुक्कुटध्वजयोश्चाथ **सादी** स्यात्सारथावपि ।
गजारोहे हयारोहे **वाजी** तुरगबाणयोः ।
विहङ्गेऽथ धृतौ बुद्धिस्वभावब्रह्मवर्ष्मसु ।
यत्ने जीवेन्द्रिये वायौ **चात्मा** स्यादथ भूपतौ ।
राजा चन्द्रे क्षत्रियेन्द्रे क्षयरोगे पतौ द्रुमे ।
इनः सूर्ये प्रभौ पुंसि **ब्रह्मा** वेदे द्विजेऽपि च ।
तत्त्वे तपसि योगेन्दौ सूर्ये ब्रह्माणि वेधसि ।
वर्त्म नेत्रच्छदे मार्गे **मीनो** राशौ झषेऽपि च ।
पक्ष्माक्षिलोम्नि किञ्जल्के तन्त्वाद्यंशेऽप्यणौ गुरौ ।
पर्वस्तु तिथिभेदे स्यादुत्सवे लक्षणान्तरे ।
दर्शप्रतिप्रदोः संधौ विषुवत्प्रभृतावपि ।
ग्रन्थिप्रस्तावयोश्चापि **वर्ष्म** देहप्रमाणयोः ।
धाम त्विषि प्रभावे च गृहे देहे च जन्मनि ।
लक्ष्म चिह्ने प्रधाने च **रत्नं** श्रेष्ठे मणावपि ।
स्वजाते पद्मरागादौ **वनं** काननवारिणो ।

---

952. D अभीषवे. C तान्द्रिके. A पण
954. Sl. no. C 460; D 461
955. B प्रसिद्धौ
956. Post. half corrupt. A ग्रामाणे
957. CE वाद्यु°
958. AC (orig as text) D ओषधे, B ओषधे. E वर्तते for पर्वते
961. E –वर्त्मसु
962. A यत्ते
965. B om. lines 965-6
967. D °लोह– (for लोम्नि). ABC तत्त्वाद्यशे. CE मणौ for ऽप्यणौ
968 पर्वा तु would be better
969 ACD सध्यौ
970 AD सधि– for ग्रन्थि–
971 C ग्रहे
972 Sl. no. CD 470
973. ACDE read post. half वने सलिलकानने also

हीनन्यूनावूनगर्ह्यौ ज्ञानी सर्वज्ञसौम्ययोः ।
दाम रज्जौ राक्षसे च कर्म सत्कृत्यपापयोः ।
जीवस्थानेऽथावसाने संयोगप्रतिलोमयोः ।
स्थाने गतौ चानुशब्दः पश्चात्सादृश्ययोरपि ।
पुनरप्रथमे भेदे नूनं तर्केऽर्थनिश्चये ।
अनः प्राणयुतेऽपि स्यान्नानानेकोभयार्थयोः ।

इति द्व्यक्षरनान्ताः ।

भुवनं विष्टपे लोके सलिलेऽपि वियत्यपि ।
शयनं सुरते निद्राशय्ययोरपि बोधितम् ।
मदनः सिक्थके मारे दुर्धूरे शक्रपादपे ।
वसन्तशत्रुमूल्येषु कठिनो दुर्जने दृढे ।
जीवनं जीविते तोये संदानं दामदानयोः ।
लोचनं स्यान्मुकुलिते सुखिते शूषणे दृशि ।
यत्ने निरूपणेऽपि स्यान्मननं त्ववबोधने ।
कर्तनं छेदने प्राह नारीणां तूलसेवने ।
शकुनिः पक्षिभेदे च नरभेदेऽपि चेष्यते ।
अवनं खण्डने त्राणे गतौ तृप्तौ च याचने ।
श्रवणे च क्रियायां च अवाप्तिप्रीतिदीप्तिषु ।
तलिनं विरले स्तोके स्वच्छे तुच्छेऽपि वाच्यवत् ।
तलुनः पावने यूनि स्त्रियां तु तलुनीं विदुः ।
अर्जुनः ककुभे पार्थे कार्तवीर्यमयूरयोः ।
मातुरेकसुते वृक्षे धवले नयनामये ।
तृणभेदे गवि स्त्री स्यान्नयनं लोचने गतौ ।

975. D राजौ
977. E स्थानौ
979. ACD अन
982. B सीर्थके. D दारे A दुकूरे, B दुर्धरे, CE दत्तूरे, D दुकूरे for दुर्धूरे
984. B सतान
986. A यत्ते
987. AD कीर्तन–. Mss. कुल° for तूल°
989. A तृप्त तु (corrupt), C दृप्तौ च, D तृप्त तु
991. D transp. स्वच्छे and तुच्छे
992. B तलिनी. Sl. no. C 480
993 E ककुद
994. D °नामके
995. B ऋण° for तृण°

उमायां करतोये च कुट्टनायामपि स्त्रियाम् ।
वितानो यज्ञविस्तारोल्लोचेषु क्रतुकर्मणि ।
वृत्तभेदेऽवसाने च त्रिषु स्यात्तुच्छमन्दयोः ।
प्रधाने पटले चाथ **मर्दनं** तु विलोलने ।
मालिनी तु नदीभेदे छन्दोभेदेऽपि च स्त्रियाम् ।
मालाकारस्त्रियां चापोनगर्यां गौरिगङ्गयोः ।
प्रधानं स्यान्महापात्रे प्रकृते परमात्मनि ।
सदोत्तमे प्रतिज्ञायामेकत्वे धारणे रणे ।
मुख्ये मतौ मन्त्रिणि स्याद्गन्धनं सूचने द्युतौ ।
उत्साहेऽपि च हिंसायां **मन्थनं** लोडनेऽपि च ।
शासनं राजदत्तोर्व्यां लेखाज्ञापत्रनीतिषु ।
शिक्षके रक्षके मर्यादाबुद्ध्योश्चान्यलिङ्गकः ।
दर्शनं नयने स्वप्नबुद्धिधर्मोपलब्धिषु ।
दर्शवर्मज्ञानशास्त्रदर्पणेष्वक्षिसंविदि ।
समये चाथ **पिशुनं** कुङ्कुमे सूचके खले ।
घ्राणे च स्यात्कटीवस्त्रे स्पृक्कायां **पिशुना** मता ।
संतानः संततौ गोत्रे स्यादपत्ये सुरद्रुमे ।
चालनी तु शतच्छिद्रे पुंश्चल्यामपि च स्त्रियाम् ।
नलिनी स्यात्सरोजिन्यां व्योम्नि सिन्धौ सरोवरे ।
नालिकायामपि स्त्री स्या**न्नलिनं** कमले जले ।
पद्मिनी स्त्रीविशेषे च सरस्यामम्बुजे स्त्रियाम् ।
निधनं सामभक्तौ च बहिर्मुष्टौ कुलक्षये ।
जघनं स्यात्कटेः पूर्वे श्रोणिभागापराधयोः ।
विमानोऽस्त्री देवयाने सप्तभूमिकसद्मनि ।
प्रार्थना याचने नाम्नि चाथ मत्ताविदग्धयोः ।
वाणिनी दूतिकायां च नर्तक्यां **मानने**ऽस्त्रियाम् ।

999. BE विलोचने; D °डने
1002. AC प्रथान
1003. E सदोत्तरे
1005. A नोडने. E तथा for ऽपि च
1008. AD -विधि- for -बुद्धि-
1013. B शालनी
1014. AC °जन्यां for °जिन्या. CD सुरोवरे
1015. B नालिकायाम्
1016. B सरस्वाम्, C सरव्याम्
1021. A न तस्या, D lacuna for नर्तक्या
AD मनुनो; BC मानुनो for मानने

स्तम्भने मानभेदे संमाने मत्तनिकृन्तयोः ।
सीमन्तिन्यां मदस्यन्त्यां **मानना** **मानिनी** समा ।
वन्दिनी क्षेपणे नग्ने क्षुद्रे प्रेते दिगन्तरे ।
भूतात्मा धातरि तनौ **शिखरी** तरुशैलयोः ।
अपामार्गे **हायनस्तु** व्रीहिभेदेऽर्चिवर्षयोः ।
वृजिनं कल्मषे क्लीबं क्लेशे ना कुटिले त्रिषु ।
वाहिनी तु स्त्रियां नद्यां सेनायां कीर्तियुक्तके ।
रजनी नीलिकालाक्षाहरिद्रायामिनीषु च ।
ह्रादिनी वज्रतटितोः **कामिनी** योषिति स्त्रियाम् ।
श्यामापारावतीचक्रवाकीवन्दासु चेष्यते ।
केतनं तु गृहे कृत्ये ध्वजे चोपनिमन्त्रणे ।
व्यञ्जनं लाञ्छने श्मश्रुनिष्ठानावयवेष्वपि ।
कादिक्षान्तेऽथ राजानां द्यूतलोकापवादयोः ।
कौलीनं स्यात्कुलीनत्वगुह्यजन्यकुकर्मसु ।
कौलेयकविहगाहिपशूनां संगरेऽपि च ।
स्यादुद्यानं निःसरणे वनभेदे प्रयोजने ।
देवनं व्यवहारे च द्युतौ मोदे मदेऽपि च ।
स्तुतौ च विजिगीषायां क्रीडास्वप्रगतिष्वपि ।
उत्थानं पौरुषे तन्त्रे संनिविष्टोद्गमे मुदि ।
मलत्यागे समाप्तौ च **व्युत्थानं** वैरपूजयोः ।
समाधौ च निवृत्तौ च प्रतिरोधेऽथ मारणे ।
साधनं मृतसंस्कारे गतौ द्रव्येऽर्थदापने ।
निर्वर्तनोपकरणानुव्रज्यासु च मेहने ।
चिह्ने सैन्ये च करणे **व्यसनं** किल्बिषेऽशुभे ।
निष्परोद्यमने सक्तौ दोषे भ्रंशे विपद्यपि ।

1022. B विस्तंभने मानभेदे साने मर्तनि° (sic)
1023. E मनना मनिनी
1025. AD गतौ for तनौ
1027 B कलुषे for कल्मषे
1032. BC ग्रहे
1033. B लांछन-; C लांछन-. Sl. no. C 500
1035 E कुलिन
1036 DE -विहगादि-
1040. E मथान for उत्थानं. A मुदा; BCDE मुदे for मुदि
1044. AD निवृत्तनो°; C निर्वृत्तनो°; E निर्वृत्तयो°. AC -वृज्यासु

कामजे कोपजे चाथ **मैथुनं** संगतौ रतौ ।
मिथुनं राशिभेदे स्याद्युगं स्त्रीपुंसयोगयोः ।
कौपीनं चीरखण्डे स्याद्गुह्ये कार्ये तदिष्यते ।
प्रसूनं पुष्पफलयोः **प्रज्ञानं** बुद्धिचिह्नयोः ।
क्रन्दने रोदनाह्वाने **संस्थानं** तु चतुष्पथे ।
संनिवेशे च मृत्यौ स्यादाकृतौ केतनेऽपि च ।
समानो वायुभेदे च समे चैके च सज्जने ।
तरस्वी वेगिनि शूरे वृद्धौ छेदे च **वर्धनः** ।
आसनं तु गजस्कन्धे पीठेऽपि च नपुंसके ।

इति त्र्यक्षरनान्ताः ।

वैरोचनस्तु सुगते बलिकर्णयमेषु च ।
शनौ **विरोचनस्तु** स्यात्प्रह्लादतनयार्कयोः ।
अग्नौ चन्द्रे च कान्तौ स्यादथ नेत्रे **विलोचनः** ।
अन्धके विषये क्लीबे **अभिज्ञानं** स्मृतावपि ।
गर्वे ज्ञाने च हिंसायां प्रणवे च समीरितम् ।
उपासनं शराभ्यासे शुश्रूषायां च हिंसने ।
अग्रजन्मा द्विजे ज्येष्ठभ्रातरि ब्रह्मणि स्मृतम् ।
निबन्धनं तु संसर्गे हेतौ संयमनेऽपि च ।
कौतुके चानुरागे च लक्ष्येऽ**भिज्ञान** उच्यते ।
उपधानं विशेषे स्याद्गड्डुके प्रणयेऽपि च ।
रसायनं विहङ्गे स्याद्व्याधीनां च कृतौषधे ।
प्रतियत्नस्तु संस्कारे चोपग्रहणलिप्सयोः ।
शक्रघातुकमत्तेभनीरदेषु **घनाघनः** ।
निर्यातनं वैरशुद्धौ दाने न्यासार्पणेऽपि च ।

1047. E कर्मजे for कामजे
1048. ABCD युभ for युगं
1049. D °दुच्यते for °दिष्यते
1053. C सर्जने
1054. CD वेगिनी metrical lengthening
1055. B नपुंसक
1060. B प्रणये for °वे
1061. AC °सना. A सिंहने for हिसने
1062. श्रेष्ठ° for ज्येष्ठ°
1064. AC लक्ष्ये, B ल*
1069. ACDE नासार्पणे

संपिधानं तु वस्त्रे चाच्छादनेऽपि प्रकीर्तितम् ।
आराधनं साधने स्यादवाप्तौ तोषणेऽपि च ।
अधिष्ठानं चक्रपुरप्रभावाध्यासनेष्वपि ।
अभिपन्नोऽपराद्धेऽभिग्रस्ते व्यापद्गतावपि ।
विश्वकर्मा दिनकरे सुरशिल्पिनि पुंस्ययम् ।
महासेनस्तु सेनान्यां षण्मुखे वासवेऽपि च ।
दुःशासनस्तु दुर्दण्डे सुयोधनसुते पुमान् ।
विकर्तनश्चोद्वलने मार्ताण्डे नृपतावपि ।
संकेतनं लालने च संज्ञाध्वजगृहेषु च ।
आतञ्चनं प्रतीवापे जवनाध्यायनार्थयोः ।
आलोचनं दर्शने स्याद्यतिबुद्ध्या निरीक्षणे ।
विष्वक्सेनोऽच्युतः पुंसि घृष्टिगन्धफलिन्ययोः ।

इति चतुरक्षरनान्ताः ।

इन्द्रे तु **गोत्रोद्दलनः** कुलघ्ने गिरिदारणे ।
लाक्षायां च हरिद्रायां फलिन्यां **वरवर्णिनी** ।
स्त्रीरत्ने रोचनेऽपि स्या**दुपस्पर्शन**मुच्यते ।
स्पर्शे स्नानाचमनयोश्छादने त्व**पवारणम्** ।

इति राघवीयनानार्थमञ्जर्यां तवर्गान्तवर्गाः परिसमाप्ताः ।

पः पुमान्पचने शैले प्रकाशे कौस्तुभे क्षणे ।
शुभलग्ने च **पं** क्लीबे हेम्नि **पाः** पातृपानयोः ।
स्यात्स्त्रियामम्बुधारायां सुधायां समितावपि ।
पुंस्त्रिष्वार्ते प्रपन्ने च **पूः** स्त्री पुरशरीरयोः ।

1070. BE संविधानं
1072. E च कर्पूर- for चक्रपुर-. AD -प्रभावध्या°
1075 AC महासनस्तु
1077 BC ° तैनोद्वेलने च, E °तैनेद्वलने च
1080 BCE यत्र for यति-. Mss. read wrongly after this line चतुरक्षरनान्ता'
1081. AB -गण्ड-. फलिन्ययो is a wrong form
1085. Col. D om. राघवीयनानार्थमञ्जर्यां, E om परिसमाप्ताः
1087. AD पत्र°, BCE पात्र° for पातृ°
1089. पु स्त्रीष्वा°

पूरणे चाथ **पुंशब्दः** पुरुषे परमात्मनि ।

इत्येकाक्षरपान्ताः ।

रूपं शब्दे पशौ श्लोके ग्रन्थावृत्तौ सितादिषु ।
सौन्दर्ये च स्वभावे च मृगे स्थाने च नाविके ।
आकारवपुषोश्चाथ **गोपो** गोष्ठपतौ शिवे ।
ग्रामौघकृतर्कीटेषु(?) वल्लभाब्धीन्दुराजसु ।
गोपी गोपालमहिलाशारिबारक्षिकासु च ।
कल्पः स्यात्प्रलये न्याये शास्त्रे ब्रह्मदिने विधौ ।
क्षेपो विलम्बे निन्दायां **बाष्पो** नेत्रजलोष्मणोः ।
नीपः कदम्बे निम्बायां पुलके च हरिप्रिये ।
अन्ववायप्रभेदे स्या**दपिः** प्रश्नविरोधयोः ।
संभावनायां गर्हायां समुच्चयवितर्कयोः ।
तल्पं शय्याट्टदारेषु **पापः** कुत्सेषदर्थयोः ।

इति द्व्यक्षरपान्ताः ।

कलापो भूषणे बर्हे तूणीरे संहतावपि ।
आच्छादनेऽन्ने **कशिपुरावापः** परिचिन्तने ।
वृक्षस्कन्धोर्ध्वशाखायां तृणगुच्छे द्रुविस्तृतौ ।
पल्लवे विटमुख्ये च **विटपः** पुंनपुंसकम् ।
सुकृपा मञ्जुबुधयो**र्यद्यपी**त्यवधारणे ।
कच्छपी कूर्मयोषायां वीणाभेदेऽपि च स्त्रियाम् ।

इति त्र्यक्षरपान्ताः ।

अवलेपस्तु गर्वे स्याल्लेपने दूषणेऽपि च ।

1091. B रूपः. B क्लीबे for श्लोके, A गथौ, BD ग्रथौ; C ग्रथौ, E ग्रथे for ग्रन्था-
1092. E मृग-
1094. Prior half corrupt
1097. D निद्रायां for निन्दायां
1099. D अन्ववाद-
1101 A तल्पः
1102 E (by metathesis) कपालो for कलापो BCE सहतेपि च
1104 A द्रविस्तृतौ, C द्रुविस्मृतौ, E द्युविस्मृतौ
1105. AD °पुसके
1108 AD लोपने

वित्ताधिपः कुबेरे स्यात्प्रभौ धनिकयक्षयोः ।
परिवापः परिच्छेदे पर्याप्तौ सलिलस्थितौ ।
वृषाकपिः शिवे विष्णौ जिष्णावञ्जलिनी पुमान् ।
प्राप्तरूपाभिरूपौ द्वौ विद्वांसे सुन्दरेऽपि च ।
वंशदीपो यष्टिदीपे **परिधापी** तु वत्सरे ।

इति चतुरक्षरपान्ताः ।

स्फो जञ्झानिल आस्फोटे फूत्कारे वारणेऽपि च ।
फा स्त्रियां निष्ठुरोक्तौ च कलाकेलीकुटीषु च ।
अथ स्फारे परोक्षे च **फः** शब्दो वाच्यलिङ्गकः ।

इत्येकाक्षरफान्ताः ।

शिफा तरुजटायां च शाखामांसीनदीषु च ।
शफं तरूणां मूले च गवादीनां खुरेऽपि च ।
रेफः शब्दे रवर्णे स्यादधमे क्षयकामयोः ।
कफः श्लेष्मे **कफी** तु स्यात्श्लेष्मलेऽपि पुमान्भवेत् ।

इति द्व्यक्षरफान्ताः । त्र्यक्षराद्यप्रसिद्धम् ।

बः कुम्भे वरुणे बिन्दौ विकले च गुरौ मदे ।
विभूतिकारे कलहे पक्षे गर्भे च पर्वणि ।
बा स्त्रियां काहलीवल्लीशृङ्खलास्वमले त्रिषु ।

इत्येकाक्षरबान्ताः ।

निम्बस्तु पिचुमन्दे च पारिभद्रतरावपि ।
बिम्बोऽस्त्री मण्डले सोमसूर्ययोर्मुखलक्ष्मणोः ।
प्रतिबिम्बे प्रतिकृतौ स्त्रियां स्याद्बिम्बिकाफले ।
शम्बः स्यान्मुसलाग्रस्थलोहमण्डलके पवौ ।
शुभान्विते शुभंयौ च **कम्बुर्वलयशङ्खयोः** ।

1114. A फंधृणे; B फट्टणे; C फड्डणे, D फण्ट्टणे; E फड्ढ्टणे for फूत्कारे
1117. A शा*मासि-, B शाखिमांस-; CDE शाखामासि-
1120. B शुष्मले, the rest शष्मले for श्लेष्मले. ACD भयं, E अयं for भवेत्. Col. AD °सिद्ध ; CE °सिद्धाः
1122 B गर्वे for गर्भे
1124. A transp. lines 1124 and 1125. BCE read l. 1124 after 1132 (wrongly). CE पारिभद्रे

क्लीबं नपुंसके षण्डे वाच्यलिङ्गमविक्रमे ।

इति द्व्यक्षरबान्ताः ।

कादम्बः कलहंसेक्ष्वोर्द्विजिह्वे मार्गणेऽपि च ।
कदम्बः पुंसि नीपे स्यात्तिनिशे वरुणद्रुमे ।
धूल्यां समूहे गन्धे च **विडम्बस्**त्यागनिन्दयोः ।
नितम्बः पश्चिमश्रोणीभागेऽद्रिकटकेऽपि च ।

इति त्र्यक्षरबान्ताः । चतुरक्षरमप्रसिद्धम् ।

भः शंभौ भ्रमरे भावे शुक्रेंऽशे जलदे पुमान् ।
भा भुव्यलंकृतौ दीप्तौ स्त्रियां **भाः** किरणे द्युतौ ।
भं क्लीबे गगने राशौ नक्षत्रे च सुदर्शने ।
भीः स्त्री भीत्यां खगे पुंसि स्थानभूम्योस्तु **भूः** स्त्रियाम् ।

इत्येकाक्षरभान्ताः ।

जम्भो दैत्यान्तरे दम्भे जम्बीरे भक्षणेऽपि च ।
कुम्भः स्यात्कुम्भकर्णस्य पुत्रे वेश्यापतौ घटे ।
गुग्गुलौ गजमूर्धांशे राशौ त्रिवृतमानयोः ।
कुम्भीभपाटलावारिपर्णीपिठरकट्फले ।
शिशुबालिशयो**र्डिम्भः स्तम्भ**स्तु स्थूणजाड्ययोः ।
निश्चेष्टालानकाष्ठेषु **शंभु**र्ब्रह्मेशविष्णुषु ।
गर्भोऽपवरकेऽन्तःस्थे सुते नभ्रे च कन्दरे ।
कुक्षौ कुक्षिस्थजन्तौ च भ्रूणे पनसकण्टके ।
सुम्भो दैत्ये बालके च **नाभिः** प्राण्यङ्गजे पुमान् ।
क्षत्रिये मध्यकोष्ठे च शुक्रास्तचक्रवर्तिनोः ।
क्षेत्रे प्रधाने चक्रस्य मध्ये कस्तूरिकामदे ।
सभा संसदि सभ्येन्दीवरसामाजिकेष्वपि ।
द्यूते दुरोवरे कान्तियुक्ते त्रिष्वपि विश्रुतम् ।

1131. B तिमिशे, CE तिनीशे, D तिनिमिशे
1132. After l 1132, BCE read l. 1124
1133. ABE दिक्कटके
1137. A om. l. 1137 with foll. col.
1140. E त्रपुत- for त्रिवृत-
1141. Prior half is corrupt in E. C -पीठर-, D -पाठर- for -पिठर-
1144 E प्रवरके
1147. B शुक्रास्थश्; C शुक्रास्तश् for ° स्त-
1148. D कस्तू*का मता
1150. AC कातियत्ते

कदल्यप्सरसो **रम्भा** **शोभा** स्त्री कान्तिरागयोः ।

इति द्व्यक्षरभान्ताः ।

कौस्तुभः स्याद्देवमणौ कण्ठावर्तेऽपि वाजिनाम् ।
आलम्भमवसाने च **कलभः** करिपोतके ।
अङ्गलेपनवस्तूनां विशेषेऽपि पुमान्भवेत् ।
सुरभिश्चम्पके स्वर्णे जातीफलवसन्तयोः ।
गन्धोपले कामधेनौ सल्लकीमातृभेदयोः ।
सुगन्धे च मनोज्ञे च विद्वांसे घ्राणतर्पणे ।
विष्कम्भो योगभेदे स्यात्**संरम्भः** संभ्रमे क्रुधि ।
ककुभस्त्विन्द्रवृक्षे स्याद्दिक्षु पक्षिण्यपि द्वयोः ।
आरम्भस्तु त्वरायां च दर्पे चोद्यमने वधे ।
शरभः शलभे चाष्टपादे वनमृगान्तरे ।
वल्लभो दयितेऽध्यक्षे पतौ सर्वकलावति ।
अतिप्रीतेऽतिसौन्दर्ये कुलीनेऽश्वे मनोहरे ।
प्रधानेऽल्पे च वीरेऽथ प्रणये चापि हिंसने ।
विस्रम्भः केकि(लि?)कलहे विश्वासे च प्रकीर्तितः ।
दुन्दुभिर्दैत्यभेदे च वाद्ये वर्षे त्रिकद्वये ।
कुसुम्भं सोमनि क्लीबे स्यान्महारजने घटे ।
संनिभं तु समीपे च पुंसि वा साम्यवस्तुनि ।

इति त्र्यक्षरभान्ताः ।

अवष्टम्भः सुवर्णे च स्तम्भप्रारम्भयोरपि ।

इति चतुरक्षरभान्ताः ।

1151. BCE °रोगयोः
1152. BCE कर्णावर्ते
1153. B आरंभम् CD कळभः
1155. E स्वर्गे for स्वर्णे
1156. AC सल्यकी-. E -मात्र- for -मातृ-
1157. E विदुषि (on marg. *sec. m.*)
1158 E om. from क्रुधि up to the end of line 1165
1159. E om l. 1159 C स्यादिक्षु
1167 CE सोमनी; D सोमिनी. BD °रजते
1168. E °मस्तुनि
1169. B स्यात् for च. D स्तंभरांगयोरपि

मः शंभौ धातरीन्द्रे च चन्द्रे मासे च पुंस्ययम् ।
मा स्त्री माने मृतौ वेलामेघापद्मासु च स्त्रियाम् ।
अव्ययं प्रतिषेधे च जने तु स्यान्नपुंसकम् ।
मुः पुंसि बन्धनेऽपि स्यात्पिङ्गलाभिधवर्णयोः ।

इत्येकाक्षरमान्ताः ।

दमस्तु दमथे दण्डे कर्दमे दमनेऽपि च ।
क्रमः शक्तौ परीपाट्यां रीत्यां चलनकम्पयोः ।
ग्रन्थे च पादक्षेपे च पर्याये च पराक्रमे ।
क्षेमं स्यान्मङ्गले लब्धे **क्षेमः** कुशलचोरयोः ।
क्षेमा द(ध)नहरीगौर्योः **क्षमः** पुंसि क्षमान्विते ।
क्षमा धरित्रीक्षान्त्योः स्त्री युक्ते शक्ते हिते सहे ।
युक्तादौ वाच्यलिङ्गः स्यात्**कामः** काम्ये मनोभवे ।
इच्छायां रेतसि क्लीबे निकामे व्यसनेऽव्ययम् ।
रागाभ्यनुज्ञयोश्चापि त्रिषु **श्यामस्तु** मेचके ।
हरित्प्रयागान्यग्रोधघटवृद्धेषु दारके ।
मारे शुके पिके कृष्णे मरीचे लवणे नपुम् ।
अप्रसूताङ्गनायां स्त्री सोमवल्ल्यां महौषधौ ।
कृष्णाप्रियङ्ग्वोर्गुन्द्रायां निशाशारिबयोरपि ।
नील्यां शोभात्रिवृतयोस्तृणभेदेऽपि कथ्यते ।
भामः क्रोधे रवौ दीप्तौ नरकग्रहभेदयोः ।
धर्मः पुण्ये यमे न्याये स्वभावाचारयोः क्रतौ ।

1172–3. = var. *NR*. 1 176
1173. E मः for मुः
1174. A (wrongly) मदस्तु. E दमने for °थे. Mss. read मदने for दमने
1176. E गृध्द्रे for ग्रन्थे
1177. ACE लक्ष्मे; D लक्ष्म for क्षेमः
1178. B दनुहरी. Mss. (wrongly) क्षेमः for क्षमः
1179. B सखे for सहे
1180. E °लिंगस्य for °लिङ्गः स्यात्. E कांय for कामः
1182. BCE चाथ for चापि
1184 E शुक्रे for शुके
1185 A महौषधं
1186. B °प्रियगौ, CE °प्रियंगो. AD चंद्राया, E यत्रायां. Mss निशिरा (E ° शि शा)-रिबयोर्
1188 Mss (except D) भौमः for भाम ; cf notes
1189. E धमे for यमे, (य and ध are often being confused in Grantha Script)

उपमायामहिंसायां भावे चापे च यज्वनि ।
स्वरेषूपनिषद्राज्ञोर्वामं सव्येऽतिसुन्दरे ।
प्रतीपे द्रविणे पुंसि वामस्थे रम्यचक्रयोः ।
गर्हिते योषिति हरे वामी तु बडबासृजोः ।
रासभीकरभीभृङ्गेष्वथ सोमो धनाधिपे ।
दिव्यौषधौ श्यामलताचन्द्रयोर्वासरे जले ।
वसुभेदे च कर्पूरे समे स्त्री योषितीति च (?) ।
स्यात्पद्मा लाञ्छनेऽभिख्याविध्योर्लोकेश्वरार्कयोः ।
धनदे च सरस्वत्यां तारालक्ष्म्योश्च वाच्यवत् ।
पद्मं स्यात्पद्मकव्यूहे निधौ संख्यान्तरेऽम्बुजे ।
ऊर्मिस्तरङ्गे पीडायां वेगे भङ्गप्रकाशयोः ।
उत्कण्ठवस्त्रसंकोचरेखेषु परिचक्ष्यते ।
लक्ष्मीः संपत्कान्तिरमारूपभेदप्रियङ्गुषु ।
रामो मनोज्ञे शरभे जामदग्नौ(ग्न्ये?) बले सिते ।
त्रिषु नीले राघवे च परशौ रमणेऽपि च ।
क्लीबे तु वास्तौ कुष्ठे स्त्री स्याद्रमायां च योषिति ।
शुष्मा तेजोर्कयोः पुंसि शुष्मं क्षीरे नभस्यपि ।
पद्मके बिन्दुजाले च पद्मा भार्ङ्गीश्रियोरपि ।
भ्रमोऽम्बुनिर्गमे भ्रान्तौ कान्ताख्ये शिल्पयन्त्रके ।
भीमो भये भीमसेने सूक्ष्ममध्यात्मदभ्रयोः ।
श्रमोऽभ्यास उपाये च सूर्मिः स्यात्सालभञ्जिके ।
यमः कृतान्ते यमने युग्मजाते हिते त्रिषु ।
आनृशंस्यक्षमासत्याहिंसार्जवदमेषु च ।
ज्ञानप्रसादमाधुर्यमार्दवे पुंनपुंसकम् ।

1190. CE भवे for भावे
1191. BCE स्वरे सूपनिषद्राज्ञोर् (E °द्राज्ञे)
1193 B °वास्त्रयो
1194. B रसभी–, E (by metathesis) सारभी AD–श्रृंगेषु AD सोसो for °मो
1195 Post half corrupt
1197. D पद्म. BC–विंध्योर् ; E–विंध्यो
1201. E °चक्षते
1205 B बास्तौ, D वास्तु
1207 CE ऽपि for च. A भागी, BD भागी, C भागु–, E भंगी for भार्ङ्गी–
1211. B युग्मे for युग्म–
1212. D अनृशंस्य–

आमोऽपक्के रोगभेदे **समस्त**क्राटकार्थयोः (?) ।
यामो दिनस्याष्टमांशे श्वाङ्क्षे संयमनेऽपि च ।
घर्मः स्यादातपे ग्रीष्मे प्रवर्ग्ये देवतान्तरे ।
किरणे प्रग्रहे **रश्मिर्ग्रामः** शब्दादिवृन्दयोः ।
षड्जादौ स्यात्संवसथे चाथ सेनामुखे रुजि ।
स्तम्बेऽपि गहने **गुल्म ऊष्म** स्वेदाम्भसोरपि ।
धाम कान्त्यामथालस्ये **जामी** स्वसृकुलस्त्रियोः ।
जिह्मस्तु कुटिले मन्दे रसनायां तु तत्स्त्रियाम् ।
न पुंसि कपटे वक्रे **सिंहः** श्रेष्ठमृगेन्द्रयोः ।
अमा सह समीपे च **सामि** त्वर्धे जुगुप्सने ।
नाम प्रकाश्यसंभाव्यक्रोधोपगमकुत्सने ।

इति द्व्यक्षरमान्ताः ।

ललाम च **ललामं** च भूषाप्राधान्यवाजिषु ।
चिह्नप्रभावपुण्ड्रेषु पुच्छे कान्तौ त्रिषु ध्वजे ।
शृङ्गे च पुरुषश्रेष्ठे **मध्यमस्तु** त्रिलिङ्गके ।
मध्यदेशे स्वरे रात्रौ छन्दोभेदेऽन्तरे नले ।
अङ्गुलौ कर्णिकायां च तथा दृष्टरजःस्त्रियाम् ।
सत्तमश्चान्यवत्पूज्ये श्रेष्ठसाधीयसोरपि ।
नियमो यन्त्रणायां च प्रतिज्ञायां च संयमे ।
शौचाध्वरतपःसत्यस्वाध्यायेषु व्रतेऽपि च ।
उपस्थनिग्रहे स्नाने पुंसि मौनोपवासयोः ।
कुट्टिमं बद्धभूमौ स्याद्वि**भ्रमो** भ्रान्तिशोभयोः ।

1214. E क्रमो for आमो The post. half corrupt. BE तक्राढकार्थ(E ° श्व)योः prior half
1217. D ग्रामाः; E ग्राम-
1218. E सु- for स-
1220. ACDE धामा
1222. A कवटे (व and प indistinguishable in Grantha). D कः पटे C वज्रे for वक्रे, E नपुंसके पटे वज्रे for
1223. C सामी त्वर्थे; E सामीप्यर्थे
1225 E ललामश्च for °म च
1226. B छिन्न- for चिह्न-
1227. CE पुरुषे for °ष-
1228 नले is not traceable
1229. A कण्ठिकायां

संशये भयसौन्दर्यविलासेषु प्रकीर्तितः ।
निगमोऽस्त्री पुरे वेदे वाणिज्ये च वणिग्धने ।
नैगमो नागरे वैश्ये पुंसि स्याच्छ्रौतकर्मणि ।
परमः स्यात्प्रधानाद्योरोंकारेऽपि पुरातने ।
अनुज्ञाने च **कुसुमं** नेत्ररोगे फले सुमे ।
स्त्रीणां रजस्यथो तल्पे ता(च)न्द्रभासे वितानके ।
कुट्टिमे **तलिम** प्रोक्तं **सुषमा** परमद्युतौ ।
सुषीमः शिशिरे चारौ सुषिरे पन्नगान्तरे ।
सुषमं चारुसमयो**रजिह्मः** सत्कृतावृजौ ।
व्यायामो मानभेदे स्याद्दीर्घव्यापारयोः कृतौ ।
आगमः शास्त्रभेदे स्यात्कल्पागमनयोरपि ।
अधमः कुत्सिते न्यूने अधःस्थध्मानयोरपि ।
विक्रमः स्याद्वर्षभेदे चाक्रान्तौ च पराक्रमे ।
पूर्वे तिथौ च **प्रथमः सुकर्म** पुण्ययोगयोः ।

इति त्र्यक्षरमान्ताः ।

परिणामस्तु संतोषे वायिके नमनेऽपि च ।
सार्वभौमो दिग्गजे च चक्रवर्तिनिशीशयोः ।
प्लवंगमः कपौ भेके शौर्योद्योगौ **पराक्रमौ** ।
उपक्रमश्चिकित्सायां प्रारम्भे विक्रमेऽपि च ।
उपायपूर्वोपधासु वत्सरेऽपि **इहैषमः** ।
जीर्णे च परिभुक्ते च **यातयामं** प्रकीर्तितम् ।
अथ **प्रियङ्गुश्यामा** स्यात्त्रियामसुरयोषिति ।

इति चतुरक्षरमान्ताः ।

इति राघवीयनानार्थमञ्जर्यां पवर्गान्तवर्गाः परिसमाप्ताः ।

1236. A खेदे (व and ख are indistinguishable) E -जने for -धने

1240. E तंदिभासे, चन्द्रहासे in *NR*. 1 1804

1241. CD तल्मि. Mss. सुषुमा

1242. Mss. सुषुम. for सुषीमः

1243. ACE सुषुमं. AD °तावृतौ, B °तौ रजौ; C °तौ ऋतौ, E °तौ रतौ for °तावृजौ

1246. A अधस्ताध्मान°; B अधस्थध्मान°; D अधस्थाध्मान°

1247. E वषट्- for वर्ष-

1248. ACD सुकर्म

यस्त्यागे निलये वायौ यामे दातरि यातरि ।
या स्त्रियां यानमञ्जर्योः शोभालक्ष्म्योश्च निर्मितौ ।
त्रिषु स्यात्सर्वनामाख्ये व्यये हेतावथो स्त्रियाम् ।
ख्या ख्यातौ च प्रकथने ज्या मौर्वीमातृभूमिषु ।
द्यौर्ना दिव्यह्नि वह्नौ च स्वर्व्योम्नोः पुंसि च स्त्रियाम् ।

इत्येकाक्षरयान्ताः ।

संध्या तु कालभेदे स्याद्व्यवहारात्मनोरपि ।
काव्यासुरस्त्रियां स्त्री· स्यात्पुंसि रामायणादिषु ।
स्मयो बले प्रवत्से च दर्पशौण्डीर्ययोरपि ।
मृत्युः किंपाकमरणलक्षणेषु यमेऽपि च ।
नयो नीत्यां षट्पवर्णे(?) वेध्यं लक्ष्येऽपि कीर्तितम् ।
चित्यं चैत्यं चिताकम्ब्वोरुद्देशे द्वौ सुरालये ।
संख्या युद्धे हस्तिबिन्द्वोर्निधिव्यूहान्तरादिषु ।
गणनायां वयो यूनि कथ्योद्गमकथार्हयोः ।
कक्ष्या वैकक्ष्यके काञ्च्यां रज्जौ मध्येभबन्धने ।
हर्म्यादेश्च प्रकोष्ठे च स्त्रियां बृहतिकच्छयोः ।
वरत्रायां शयस्तु स्याच्छयालौ सुखहस्तयोः ।
भुजंगमेऽपि शय्यायां दायो वित्ते च यौतके ।
भाषणे सोल्लुण्ठने च विभक्तव्यापितुर्धने ।
जनितव्ये रणे क्लीबेऽपवादजनजल्पयोः ।
अस्त्री वरवधूज्ञातिप्रियतुल्यहितेषु च ।
जन्यस्त्रिषु जने साधौ जनितोत्पादनीययोः ।
जन्या तु मातृसख्यां च मदे हट्टे जनेऽपि च ।

1257 = var. *NR*. 1.131.
1258. Mss. अयो (E अयो) for अथो, cf notes
1259-60 are omited in A
1260 BC दिव्यग्नि
1263 E दध- for दर्प-
1265. Prior half corrupt Mss. नित्य for नीत्या, B षट्पवक्रे, D षट्प*र्णे, E ष*वर्णे
1266. E सुरातले
1271. D वरुत्राया; E वारित्राया. ABD सुखि- for सुख-
1274 A °जनकल्पयोः, D °मनकाल्पयोः
1275. B om. ll 1275-6. Mss. पर- for वर-
1277. B मुदे for मदे

लोके जन्तावथो **वीर्यं** प्रभावे शुक्रतेजसोः ।
सामर्थ्येऽपि च **गुह्यं** तु योनौ रहसिदम्भयोः ।
कूर्मे, शैलान्तरारोग्यसोढव्येषु नपुंसकम् ।
पुंसि स्यादङ्गभेदे च कुमार्गेऽस्वैरिपक्षयोः ।
स्त्रियां तु शाखानगरे छेकरूषितयोरपि ।
सत्यं तु शपथे तथ्ये साधुसप्तमलोकयोः ।
चोद्यं तु चोदनार्हे स्यादद्भुतेऽपि च तत्त्रिषु ।
पद्यः शूद्रे पुंनपुंसि सृतौ श्लोकेऽपि गद्यते ।
भव्यं सत्ये शुभेऽरोगे कर्मरङ्गतरौ स्त्रियाम् ।
शुद्धे करिकणायां च भेद्यवद्योग्यभाविनोः ।
छाया स्त्री सूर्यभार्यायां प्रतिबिम्बे अनातपे ।
पालनोत्कोचयोः कान्तिसच्छोभाकाव्यपङ्क्तिषु ।
मध्यस्तु मध्यभागेऽल्पेऽवलग्नोपरिदेशयोः ।
न्याय्येऽपि **प्रायस्तुल्ये** च बाहौ मृत्यौ क्षये मृते ।
वयस्यनशने भूम्नि **पण्यं** विक्रयवस्तुनि ।
अट्टे च व्यभिचारे च **पुण्यं** धर्ममनोज्ञयोः ।
कृत्या क्रियादेवतयोः कुटिले कीर्त्यते त्रिषु ।
सामन्ते परसेनायाः पतौ चापि पुमानयम् ।
शल्यं शङ्कौ शरे वंशे योग्याभ्यासार्कयोरपि ।
अयि प्रश्नानुनययोश्चैत्यमायतने पुमान् ।
उद्यानपादपे बिम्बे बुध्न्ये **चार्यस्तु** बाहुजे ।
मुख्यं भूपालान्त्यमण्योरयः पुंसि गतावपि ।
शुभावहे चाभ्युदये **तार्क्ष्यश्च** गरुडाश्वयोः ।

1278 A कोके, D corrupt for लोके
1280. Mss. –साधव्येषु for –सोढ°
1281. Mss. स्वर– for अस्वैरि–
1284. Mss. बोध° for चोद°
1285. Mss (except B) स्तुतौ for सृतौ
1286. CDE सत्त्वे for सत्ये. E भवे for शुभे B अपि for स्त्रियाम्
1287. Mss योङ्ग– for योग्य–
1288. ABCD °बिंब अनातपे, a wrong saṁdhi
1289. B °भक्तिषु for °पङ्क्तिषु
1291. ABD न्याये. B चाबहौ. B ऽपि च for मृते
1292 AD पुण्य for पण्य
1294 AD कीर्तिते
1296. Mss, योगा° for योग्या°
1300. CE तु for (the second) च

रथेऽनूरावश्वकर्णे पुंसि स्यान्न रसाञ्जने ।
क्षयो रोगे गतौ हिंसागृहह्रानिषु कथ्यते ।
तिष्यः पुष्ये कलियुगे दीप्त्यामलकयोः स्त्रियाम् ।
पूज्यस्तु श्वशुरे मान्ये **मन्युर्**दैन्ये क्रतौ क्रुधि ।
द्रव्यं भव्ये त्रिषु द्युम्ने क्लीबे जतुनि भेषजे ।
गुणाश्रयेऽपि **धिष्ण्यं** तु शक्तौ भे निलयेऽनले ।
यज्ञे होत्रादिपुरतः स्थिते स्यात्पुंनपुंसकम् ।
क्रिया कर्मणि चेष्टायां चिकित्सायां च निष्कृतौ ।
आरम्भोपायशिक्षासु पूजनेऽपि च पुंसि वा ।
संप्रधारणसंस्काररचनासु स्त्रियामपि ।
धात्वर्थाख्यातयो**र्भाग्यं** शुभे चाशुभकर्मणोः ।
कल्यो निरामये सज्ये दक्षे साधौ कलासु च ।
प्रभातेऽपि नपुंसि स्या**दथ्र्यस्तु** विबुधेऽपि च ।
आत्मवाननपेतार्थशिलाजतुषु पुंस्ययम् ।
रूप्यः प्रशस्ते रूपेऽपि रजते तन्नपुंसकम् ।
सौम्यं तु सुन्दरे सोमदैवते पुंसि वा बुधे ।
दस्युः स्यात्तस्करे पुंसि द्वेषणेऽपि प्रकीर्तितम् ।

इति द्व्यक्षरयान्ताः ।

कुलायः परगेहे स्या**त्कुलायो** महिषेऽपि च ।
कौर्णेयो राक्षसे वायावीशानानलयोरपि ।
तपःस्थिते फाल्गुनिके पुंस्येवाप्यु**च्छ्रयो** नगे ।
उच्छ्रायेऽपि **जघन्यस्तु** सुरभे नीचकर्मणि ।

1301. Mss. प्रसा(E °सं)जने
1302. CDE –ग्रह– for –गृह–
1303. ACDE दीप्ता°
1306. ABC शौक्तौ, D शौक्ति for शक्तौ
1307. E यज्ञ– for यज्ञे
1310 Mss. °सारण– for °धारण–
1311. Post half °कर्मणो is wrong
1312. Mss. कल्या for कल्यो E कायौ for साधौ
1313. E प्रभावे. ACD अर्थ्यस्तु; B आढ्यस्तु; E अर्धस्तु for अथ्र्यस्तु
1314. ABC अनुपेता°
1315. CE रूप्य
1316. BE °दैवते
1319. Cf notes. A काणेयो, D कौणेयो
1320 AD °वाप्रच्छ्रयो; BCE °वापृच्छयो. Mss. नये for नगे
1321. B उच्छ्रयेपि

अधमेऽन्त्ये च लिङ्गे च पुंनपुंसकयोरपि ।
कषायो मधुरे स्निग्धे तिक्तेऽपि सुरभिण्यपि ।
अङ्गरागे च निर्यासे लोहिते च विलेपने ।
रञ्जकाश्मकशक्वाथविप्लवेषु च रूषिते ।
आश्चर्यहाहागन्धर्वनिगर्वेष्वपि **विस्मयः** ।
अनयो व्यसने दैवे चाशुभे चापदि स्मृतः ।
अत्ययोऽतिक्रमे कृच्छ्रे दोषे दण्डविनाशयोः ।
अभिख्या कीर्तिमाहात्म्यनामशोभास्वपि स्त्रियाम् ।
प्रलयो मृत्युकल्पान्तमूर्छालेषु प्रशस्यते ।
विषयः स्यादिन्द्रियार्थे देशे जनपदेऽपि च ।
गोचरे च प्रबन्धादेर्यस्य ज्ञातस्य तस्य च ।
प्रत्ययः शपथे रन्ध्रे विश्वासाचारहेतुषु ।
प्रथितत्वे च संनादावधीने ज्ञानशब्दयोः ।
गाङ्गेयः षण्मुखे भीष्मे जातरूपकशेरुणोः ।
मुस्तायां पुंनपुंसि स्यान्**मङ्गल्य**स्तु मसूरके ।
बिल्वेऽश्वत्थे त्रायमाणे दधिकल्याणयोरपि ।
मनोज्ञे रोचनायां च प्रियङ्गुशतपुष्पयोः ।
अधःपुष्पे शङ्खपुष्पे शमीशुक्लवचासु च ।
हृदयं जीविते वित्ते भावे मनसि वक्षसि ।
पुत्रे मातरि **सौभाग्यं** सौन्दर्ये शोभनेऽपि च ।
संपत्तिज्ञानमाहात्म्यपुण्यमुक्तिषु कथ्यते ।
शरव्यं सायके लक्ष्ये मृगयासाधनेऽन्यवत् ।
प्रणयः स्यात्परिचये याच्ञायां सौहृदेऽपि च ।
निष्क्रिया बुद्धिसामर्थ्ये उन्मूले निर्गतेऽपि च ।
भुजिष्यः किंकरेऽपि स्याच्छ्**वशुर्यौ** स्यालदेवरौ ।
पर्जन्यौ रसदब्देन्द्रौ **भ्रातृव्यौ** भ्रातृजद्विषौ ।
स्या**दर्यः** स्वामिवणिजोः **पर्यायो**ऽवसरे क्रमे ।

1323. AD मधुरो
1326. AD आश्चर्यं
1327. BCE चाशुगे
1336. A मुक्ताया for मुस्ताया
1340. CE वृत्ते for वित्ते
1343. E om line 1343
1347. AD मातृज for भ्रा°.
1348. Cf. notes

निर्वाणे च प्रकारे च **समयो** नियमे पुमान् ।
शपथाचारसिद्धान्तकालसंवित्सु पुंस्ययम् ।
संकेतेऽवसरे चाथ समवाये च **संनयः** ।
पश्चादवस्थायिबले **संस्त्यायः** संनिवेशने ।
संघातेऽवयवेऽपि स्याद्विशल्या तु महौषधे ।
त्रिपुटालाङ्गलीदन्तीगतशल्यामृतासु च ।
वक्तव्यो वचनीयेऽपि गर्ह्येऽधीने नपुंसकम् ।
वार्तिके चावदानी तु वाचि वल्ग्ववलग्नयोः ।

इति त्र्यक्षरयान्ताः ।

सां(सं)परायः स्मृतो युद्धे विपदुत्तरकालयोः ।
भयेऽप्य**नुशयो** द्वेषे पश्चात्तापानुबन्धयोः ।
पौरुषेयो विकारे स्यात्पुरुषस्य पदान्तरे ।
पुंसां समूहवधयोः पुरुषेण कृतेऽपि च ।
व्यवसायः कारणे च व्यापारे कृषिकर्मणि ।
स्थूलोच्चयस्त्वसाकल्ये नागानां मध्यमे गते ।
गन्धशीले **चानुशयो** दीर्घद्वेषानुतापयोः ।
समवायः समूहे स्यादथोर्ध्वश्रयणेऽपि च ।
उन्नत्यां च विरोधे च स्यात्**प्रतिश्रय** आस्पदे ।
साधारणे चाश्रयणे सभायां च प्रकीर्तितः ।
करतोयः सदानीरे नदीभेदेऽपि कथ्यते ।
अवश्यायो हिमे गर्वे **बहुधान्यो**ऽब्दपट्टणयोः ।

इति चतुरक्षरयान्ताः ।

वृषाकपायी श्रीगौर्योरिन्द्राणीवह्निभार्ययोः ।

इति पञ्चाक्षरयान्ताः ।

रः पुमान्पावके कामे क्षये वज्रे शयेऽप्यरौ ।
रा स्त्रियां हेम्नि शालायामाशंसायां गतावपि ।
रं क्लीबे रुधिरे मूर्ध्नि ध्याने व्योमाण्डकुक्षिषु ।

1350. AB °संवत्सु
1353. B महौषधौ
1354. Mss. read त्रपुटा for त्रि°, cf. *MED.* 120. 107
1356 Corrupt
1364. A °श्रवणेपि च; E °अवणेष्वपि for °श्रयणेऽपि च
1372. AC रा for रं. CD ध्यान-. B व्योमाक्षि-

त्रिषु स्याद्वक्त्रभययोर्विरसे त्यागतीक्ष्णयोः ।
रास्तु द्वयोर्ध्वनौ स्वर्णे रिशब्दस्तु स्रवे क्षये ।
स्त्री रुग्ज्वालेच्छयोः कान्तौ रुर्ना युद्धे भये ध्वनौ ।
स्त्री कामिनीवम्रिकयोर्द्रुः स्वर्णे पादपेऽपि च ।
श्रीर्वेषरचनावृक्षभासंपत्सरघासु च ।
वाणीलक्ष्मीलवङ्गेषु विषे बिल्वेऽप्ययं त्रिषु ।
जटायां पूरणे स्रुक्स्त्री होमाङ्गे च गतौ स्त्रियाम् ।
धूः स्याद्यानमुखे भारे कम्पने च तदिष्यते ।
दर्शनज्ञाननेत्रेषु दृक् स्त्री द्रष्टरि तु त्रिषु ।

इत्येकाक्षररान्ताः ।

वारः समूहेऽवसरे सूर्यादिदिवसे क्रमे ।
संभागे वरणे शीघ्रे हरे कूपकवृक्षके ।
मद्यपात्रे कुन्तले च द्वारे करिणि पुंस्ययम् ।
आवृत्तौ क्ली वारिघट्टे जलवारणवृन्दयोः ।
गजबन्धिनि वारी स्यान्मारौ मन्मथशात्रवौ ।
पत्रं तु वाहने पक्षे पर्णे स्याच्छरपक्षिणोः ।
पट्टे च तिलके पुंसि पात्रं भाजनयोग्ययोः ।
नाटकादिप्रवेशेर्हावध्वा(?) स्त्री राजमन्त्रिणि ।
पर्णे स्रुवादौ विभवे न पुं तीरद्वयान्तरे ।
वित्तनिक्षिप्तपात्रे स्याच्चित्रमालेख्य अद्भुते ।
मङ्गले तिलके हेम्नि व्योम्नि पद्मे नपुंसकम् ।

1373. AD वक्तृ-; C वक्र- for वक्त्र-. D -पयसोर् for -भययोर् E विशये for विरसे
1374. CE ध्वने; D धने for ध्वनौ
1376. B वज्रिक°, D पत्रिक°; E वर्णिक° for वम्रिक°
1377. E भासंवत्सरवाक्षु च for post. half
1378. A वाणी*न्मील*ङ्गेषु for prior half
1379. A *स्त्री; BE स्रक्स्त्री, CE स्रक्स्त्री for स्रुक्स्त्री
1381. Col. BE °रेफान्ता for °रान्ताः
1382 B (orig) वदने, and (after corr.) वदरे
1383 D साभागे, E सभोगे for सभागे, ACD कूपक°
1384 A चारे for द्वारे. B किरिणि for क°
1385 B स्त्री for क्ली
1386 ABD °बधनि
1390. B °चमा° for °द्वया°
1392. E हेति for हेम्नि

स्त्री त्वाखुपर्णीगोदुग्धासुभद्रादन्तिकासु च ।
नक्षत्राप्सरसर्पेषु पुंसि स्याद्वह्निसंज्ञके ।
कर्बुरे च रिपौ वृत्ते घने ध्वान्ते च दानवे ।
शैले चक्रे सुपर्णे च **चारः** स्यात्पिप्पलिद्रुमे ।
गतौ सर्पे च मन्थाने प्रियालस्पर्श(श ?)योरपि ।
नपुंस्युपाये रन्ध्रे च **तारस्**तरलशुद्धयोः ।
मुक्ताहारे नेत्रमध्ये नक्षत्रे शुद्धमौक्तिके ।
गुरुसुग्रीवभार्यायां बुद्धयोषित्यपि स्त्रियाम् ।
पाते च शेखरे स्वर्णे पलानामयुतद्वये ।
विविधे पुंनपुंसि स्यात्प्रणवे रजतेऽपि च ।
उच्चस्वरेऽप्यनवचि **मित्रः** स्नेहितसूर्ययोः ।
शूरः पराक्रमे सूर्ये **वीरः** शूरे रतिप्रिये ।
कविसामर्थ्ययोर्धीरश्चक्रं सैन्यरथाङ्गयोः ।
जलावर्ते च संसारे व्याजे यन्त्रान्तरेऽपि च ।
छद्मन्यस्त्रान्तरे संघे चक्रवाके पुमानयम् ।
तैलिकीये कौम्भकारे ग्रामजाले च राष्ट्रके ।
संग्रामे कुम्भकारस्य भाण्डे स्यात्साधनान्तरे ।
चक्री तु पद्मनाभे च कुलाले चक्रवर्तिनि ।
परः स्यादुत्तमानाप्तवैरिदूरेषु केवले ।
पुंनपुंस्यव्ययेऽपि स्यात्परमात्मन्यनात्मनि ।
पुरं तु नगरे गेहे देहे पुंसि तु गुग्गुलौ ।
पुराव्ययं पूर्वकाले पुरस्तात्पाटलीसुते ।
प्रबन्धेऽपि चिरातीते निकटागामिकेऽपि च ।
बभ्रुर्विशाले नकुले कृशानौ यादवेऽपि च ।
शूलिन्यब्जे पिङ्गले च यथावत्कथितो बुधैः ।

1394. AC °संघेषु for °सर्पेषु. E °संज्ञिके
1396. ACD पपालिद्रुमे
1397. E सघे for सर्पे E–प्रियालु for प्रियाल–
1401. AD शेवने, E शेवरे for शेखरे
1404. ACE पराक्रमौ
1406. E om. from व्याजे up to कौम्भकारे (in line 1410)
1407 E om. l. 1407
1408. E om. the prior half. ACD तैलिकीयें A कासि° for कौम्भ°
1414 CE पुरव्यय, D पुरं व्यय
1417. ACD **वत्; E वत्सरे for यथावत्

चन्द्रः शशाङ्के कर्पूरकम्पिल्लस्वर्णवारिषु ।
रम्ये शुभकरे क्लीबे दरोऽस्त्री भयरन्ध्रयोः ।
शङ्के चाल्पिङ्गमल्पार्थे **मात्रा** कर्णादिभूषणे ।
औषधेऽवधृते कार्त्स्न्येऽक्षरावयववृत्तयोः ।
परिच्छेदे च मानेऽल्पे प्रत्ययेंऽशेऽवधारणे ।
वरोऽभीष्टे देवतादेः श्रेष्ठे जामातृषिद्गयोः ।
अथ काश्मीरजे वृत्ते वोढरीषत्प्रिये त्रिषु ।
त्रिफलायां शतावर्यां स्त्रीलिङ्गे स्याद्वरावरी ।
शरं दध्नि जले पुंसि बाणे शैलेऽम्बरे खगे ।
दन्ते तेजनके मूले काशे कमठवंशयोः ।
कार्पासे चास्त्रशस्त्राश्रुशोणितेषु प्रकीर्तितम् ।
नेत्रं पथि गुणे वस्त्रे तरुमूले विलोचने ।
नद्यां रथे मत्कुणे च वल्के नाव्यन्तरेऽपि च ।
त्रिषु स्यान्नेतरि **क्षेत्रं** शरीरे पुरगेहयोः ।
केदारयोनिभार्यासु सिद्धस्थानेऽपि चेष्यते ।
कारो वेधे निश्चये च बले यत्ने पतावपि ।
तुषाराद्रेः स्त्रियां दूत्यां बन्धने बन्धनालये ।
प्रसेवके कालिकायां हेतावथ **करः** पुमान् ।
नभांशुहस्तकरणोपधाघनशिलासु च ।
राजदेयेभशुण्डायां कर्तर्यथ कुलेऽचले ।
गोत्रं नाम्नि वने मार्गे चित्रे चोरे भुवि स्त्रियाम् ।
संभावनीये गोवृन्दे बले त्रातरि च त्रिषु ।
सारं वरेण्ये वानीरे धने च क्वचिदिष्यते ।
द्वारं पुरान्निर्गमनेऽप्युपाये रन्ध्रमुच्यते ।

1418. AB –कपिल– for –कम्पिल्ल–
1422. B om. lines 1422–3
1423. C षिट्ङ्गयोः; D षिङ्गयो.
1424. D व्रजे for वृत्ते
1425. Mss. शरावर्यां. ADE वरावती, B वरासने for वरावरी
1428. E °शोषितेषु for °शोणि°
1430. AD मङ्कुणे for मत्कुणे B वल्कनाप्यंतरेपि च for post. half
1434. E om. the post half of this line and prior half of the next
1435. D प्रस्वेके कालिकाया च for prior half
1436 D नपाशु°
1438 AD पोत्र for गो°
1440. AD सारा वेरण्ये, B सार वेरण्य–; CE सारं वेरण्या–
1441. ABCD चारं for द्वारं. AD °नेभ्युपाय

गौरः पीतेऽरुणे श्वेते विरुद्धे मृगमोदयोः ।
आधिक्येऽपि नपुं पद्मकेसरे सितसर्षपे ।
स्त्रियां शशिनि गौरी तु नागकन्योमयोर्मता ।
रोचनीरचनीपिङ्गीप्रियङ्गुवसुधासु च ।
नदीभेदे च वरुणयोषित्यथ मखे वने ।
आच्छादने सदादाने दम्भे सद्रक्षके त्रिषु ।
सादने च क्वचित्पात्रे संदेये सत्रमव्ययम् ।
गृहे पशौ च तन्त्रं तु करणे च परिच्छदे ।
तन्तुवाये प्रधाने च शास्त्रसिद्धान्तयोरपि ।
तथाष्टीसायकोपाये श्रुतिशाखान्तरेऽपि च ।
कुडुम्बार्थे च कर्तव्यतायां मुख्ये घटोत्तमे ।
सिरायाममृतायां च तन्त्री वीणागुणे तनौ ।
शुक्रः काव्येऽनले ज्येष्ठे केतौ शुभ्राक्षिरोगयोः ।
क्लीबं क्षेत्रे महेन्द्रे च कुटजेऽर्जुनभूरुहे ।
भद्रं स्यान्मङ्गले हेम्नि मुस्तके करणान्तरे ।
वृषे पुंसि तिथौ रुद्रे वाच्यवच्छ्रेष्ठसाधुनोः ।
गजभेदे नृभेदे च मन्दाकिन्यां स्त्रियामपि ।
कट्फलानन्तकृष्णासु रास्नायामथ कथ्यते ।
क्षुद्रस्त्रिष्वधमे क्रूरे स्वल्पे कृपणवर्णयोः ।
व्यङ्गावेश्यानटीकण्टकारिकासरघासु च ।
स्त्रियां, पुंसि दरिद्रे स्यात्क्षुद्रकर्मणि चेष्यते ।
क्षौद्रं मधुनि पानीये चेन्द्रः शतमखार्कयोः ।
योधेऽन्तरात्मनि पतौ श्रेष्ठेऽपि स्यात्फणिज्जके ।
स्वरुर्वज्रे यूपखण्डे यज्ञपात्रे शिलीमुखे ।

1443. पद्मे for पद्म–
1444. CDE °कन्यामयोर्
1446. ACDE मघे for मखे
1447. ACD सद्दक्षके, B साद्दक्षके B पुमान् for त्रिषु
1448. B संद्देये for सदेये
1449. BC ग्रहे for गृहे. ABCE तन्त्रं for °न्त्र
1451. B तथाष्टि°
1457. E °साधयोः for °साधुनोः
1458. E गध –for गज–
1459 ABD खट् for कट् –. BE अपि for अथ
1461. E कठाकारिका
1463 B क्षुद्र for क्षौ°
1464. AC फणिज्यके; DE °जंके for °ज्जके
1465. B transp. यूपखण्डे and यज्ञपात्रे

निषादादावुदात्तादावकारादावपि स्वरः ।
गुरुर्बृहस्पतौ पितृमात्रादौ दुर्भरेऽधिके ।
निषेकादिकृतिस्थूले त्रिषु मात्राद्वयेऽपि च ।
हरिर्वातार्कचन्द्रेन्द्रयमोपेन्द्रमरीचिषु ।
सिंहाश्वकपिभेकाहिशुकलोकान्तरेषु च ।
स्वर्णे मणौ च कपिले त्रिष्वथ प्राज्यहोमयोः ।
विधिदामोदरेशेषु भूरिश्चन्द्रेन्द्रयोरपि ।
धात्री जनन्यामलकीवसुमत्युपमातृषु ।
वप्रः प्रासादतट्योः साले सानौ विदारणे ।
रन्ध्रं छिद्रे निम्नगेऽवकाशे समयदोषयोः ।
पार्श्वेऽथ कन्दलीतुलस्यो रिन्ध्रः(?) स्याद्भरो धरे ।
भारे लाभे दुर्भरे च रागभेदे रणेऽपि च ।
वज्रं तु कुलिशे शस्त्रेऽप्यशनौ रचनान्तरे ।
मणिभेदे सूचिभेदे योगे चामलके स्त्रियाम् ।
वज्रवल्ल्यां गळूच्यां स्यात्सुरः सूर्येऽमरे पुमान् ।
सुरा देवस्त्रियां मद्ये शारिः पर्याणपक्षिणोः ।
क्लीबे द्यूतगुणेऽपि स्यादग्रमालम्बनेऽधिके ।
पुरोपरिप्रान्ताद्येषु न पुंसि प्रमिताशने ।
मरुर्निर्जलदेशेऽद्रावद्रिः शैलेऽर्कवृक्षयोः ।
वृत्रस्तु दानवे शत्रौ ध्वान्ते चक्रघने गिरौ ।
अस्रस्तु कुन्तले कोणे रक्ते नेत्राम्बुनि स्मृतः ।
शारो वायौ नरी (?) पुंसि कर्बुरे वाच्यलिङ्गकः ।
मन्त्रो वेदे गुप्तवादे देवादीन्साधनेऽपि च ।
बभ्रुर्हिरण्यगर्भेऽग्नौ विपुले नकुलेऽपि च ।
पिङ्गले त्रिषु विष्णौ चाथो सारस्तु वरे त्रिषु ।

1468. A om. from the post. half of line 1468 up to prior half of line 1471
1469. E वार्तोक– for वातार्क–
1475. D रंध्रश्छिद्रे निम्नपक्षारेवासमय°
1478. AD रशनांतरे
1480. AD गळीच्यां; B गळच्यां; E गुळूची
1481. CE शैरिः for शारिः
1486. B आस्रस्तु कुंतले घोणे for prior half
1488. cf. notes
1489–90. cf. notes

क्लीबे न्याये बले पुंसि स्थिरांशेऽपि तथा भवेत् ।
यात्रा स्याद्यापने याने देवतादिमहोत्सवे ।
इरा भूवाक्सुराप्सु स्यात्स्त्रियामप्सरयोषिति ।
तन्द्री निद्राप्रमीले च **तन्द्रा**पि च समार्थके ।
मात्रा परिच्छदेऽल्पे च परिमाणे च पुंसि वा ।
कार्त्स्न्येऽवधारणे क्लीबे स्त्रियां स्याद्भूषणे घने ।
वर्णवृत्तांशयोश्चापि **खरो** बालेयवर्षयोः ।
निदेशग्रन्थयोः **शास्त्रं शस्त्र**मायुधलोहयोः ।
मुखाग्रे क्रोडहलयोः **पोत्रं क्षीरं** पयोम्बुनोः ।
राष्ट्रोऽस्त्री विषये चोपद्रवे **व्यग्र**स्तु नाकुले ।
अव्यासक्ते च देशे च **क्रूरौ** कठिननिर्दयौ ।
मन्दस्वच्छन्दयोः **स्वैरः शुभ्र**मुद्दीप्तशुक्लयोः ।
धारा संपातपुरयोर्**नरो**ऽजे मानवेऽर्जुने ।
तिरोऽन्तर्धौ तिर्यगर्थे **ऊरी** विस्तारसंमतौ ।

इति द्व्यक्षररेफान्ताः ।

शृङ्गारः सुन्दरे नाट्ये रसेऽपि गजमण्डने ।
नपुंसि चूर्णसिन्दूरलवङ्गकुसुमेषु च ।
गान्धारः स्वरभेदे स्यान्न स्त्री देशे रतान्तरे ।
मुर्मुरस्तु तुषाग्नौ च **किशोर**स्तुरगेऽर्भके ।
कुटीरं क्षुद्रभेदे स्याच्च**त्वरं** तु चतुष्पथे ।
शीघ्रे च **शम्बरो** दैत्यभेदे क्लीबे जले पुमान् ।
विष्फारो धनुषः स्वाने प्रभूते जृम्भितेऽपि च ।
विधुरस्त्वरितेऽधीरे कष्टविश्लेषयोरपि ।
नागरे कौरवामात्ये विवशे विकलेऽन्यवत् ।

1492. E धात्रा.
1496. E om. स्यात्
1497. E बाले च वर्णयोः
1500. AB चोपद्रव्ये
1502. B स्वैरं, E स्वेषु for स्वैरः
1505. CE सुरते for सुन्दरे
1510. E दैत्ये for दैत्य-
1511. C विस्फारो

अपत्नीके. **सुन्दरी** तु पल्लवे विद्रुमस्त्रियोः ।
सिन्दूरं तु शिलाभेदे नागसंभववृक्षयोः ।
केसरोऽस्त्री स्कन्धरोम्णि किञ्जल्के वकुले तु ना ।
पुंनागे च नपुंसि स्यान्नागकेसरहिङ्गुनोः।
कर्परस्तु कपाले स्याच्छस्त्रे घटकपालके ।
कान्तारो दुर्गमे मार्गे दुर्भिक्षे पातके वने ।
संस्तरः प्रस्तरे यज्ञे **बर्बरः** पामरे पुमान् ।
कुन्तलानां च विन्यासनीवृदन्तरयोरपि ।
स्त्रियां तु कञ्जिकायां च पुष्पदेवेन्द्रयोरपि ।
बन्धुरं मङ्गले रम्ये नम्रे हंसे तु पुंसि तत् ।
बन्धूके च विहङ्गे च बन्धुरापण्ययोरपि ।
दर्दुरस्तोयदे भेके वाद्यभाण्डाद्रिभेदयोः ।
करीरः कलशे वृक्षभेदे वंशाङ्कुरेऽपि च ।
करीरूश्चीरिकायां च दन्तमूले च दन्तिनाम् ।
करीरं कोणमध्यस्थपुलिने दर्दुरे तटे ।
शर्करा खण्डविकृतावुपलाकर्परांशयोः ।
शर्करान्वितदेशे च रुग्भेदे शकलेऽपि च ।
कावेरी स्यात्सरिद्भेदे पण्यनारीहरिद्रयोः ।
गाङ्गेरी बृहतीहिंसामक्षिकामातृकेषु च ।
पिञ्जरं कनके राजभेदे पीते च पुंसि तत् ।
शिखरं शैलवृक्षाग्रे रक्षापुलककोटिषु ।
पक्वदाडिमबीजाभमाणिक्यकलशेषु च ।
पुंलिङ्गे तु शिवाभेदे खट्वाङ्गे द्वारपालके ।

1514. A अपत्तीरे for °त्नीके E विदिम° for विद्रुम°
1516. ACDE स्कन्ध(A before corr. °न्ध)रोणी. E न for ना
1518 E कर्पूरस्तु. ABCD शास्त्रे; E छत्रे for शस्त्रे
1520. E सतरः for संस्तरः
1521. A कुतलान्या
1523. A om. lines 1523-4. E नाम्रे for नम्रे
1525. ACDE °भाण्डादि° B °भेकयोः
1527. CE करीरुश्
1530. E शर्पराशीतदेशे च for prior half
1531 A पड- for पण्य-
1535 A माणक्य-, BE माणिक्य-
1536. B शिखा- for शिवा-. B पालकेपि च for द्वारपालके

ईश्वरो दैवते चाढ्ये शंभौ स्वामिनि मन्मथे ।
समर्थेऽब्देश्वरीच्छायां पार्वत्या**मीश्वरा** मता ।
तमिस्रं तिमिरे रोगे **तमिस्रा** तामसीनिशि ।
कुमारो बालके स्कन्दे पुत्रे नामनि वाच्यवत् ।
नमेरुः सुरपुंनागे **सुमेरुः** कनकाचले ।
आधार आलवालेऽम्बुबन्धे च किरणेऽपि च ।
स्थानात्मीयान्यतादर्थ्यरन्ध्रान्तर्धिषु **चान्तरम्** ।
परिधानेऽवधौ मध्येऽन्तरात्मनि नपुंसके ।
विनावसरबाह्येषु **चाम्बरं** व्योम्नि वाससि ।
सुगन्धिनि च कार्पासे **गोपुरं** द्वारमात्रके ।
पुस्तके च पुरद्वारे पुरे सौधेन्द्रियेऽपि च ।
शारीरः क्षोभकरणे शुके शकुनिकान्तरे ।
युद्धार्थे गजपर्याणे व्यवहारे च वाच्यवत् ।
आसारः स्यात्प्रहरणे वेगे वृष्टौ सुहृद्बले ।
प्रवेशे च प्रसारे च **कुञ्जरः** कुन्तले पुमान् ।
मस्तके भूषणे नागे **पुष्करो** द्वीपसर्पयोः ।
तीर्थे खड्गफले तोयकरिहस्ताग्रयोरपि ।
वाद्यभाण्डमुखे पद्मे व्योम्नि मार्गे तिथावपि ।
विहारो भ्रमणे स्पन्दे लीलायां सुरतालये ।
रुधिरोऽङ्गारके छागे कुङ्कुमे शोणिते पुमान् ।
प्रकारो भेदसादृश्यकृतिष्वस्त्रीङ्गितेऽपि च ।
द्वापरो युगभेदे स्यात्संशयेऽपि पुमान्भवेत् ।
किंशारुर्धान्यशूकेषुकङ्कपक्षिषु कथ्यते ।
प्रदरो भङ्गनारीरुग्बाणभीदारणेषु च ।
दीर्णे स्वयं चावटे स्या**त्तूबर**स्तु प्रचक्षते ।

1537. CE ईश्वरे
1539. E रागे (probably more correct)
1543. AD स्थानात्मन्याय° for °त्मीयान्य°. A चांतरे, E चांतरा
1545. E विनावसन°
1548. E शारिरं
1549. AD °हारेण for °हारे च
1552. ABCD पुष्करद्वापि°
1557. ACD °श्यकृतिषुं; B °श्याकृतीषु
1560 E भग- for भङ्ग-
1561. Mss. स्वये ! B तूपरस्तु; CE तूबरस्तु

अजातशृङ्गेऽप्यश्मश्रौ **संगरस्तु** विषापदोः ।
शमीफले क्रियाकारे प्रतिज्ञासंविदाजिषु ।
विष्टरो विटपौ दर्भमुष्टौ पीठाद्य आसने ।
मत्सरोऽन्यशुभद्वेषे तद्वत्कृपणयोस्त्रिषु ।
क्रोधे च मक्षिकायां च **कलत्रं** श्रोणिभार्ययोः ।
नृपतिप्रभृतीनां तु दुर्गस्थानेऽपि च स्मृतम् ।
अजिरं विषये काये चाङ्गणेऽपि तदिष्यते ।
अक्षरं स्याद्ब्रह्मणि च वर्णे मोक्षेऽप्यनाशने ।
गह्वरं तु गुहादम्भनिकुञ्जगहनेष्वपि ।
औशीरं चामरे दण्डे चासने शयने भवेत् ।
पिठरो मन्थदण्डे स्यात्स्थाल्यां स्त्री मुस्तहिंस्रयोः ।
नागरः सुरते संज्ञा चान्तर्जाते नपुंसकम् ।
राजीवकन्दे चर्या(?) प्रवीणाकुत्सितयोर्विना ।
शार्वरं त्वन्धतमसि घातुके भेद्यलिङ्गकम् ।
शबरे कुञ्जरे वाच्यलिङ्गः स्याद्धिंसनेऽपि च ।
कुक्षौ तु **जठरो** न स्त्री त्रिषु वृद्धकठोरयोः ।
अधरस्तु निकृष्टोष्ठायादेशेष्वपि(?) वाच्यवत् ।
एकाग्रमेकतानेऽनाकुले **चोत्तरमुच्यते** ।
उपर्युदीच्यश्रेष्ठेषु प्रतिवाक्येऽप्यपुङ्के (?)
विराटतनये ऋक्षे स्त्रियां पुंसि च शस्यते ।
मधुरस्तु प्रिये स्वादौ रसभेदे पुरे स्त्रियाम् ।
उदारो दातृमहतोरितरस्त्वन्यनीचयोः ।
उररी चोररी द्वे च विस्तारेऽङ्गीकृतेऽपि च ।
विकारि (री ?) वर्षेऽङ्गहीने **शार्वरी** रात्रिवर्षयोः ।
कबरी केशपाशे च हिङ्गुपत्रेऽपि च द्वयोः ।

इति त्र्यक्षररेफान्ताः ।

1562. E शक्रस्तु for सग°
1565. AD °शुभे for °शुभ°
1566. E °भोग्ययोः for °भार्ययो.
1572. E पीडरो. B मस्त–
1575. ADE खातुके for घा°
1578. All Mss. read आदरस्तु for अधरस्तु. Post. half corrupt
1579. B °मुख्ययो· for °मुच्यते
1581. A लक्षे; B जर्क्षे, CE जक्षे for ऋक्षे

अर्धचन्द्रस्तदाकारे बाणे बर्हे शिखण्डिनः ।
शतपत्रं पक्षिभेदे दारुघाते कुशेशये ।
घनसारस्तु कर्पूरे महामेघे च चन्दने ।
अलंकारः शास्त्रभेदे मण्डनेऽथ जवे पुमान् ।
उच्छ्राये चातिमात्रः स्यान्मद्गुरौ तु भयंकरः ।
भये सहचरी तु स्यादनुचारे सहाशने ।
तुलाधरस्तु वणिजि श्लक्ष्णराशौ दिवाकरे ।
संप्रहारो हते युद्धेऽश्वतरः सुरवाजिनोः ।
कुलाङ्कुरो मूलदेशे चोरे करवटेऽपि च ।
धार्तराष्ट्रो हंसभेदे दुर्योधनकुलेऽपि च ।
गिरिसारं तु लोहेऽपि लक्ष्मीपुत्रस्तु मन्मथे ।
धनाढ्येऽश्वे परिकरः पर्यङ्कपरिवारयोः ।
प्रगाढे गात्रिकाबन्धे व्राते चारम्भसंज्ञयोः ।
हस्तसूत्रे प्रतिसरो माल्यमन्त्रविशेषयोः ।
विभूषणे सैन्यपृष्ठे प्राणशुद्धौ च कङ्कणे ।
पयोधरः स्तने मेघे नाळिकेरे च सागरे ।
इक्षुभेदे कशेरौ च धेनौ च परिचक्ष्यते ।
अवस्करस्तु विष्ठायां गुह्ये चाडम्बरोऽस्त्रियाम् ।
तूर्यशब्दे च संरम्भे गजेन्द्राणां च गर्जिते ।
अभिहारोऽभियोगे च चौर्ये संनहनेऽपि च ।
स्याज्जङ्गमे परीवारः खड्गकोशे परिच्छदे ।
द्वारि द्वाःस्थे प्रतीहारः प्रतिहार्यप्यनन्तरे ।
राजस्त्रीणामलंकारः कृतायामपि च स्त्रियाम् ।
दुरोदरो द्यूतकारे पणे द्यूते नपुंसि वा ।

1584. C चैव for द्वे च
1590. E जये for जवे
1593. CDE श्लक्ष्णि for श्लक्ष्ण-
1595. CDE करपटे
1597. CE गिरसार, others गिरासारं
1598. AC धनाध्येश्वे, D वनाध्येश्वे; E धनाध्यश्वे for °ढ्येऽश्वे
1599. AC प्रगाढ्ये for °ढे
1603. E °चक्षते
1604. B अवस्कदस्तु
1605 CE सारंभे. E गर्जने for गर्जिते
1606 CE °योगो न for °योगे च
1607 B खड्गे for खड्ग-
1608 AD परीहारः. D प्रतीहार्य°
1609. E °कारकृतायाम्
1610. B द्यूतकरे

अरुष्करो घातुके च व्रणकार्येऽप्यनुत्तरः ।
नोदीच्यां नोपरि श्रेष्ठे चोपह्वरमुदाहृतम् ।
हायने सर्वधारी स्याद्रुधिरोद्गारि वत्सरे ।

इति चतुरक्षररेफान्ताः ।

लः खण्डने त्रिष्वाधाने स्त्री नेन्द्रे लवणे तु लम् ।

इत्येकाक्षरलान्ताः ।

हली कृषीवले पुंसि कृष्णस्यैवाग्रजन्मनि ।
पलं स्यान्मत्सरे मांसे मल्लो मल्लकशक्तयोः ।
स्थली खनित्रे कुद्दाले क्षेत्रभेदे नपुंस्यपि ।
खलो नीचे दुर्जने च कुलटायामपि स्त्रियाम् ।
हर्षितेऽव्यक्तमधुरे रवे स्याद्वाच्यलिङ्गकः ।
कला शिल्पे कालभेदे चन्द्रांशे शकलेऽपि च ।
वित्तवृद्धौ च मूले च सुषुमाविद्ययोस्तथा ।
तत्तदागमसिद्धासु गुरुणि स्त्रीरजस्यपि ।
कलं शुक्रे वाच्यलिङ्गमव्यक्तमधुरे ध्वनौ ।
कामशास्त्रे च संगीते मन्त्रशास्त्रेऽपि च स्त्रियाम् ।
कलिः स्यात्कलहे शूरे देशेऽप्यन्तयुगे पुमान् ।
पापे च कैतवे शोके कालस्तु यमकृष्णयोः ।
महाकालेऽपि समये मृत्युमाञ्जिष्ठयोः पुनः ।
काली गौर्यां क्षीरकीटे नील्यां त्रियाति(?)च स्त्रियाम् ।
तलं क्लीबे तालतरौ पेटे ज्याघातवारणे ।
खड्गमुष्टौ वितस्तौ च स्वरूपेऽधरपृष्ठयोः ।
तालः कालक्रियामाने करास्फोटद्रुमेदयोः ।
वाद्यभाण्डेऽपि कांस्ये च तालं तु हरितालके ।

1616. ABCD छलं for पलं
1618. B ना for च
1621. E वृत्त° for वित्त°
1625. B अंत्ययुगे
1627. B पुमान् for पुनः
1629 CD ताळतरौ. AC पटे; E पेठे for पेटे
1630 AD विस्तरे for वितस्तौ
1632. CE कांसस्य for कांस्ये च

बलं गन्धे रसे धूपे स्वामिनि स्थौल्यसैन्ययोः ।
शक्त्याभिमानयोः क्लीबे पुंसि तु स्याद्धलायुधे ।
बलिस्तु दैत्यभेदे च बलवत्काकयोः पुमान् ।
अस्त्री चामरदण्डे च त्वक्कोचे गृहदारुणि ।
नैवेद्ये गन्धके पाणौ वली चापि प्रकीर्तितः ।
वात्यालके बला तूका वलं चोन्मादमानयोः ।
बालो मूर्खेऽर्भके व्यालग्राहावश्वेभपुच्छयोः ।
ह्रीबेरकेशयोर्बाला योषिद्भूषात्रुटीषु च ।
शुक्लः शुभ्रे रेतसि च रोगभेदे च वत्सरे ।
कुलं वर्गे समूहे च देहे गोत्रे गुणेऽपि च ।
सजातीये जनपदे मन्दिरे च नपुंसकम् ।
मूलं तु रोगे नक्षत्रे शिफायामन्तिकाद्ययोः ।
स्वीये वशीकृते चाथ जालमानायवृन्दयोः ।
गवाक्षे क्षारके दम्भे कोशातक्यां स्त्रियां भवेत् ।
वेला काले जलनिधेस्तीरनीरविकारयोः ।
अक्लिष्टमरणे रागे सीम्नि वारिबुधस्त्रियोः ।
मर्यादायां चाथ फलं फले मांसे धनेऽपि च ।
भोगे लाभे च निष्पत्तौ बीजबाणाग्रयोरपि ।
सस्ये हेतुकृते जातिफले च फलकेऽपि च ।
कर्कोले त्रिफलावार्क्षु मुक्ताधान्यकणेषु च ।
मुष्टौ कर्षचतुष्के स्यात्पलं चापि प्रयोजने ।
लीला तु विभ्रमे हेतौ क्रियायां भाविलासयोः ।
कीलो धूर्ते रथाक्षे च शङ्कौ ज्वालामहीध्रयोः ।
स्त्रियां कपोणिनिर्घाते प्रहारे रतिसंभवे ।
पुलः स्यात्पुलके चापि विशाले महतीष्यते ।

1633. B –रूपयोः for –सैन्ययोः
1636. B ग्रहदारिणि
1638. ABD बले for बला
1641. AD रागभेदे
1644. B °का द्वयो.; E °कात्ययोः for °काद्ययोः
1646 B बुदे for दम्भे
1647. BCDE तीरे for तीर–
1648. E वार– for वारि–
1653 D फलं for पलं
1655. Om. in A. B ज्वाल– for ज्वाला–

खिलमप्रहते शून्ये उत्तप्तौ केवले त्रिषु ।
मौलिः किरीटे चूडायामशोके संयते कचे ।
पीलुर्गजे शरे पुष्पे परमाणुद्रुमेद्वयोः ।
व्यालः पुंसि शठे सर्पे श्वापदे दुष्टकुञ्जरे ।
मलोऽस्त्री पापविट्किट्टकृपणेषु त्रिषूच्यते ।
वसायामपि शूलं तु ध्वजे योगान्तरे रुजि ।
आयुधे विक्रये वध्याशङ्कौ गर्भेऽपि योषिताम् ।
आलिः पङ्क्तौ वयस्ये स्याद्भृङ्गे पालिस्तु पुंसि वा ।
अंशभेदे च पङ्क्तौ च संजातश्मश्रुयोषिति ।
अस्रे च कर्णतालाग्रे यूके प्रस्थे च कथ्यते ।
शील स्वभावे सद्वृत्ते चेलं वस्त्रेऽधमे त्रिषु ।
जिषि (?) स्त्रियामथ स्थूलं पीवरे च जडेऽपि च ।
एला सूक्ष्मे त्रुटौ स्त्री स्याल्लोलश्चलसतृष्णयोः ।
भल्लो भल्लूकशरयोर्वार्तासंभाव्ययोः किल ।
अलं भूषणपर्याप्तिशक्तिवारणवाचके ।
निषेधवाक्यालंकारे जिज्ञासानुनये खलु ।

इति ह्यक्षरलान्ताः ।

कुण्डलं वलये पाशे क्लीबे कर्णविभूषणे ।
गळूच्यां स्त्री काञ्चनाद्रौ सर्पे पुंसि तु कुण्डली ।
मण्डलं वर्तुले राष्ट्रे कुष्टे द्वादशराजके ।
देवतायतने बिम्बे स्थले वृन्दे पुमाञ्शुनि ।
मेखला खड्गबन्धे स्यात्काञ्चीशैलनितम्बयोः ।
मुञ्जरज्जौ शाड्वलस्तु पुंसि कर्दमदेशयोः ।

1658. E खलम् for खिलम्
1659. BE सयतः for °ते
1663. CE वासायाम् for वसा°. E शचि for रुजि
1665, Cf. notes
1667. A आस्ये, B अस्रे, D आस्रे for अस्रे. A यूकप्रस्थे
1668 BE सद्वृत्तौ. E यमे for ऽधमे; य and ध being often confused
1670 E लोकश्चालसतृष्णयोः for post. half
1673 ABCD °ल्कारजि°
1678. ABD काचिशैल°
1679 CE मज for मुञ्ज–. E °भेदयो. for °देशयो.

अचलः पर्वते वृक्षे कीलावसुधयोः स्त्रियाम् ।
चञ्चलः कामुके वायौ लक्ष्म्यां तटिति च स्त्रियाम् ।
जाङ्गलं मांसामिलिते स्त्रियां स्याच्छारदीजले ।
शृङ्खला त्रिषु संदर्भविशेषे निगलेऽपि च ।
गोपालः पशुपाले स्याद्वैकुण्ठे च जितेन्द्रिये ।
सृगालो दैत्यभेदे च क्षुद्रशत्रौ च जम्बुके ।
न्यूने हीने च **विकलो** दुष्टे च ननियन्त्रके ।
नकुलः पाण्डुतनये सर्पभुक्कुलहीनयोः ।
उत्तालो भीषणे मत्ते **विलालो** विकटस्थले ।
लाङ्गली नालिकेरे च जामदग्नौ च पुंस्ययम् ।
लाङ्गूलं वानरे पुच्छे फल्गुन्यां **लवली** स्त्रियाम् ।
अनलं राशि नाले च पुंस्यग्न्यौषधिभेदयोः ।
दुकूलं सूक्ष्मवस्त्रे स्यादुत्तरीये सितांशुके ।
उपलः प्रस्तरे रत्ने चाश्मरूपमृदि स्त्रियाम् ।
ऐक्षवे **चपलः** शीघ्रे दुर्नीतावस्थिते रसे ।
स्त्रियां विद्युति **चाभीलः** कृच्छ्रे भीतेऽथ **वातुलः** ।
वातासहेऽपि वात्यायां पुंस्युन्मत्तेऽपि च त्रिषु ।
कमलं सलिले ताम्रे जलजे क्लोम्नि भेषजे ।
कुरङ्गभेदे **कमलः** स्त्रियां तु श्रीवरस्त्रियोः ।
कम्बलो नागराजे च सास्नायां मृगरोमजे ।
गजप्रावरणे चैव **निष्कला** विगतार्तवा ।
कलाहीने **चावलिस्तु** रेखायामपि कथ्यते ।
बहुलो वह्न्यसितयोः कृत्तिकायां गवि स्त्रियाम् ।
बलायां कृष्णपक्षे च **कीलालं** शोणितेऽम्भसि ।

1686. E –नियंतृके
1689. A गांगली, D गंगली for लाङ्गली
1691. A पुंसि ग्नौ°, B पुंस्यश्यो°, DE पुस्यग्नौ°, all corrupt
1694. E ऐश्वरे for ऐक्षवे A दुर्नितावस्थिते; B दुर्नीतेपास्तिते, CE दुर्नीतोवास्थिते
1695. B तथातुला, E ऽथ वालुकः for ऽथ वातुलः
1697 BCE कलिले for सालिले
1698 A करग , B कुरकु– for कुरङ्ग. DE स्त्री– for श्री–
1699. B नागरागे for °राजे C स्त्रीमृगजे; E मृगसेमजे for मृगरो°

पटलं नेत्ररोगे च परिच्छेदसमूहयोः ।
तिलके पुंनपुंसि स्याच्छदिः स्त्री पटलीति च ।
पातालं वडवाग्नौ स्याद्बलिसद्मनि चेष्यते ।
कुकूलं शङ्कुभिः कीर्णे श्वभ्रे ना तु तुषानले ।
निर्णीते केवलमिति त्रिलिङ्गं त्वेककृत्स्नयोः ।
पर्याप्तिक्षेमपुण्येषु कुशलं शिक्षिते त्रिषु ।
भारवाहे प्रवालं तु वीणादण्डे च विद्रुमे ।
अङ्कुरे स्यात्किसलये करालो दन्तुरे पुमान् ।
तुङ्गेऽथ पेशलो दक्षे चारौ च मुसले हरे ।
मृदुले कोकिले प्रोक्त अनिलस्तु प्रभञ्जने ।
विमलो निर्मले शुभ्रे हिन्तालः पादपान्तरे ।
उन्नते उत्थितेऽपि स्यादुत्तालः परिकीर्तितः ।
शाण्डिल्यो मुनिभेदे च शिल्पे च परिकीर्तितः ।

इति त्र्यक्षरलान्ताः ।

गण्डशैलः कपोले च द्रोणपाषाणभेदयोः ।
महानीलो भृङ्गराजे मणिनागविशेषयोः ।
उत्कोचेऽस्त्री कटफलः कर्मशीलस्तु कर्मठे ।
अनुकूलस्त्वनादेशे विधेयेऽनुगुणेऽपि च ।
महाबली दैत्यभेदे बलवत्यपि कथ्यते ।
वनपङ्क्तौ विष्णुदाम्नि वनमाला प्रकीर्तिता ।
गोलाङ्गूलः कृष्णकपौ पशुपुच्छे नपुंसकम् ।
तृणशालो राजताल्यां वेणौ रतिकिलः शुनि ।

इति चतुरक्षरलान्ताः ।

1706. BE चक्षते for चष्यते
1707. AD कुकुल; E कुकूलं. B श्वभ्रे न तु तुषाल्ये for post. half
1708. CE निर्णिक्ते for °र्णीते CDE केवलमति
1711. AD कुबल्ये, E किसलय. CE कराले
1713. E प्रोक्तम्
1716. B om line 1716. Cf. notes.
1717. A गडे, B दड- for गण्ड-.
1718. D om. line 1718. E महानिलो
1721. CDE बलवन्तेपि, a peculiar word
1723 Mss. गोलाङ्गूल. E °पशौ for °कपौ
1724. Cf. notes

वः पुमान्सान्त्वने वायौ संयमे वरुणे स्मरे ।
वा स्याद्विकल्पोपमयोरेवार्थे च समुच्चये ।
विश्चक्षुषि व्योम्नि वाते परमात्मनि पक्षिणि ।
विट् पुरीषे जने वैश्ये क्रमात्पुंसि द्वयोः स्त्रियाम् ।
स्वोऽस्त्री धने पुमाञ्ज्ञातौ त्रिष्वात्मीये स्वमात्मनि ।
स्वः स्वर्गे परलोके च त्विट् कान्तिज्वालयोः स्त्रियाम् ।
वल्के लवङ्गवल्के त्वग्द्वार्द्वारोपाययोः स्त्रियाम् ।
रमायां देवपूजायां शक्तौ शोभावरेण्ययोः ।

इत्येकाक्षरवान्ताः ।

भवः संसारसंतप्तिश्रेयःशंकरजन्मसु ।
उपादाने भस्मनि च सत्ताप्राप्त्योश्च वत्सरे ।
भावः सत्तास्वभावाभिप्रायचेष्टात्मजन्मसु ।
क्रियालीलापदार्थेषु विभूतिबुधजन्तुषु ।
रतिवेगे शब्दवृत्तौ निमित्ते रसबन्धिनि ।
प्राप्तौ च भवसंबन्धे योनौ च स्याद्विकल्पने ।
त्रिषु भं भामवति भे (?) प्रभावे च पुमान्भवेत् ।
नवस्तु नूतने सौम्ये संख्यायामपि तत्त्रिषु ।
सूर्ये समुद्रतरणौ पटे नावा स्त्रियामपि ।
जीवो वृक्षे सुरगुरौ तन्तौ प्राणे च जीविते ।
जीवा जीवन्तिकाभूम्योर्वचामौर्व्योस्त्रिषूच्यते ।
धवः पतौ नरे धूर्ते धूतपादपयोरपि ।
हवो यज्ञे तथाह्वाने स्यान्निदेशाज्ञयोः पुमान् ।
ध्रुवः कीले शिवे शङ्कौ वंशे योगे वसौ मुनौ ।
निश्चिते निश्चले तर्के नक्षत्रे शाश्वते वटे ।

1729. Mss. read स्वे for स्वो. CD त्रिष्वात्मीये
1731. B वल्कलेवंक°
1732. Cf. notes. A रामाया
1733. AD °सतप्त-
1735-6. = *MED*. 159-20-1
1735. E °चेष्टास- for °चेष्टात्म-
1736. E °जन्मसु for °जन्तुषु
1741. AE नाव-; B वानरा for नावा
1744. पतौ a wrong form
1745. E ह्वा for हवो
1746. E शिव for वंशे Mss. वसे for वसौ
1747. AB पटे for वटे

सुचि मौर्व्यां तालभेदे स्त्रियामथ शिवं शुभे ।
मोक्षे सुखे च सलिले माने योगे मनोहरे ।
शिवो हरे गुग्गुलौ च कीले चालुकि (?) वालुके ।
पुण्डरीकद्रुमे स्त्री तु भवान्यां जम्बुकेऽपि च ।
अभयायां नदीभेदे चामलक्यां महौषधौ ।
झाटाशम्योश्चाभयायां चाथ देवः सुरे घने ।
राज्ञि क्लीबं त्विन्द्रिये स्त्री तेजनीस्पृक्कयोरपि ।
भट्टारिकाया द(दा ?)र्वी तु देवदारुहरिद्रयोः ।
सुचि दारुहरिद्रायां सत्त्वं द्रव्ये बले गुणे ।
स्वभावे च पिशाचादौ व्यवसायेऽपि प्राणिषु ।
चित्तसद्भावयोर्जन्तावैश्वर्यामोदयोरपि ।
विश्वं समस्ते जगति विश्वेदेवेषु नागरे ।
वा पुंसि स्यात्स्त्रियां विश्वातिविषाकरशब्दयोः ।
द्वंद्वं रहस्ये कलहे युग्मे पात्रप्रसाधने ।
दिवं स्वर्गेऽन्तरिक्षे च लवो रामात्मजे कुशे ।
विनाशे छेदने दावदवौ वनवनानलौ ।
नीवी स्याद्बन्धनागारे धने स्त्रीवस्त्रबन्धने ।
अविर्गिरौ रवे मेषे मूषिके कम्बलेऽपि च ।
पूर्वोऽन्यलिङ्गः प्राचि स्यात्पुं बहुत्वेऽपि पूर्वजे ।
प्लवो भेके कपौ वर्षे नावे चेवेत्थमर्थयोः ।
एवं चाथ युवो वर्षभेदे यूनि पुमान्भवेत् ।

इति त्र्यक्षरवान्ताः ।

कैरवः कुमुदे क्लीबे पुंसि स्यात्पिशुनेऽपि च ।
सुग्रीवस्तु सुकण्ठे च वालिभ्रातरि कथ्यते ।

1748. C सुचिमौर्व्यां, D सचीमौर्व्यां, E सूचि-मौञ्ज्या
1750. AB हरौ for हरे. A चालिकि
1754 AD blank; B च for स्त्री
1756. E सूचिदारु°
1758. A चित्तस्वभावयोर्
1760. A विश्वत्रि° for विश्वाति°
1763 E °वनानिले
1769 E कैतवे for कैरवः. B कुमुदे for पिशुने
1770. E सुकर्णे for °ण्ठे

गन्धर्वस्तुरगे दिव्यगायके शेखरेऽपि च ।
अन्तराभवसत्त्वे च मृगे पुरुषकोकिले ।
प्रभवो जन्ममूलेऽब्दे जन्मभूमौ पराक्रमे ।
आद्योपलब्धौ ज्ञाने च **विभवो**ऽब्दे धने वृतौ ।
पल्लवोऽस्त्री किसलये शृङ्गारपदगर्भयोः ।
पवने विटपे छिद्रे रत्नविस्तारयोरपि ।
कितवो धूर्त उन्मत्ते वञ्चके कनकाह्वये ।
प्रसवस्तु फले पुष्पे प्रभवे गर्भमोचने ।
माधवस्तु वसन्ते स्याद्वैशाखे गरुडध्वजे ।
आहवो युद्ध आह्वानेऽध्वरे होमनिदेशयोः ।
निह्नवस्तु नमस्कारे विश्वासेऽपह्नवेऽपि च ।
निकृतौ चाथ **सचिवः** स्यात्सहाये च मन्त्रिणि ।
उत्सवः प्रसवेच्छाका(?)मर्षोत्सेधमहःसु च ।
द्विजिह्वः सूचके सर्पे **पार्थिवो** हायने नृपे ।

इति त्र्यक्षरवान्ताः ।

अनुभावः प्रभावे च सतां च मतिनिश्चये ।
घण्टारवः शणसुमे घण्टानादे च पुंसि वा ।
पराभवः प्रभावे च वर्षभेदेऽपि वर्तते ।

इति चतुरक्षरवान्ताः ।

इति राघवीयनानार्थमञ्जर्यां यवर्गादिवर्गान्ताः परिसमाप्ताः ।

शः परोक्षे त्रिलिङ्गे स्याच्छं सुखार्थाज्ञशक्तिषु ।
शिः शिवे शिवकान्तायां स्वापे निर्वाणहिंसयोः ।

इत्येकाक्षरशान्ताः ।

1774. AD ऽयने for धने वृति. (= निर्वृति;?)
1176. BE भवेन for पवने
1783 AD °वेच्छाखामर्षो°, B °वेच्छाखाकर्षो°; cf. notes. ABD °महस्सु
1784, E सूत्रके for सूचके
1785. E रतिनिश्चये
1787. Col. E वीरराघवीय° for राघवीय°. BCE अन्तस्थान्तवर्गा, for यवर्गादिवर्गान्ताः
1788. After this line should come l. 1732

दशा वर्तावस्थायां वस्त्रान्ते समयेऽपि च ।
पाशः क(के ?)शान्ते संघार्थे कर्णान्ते शोभनार्थके ।
छिद्राद्यन्ते च निन्दार्थे पुमान्पक्ष्यादिबन्धने ।
पलायने च रज्जौ च निधानावु(?)पलम्भयोः ।
वशः प्रभुत्वेच्छायत्तगजेषु त्रिषु तद्वति ।
स्ववशायां वशायां च स्पृहायां च जनेऽपि च ।
वशा वन्ध्यासुतायोषाज्ञानिकुञ्जरनारिषु ।
वंशः पृष्ठास्थि गेहोर्ध्वकाष्ठे वेणौ गणे कुले ।
नासादण्डे चाथ **कुशं** जले दर्भान्तरे नपुम् ।
योक्त्रे रामात्मजे द्वीपे पुमानौदुम्बरे स्त्रियाम् ।
छन्दोगस्तोत्रगणनाशङ्कास्वथ **कुशी**ष्यते ।
पापिष्ठमत्तयोर्वाले भल्लायामयसि स्त्रियाम् ।
केशो दैत्ये भगे वाले ह्रीबेरे च प्रचेतसि ।
कोशोऽस्त्री मुकुले दिव्ये शस्त्रार्थौघे गृहे तिथौ ।
शिश्ने जातिफले खड्गपिधाने योनिवित्तयोः ।
काशः साम्ये दर्भभेदे प्रकाशेऽपि पुमानयम् ।
आशा दिग्भूम्याप्तितृष्णास्वथ **राशिस्तु** पुंसि च ।
मेषादौ द्रव्यबाहुल्ये **विशो** वैश्ये नरे द्वयोः ।
स्पशस्तु चारे संग्रामे भीमरे पवनेऽपि च ।
बाधने प्रणिधौ शुद्धे पुंसि **प्राश** उपाङ्गके ।
निशा रात्रीशारिबयोरश्वादेस्ताडने **कशा** ।

इति त्र्यक्षरशान्ताः ।

प्रकाशोऽतिप्रसिद्धे स्यादातपे कोशवत्यपि ।
प्रहासेऽथ **पलाशस्तु** हरित्किंशुकयातुषु ।

1791. B करांते for क[के?]शान्ते. C कण्ठार्थे; E कर्णार्थे for कर्णान्ते
1793-6 E om. these lines
1796. °नारिषु (metrical shortening?)
1802. E ह्रीवेषे for ह्रीबेरे
1803, cf, line 1844. BC ग्रहे for गृहे
1805 ACD सौम्ये for साम्ये
1806 A वा for च
1808 A भीमरूपवने
1809. B प्राश, E प्राशु for प्राश
1810 CE कशौ for कशा
1812. CDE प्रहसे

पत्रे नपुंसि **कलशः** पयस्यमृतमन्द्रयोः ।
घटे **निवेशः** शिबिरे वाहन्यासगृहेष्वपि ।
कीनाशस्तु यमे पुंसि क्षुद्रकर्षकयोस्त्रिषु ।
उपांशुघातिनि कर्कशे **निदेशस्तु** भाषणे ।
शासनोपान्तयोश्चाथा**भीशुः** प्रग्रहरश्मिनोः ।
विमर्शः साध्वसाधुत्वविवेकेषु प्रशस्यते ।
कर्कशः कठिने क्रूरे कृप(पा ?)णे निर्दये दृढे ।
आयुर्वेदे द्रव्यभेदे कृष्णेक्षौ खर्वकाण्डयोः ।
अपीवरे साहसिके **निस्त्रिंशः** क्रूरखड्गयोः ।
निकाशस्तु प्रकाशे स्यात्सदृशे रहसि स्मृतः ।
निर्वेशो भोगभृतयोः शिशावज्ञेऽपि **बालिशः** ।

इति त्र्यक्षरशान्ताः ।

जीवितेशः पतौ काले जीवातौ जीविताधिपे ।
उपस्पर्शः स्पर्शमात्रे स्नानाचमनयोरपि ।
अपदेशः पदे लक्ष्ये स्यात्प्रसिद्धनिमित्तयोः ।
औदार्यशौर्यधैर्येषु निःसीमव्यपदेशयोः ।
आश्रयाशो वीतिहोत्रे पुमानाश्रयबाधके ।
लतावंशस्तु वेत्रे स्याद्वल्लीसंघेऽपि च त्रिषु ।

इति चतुरक्षरशान्ताः ।

षः पुमान्विषये स्वर्गे **षा** श्रियां **षं** विरामके ।
गर्भमोक्षे मर्षणे च परोक्षश्रेष्ठयोस्त्रिषु ।
त्विड्दीप्तौ व्यवसाये च जिगीषायां च धन्वनि ।

इत्येकाक्षरषान्ताः ।

1813. A °मदरयोः, B °मंदिरयोः
1814. BCD °ग्रेहेष्वपि
1815. B अपि for त्रिषु
1816. E°घातिनी(metrical lengthening)
1817. ABCD °रश्मयो. for °रश्मिनो.
1821. Some Mss. निस्तृशः
1822. AD स्मृतौ, BE स्मृतं
1824. AD जीवाते; B जीवतु; CE जीवांतौ for जीवातौ, supported by *AS.* and *VL.*
1830. E सर्गे for स्वर्गे. CDE षां for षं
1831. B अपि for त्रिषु

वृषो धर्मबलीवर्दश्रेष्ठमूषिकराशिषु ।
शुक्रले च पुमान्स्त्री तु कपिकच्छ्वाटरूषयोः ।
सुरसंघेऽक्ष्णि जिष्णौ च तुरंगे जलजेऽपि च ।
शृङ्ग्यामपि **वृषा** स्त्री स्याद्व्रतिनामासनं **वृषी** ।
कर्षूर्वार्ताकरीषाग्निलेखनेषु च खातने ।
कुल्यायां तु **कर्षू** चाथ **कर्षस्तु** कर्षणे फले ।
वर्षस्तु वृष्टावब्दे स्याल्लोके धान्यंशमेघयोः ।
क्लैब्यजम्बूद्वीपयोश्च **विषं** गरलवारिणोः ।
उषानिरुद्धपत्न्यां च कालभेदेऽपि पुंसि वा ।
प्रेषः प्रैषः प्रेषणे स्यान्मर्दनोन्मानमानयोः ।
श्लेषः स्यादुभयार्थे च अलाताङ्गारयोः पुमान् ।
कोषोऽस्त्री कुड्मले खड्गपिधानेऽर्थौघदिव्ययोः ।
दोषः स्याद्दूषणे पापे **दोषा** रात्रौ भुजेऽपि च ।
शेषोऽप्रधानेऽनन्ताख्ये त्रिषु स्यादवशेषिते ।
शेषा प्रसादनिर्माल्याक्षतादानेषु तु स्त्रियाम् ।
तूष्णीमर्थे सुखे **जोषं** पुण्यकालाब्दयोर्विषुः ।

इति त्र्यक्षरषान्ताः ।

महिषी राजपत्न्यां च महिषस्य च योषिति ।
पुरुषो मानवे सांख्ये ज्ञे च पुंनागजीवयोः ।
पुराणपुरुषेऽपि स्यान्नृमाने **पौरुषं** त्रिषु ।
पुंभावे तत्क्रियायां च प्रभावे संततावपि ।
आमिषं सुन्दराकाररूपादिविषये भवेत् ।
संभोगलोप(भ?)योर्मांसे पुंसि चोत्कोचलाभयोः ।
पारावारे च कनके **निकषात्म**(षोश्म)परीक्षके ।

1834. Mss. °कच्छाट°
1836. E व्रसी for वृषी
1837. AD घातने
1838. E च for तु. Mss. read कषू for कर्षूश्.
E कर्वस्तु कषणे फले for post. half
1842. B मर्दने मान°. ABD °मारयोः for °मानयोः
1843. CE आलाता° for अलाता°. B °केपि च; CE lacuna for °योः पुमान्
1844. ABCD रोषो for कोषोः cf. line 1803
1847. ADE प्रधान– for प्रसाद–
1855. E पारावत्ते for पारावारे

अभीषुः प्रग्रहे रश्मौ **त्रिषेशो**ऽवयवे नवे ।
निखिलातिशयाऽव्यक्तद्रष्टव्योत्तमवस्तुषु ।
उष्णीषस्तु शिरोवेष्टे किरीटे पुंनपुंसकम् ।
आकर्षः शारिफलके द्यूतेऽक्षे कार्मुकेऽपि च ।
किल्बिषं त्वपराधे स्यान्नपुंसि दुरिते रुजि ।
शुश्रूषा श्रोतुमिच्छायां परिचर्याप्रधानयोः ।
शैलूषो दारजीवे स्यात्किराते नटबिल्वयोः ।

इति त्र्यक्षरषान्ताः ।

सुरे मत्स्ये **चानिमिषो नन्दिघोषो** रथे पुमान् ।
अर्जुनस्य च शङ्खे च वृषभेन्द्रस्य गर्जने ।
आत्मघोषो वायसे स्यादात्मस्तुतिपरेऽपि च ।

इति चतुरक्षरषान्ताः ।

सः पुंस्युमासुते वायौ देहभाःश्रीद्रुवाजिषु ।
सं पक्षिस्यन्दने क्लीबे ज्ञाने ध्याने निवारणे ।
सू प्रेरणे गर्भमोक्षे **से**ऽभिधेये च सेवने ।
सत्सत्ये विदुषि श्रेष्ठे साधौ क्लीबमुडौ त्रिषु ।

इत्येकाक्षरसान्ताः ।

हंसः सूर्ये मरालेऽश्वे यतौ च परमात्मनि ।
श्रेष्ठे निर्लोभनृपतौ शारीरमरुदन्तरे ।
मत्सरे मन्त्रभेदे च विष्णौ राजादिपूर्वके ।
हिंसा चौर्ये ताडने स्यादन्योपद्रवबन्धयोः ।
वेधाश्चतुर्मुखे विष्णौ पण्डितेऽपि प्रचक्ष्यते ।

1861. AD °वृधानयोः; C °वृधानयो for °प्रधानयोः (प and व, and घ and ध are indistinguishable in Grantha script)

1863 ABD om lines 1863–5. C नमि° for नान्दि°

1868. E प्रेषणे for प्रेरणे

1869 B सदसि for विदुषि

1874. B प्रचक्षते, D प्रवक्ष्यते

स्त्री त्वाशीः सर्पदंष्ट्रे हिताशंसायामनुग्रहे ।
हासो हास्यरसे शीघ्रगमनानन्दयोरपि ।
वसुर्वृद्धौ धने रत्नेऽनले मधुरहट्टयोः ।
योक्त्रे रश्मौ धनाध्यक्षे देवभेदे च वाच्यवत् ।
ज्योतिः प्रकाशनक्षत्रदृक्सूर्याग्निशिखासु च ।
पुष्पार्थाध्वरपाषाणवेदाङ्गेषु विधावपि ।
धनुः प्रियालवृक्षे च राशिभेदे शरासने ।
धनुर्धरे च शूरे च छन्दः पद्याभिलाषयोः ।
वेदे वाक्ये वृत्तभेदे उत्सवेऽपि नपुंसकम् ।
रसो वीर्ये गुणे रागे शृङ्गारादौ द्रवे विषे ।
जलेऽङ्गधातौ गन्धे च तिक्तादौ पारदे धने ।
आस्वादनेऽथ स्रोतः स्यादिन्द्रिये निम्नगारये ।
अर्चिर्मयूखशिखयोस्तमस्तिमिरवेलयोः ।
गुणे राहौ च मायायां ज्ञानेऽपि परिकीर्त्यते ।
रजस्तु कौसुमे रेणौ गुणधूलीन्द्रियेषु च ।
स्त्रीणामृतौ च न्यासस्तु निक्षेपार्पणसद्मसु ।
दाने च मन्त्रभेदेऽथ भाषितौषधयोर्वचः ।
तेजो बीजे प्रतापे च प्रभायां परमात्मनि ।
कोशदण्डे मयूखेऽग्नावंशे सूर्ये बलेऽपि च ।
वत्सस्तर्णकपुत्रादौ वर्षे च कुटजे पुमान् ।
विष्णोर्वक्षसि वत्सं स्यात्तरश्च बलरहंसोः ।
तपश्चान्द्रायणादौ स्याद्धर्मे लोके हुताशने ।
माघे ग्रीष्मे धर्मराजे क्लेशे च शिशिरेऽपि च ।
वयः पक्षिणि बाल्यादौ सामर्थ्येऽवयवे नपुम् ।
रेतः स्यादिन्द्रिये स्वर्णे निर्यासे स्वादनेऽमृते ।
शब्देऽथ ओजो दीप्तौ च बले तेजसि पुंस्ययम् ।
अवष्टम्भे च धातूनां विषमर्क्षेऽपि कथ्यते ।
प्रसूर्जनन्यां बडबायां लतायां स्त्रियां मता ।

1880. CE विदावपि
1881. E प्रियालु–
1885. CE ऽम्भधातौ
1887. ABD मयूर– for °ख–
1888. AD राशौ; CD रारौ for राहौ
1893. A वंशे for अंशे

वर्चः पुरीषे दीप्तौ च रूपे विद्वांस्तु पण्डिते ।
प्राप्ते चात्मविदि स्याच्च महश्चोत्सवतेजसोः ।
सहो बले सहा मार्गे हेमन्तज्योतिषोः पुमान् ।
हासयुक्ते चाथ नभाः श्रावणावपि कथ्यते ।
नभो व्योम्नि नपुं मेघे घ्राणे पुंसि पतद्ग्रहे ।
मृणालसूत्रे वर्षासु स्यादोकस्त्वाश्रये गृहे ।
पिके पयो जले क्षीरे ज्यायान्वृद्धप्रशस्ययोः ।

इति द्व्यक्षरसान्ताः ।

सारसः कमले शुभ्रे हंसे च जलपक्षिणि ।
गोनर्दमैथुनीकामिष्वपुंसि तमसोऽस्त्रियाम् ।
नदीभेदेऽन्धकारे च श्रीवत्सस्त्वावृतौ बिले ।
आहसो ललिते कृष्णे सुमनाः कुसुमे बुधे ।
मालत्यां त्रिदशे चाथ कनीयाननुजाल्पयोः ।
अतियूनि स्त्रियां कामिन्युत्के मैथुनिभूतयोः ।
कृष्णातीरे च वाञ्छायामौत्सुक्ये लालसा द्वयोः ।
याच्ञायामतिशङ्कायां रभसो वेगहर्षयोः ।
मानसस्तद्भवे स्वान्तेऽप्यञ्जसा तत्त्वतूर्णयोः ।
पुंस्युत्तंसः कर्णपूरे शेखरे वा नपुंसकम् ।
दिवौकाश्चातके देवे स्यान्नक्षत्रकुरङ्गयोः ।
स्त्रीलिङ्गे रोदसी भूम्यामन्तरिक्षे नपुंसि वा ।
बीभत्सः स्याद्रौद्ररसे हिंस्रे च विकृतेऽपि च ।
वरीयांस्तूरुवरयोः साधीयान्साधुबाढयोः ।
पीनसं स्याद्रोगभेदे राक्षसोऽसृक्पवर्षयोः ।

इति त्र्यक्षरसान्ताः ।

1903, E मंडिते for प°
1906. A हंस- for हास-. AD लक्ष्यते; C वक्ष्यते for कथ्यते
1908. AC स्वाश्रये for स्वा°.
1909. ABD °प्रशंस्ययो.
1917. E om. from अतिशङ्कायां up to स्त्रीलिङ्गे in line 1921
1918 post. half B पत्मकान्तत्वतूर्णयोः corrupt
1921. B नपुंसकं for नपुंसि वा

विश्वावसुर्वर्षभेदे गन्धर्वेऽपि च पुंस्ययम् ।
आङ्गीरसस्त्वब्दभेदे मुनिभेदे तदीरितम् ।
अवतंसः कर्णपूरे शेखरे पुंसि वा भवेत् ।
कुम्भीनसो भुजंगे स्यात्स्त्रियां लवणमातरि ।
मदालसा दैत्यवध्वां चन्द्रहासोऽसिमात्रके ।
राजरावणयोश्चाथ सूर्ये वह्नौ विभावसुः ।
कृकलासोऽनेकवर्णे जन्तुभेदेऽपि कीर्तितः ।

इति चतुरक्षरसान्ताः ।

हः शंकरे हरे हंसे रणरोमाञ्चवाजिषु ।
गर्भे प्रचेतसि स्त्री तु हा त्यागे गतिवीणयोः ।
हं क्लीबमस्त्रसुखयोः क्वणिते मणिरोचिषि ।
परब्रह्मामन्त्रणयोस्त्रिषु तून्मत्तहास्ययोः ।
हेतुसंबोधनेऽपि स्यात् हा स्त्रियां परिदेवने ।
हुं वितर्के परिप्रश्ने न्यासे च भयदानयोः ।
ही विस्मये विषादे च हि हेताववधारणे ।

इत्येकाक्षरहान्ताः ।

ग्रहोऽवग्रहनिर्बन्धग्रहणेषु रणोद्यमे ।
सूर्यादौ पूतनादौ च सैंहिकेयेऽपि तत्त्रिषु ।
पत्नीमन्दिरयोश्चाथ स्नेहस्तु लेपसौहृदे ।
नवनीतेऽप्यहिर्वृत्रासुरे सर्पे च दुर्जने ।
बर्हः पर्णे मयूरस्य पिञ्छे हाहा निवारणे ।
खेदे मोदे च गन्धर्वे हूहू चापि प्रकम्पने ।
व्यूहस्तु सेनाविन्यासे चोत्प्रेक्षावृन्दयोः पुमान् ।

1929. Mss. मदालसो
1930. Mss. °वारण°, cf. notes
1933. B गुहा त्यागेतिवीणयो ; E हा त्यागे गीति°
1936. C परिवेदने
1937. E हं for हुं
1938. BD हि for ही
1939. ACDE (wrongly) गृहो for ग्रहो
1940. ACDE सिंहिकेयेपि
1941. Before the line a main word गृह is wanting B स्नेहतुल्ये च; C स्नेहस्तुले च for स्नेहस्तु लेप-
1942 B °प्यहर्वक्षत्रासुरे; E °प्यहव्यात्रासुर
1944 E हुं हुं for हूहू
1945. B सोत्प्राक्षा° for चो°

कुहूः स्यात्कोकिलालापनष्टेन्दुकलयोरपि ।
अहो बतानुकम्पायां खेदे संबोधनेऽह्नि च ।
सह साकल्यसादृश्ययौगपद्यसमृद्धिषु ।
गुहस्तु षण्मुखेऽपि स्याद्देवखातबिले गुहा ।

इति द्व्यक्षरहान्ताः ।

विग्रहः कलहे देहे कोपे विस्तारभागयोः ।
तुलासूत्रेऽश्वादिरश्मौ प्रग्राहः प्रग्रहोऽपि च ।
द्वार्यापीडे क्वाथरसे निर्यूहो नागदन्तके ।
वरस्त्रियां स्यादारोहो हलाहश्चित्रवर्णके ।
अहहेत्यद्भुते खेदे प्रवाहो जववेगयोः ।
सहस्रबाहुर्बाणेऽर्के कृतवीर्यसुतेऽपि च ।

इति त्र्यक्षरहान्ताः ।

परिबर्हस्त्रपार्हेऽर्थे पुंसि स्यात्तु परिच्छदे ।
पत्नीपरिजनादानमूलशापाः परिग्रहाः ।
तमोपहो दिवानाथे वीतिहोत्रे निशाकरे ।

इति चतुरक्षरहान्ताः । एकाक्षरळान्तमप्रसिद्धम् ।

पाळिरश्रौ प्रदेशेऽङ्के रेखायां स्यात्सरुच्छदे ।
नळस्तु तृणभेदेऽब्दे कपीन्द्रे भूपतावपि ।
काळिश्चामरदण्डे च जरादिश्लथचर्मणि ।
वळिर्मध्यमरेखोर्मिजीर्णत्वग्गृहदारुषु ।
निम्नोन्नते च वक्रे च रचनायामपीष्यते ।
मौळिः किरीटे धम्मिल्ले जटायामथ पन्नगे ।

1953. AD खर°; BC पर° for वर°. BCE आरोहे for °हो

1954. ACD हहहेत्य°; E ह्हहेत्य°

1956. B om. lines 1956–8

1958 AD तपोपहो

1961. B श्यथादिश्यथचर्मणि, corrupt for post. half

1962. E पाळिर् for वळिर्

1964. CE मौलिः

दुष्टदन्तावळे व्याळ अ**ळिः** पङ्क्तौ च वृश्चिके ।
भृङ्गे वयस्यां भूमौ स्यात्**केळि**स्तु परिहासके ।

इति त्र्यक्षरळान्ताः ।

सरळो रसिके रज्जौ **बहुळः** कृष्णपक्षके ।
नक्षत्रेऽग्नौ पर्णभेदे गवि स्त्री **मङ्गळः** कुजे ।
शुभे तु **मङ्गळं** प्रोक्तं **काहळो** दुर्जनेऽपि च ।
काहळी वाद्यभाण्डे स्यान्नपुंसि भृशशुष्कयोः ।
प्रवाळोऽस्त्री किसलये वीणादण्डे च विद्रुमे ।
कराळो दन्तुरे तुङ्गे विकृतोज्ज्वलयोरपि ।
विग्रहे भीषणे चाथ **वञ्जुळः** स्थलवेतसे ।
वानीरे द्रुमभेदे स्या**द्विरळं** तु तनावपि ।
निचुळो हिज्जुले पद्मेऽप्यस्त्री मधुफलेऽपि च ।
हिन्ताळ उल्लसत्पूगे **वकुळो**ऽशोकपूगयोः ।
कर्पूरधूल्यां द्राक्षादिमधुपूरे तु **दोहळम्** ।
पिङ्गळो वर्णभेदे स्याद्वर्षभेदेऽपि कथ्यते ।
महिळा तु द्रुमेदे स्यात्स्त्रीभेदेऽपि च कथ्यते ।
कदळी वैजयन्त्यां च रम्भायां च मृगेऽपि च ।

इति त्र्यक्षरळान्ताः ।

बृहन्नळा तृणे पुंसां स्त्रीवेषे शतपर्वणि ।
वर्णावळी मातृकायां तथा स्याद्गमनेऽपि च ।
अरिकेळिः शत्रुलीलास्त्रीरत्योश्चापि कीर्तितः ।
सुगन्धे स्यात्**परिमळो महानाळो**ऽञ्जनद्युतौ ।

इति चतुरक्षरळान्ताः ।

1965. B आळि. for अळि.
1973. B वंजुळौ स्तववेतसौ; E वंजुळी कलवेतसे for post. half
1974. B वानेरे for वानीरे. ACE कवि°, D कपि° for द्रुम°
1977. AD अपि for तु
1979. E द्रुमभेदे for तु द्रुमेदे
1980. ACDE हरिणां मते for च मृगेऽपि च
1982. B गगने, C ग*ने, E गहने for गमने .
1983. E करिकेळिः

क्षुः संरोधे विरोधे च क्षेमदुःस्वप्नयोश्च ना ।
क्षा स्त्री क्षमायां निद्रायां **क्षं** क्लीबे क्षेत्ररक्षसोः ।

इत्येकाक्षरक्षान्ताः ।

अक्षो द्यूते वरूथाङ्गे नयवादौ विभीतके ।
कर्षे व्याप्तौ कृषे चक्रे आधारव्यवहारयोः ।
आत्मजे पाशके दैत्यभेदे चेन्द्रियवालयोः ।
ध्वाङ्क्षः काके बके **वक्षः** कर्षे वत्से विभूषणे ।
कक्षः पार्श्वे परीधाने पश्चादञ्चलपल्लवे ।
बाहुमूले तृणे सौरभे शुष्कनववीरुधोः ।
स्त्रियां ग्रहणिकाकाञ्चीप्रकोष्ठग्रहरज्जुषु ।
स्पर्धापदोः स्यन्दनस्य भागे **दक्षः** प्रजापतौ ।
पटौ हरवृषे ताम्रचूडे वह्नौ द्रुमे मुनौ ।
स्त्रियां भुव्यधि(?)**पक्षस्तु** मासार्धे ग्रहपार्श्वयोः ।
केशादेः परतो वृन्दे बले सखिसहाययोः ।
पतत्रचुल्लिरन्ध्रेषु देहाङ्गे राजकुञ्जरे ।
साध्ये विरोधे भित्तौ स्यात्परतन्त्रे कुचेऽपि च ।
प्रेक्षा तु नृत्ते प्रज्ञायामीक्षणे चाथ सेवने ।
भिक्षा भृतौ च याच्ञायां नपुं भिक्षितवस्तुनि ।
न्यक्षः परशुरामे स्यात्त्रिषु कार्त्स्न्र्यनिकृष्टयोः ।
रूक्षः स्यात्पादपेऽप्रेम्ण्यचिक्कणे पौरुषेऽपि च ।
शिक्षस्तु दण्डने चाथ **चक्षुरीक्षणनेत्रयोः** ।

इति द्व्यक्षरक्षान्ताः ।

1985. E वा for ना
1987. E द्युतौ for द्यूते. B नयपांद for °वादौ
1988. BE तुषे for कृषे
1989. B आत्मके. B पशुके, D ऽपि शके, E पशके for पाशके
1991. Mss. read पश्चाध्वे चल° for पश्चादञ्चल°
1993. AE -गृह- for -ग्रह-
1994. D स्पर्धपादो
1995 Mss पवौ for पटौ, and °चूते for °चूडे
1996. ADE -गृह- for -ग्रह-
2000. Mss. प्रेक्षस्तु for प्रेक्षा तु

प्रत्यक्षेऽधिकृतेऽध्यक्षो गवाक्षो जालके कपौ ।
रक्ताक्षी स्याद्वृषभेदे ताम्रनेत्रास्त्रियामपि ।

इति त्र्यक्षरक्षान्ताः ।

छायावृक्षो नमेरौ स्यान्महिषाक्षस्तु गुग्गुलौ ।
दिव्यचक्षुर्ज्यौतिषिके पार्थात्मज्ञानिनोरपि ।
कमलाक्षः पद्मबीजे विष्णावपि पुमान्भवेत् ।
मल्लिकाक्षः पक्षिभेदे नीलाक्षेन्द्रायुधे पुमान् ।

इति चतुरक्षरक्षान्ताः ।

इति राघवीयनानार्थमञ्जर्यामेवं वर्गाः परिसमाप्ताः ।
या राघवकृता श्रेष्ठा मातृकावर्गसंयुता ।
सैकाक्षरादिसंयुक्ता पूर्णा नानार्थमञ्जरी ।

2005. B om. lines 2005–7.

2009. B पक्षि- for पद्म-. concl. Sl A मार्ग for वर्ग°. After the colophon with its following Sloka, A reads.

श्रीशारदाम्बायै नमः । श्रीलोकाम्बिकायै नम. । करकृतमपराधं क्षन्तुमर्हन्ति सन्त:। यादृश पुस्तक दृष्ट्वा तादृश लिखित मया । अबद्ध वा सुबद्ध वा मम दोषो न विद्यते । यदक्षरपदभ्रष्टं मात्राहीन तु यद्भवेत् । तत्सर्वं क्षम्यतां देव नारायण नमोऽस्तु ते । विसर्गबिन्दुमात्राणि पदपादाक्षराणि च । न्यूनानि चातिरिक्तानि क्षमस्व परमेश्वर। श्रीगुरुभ्यो नम । श्रीवेदव्यासाय नमः । शुभमस्तु । हरि: ॐ । कृष्णाय वासुदेवाय देवकीनन्दनाय च । नन्दगोपकुमाराय गोविन्दाय* * [नमो] नमः। खरवर्षे फाल्गुने च रोहिण्या भृगुवासरे। रामेण लिखितं सम्यक्पूर्णा नानार्थमञ्जरी । श्रीगुरुभ्यो नमः । शुभमस्तु । नमोऽस्तु रामाय सलक्ष(क्ष्म)णाय देव्यै च तस्यै जनकात्मजायै । नमोऽस्तु रुद्रेन्द्रयमानिलेभ्यो नमोऽस्तु चन्द्रार्कमरुद्गणेभ्यः । इष्टदैवतमस्माकमिक्ष्वाकुकुलभूषणम् । कुलदैवतमस्माकं कोदण्डशरमण्डितम् ॥ य शिवो नामरूपाभ्यां या देवी सर्वमङ्गला । तयोः संस्मरणात्पुसा सर्वतो जयमङ्गलम् ॥ श्रीमानाश्रितकल्पद्रु. करुणावरुणालयः । कारण जगतां शम्भुः कल्याणानि करोतु नः ॥ श्रीगोपालकृष्णाय नम । वाहीकृतमहाधेनुगणाधिपविनायकौ । भवता भवता भूत्यै पार्वतीपरमेश्वरौ ॥ यः पूतनामारणलब्धवर्णः काकोदरो येन विनीतदर्पः । यशोदयालङ्कृतमूर्तिरव्यान्नाथो यदूनामथ वा रघूणाम् । श्रीरामजयम् ॥

B reads: शुभमस्तु। इति नानार्थमञ्जरी समाप्ता । श्रीगुरुचरणारविन्दाभ्या नम. । कोल्लं १०३९ मत रुधिरोद्गारिवर्षं तुलामास ३ आ तेदि रविवारवु मूलं नक्षत्रवु सितपक्षत्त षष्ठि कषु(zhu)तक्करणवु अतिगण्णनित्ययोगवुं कूटिय दिवसं चक्किळ्ळ् एरेच्चन् एळुतितीर्त्त नानार्थमञ्जरीग्रन्थमिदम् । श्रीरामजयम् । शुभमस्तु ।

C reads श्रीशारदाम्बायै नम· । हरिः ॐ शुभमस्तु । गुरुभ्यो नमः । श्रीरामचन्द्रस्व........।

D reads: श्रीशारदाम्बायै नमो नमः । गुरुचरणारविन्दाभ्या नमः ।

E om. the concluding Sloka and ends with the colophon alone.

CRITICAL NOTES.

Lines

18 All MSS. read कक्ष्या, but in A ल is supplied below क by different hand. So लक्ष्म्या is adopted in text supported by AT. AS MED., NR. and VL.

38 NR. अर्करथार्वन् as one word

47 Two main words तर्क and मर्क are confused. The Construction being defective the whole line is retained as found in MSS. NR reads मर्को मनासि मारुते । काङ्क्षेहकर्मभेदेषु तुर्के etc Read the line as ° भेदपुष्कर-वायुषु

48–49 are wrongly transposed in all MSS The text is therefore corrected consulting other lexicons.

50 कङ्क means a brahmin in disguise or pretended brahmin.

57 All MSS. read काणान्तर Can it be मानान्तर ? cf. AS 3 8

60 All MSS read पर्णे सिराजाले and also NR. for पर्णसिराजाल which is the correct reading, cf. ŚK. and MW. Can the post. half be यादोभेदेऽस्त्र-संख्ययो ?

62 NR. reads पाको जरासि निष्ठाया.

64 NR. reads शृङ्गानुक्रोशयो शोक.. The post. half is therefore corrected as शोक शृङ्गानुक्रोशयो·, although it sounds metrically defective.

66 MSS. read श्रोको गोमायुदेशयो which is doubtful. The reading शको गोमयदेशयो: is adopted with the help of other lexicons

69 For अस्पर्शनविनाशयो: main word is doubtful.

71 The line appears to be doubtful. Read °वाद्यमृगा°.

72 Meaning आश्रय is found in AS मान्दिरेऽऽश्रमे is an irregular samdhi.

73 Not clear The meanings of कल्क are combined with those of शल्क.

76 The meaning गति is found in all MSS. Will it be a wrong reading for रति ?

77 Most of the MSS. read भीक. for the first main word भेक.. It is probably misunderstood to be an opposite word to अभीक = fearless! भेक is the proper word (cf. MW) and therefore adopted in text. The word अपि in post half supports the reading भेक. Sometimes even the main words are found repeated for different meanings in lexicons

78 Some main word meaning चन्द्र and भूमि seems to be omitted.

80 The reading शोणक is adopted after VL. NR. and MW.

81 MSS almost read शकुन्तौ and शैलूषे. But E reading शु * न्तु helps us to read शुक तु and NR supports it

95 क्षेप्यपातकयो. appears to be a correct reading as it is partly supported by E.

Lines

99 Are we to understand लोह in the sense of लोहमल as suggested by other lexicons ?

109 This line does not fit in the section of त्र्यक्षरs, the main word being कोशातकी It again appears in its proper place.

115 विट् means 'a merchant'. वर्तक is used in that sense even now in Southern side.

116–117 A main word दीप्यक is probably wanted as found in K

125–30 In these lines meanings of कारिका are also found.

129 May the reading काकमाचिषु found in CE be correct ?

132—3 अग्निमन्थ is probably intended here for अग्निमान्थ A main word कणिका seems wanting before this line. Again, as the meanings वर्तुलताटङ्क and पद्मबीजकोशी are attributed to the word कर्णिका, the lines 132 and 133 should have been transposed.

135 दन्तमण्डले is corrected to °मण्डने according to E. The dictionaries also support this reading.

136 Read सामुद्रलवणे and मुखरे.

142 All MSS. read सपाक. It is probably निपाक which is supported by AS. AT. NR and partly VL

148 For कलौ read कवौ on the authority of MED VL. and ŚRS.

150 हुडुक is found in VL, but हुडुक्क is in dictionaries.

151 ABCD read सृपा* The omission of the third syllable in all these MSS (and also in K !) tends to show a common source. E also corrupt सृदाकु is adopted in text on the evidence of AS. VL. and MED.

152 is a defective one in all MSS. कु or कू and तु or तू are often confused in Grantha MSS The real text is therefore supposed to be as adopted and supported by NR. reading 'स्याल्लेख्यकूर्चिकातूल-शय्ययोरपि तूलिका Cf VL also

153–4 All MSS read wrongly सदेह for संदोह. For meanings in line 154 prior half some main word probably सूचक seems to be wanting. Is नवक a wrong reading for कथक ? (cf. Bhānuji's Com. on AK.). It is not clear whether the main word is अंशुक or अम्बकं. C is ambiguous.

157 तवक is not traced in any lexicon or dictionary in the meaning mentioned in the present lexicon.

164 Before this line a main word seems to be wanting ?

165 रासिक not found in dictionaries.

174 Read नटयोषित्यथो.

189 अनेडमूक having five syllables is misplaced here. It must come after line 213.

194 All MSS. read उत्सुको but उत्सेको is the correct reading,

196 is a repetition of post. half of line 106 and prior half of 107.

201 चातुरीक is not traced anywhere.

Lines

293 अक्षसीस or अक्षिसीस (as in D) not found in any lexicon or dictionaries. The reading may probably be °दन्ते क्षी सीसे etc.

295 लगु: is found in NR also. But NSK. (1140—42), SK. and MW. read लिगु in these meanings Should we therefore read लिगु: with NSK. and S'K.?

306 त्वेष is supplied from NR. द्वेषे although found in all MSS. is incorrect.

313 We read गुडत्वचि with MED. and VL.

316-7 The meanings वृद्धि, स्थान and क्षय should have been mentioned in one place as in MED. VL. S'RS Compare वृद्धिस्थानक्षयैकोक्तौ Two of the MSS. read सामान्ये with MED. VL. and S'RS But we have rejected it as सामान्यन्याय is required to be taken as one meaning.

318 All MSS. read °वाद्यो: for °दानयो· which is supported by AS. 58 116, MED 24 31. VL and S'RS.

322 There appears to be some confusion about this line as the meanings mentioned here are not found to have been assigned to उद्वेग.

337 All MSS. are unanimous in reading मेघो for मोघा. But a main word मेघ is wanted to suit the meaning नीरद in the next line

339 Post. half is corrected with the help of NR

341 MED. and S'RS read पलिघ°. VL. distinguishes परिघ from पलिघ Compare : परिघो मुद्गरे योगभेदे स्वकुलघातयो । पलिघ: काचकलशे घटप्राकारगोपुरे.

344 is an extra line; cf line 1461.

351 Read the prior half of this line as सिताद्यपक्षमासेषु

355 NR reads वर्चांसि ज्वालविड्भासः (1.284). A main word वर्चस् is wanting here.

356 सीवनधावने is a wrong reading in all MSS. Read सीवनसाधने, cf. NR. l. 281.

359 All MSS. read स्थूले for तूले Are we to mean सुरान्तर as equal to कृष्ण, the meaning which is assigned to पिचु in VL. ? All other lexicons read असुरान्तरे.

362 Almost all MSS read शुष्कपर्णे. शुष्कव्रण "a dried sore" is correct व्रण (second time) means "Scar". It is supported by AT. 10.43, VL. 60.2; and MED. 27 2.

367 Can the reading be मञ्च: खट्वेति कथ्यते ?

375 स्कन्धे कूर्मे is probably a mistake for कूर्मस्कन्ध

380 अन्ध "food' for अन्धस् ? cf. AT.

381 खड्गच्छद although found in all MSS. is a wrong reading for खगच्छद (= the feathers of an arrow); cf NR. line 296.

382 For जये, जवे would be better, cf. NR. line 73

384 The main word ज्या being यकारान्त should come in the section of एकाक्षरयान्त. It is wrongly inserted here in all MSS.; cf. line 1259.

Lines

388 For साक्षापदेशयोः, read शाठ्यापदेशयोः; cf. NR. and MED.
393 Read वैचेन्द्रोरपि.
396 भाङ्गी is found for भासा in VL. The word रेणुकयोराजिः could be split up as °यो. आजिः or °राजि. Both the words are probably combined राजि· (=पङ्क्ति) and आजि (=युद्ध and भूमि), cf NR. l. 305.
405 खङ्गाङ्ग only in this lex It is खट्वाङ्ग in others.
406 For कमठ, कर्मरङ्ग in other lex.
424 Is रागराज a new word? रागरज्जु in MW. A main word ग्रहराज wanting before post. half; cf NR. l. 2179 and VL. 71 30.
431-2 Main word for the meanings in these lines according to NR. is ञ (cf l. 79-80), while it is ज in Śāsvata, App p. 87, Sl 29-30 (ed of K G. OKA, Poona 1918)
448-50 The main word कूट with all its meanings is repeated in lines 460-61
460-1 For the first occurrence cf lines 448-50.
468 Should the latter half be read कार्याकार्याप्रियेषु च?
471 2 The meanings of words in post. half of l. 471 and prior of 472 are doubtful.
474 Read this line as पिष्टादिवस्त्वमाङ्गल्य etc
483 Is कुरारच्छद a new word?
501 इडे विषु in B, is a metrical improvement
508 अर्वा कुत्सित इति मुकुट, cf. footnotes in AK. Bhānuji's com. p 404 (1944 edn.).
517 व्याळः misplaced.
533 मुसृण्डि is apparently wrong. Is मुसुण्ठि a correct reading? It should come under ठान्त section
554 All MSS. transp l. 554 and 555 ताम्रिक is supported by AK and SK The meaning कुक्कुटायुधादिपरिग्रह not traced.
566 बोले supported by AK. l 1915 and VL 103 23.
570 हारहूरा is probably a correct reading? The readings हरहूर of our lexicon as well as हारदूर found in AT p. 11.51 are doubtful. MW. reads हारहारा or हारहूरा in the sense of "a kind of grape."
594 Prior half doubtful. The construction seems to have two meanings क्रोडदंष्ट्र (NR.) and वराहदंष्ट्र. The meaning क्रोध for विषाण is not traceable
597 इरिण or ईरिण is found in MW, but not ईरण, but it is found in Bhide's Dic. (Chitrashala 1926)
601 वाद although found in all MSS. seems to be wrong. वध is the correct reading; cf. MED. 48.43, MW. also gives the meaning "killing".
607 निर्वाण in the sense of "Naked" not found in Dictionaries, but found in usage, but see निर्वाण = vacuity.
610 निर्वचन (= accurate description, definition) is the correct reading.

Lines

620 मेघमणिः appears to be a new word. मेलामणिः found in MW. in the sense of "ink". Some MSS read मेळ° or मेल° shortening ला to ल to suit the metre ?

629 Although all MSS. read ईतिः for रीतिः, the latter is adopted as a main word supported by other lexicons. But a main word ईतिः is required before प्रवासे in the next line. As all the MSS. are equally corrupt, the construction of the line seems to be defective, cf also E D K'S article VĀK, *DCPRI*. No 1, P. 72; cf. VL. 120.4, 127 48 also. लोहकीटक is found almost in all MSS., but the correct spelling is supposed to be लोहकिट्टक=rust of iron.

637 Post. half corrupt.

643 नाख्ये+इन्द्रजाले double crasis, कौशिक्या° is incorrect in all MSS. कैशिक्यादिकृषीषु is correct. कैशिक्यादयश्च कृषी च कैशिक्यादिकृष्यः तासु. कृषी is found in MBH, cf Sukthankar's ADIP 186 5

644 A main word वित्तिः seems wanting, cf. VL 128.54

644–5 The construction of these two lines seems to be doubtful AT, reads वित्तिस्तु सम्भवे । लाभे ज्ञाने विचारे स्यात् NR. reads वित्तिर्विचारसद्भावज्ञानलाभेषु MW. gives for वित्ति the meanings (1) understanding (2) acquisition (3) existence. But for the meaning विचार the main word is supposed to be वित्त or विन्न Moreover स्तम्भन in l. 644 is probably a mistake for संभव. Therefore वृत्ति and वित्ति are intended here. The construction is wrong

647 ऋतिः is supported by AS. 15.162 and MED. 54.5. MSS. wrongly read गति..

648 मातृपणा seems to be a mistake. नाडीव्रण is found in NSK. 2 12.29 नाडीव्रणसरण्या is in MED. 55.15 वहद्व्रण is in AS 15.168

649 धुर्धूर a different spelling for धुस्तुर, धुत्तूर, धत्तूर, etc.

665 Post half not clear

668 Read the post half as स्त्रिया कृष्याद्युदन्तयो., cf. MED 58.56.

672 This line seems superfluous here. The main word for the first two meanings is not found and a main word धृति for the meanings in post. half has already occurred in l. 638, cf. NR. l. 499 also.

679 पतौ is ungrammatical. cf l. 963 and 1295 also.

690 Remove (स?).

692 शुसिरक्षणे is an irregular saṁdhi.

701 All MSS. read जगम probably to suit metrical sound, but such word is not found as far as traced. जङ्गमे ना would be a suitable change.

727–8 The Main word is वनिता for meanings जनिता, अबला, and अत्यर्थरागस्त्री The construction seems to be defective.

729 For prior half main word wanted.

Lines

734 नामके is an incorrect reading in all MSS. नानके (ना + आनके) is preferable. The word रोहित gives the meanings of लोहित also cf NR. lines 1557–9.

737 पाञ्चभौतिके is susgested.

755 For prior half cf. l. 784

756 ग्रामभूमिना is metrical shortening and incorrect.

781 द्वौ स्यात्! ungrammatical

784 cf. l. 755 prior half.

785 तुरगागमे (= तुरगशास्त्रे) supported by MW. आवर्त = a lock of hair that curls backwards [esp. on a horse considered lucky].

792 For दशान्त, cf Raghu 12.1

312 आस्थान, आलम्बन and यत्न are three different meanings. Dual number is therefore ungrammatical.

816 This line is misplaced. It should come in ब्यक्षरयान्त section.

825 थ and ध are indistinguishable in Grantha script and hence the word खण्डार्धे a correct word is misplaced here

832 This line is repeated in line 1381

835 सस्ये मूले wrongly found in all MSS., सस्यमूल is the correct reading.

836 Read °वृत्तयो

840 All MSS. wrongly read उपजाते. उपजापे is the correct reading.

842 पाद=पूज्य. Plural form added to proper nouns or titles in token of respect.

844 All MSS. read wrongly °योपदेशयो. The correct reading is °यापदेशयो॰.

863 कार्ये प्राण° is a mistake in all MSS, and also in one of the MSS. utilized for NR edn. काव्यप्राण as indexed is correct

876-7 Should be transposed.

892 All the meanings found in this line are of a main word सिद्धि This line should have therefore been composed after line 886. गोष्पति although found in all MSS. is an incorrect reading for निष्पत्ति, cf. VL. 180.25.

893 वैशाखे is wrong. चैत्र is correct.

911 अन्ध *m.* and अन्धस् *n.* are intended here.

912 मिथ is misplaced. It should come in ब्यक्षरथान्त section.

913 ग्रन्थिः misplaced (as above). कौटिल्ये is found as a meaning of ग्रन्थि in VL. and *SK.* अनार्जवे is therefore adopted although not found in MSS.

914 विवधो वीवधः पुंसि for prior half is suggested.

919 Prior half is corrupt. The meaning कुटुम्बव्यापृत "a man who is careful to support his family" for the word उपाधि is found in other lexicons as AK.

921 Misplaced. Post. half doubtful.

922 निपाते is probably a mistake for नीवाके (=dearth).

Lines

928 प्रकृत्यादि(= प्रकृति, प्रत्यय, आगम and आदेश)विनश्वर is supposed to be a meaning. दोषोत्पाद is another meaning. Construction is peculiar.

930 भ्रष्टाया is doubtful तृष्णाया is found in other lex.

936 Read नुशब्दस्तु for धनु शब्दे as in NR. All the MSS. corruptly read धनुःशब्दे

942 Instead of °बुद्धिषु, °शुद्धिषु seems to be more correct.

951 प्रस्थादौ supplied from VL. 187 17. वस्थादौ in all MSS. is an easy mistake, व and प often being confused in southern scripts.

954-5 For repetition cf. line 1224

946 सुतेने Double crasis ? (सुते + इने)

956 ग्रावा should be the main word for ग्रावाण.

973 Read °वारिणोः at the end.

976 After अथ, a main word for the next five meanings seems wanting.

987 For तूलसेवने cf. VL 192 47,

992 पावने is found in all MSS. but पवने is the correct reading.

996 A main word is missing before this line

1002 All MSS wrongly read प्रकृते The correct word is प्रकृतौ, cf. NR.also.

1003 There is no main word for the meanings given in this line and next prior half

1011 For कटीवस्त्र, कपिवक्त्र is found in some other lexicons.

1017 बहिर्मुष्टि = Poor.

1024 Doubtful. If वान्दिनी is not a main word, main word also wanting.

1027 क्लेशे is supported by NR. ŚR.; but according to other lexicons केशे also seems to be correct, cf. AK with Bhānuji's com. रभस's quotation, and MED also.

1046 निष्परो° is a wrong reading. Read निष्फलोद्यमन, supported by AS NR. and MED.

1076 सुयोधनसुत is a wonderful meaning.

1079 आतञ्चन = प्रतीवाप (that which causes coagulation, as buttermilk which is thrown into fresh milk to turn it, MW).The said meaning is found in MW only for the word आतञ्चन but not for प्रतीवाप (which means "a disease") प्रतीवाप is however found in the above sense in AK., but Bhide's Dic (Chitrashala, 1926) gives the meaning "fluxing metals".

1081 All MSS read चतुरक्षरनान्ताः wrongly after line 1080.

1085 अपवारणं should have been mentioned in णान्त section

1111 अञ्जलिनी seems to be corrupt; अप्यनले is suggested.

1112 विद्वांसे ungrammatical.

1114 The main word is फो in other lexicons. The meaning फूत्कारे is adopted from NR. All the MSS. read different corrupt readings.

1141 कुम्भी = कट्फल a kind of plant, seeds of which are used in medicine found in NW Province [MW.]

1165 केकि° in all MSS, but केलि° is found in other lexicons.

Lines

1188 Before post half भौम is wanted, cf MED.109 21; VL.244-5.21-2
1196 Read the latter half as सोमोऽस्त्री योषितीति च.
1201 Read उत्कण्ठा° Here three words viz. (1) उत्कण्ठा (2) वस्त्रसकोच and (3) रेखा are intended. But ŚRS (p 222) indicates only two meanings for ऊर्मि viz. (1) उत्कण्ठा and (2) वस्त्रसकोचरेखा.
1215 The two meanings of the post. half are of यम and not of याम.
1224 This line is almost a repetition of l 955.
1240 NR. reads चन्द्रहास which seems to be more correct. MSS reading is wrong.
1255 प्रियङ्गुश्यामा a main word of five syllables has crept in this section.
1258 In Grantha Script थ, ध, and य are often confused.
1273 विभक्तव्यापितुर्धने is an irregular compound.
1280 A main word सह्य is requird in this line
1281-2 A main word गृह्य seems wanting. अङ्गभेद is probably a mistake for ग्रन्थभेद; cf MED
1291 बाहौ is found almost in all MSS, only B reads चावहौ which has no meaning. वहौ (=abundance, plenty) is therefore suggested.
1294 Before post. half some main word is wanting. NR. reads कुपित for कुटिल.
1298 With post half cf. l. 1348 (prior half).
1301 अश्वकर्ण=a kind of tree, cf VL. 257.26
1311 °कर्मणि is preferable.
1312 All MSS read सज्ये, सज्ज is the correct reading found in MED. 113.9.
1319 कौणेय is a peculiar word not traced. काणेय and कौणेय although found in MW. are not in these senses
1321 Is सुरभे a mistake for चरमे? C reads चरम
1348 अर्थे occurs in line 1298 Here in the section of त्र्यक्षरयान्त it is repeated.
1356 Corrupt.
1358 MSS read अनुशये for अनुशयो.It.is repeated in l.1363 with meanings.
1363 Read गण्डशैल. It means "a huge rock thrown down from a mountain by earth-quake or storm", cf. Apte.
1364-5 A main word समुच्छ्रय is wanted,
1368 पट्ट (ण) is a new word.
1376 According to other lexicons and Unādi, the main word for the meaning "Gold" is द्रूः.
1379 श्री in the sense of जटा doubtful A main word प्रा in the sense of पूरण is wanting.
1381 =832.
1404 पराक्रम stands for the meaning "Powerful" or "hero", cf Pān, 5.2.127. In the sense of "Sun" it must be सूर; cf. MW.

Lines

1416-7 बभ्रु with all its meanings is repeated in l. 1489–90.

1426-8 The main word शर does not seem to have all the meanings given in these three lines. Only a few of them are traced, while others were not found in other lexicons consulted, including ŚK and MW, All the MSS read these three lines alike.

1429 In other lexicons मथिगुण or मन्थिगुण (=the string by which a churning stick is whirled round) is found as a meaning of नेत्र. But all MSS read as found in the text. माथिगुण is suggested.

1433 In the place of वेध, वध seems to be more correct, as found in other lexicons. बल is found only in NR. l. 912, but in others it is बलि

1434 तुषाराद्रौ would have been better.

1436 नभांशु (=नभ+अंशु), नभ means सूर्य, cf Nirukta.

1442 All MSS. read विरुद्धे, but विशुद्धे is a correct reading, as found in MED 124 27 and AS 34.425.

1445 Collated MSS read रचनी a wrong spelling. But K reads रजनी (=turmeric) which is correct

1448 All MSS read पात्रे, पापे is the correct reading.

1451 Prior half doubtful.

1455 क्षेत्रे is a wrong reading found in all MSS. But शक्रो is the only correct main word in the senses that follow.

1476 रिन्ध्र ? not found

1487 नरी metrical lengthening

1488 MSS read देवादीन्साधनेऽपि च which is not clear MED. reads देवादीना च साधने.

1489-90 The main word बभ्रुः with similar meanings has already occurred in lines 1416-17.

1505 CE reading सुरते (=sexual union) is more correct than सुन्दर.

1509 क्षुद्रभेदे found in all MSS. but क्षुद्रगेहे is suggested cf. ŚK. also.

1510 शीघ्र is the meaning of सत्वर not of चत्वर. All MSS. wrongly read it.

1513 Is कौरवामात्य the meaning of विदुर ?

1522 For the word कञ्जिका AS reads हञ्जिका 96 617, MED. फञ्जिका 137.209.

1524 Post. half बन्धुरा पण्ययोषिति is the correct reading °पण्ययोरपि is a mistake. The haplographical omission of lines 1523–4 in A is somewhat an indication that all the MSS. come from one source. बन्धुरा पण्ययोषाया is found in AS.

1527 MSS. read करीरू· or करीरुः. But करीरी is found in MED. 131.125 and one of the MSS. of NR. (cf. B. R Sharma's edn. p. 102. l. 1953, notes). MW. reads however करीरा or करीरी.

1534 रक्षा is incorrect. Read कक्षा.

1535 Instead of °कलशेषु, read °शकलेषु

1536 शिखाभेद is the only correct reading. व and ख in Grantha script are always confused,

Lines

1542 आधिकरणे is the correct reading found only in NR. and not even in a single MS of NM

1547 पुस्तके is a wrong reading in all MSS The correct reading is मुस्तके, cf. AK MED. etc. सौधेन्द्रिये double crasis ?

1548-9 The reading शारीर seems to be a wrong reading for शारि; cf. ŚRS. P 261. lines 1-2. which has all the meanings in these lines attached to it For क्षोभकरणे read अक्षोपकरण. The prior half of line 1548 should have been शारिरक्षोपकरणे Cf NS.87 30 also. The word is repeated here for more meanings. Cf l. 1481.

1550 Read वेगवृष्टौ as one word.

1557 In other lexcions including AK. आकार is found as a main word for the meaning आकृति and इङ्गित. But in NM प्रकार seems to have four meanings.

1573 Read this line as नागर सुरतेऽसह्ये चान्त° etc. Can the reading be अन्तर्जातौ meaning a sub-caste=नागर Brahmins of Gujrat ?

1574 Corrupt

1578 ध and य are often confused in Grantha Script and या is a scribal error for धो. अधोदेशेष्व° is the correct reading

1598 पर्यङ्क means "a partic mode of sitting of ascetics."

1613 A word of five syllables quietly crept in the section of चतुरक्षर-रेफान्त.

1614 आधान is found in all MSS The correct reading is आदान. अदान in NR. is probably a mistake. MW. gives two meanings "taking or giving" for which see Siddhānta Kaumudī "द्वावपि दान इति चन्द्रः"

1616 छलं is wrong. पल found only in E, but not in the sense of मत्सर.

1619 For this line a main word कल is wanting But it is found in l. 1623 of which this line is a repetition. कल is not traced in other lexicons in the sense of हर्षित. l 1623 should have been read afrer l. 1618

1623 This line should come after l. 1618, as कला is connected in lines 1620-22 and 1624.

1628 त्रियति found in all MSS should we read it त्रिवृति ?

1632 CE reading कासस्य is supported by K It should have been in text.

1633 बलं गन्धरसे रूपे स्थामनि स्थौल्यसैन्ययोः=MED 147.37. बल रूपे स्थामनि स्थौल्यसैन्ययोः =AS. 41.512. So, in this line the reading should be गन्धरसे and स्थामनि.

1649 फल in the sense of मांस and धन is not found in other lexicons.

1652 कर्कोल is a different spelling of कक्कोल

1653 प्रयोजन is a wrong meaning of पल.

1665 आलि· is adopted in text according to B and K. But अलि is wanted to suit the meaning भृङ्ग. वयस्ये स्यात् is found in all MSS. But आलि means only "a female friend" in lexicons and dictionaries वयस्यायां would have been better.

1667 अस्र (without distinction of स and श) is here a part of the

Lines

compound of अश्रि in the sense of "edge." This reading is found only in CE and K.

1670 All MSS. wrongly read सूक्ष्मे त्रुटौ सूक्ष्मत्रुटौ would have been more clear.

1712 हरौ is possible in place of हरे, cf MW.

1716 This line should come in त्र्यक्षरयान्त section.

1724 रतिकिल is a new word. रतकील: (= a dog) is found in MW.

1728 अक्रमात् = विपरीतक्रमात् (i e in reverse order).

1732 This line is not wanted here. In NR. these meanings are found of a main word शा and hence it should have come after line1788.

1739 Prior half corrupt.

1755 Other lexicons read दार्वी.

1765 Only E reads रवौ correctly, others read रवे

1771 शेखरे is found in all MSS., but it is a wrong reading for खेचरे

1774 वृति: = निर्वृति. = Emancipation.

1783 इच्छाप्रसव (=rising of a wish) is one of the meanings of उत्सव in MW. and other lexicons like AK. The text may probably read प्रसवोत्सेकामर्षो° etc.

1788 Cf. l 1732

1792 All MSS read छिद्रायन्ते Should the correct reading be छत्रायन्ते ?

1795 BD and K read वचाया (for वशाया) which is probably more correct.

1801 All MSS read वाले. But फाले seems to be more correct.

1803 Cf. l. 1844 for repetition of meanings. शाखेऽर्थौघे is more correct and suggested.

1819 कृपणे is a correct reading. Remove (पा?) from the line

1835 वृषन् is intended here

1880 पुष्पार्थाध्वर° is found in all MSS पुत्रार्थाध्वर is found in NR. (l. 514) meaning "a sacrifice performed for getting a son" (=पुत्रकामेष्टि) the evidence for which to be traced elsewhere पाषाण (= Sun-stone and moon-stone?).

1913 आहस is a new word.

1915-6 From स्त्रिया up to कृष्णातीरे not properly understood.

1929 If चन्द्रहास means " The name of a king and Rāvana's Sword " राजरावणयो. becomes an irregular compound. But if the word is construed as " a sword of a king and of Rāvaṇa the compound is admissible.

1930 All MSS. read °वारण° for °रावण°. But AT. supports the reading °रावण° as in text.

1932 हरे is found in all MSS. हरौ would have been better.

1941 Before the line, गृह is wanted गृह and ग्रह are sometimes confused

1953 हलाह means " variegated colour " Kośakalpataru reads हलाहश्चित्रितो वाजी हलाह = a piebald horse, cf. Katre's edn. l. 6090.

1955 The word सहस्रबाहु having five syllables, should come after l.1958

1984 Read महानील, for ° नाळ:. The meaning is "a kind of black tree". Cf. ŚRS. for word अञ्जनप्रभ.

INDEX

[References are to the line-numbers]

अंश *m* a portion 190, 1422, a share 1134, ? 1893

अंशभेद *m* a partic share 1666

अंशु *m* a ray 355, 665, 843

अंशुक *n* string of a churning stick, garment 154

अंशुक *n* fine cloth, a garment, an upper garment, collection of rays, a cloth to cover the face 180–1

अंहस् *n* Sin 340

अ *m* Brahman, Viṣṇu, name of Śiva, tortoise, courtyard, battle, greatness, female apartments in a palace, object or cause, ornament, foot, name of Pārvatī ? sacrifice 11–12

अ *n* (1) ambiguous speech, lengthy, cavity of formed by holding & joining the open hands, command, the measure of 7 musical tunes, supreme light, 36-37

अः *m* flame, a partic. efficacious mantra, ग्राह, the sun, the horse of a chariot, wheel, the head of a cock, the disc of the moon, Brahmā, God Śiva, God Viṣṇu, 38–39

अक *m* mountain, sin, pain 72

अकारादि *m* vowels 1466

अकार्य improper action 119,468

अकुशलकर्मन् *n* a sinful or inauspicious action 766

अक्लिष्टमरण *n* easy or painless death 1648

अक्ष *m* gambling with dice, axle, lawsuit, name of a plant, a partic weight, pervasion, कृष, a wheel, support, legal proceedings, आत्मज, a die, name of a demon, organ of sense, a tail 1987–9

अक्ष *m* a die 1859

अक्षर *m* a letter 557

अक्षर (*mfn*) imperishable; *n* Brahman, syllable, final beatitude, 1569

अक्षरावयव *m* part of a syllable 1421

अक्षसीस (सीस) *n* lead 293

अक्षि *n* the eye 28,446, 1835

अक्षिरोग *n* an eye disease 1454

अक्षिलोमन् *n* an eyelash 967

अक्षिसंविद् *f* perception 1009

अक्षोपकरण *n* a piece at chess 1548

अग *m* a serpent, mountain, sun, tree 255–7

अगद *mfn* healthy 448

अगुरु *mfn* not heavy 335

अग्नि *m* fire 40, 49, 240, 304, 314,569, 667, 1058, 1489, 1691, 1879, 1893, 1968

अग्निज्वाला *f* the flame of fire 218

अग्नित्रय *n* the three sacred fires 691

अग्निमान्थ (°मन्थ) N. of a plant 132

अग्र *n* ? 17, point; 444, nearest end 655

अग्र *n* Resting place, excess, front, top, edge, foremost, a measure of food given as alms 1482

अग्रज *m* elder brother 486
अग्रजन्मन् *m* brāhmana, elder brother, brahman, 1062
अग्रतः *ind* in front, before 788
अग्रतःकृत *mfn* placed in front 807
अग्रमात्र *n* point 218
अघ *n* Sin, pain, suffering 340
अङ्क *m* place, nearness or proximity, breast, ornament, lap, mark, fault, an act of a drama, shamfight, a drama 55
अङ्क *m* lap 28, 326, mark 100, 1959, sign or symptom 477
अङ्कण *n* a courtyard 11, 474, ? 602
अङ्कुर *m* a young shoot 1711
अङ्कुरकारण *n* cause of sprout 398
अङ्कुरपात्र *n* a kind of vessal 143
अङ्ग *m* name of a country; *n* body, contiguous, means or remedy, a limb, a subordinate division, 272
अङ्ग *ind* a particle implying attention 273
अङ्ग *n* ? 71; part of a body 585
अङ्गज *m* god of love, hair of the head, son, intoxicating passion नागर, nail; *n* blood 419–20
अङ्गण *n* courtyard 1568
अङ्गद *m* Son of Vālin, *n* a bracelet worn on the upper arm 865
अङ्गधातु*m* a constituent fluid or essential juice of the body 1885
अङ्गभेद*m* ? 734, ? 1281
अङ्गराग application of unguent 1324
अङ्गलेपनवस्तुविशेष *m* an unguent for the body 1154
अङ्गविलेपन*n* unguent or pigment 166
अङ्गविहीन *mfn* without limbs 310
अङ्गहीन *mfn* mutilated 1585
अङ्गार *m* charcoal 1843
अङ्गारक *m* the planet Mars 389, 783, 1556
अङ्गीकृत *n* acceptance 10, 1584
अङ्गुलि *n* finger 1229
अङ्घ्रि *m* foot 12
अचल *m* mountain 1437
अचल *m* mountain, a tree, (*f*) the bolt or pin, the earth 1680
आचिक्कण *mfn* hard 2003
अच्छ *mfn* spotless, *m* a bear 376
अच्युत *m* Lord Visnu 1081
अज *m* god Viṣṇu, god Śiva, N. of Kāmadeva, moon, goat or ram, son of king Raghu 391
अज *m* Visnu 1503
अजमोद *m* N. of a plant 117
अजातशृङ्ग *mfn* hornless 1562
अजित *mfn* not conquered, *m* Viṣṇu, Śiva, supreme spirit 743
आजिर *n* object of sense, the body, courtyard 1568
अजिह्म proper action, straight 1243
अज्ञ *m* ? 1788, ignorant 1823
अञ्जन *n* collyrium 345
अञ्जनद्युति *m* a kind of black tree 1984
अञ्जलि *m* cavity formed by folding and joining the open hands 36
अञ्जलिनी ? 1111
अञ्जसा *ind*, truely, quickly 1918
अट्ट *n* भित्तिचतुष्क, dried, overmeasure, an inner apartment 441
अट्ट *m* tower 1101; a market 1293
*अणुतन्त्वाघश a thin thread 967

* तन्त्वाघशेऽप्यणौ गुरौ is text.

अण्ड *n* an egg 1372
अण्डकोश *m* the scrotum 68
अण्डज *m* a bird 529
अति *ind.* a particle expressing excess, transgression 713
अतिकोपन *mfn* excessively angry 513
अतिक्रम *m* transgression 1328
अतिदीर्घ *mfn* lenthy 36
अतिदृढ *mfn* firm 641
आतिनिक्षेप *m* attention ? 920
आतिप्रसिद्ध *mfn* famous or universally noted 1811
अतिप्रीत *mfn* highly satisfied 1163
अतिमात्र *m* speed, height 1591
अतियुवन् *m* youngest or very young 494, 1915
अतिरेक *m* excess 62, 464
अतिविषा *f* a kind of plant 580, 1760
अतिवृद्ध *mfn* very old 792
अतिवृष्टि *f* excessive rain 631
आतिशङ्का *f* ? 1917
अतिशय *m* abundance 333
अतिशय (वस्तु) *n* a thing which is abundant 1857
अतिसुन्दर *mfn* most beautiful 719, 1191
आतिसूक्ष्म *mfn* a minute particle 548
अतिसौन्दर्य *n* extreme beauty ? 1163
अतीक्ष्ण *mfn* not sharp 853
अतीत *mfn* past 695
अत्यय *m* transgression, adversity ? suffering, evil, attacking, danger 1328
अत्यर्थ *m* overmeasure 441
अत्यर्थराग (°गा *f*) most passionate 728
अत्यल्प *mfn* smallest 494
अत्यासन्नराजन् *m* a king being too near 632
अत्याहित *n* a great calamity, a rash or daring deed 805
अथ or **अथो** *ind* a particle expressing auspiciousness, afterwards, beginning, question, entirety 814
अदिति *f* mother of Gods 27
अद्भुत *mfn* wonderful 267, 1391; *n* wonder 1284, 1954
अद्रि *m* mountain, 72, 459, 699, 956, 1484
अद्रि *m* mountain, sun, a tree 1484
अद्रिकटक *m* the ridge of a mountain 1133
अद्रिभेद *m* a certain mountain 1525
आद्रिशिखर *n* peak of a mountain 32
अद्रिशृङ्ग *n* peak of a mountain 461
अधम *mfn* vile 364, 1119, lowest 1322, 1460, bad 1668
अधम *mfn* contemptible, low, one who is sitting below, one who does not blow 1246
अधर *mfn* inferior, lip, lower region 1578
अधर *mfn* lower part 1630
अध.स्थ *mfn* sitting below 1246
अधःपुष्प *n* a species of plant 1339
अधिक *mfn* much or excessive 940, 1467, 1482
अधिकमा(मो)ग्यांश *m* excessive pleasure 322
अधिकृत *m* Superintendent 2005
अधिक्षेप *m* abuse 932
अधिगम *m* obtaining 691
अधिष्ठान *n* a province, a town, power, standing over 1072
अधीन *mfn* ? 1334, dependent 1355
अधीर *mfn* weak-minded 1512
अधोदेश *m* the lower region 1578

अधोमुख *mfn* turned or bent downwards 407

अध्मान *mfn* one who does not blow 1246

अध्यक्ष *m* superior 1162

अध्यक्ष *mfn* observable, *m* Superintendent 2005

अध्यात्म *n* Vedānta philosophy 1209

अध्याय *m* chapter or canto 113, 299

अध्यासन *n* standing over 1072

अध्वन् *m* a way or high road 289, 390, 453, 914

अध्वर *m* sacrifice 639, 818, 1232, 1780

अन *m* endowed with breath or life 979

अनङ्ग *m* God of love, air, a devil, shadow 328

अनङ्ग *m* God of love 419

अनन्त *m* *Sesa* or serpent God 35, 681 1846

अनन्त *m* Śesa, Visnu; *mfn* endless, *n* sky, (*f*) शारिवा, a kind of grass, a medicinal plant, various plants, N. of Pārvatī, गडूची, 724–6

अनन्तर *ind.* afterwards 814

अनन्ता *f* N. of a plant 1459

अनपेतार्थ significant or wealthy 1314

अनय *m* bad conduct, ill-luck, misfortune 1327

अनर्थ *m* evil 478

अनल *m* fire, 79, 140, 1319, 1454, 1877

अनल *n*(*m*?) N. of a king, नाल, fire, a kind of plant 1691

अनवच् ? 1403

अनवधि *mfn* endless 724

अनवस्थिता ? unsteadiness 659

अनशन *n* fasting 1292

अनाकुल *mfn* undisturbed 1579

अनातप *m* shade 1283

अनात्मन् *m* 1412

अनादेश ? 1720

अनाप्त *m* stranger 1411

अनार्जव *n* crookedness 913

अनावृष्टि *f* drought 631

अनाशन *mfn* imperishable

अनिमिष *m* a god, a fish 1863

अनिरुद्धपत्नी *f* wife of Aniruddha 1841

अनिल *m* the wind 151, 566 ; one of the body airs of the human body 292

अनिल *m* wind 1713

अनीक *m* war or battle, army, multitude 153

अनु *ind* expressing subsequent time and likeness,

अनुकम्पा *f* pity or sympathy or compassion 657, 1947

अनुकूल *mfn* अनादेश, obedient, agreeable 1720

अनुक्रोश *m* compassion 64, 661

अनुगुण *mfn* agreeable 1720

अनुग्रह *m* favour or blessing 863, 1875

अनुचार *m* follower 1592

अनुज *m* younger brother 1914

अनुज्ञान *n* permission 1239

अनुताप *m* repentance 1363

अनुत्तर *mfn* not northern i.e. southern quarter, not above i.e. low, superior i. e. that to which nothing is superior 1611

अनुत्तर ? 286

अनुनय 949, ? 1297; conciliation 1673

अनुपहत *mfn* unimpared 350

अनुबन्ध *m* indicatory letters unsounded, offence or guilt, a child who imitates an example set

by a parent, uninterrupted succession, connection, hiccup, भ्रष्टा 928–30
अनुबन्ध connection 930, Indicatory letters unsounded 1358
अनुभाव *m* dignity, firm opinion, 1785
अनुमान *n* conjecture 530
अनुराग *m* love 285, 1064
अनुव्रज्या *f* going after 1044
अनुशय *m* enmity, repentance, indicatory letters unsounded 1358
अनुशय *m* intense enmity, repentance 1363
अनूक *mn* race or family, character, a former state of existence 121
अनूपस्थल *n* a watery place 373
अनूरु *m* N. of Aruna 1301
अनृत *n* lie or falsehood 118, 120, 449, 460, deception 182
अनेकवर्णजन्तुभेद *m* a chameleon 1931
अनेकार्थ *m* having different meanings 979
अनेडमूक *m* a blind man 189
अन्त *m* end or conclusion 489, ? 815
अन्त *m* part, end, रचनातत्पर, death, निषेवण, handsome, conclusion, nearest end, inside, nature or condition, near 654–6
अन्तर *n* middle 1228, ? 1267
अन्तर *n* place, property, different, the being intended for that, a hole, vanishing, an under garment, period, middle, soul, opportunity, exterior; *ind.* without 1543–5
अन्तरात्मन् *m* the soul 1464, 1544
अन्तराभवसत्त्व *n* the soul after death and previous to its being born again 1772
अन्तरावेदि *f* a rampart separating two combatant elephants 521
अन्तरिक्ष *n* sky 65, 247, 1762
अन्तर्गृह *n* inner apartment 490
अन्तर्जठर *mfn* abdomen 489
अन्तर्जात(ति) a subcaste of brahmins ? ; cf. notes 1573
अन्तर्धि *f* concealment 1504, vanishing 1543
अन्तःपुर *n* apartment for females in a palace or harem 12,768
अन्त स्थ *mfn* being inside 1144
अन्तिक *n* nearness or proximity 55, 490, contiguous 272, neighbourhood 1644
अन्त्य *mfn* last 1322
अन्त्यमणि *m* ? 1299
अन्त्ययुग *n* the last yuga 1625
अन्ध *m* a blind man 189
अन्ध (स् ?) 380
अन्ध *m* a blind man 911 (see अन्धस् a separate entry)
अन्धक *m* a blind man 1059
अन्धकार *m* darkness 1912
अन्धतमस् *n* darkness 1575
अन्ध (or °**न्धस्**) *n* darkness, food 911
अन्न *n* food 911, 1103
अन्य *mfn* different 89, 1543, 1583
अन्यशुभद्वेष *m* envy 1565
अन्योन्य *ind* mutually 912
अन्योपद्रव *m* injury to others 1873

अन्ववायप्रभेद *m* a partic. regal family 1099

अन्वाचय *m* secondary importance 348

अन्वेषण *n* search or seeking 289, 603

अप् *f* water 669, 1493

अपक्रान्त *mfn* gone away 796

अपक्व *mfn* uncooked (not riped) 1214

अपचिति *mf* loss, adoration, *f* reverence 801

अपटु *mfn* sick 855

अपत्नीक *m* a widower 1514

अपत्य *n* offspring 1012

अपदेश *m* pretence 388

अपदेश *m* a place, point, famous ?, reason, generosity, valour, bravery, limitless ?, pretext, 1826

अपमूर्धकलेवर *n* a headless trunk 925

अपराजित *mfn* not conquered 744

अपराद्ध *mfn* one who has acted wrongly towards 1073

अपराध *m* offence or fault 118, 660, 1018, 1860

अपरिक्लिष्ट *mfn* unvexed 935

अपवरक *m* a room 1144

अपवाद *m* a blame or censure 99, 874, scandal 1274

अपवाद *m* blaming, order or command 873

अपवारण *n* covering, garment 1085

अपस्मार *m* epilepsy 534

अपह्नव *m* concealment 1781

अपाङ्ग *m* outer corner of the eye, a sectarial mark on the forehead, without limbs or a body 310

अपामार्ग *m* a kind of plant 1026

अपि *ind.* a particle expressing question, contrast, supposition, censure, fatality, conjecture or doubt 1099–1100

अपीवर *mfn* not fat 1820

अपुगक ? 1580

अपेक्षा *f* hope 813

अप्यर्थ ? the meaning of अपि 715

अप्रथम *mfn* not first 978

अप्रधान *mfn* subordinate or secondary 538, 1846

अप्रधानक *mfn* a subordinate division 272

अप्रसूताङ्गना *f* a woman who has not borne children 1185

अप्रहत *mfn* uncultivated land 1658

अप्रिय *mfn* displeasing 118, 120, 468

अप्सर ? a celestial damsel 1394

अप्सरयोषित् *f* celestial damsel 1493

अप्सरस् *f* nymph 1151

अबला *f* a woman 728

अब्ज *n* a lotus 370, ? 1417

अब्ज *m* The Nicula tree, conch, N of Dhanvantari, physician, the moon, *n*. a lotus; 392–3

अब्द *m* a cloud, mirror, year, N of a mountain 849–50

अब्द *m* a year 1368, 1538, 1773–4, 1839, 1848, 1960

अब्दभेद *m* a year 1926

अब्धि *m* ocean 41, 758, 1094

अब्धिभेद a partic. sea 604

अभया *f* (repeated) a kind of plant 1752–3

अभाव *m* non-existence 451

अभिख्या *f* fame, majesty, name, brilliance 1329

अभिख्या *f* ? 1197

अभिग्रस्त *mfn* seized 1073

अभिजात *m* man of high birth, a

learned man 806
अभिज्ञ *mfn* shrewd or clever 88
अभिज्ञा *f* name, remembrance 436
अभिज्ञान *n* remembrance, pride, knowledge, हिंसा, प्रणव 1059–60
अभिज्ञान ? कौतुक, अनुराग, लक्ष्य 1064
अभितस् *ind* quickly, entirely, on both sides, in the presence of, near, पुरस्तादि 789-90
अभिधेय *n* meaning 811; ? 1868
अभिनय *m* a dramatic action 356
अभिनीत *mfn* fit, proper, highly finished, impatient 808
अभिपन्न *mfn* one who has acted wrongly towards, seized, dead 1073
अभिप्राय *m* intention 605, 836, opinion 1735
अभिप्रीति *f* pleasure 613
अभिमान *m* pride 950
अभिमुखम् *ind* in the presence 789
अभियोग *m* attack 1606
अभिरूप *m* learned man, beautiful 1112
अभिलाष *m* eagerness or desire 156, 1882
अभिलाषिन् *mfn* desirous or greedy 177
अभिव्याप्ति *f* inclusion 15
अभिषङ्ग *m* an oath, curse, complete contact or union, defeat, imprecation 329–30
अभिषङ्ग (ष्वङ्ग) *m* ? attachment 353
अभिषव *m* bathing 952
अभिहार *m* attack, robbery, mingling together 1606
अभीक *m* fierce or dreadful, a lover, fearless, कलि, 147–8
अभीशु *m* bridle, ray of light 1817
अभीषु *m* bridle, ray of light 1856
अभ्यनुज्ञा *f* permit 1182
अभ्यर्हित *mfn* venerable 708
अभ्यवहार *m* eating, food 261
अभ्यस्त *mfn* ? 754; ? 784
अभ्यास *m* repetition 540, exercise 1210
अभ्युदय *m* prosperity 1300
अभ्युपाय *m* expedient 648
अभ्र *n* ? 880; cloud 940
अमन्थरगामिन् *mfn* going swiftly 321
अमन्द *mfn* active 448
अमर *m* god or diety 294, 1480
अमर्ष *m* passion 1783
अमर्षिन् *mfn* impatient 808
अमल *mfn* ? 1123
अमा *ind* with, near 1223
अमाङ्गल्यधामन् *n* a place of inauspiciousness 474
अमात्य *m* a minister 739, one of the 18 tīrthas, 819, 889
अमृत *n* nectar, 332, 669
अमृत (*m*) N of Dhanvantari, Ambrosia, clarified butter, a ray of light, आचार्य, god, (*f*) the yellow myrobalan tree, emblic myrobalan tree, गळूची; *n* water, spirituous liquor, final emancipation, most beautiful, unsolicited, the residue of a sacrifice, 719–722
अमृत *n* nectar ? 1813, quicksilver 1899
अमृता *f* a kind of plant 1354, 1453
अम्बर *n* the sky 724; ? 1426
अम्बर *n* sky, garment, a perfume, cotton 1545–6
अम्बरप्रान्त *m* hem of a garment 373
अम्बिका *f* Durgā 128

अम्बु *n* water 25, 42, 227, 249, 385, 1499

अम्बुज *n* lotus 1016, 1199

अम्बुधारा *f* flow of the water 1088

अम्बुधि *m* ocean 891

अम्बुनिर्गम *m* fountain 1208

अम्बुबन्ध *m* a dam 1542

अम्भस् *n* Perspiration ? 1219, water 1703

अम्भोज (*m*) fish, son of Viśvāmitra; *n* lotus 412

अम्ल *mfn* sour 705

अय *m* going or moving, auspicious, prosperity 1299-1300

अयस् *n* wrought iron 1801

अयाचित *mfn* unsolicited 720

अयि *ind* a particle expressing question and conciliation 1297

अयोघन *m* an iron hammer 450

अरात्यभियुक्त *mfn* attacked by a foe 807

अरि *m* an enemy 1370

अरिकेलि *f* sport of a foe, sexual enjoyment 1983

अरिष्ट (*mfn*) unfortunate (*m*) neem tree, good fortune, butter-milk, अङ्क, crow, a kind of tree the fruits of which are used in washing, नीच, misfortune, evil, लम्ब; *n* the lying-in chamber, ill-luck, 476-9

अरुण *m* reddish brown, tawny, a kind of leprosy, the red glow of twilight, the charioteer of the Sun, the dark-red (the colour of the dawn), dumb, द्रव्य, (*f*) a kind of plant, indian madder, त्रिवृता 578—80

अरुण *mfn* ? 579, reddish brown 1442

अरुष्कर *mfn* cruel, wounding 1611

अरोग *m* health 668, 1286

अर्क *m* the Sun 38, 40, 250, 254, 257, 294, 349, 410, 1057, 1206, 1296, 1463, 1469, 1484, 1955, N. of a plant 1197

अर्क *m* leaf of Arka plant, crystal, copper, the Sun, Indra, eldest brother, silver, N. of the sun plant 45-6

अर्ककिरण *m* the ray of the sun 437

अर्कपर्ण *n* leaf of an Arka plant 45

अर्कपादप *m* N. of the sun plant 46

अर्कसारथि *m* The charioteer of the sun 578

अर्गल *m* an iron bar for shutting the gate 342

अर्घ *m* respectful reception of a guest, value 340

अर्चा *f* worship, an image 354

अर्चा *f* adoration 801

अर्चि *m* a ray 1026

अर्चि *f* light, flame, lustre 351

अर्चिस् *n* a ray of light, flame 1887

अर्चित *mfn* respected 782

अर्जुन *m* ? 540, the third son of Pāṇdu 568, a kind of grass 703

अर्जुन *m* ककुभ, N of the third son of Pāṇdu, N. of the king Kārtavīrya, a peacock, the only son of his mother, N, of the tree, slight inflamation of the white of the eye, a partic. grass, (*f*) a cow 993-5

अर्जुन *m* the third son of Pāṇdu 1503

अर्जुनभूरुह *m* Arjuna tree 1455

अर्जुनरथ *m* Arjuna's chariot 1863–4
अर्जुनशङ्ख *m* Arjuna's conch 1863–4
अर्जुनी *f* ? 251
अर्थ *m* meaning, wealth, substance, object, prevention, मोक्ष, cause 811-2
अर्थ *m* wealth 1956
अर्थदापन *n* enforcing payment 1043
अर्थनिश्चय *m* certainty ? 978
अर्थसिद्ध *mfn* acquisition of desired object 263
अर्थौघ *m* accumulated wealth 1803, 1844
अर्थ्य *mfn* wise man, intelligent, significant or wealthy, a red chalk 1313-4
अर्ध *n* a part, an equal share 905
अर्ध *n* half 1214, 1223
अर्धचन्द्र *m* an arrow with its head like of a half moon, the semi-circular marks of a pea-cock's tail 1587
अर्धलेश *m* half portion 262
अर्पण *n* delivering 1890
अर्भक *m* an infant, child, youth or lad 63, 546, 1508, 1639
अर्य *m* a vaiśya 1298
अर्य *m* master, a merchant 1348
अर्वन् *m* vile; 508; cf. crit notes
अलंकार *m* a figure of speech 116, 633
अलंकार *m* a rhetoric work, ornament or the act of decorating 1590
अलंकृति *f* beautifying 1135
अलक *m* lock of hair 172
अलम् *ind.* a particle signifying decorating, sufficiency, ability, prohibition 1672
अलस *m* an idler 492
अलात *n* fire-brand 1843
अलि *m* a bee 244
[**आलि** *m*] a bee 1665
अलीक *n* displeasing, heaven, group, falsehood, forehead 120
अल्प *mfn*, little, small or minute 44, 82, 335, 945, 1420, 1495, 1914, ? 1164, ? 1290
*अल्पकजलस्रोतस् *n* a stream of water 549
अल्पकाल *m* short time 750
अल्पपूरुष *m* a mean man ? 855
अल्पमान *n* slight measurement 1422
अल्पवेश्मन् *n* a small house 455
अल्पसरित् *f* a brook 606
अलि(लि) *m* a bee 282
अलि (*m*) a scorpion, a bee, *f* a row, line, वयस्या ? earth 1955–6
अवकाश *m* interval 361; opportunity 943
अवगीत *mfn* blamable, depreciating shouting of two soldiers in battle 803–04
अवग्रह *m* instrument of restraint 1939
अवज्ञान *n* disrespect 515
अवट *m* a vacuity in the ground 454
अवतंस *mn* ear-ornament, a crest 1927
अवदात white, पीत 806
अवदानी ? 1356
अवधारण *n* ascertainment 628, ? 954, 1106, 1422; accurate determination 1496, 1938
अवधि *m* conclusion, limit, time, hole or pit 917
अवधि *m* period 1544

*जलस्रोतसि चाल्पके in text

अवधूत *mfn* disregarded, shaken off, one of the Āśramas 795

अवश्रुत *n* heard, learnt or understood 674, 1421

अवन *n* खण्डन, protecting, motion, satisfaction, begging, hearing, action, obtaining. joy or pleasure, shining 989-90

अवबोधन *n* understanding 986

अवयव *m* a part 196 limb 1033, 1856, ? 1353; ? 1898

अवरोध *m* covering, wives of a king, queen's apartments 926

अवलग्न *mn* waist 1290, ? 1356

अवलम्बन *n* resting on 932

अवलम्ब *m* 622

अवलेप *m* Pride, ointment, दूषण 1108

अवलोकन *n* looking at 830

अवशेषित *mfn* remained 1846

अवश्याय *m* hoar frost, pride 1368

अवष्टब्ध *n* resting on, being near, arrested, क्रान्त, despised 933

अवष्टम्भ *m* gold, obstruction, beginning 1109

अवसर *m* oppertunity 508, 1348, 1351, 1382, 1545

अवसान *n* end or conclusion, 378, 687, 917, 976, ? 998, 1153

अवसित *n* end 654

अवस्कर *m* excrement, private 1604

अवस्था *f* state or condition 1790

अवाक् *mfn* speechless 89

अवाताश्रय *m* a place sheltered from the wind 780

अवाप्ति *f* obtaining or attainment, 990 1071

आवि *m* a mountain, the Sun, a sheep, a rat, a wollen blanket 1765

अविक्रम *m* unmanly 1129

अविदूर *mfn* being near 933

अविधि *ind* falsely 913

अविश्वास *m* mistrust 1781

अव्यक्त (*mfn*) indistinct; *m* N. of Śiva, of Visnu, महदादिक, the supreme spirit, soul 742-3

अव्यक्त (व्यक्त) *mfn* distinguished 1857

अव्यक्तमधुरध्वनि *m* a low or soft and inarticulate tone 1623

अव्यक्तमधुरभाषित *n* a low or soft and inarticulate tone 175

अव्यक्तमधुररव *m* a low or soft and inarticulate tone 1619

अव्यक्तराग *m* the dark red (the colour of the dawn) 579

अव्यासक्त *mfn* inattentive 1501

अशनि *mf* flash of lightning 1478

अशुद्ध *mfn* impure 596

अशुभ *mfn* ill-luck, misfortune 477, 1045

अशुभकर्मन् *n* inauspicious action 1311

अशुभदैव *n* ill-luck 1327

अशोक *m* A kind of tree, मान, without sorrow, a kind of plant 146-7

अशोक *m* The Aśoka tree 1659, 1976

अश्मदारण *m* an instrument for breaking stones, chisel 58

अश्मपरीक्षक *m* touchstone 1855

अश्मरूपमृत् *f* solid clay 1693

अश्मश्रु *n* a beardless man 1562

अश्र *mfn* (*ifc* of अश्रि) edge 444

अश्रि *f* edge 1959

अश्रु *n* tear 1428

अश्व *m* a horse (here refers to a horse of the Balkh breed) 102; 422, 506, 509, 662, 1300, 1470, 1597, 1870

अश्वादिताडन *n* a whip 1810
अश्वकर्ण *m* a kind of tree 1301
अश्वखुर *m* a horse's hoof 115
अश्वगति *f* the pace of a horse 821
अश्वचरणामय *m* a diseased affection of a horse's feet 380
अश्वतर *m* god, horse 1594
अश्वत्थ *m* The holy fig-tree 1337
अश्वपुच्छ *mn* a horse's tail 1639
अश्वादिरश्मि *m* a rein 1951
अश्वाभरण *n* horse trappings 512
अष्टपादवनमृगान्तर *n* an animal supposed to have 8 legs 1161
अष्टीसायकोपाय *m* 1451
असंज्ञ *m* nameless 1573; see errata
असंपृक्त *mfn* separated 741
असंबाधचमूगति *f* the unobstructed march of an army 619
असत्कर्मफल *n* result of bad action 142
असाकल्य *n* incompleteness 1362
असि *n* a knife, dagger 522
असित *mfn* black 1702
असिमात्रक *m* any sword 1929
असुरयोषित् *f* an asura woman 1255
असुरस्त्री *f* a female fiend 1262
असुरूप *m* a demon 1924
असृज् *n* blood 702, ? 1193
अस्त्र *n* a weapon 1428, 1934
अस्त्रान्तर *n* a kind of weapon 1407
अस्पर्शन *n* ? 69
अस्फुट *mfn* indistinct 743
अस्त्र *m* hair of the head, corner, blood, a tear 1486
अस्त्र (*ifc* of अश्रि ?) edge 1667
अस्वैरिन् *m* not free, dependent 1281
अहन् *n* day 1260, 1947
अहह *ind.* a particle implying surprise, sorrow 1951
अहिंसा *f* harmlessness 1190, ? 1212
अहि *m* a serpent 194, 327, 395, 1470
अहि *m* the demon Vrtra, serpent, a wicked man 1942
अहितुण्डिक *m* a snake catcher 111
अहो बत *ind.* a particle implying compassion, distress, calling 1947
अहो (अहस्) *n* a day 1947
आ (*m*) grand-father, Jar, State of being, *ind.* (प्रगृह्य) sentence expressing remembrance, sentence, expression of anger, of pain, expression of repentance 13–14
आकरशब्द *m* ? 1760
आकर्ष *m* a play-board, play with dice, a die, a bow 1859
आकार *m* shape 1093
आकाश *m* sky 387
आकुल *mfn* confused 1500
आकृति *f* body, shape, species 731
आकृति *f* formation 1052; fashion 1557
आक्रन्द *m* fierce battle, crying out, lamenting or weeping ; protector 864–5
आक्रान्त *mfn* seized 723
आक्रान्ति *f* overcoming 1247
आक्रोश *m* crying 93; imprecation 330
आक्षेप *m* objection 43
आखु *m* a hog, a rat 224
आखुपर्णी *f* a kind of plant 1393
आख्यात *m* a verb 1311
आगम (मूल) ? 820
आगम *m* a partic, science, alterna

tive ?, arrival 1245

आगमन *n* arrival 1245

आङ् *ind.* indicating a littleness, inclusion, expressing limit, धातुयोगज, 15

आङ्गीरस *m* N of a year, N. of a muni 1926

आचमन *n* sipping water from the palm 1085, 1825

आचार *m* custom, conduct or practice 839, 1189, 1333, 1350

आचार्य *m* guru 721

आच्छादन *n* covering, concealing 370; cover 1070, clothing 1103, disguise 1447

आजि *f* battle, a ground, an instant 396–7

आजि *f* war, battle 838, 1563

आज्ञा *f* command 874, 1745

आज्ञापत्र *n* notice 1006

आज्य *n* ghee or clarified butter 399

आटरूष *m* N of a tree 1834

आडम्बर *m* the sounding of a trumpet, arrogance, the roaring of elephants 1604–05

आढकचतुष्क *n* a measure of capacity (=4 Ādhakas) 544

आढ्य *m* a rich man 1537

आतङ्क *m* sickness, disease, fever, doubt, uncertainty or fear 113

आतञ्चन *n* प्रतीवाप ? (cf. crit. notes), speed, satisfying 1079

आतप *m* sunshine 1216, 1811

आत्मघोष *m*, a crow one flattering himself 1865

आत्मज *m* son 1989

आत्मज्ञानिन् *m* having divine vision 2008

आत्मन् *m* firmness, intellect, nature, brahman, body, effort, a life, organ, the wind 961-2

आत्मन् *m* soul 430, 436, 743, meditation 1261; self 1729, 1735

आत्मवद् *m* intelligent 1314

आत्मविद् *m* a seer 1904

आत्मस्तुतिपर *m/n* one flattering himself 1865

आत्महन् *m* self-abandoning 565

आत्मीय *n* property 1543, 1729

आदान *n* taking or receiving 1957, (cf. l. 1614 also)

आदि *mfn* ? 815; first 1238; ? 1268

आदृत *mfn* attentive, respected 782

आद्य *mfn* foremost or first 1483, 1644

आद्यपक्ष *m* the bright half of a month 351

आद्योपलब्धि first recovery 1774

आधान *n* killing 402

आधा(दा)न taking or receiving 1614; (cf. notes)

आधार *m* a basin for water round the root of a tree, a dam, location 1542

आधार *m* ? 1988; (VL. आचार 402 2)

आधिक्य *n* excess 1443

आनक *m* a thundercloud, a kettle-drum, a kind of drum, a war drum 98—99

आनन्द *m* mirth 1876

आनन्दन *n* happiness 899

आनर्त war, dancing room, N. of a country (northern Kathiawad) 765

आनाय *m* a net 182, 1645

आनृशंस्य *n* absence of cruelty 1212

आन्दोलिका *f* a swing 501
आपद् *f* misfortune or calamity 1327 1562
आपन्न *mfn* obtained 882
आपीड *m* a helmet; crest or any similar head-ornament 1052
आपोनगरी a partic. city 1001
आप्यायन *n* satisfying 1079
आभिमान pride ? 1o34
आभील *m* misfortune, fearful 1695
आम *mfn* uncooked, not ripe, a partic disease 1214
आमन्त्रण *n* calling 273, 1935, addressing or inviting 661
आमलक *n* the fruit of emblic myrobalan 1303, 1479
आमलकी *f* emblic myrobalan 722, 1473 1752
आमिष *n* a pleasing or beautiful object, sexual enjoyment, coveting, meat, bribe, gain, पारावार, gold 1853—5
आमोद् *m* joy, smell 858
आमोद *m* fragrance 883, 1758
आयतन *n* a place for worship 1297
आयति *f* future time, length, majesty or dignity 773
आयत्त *mfn* dependent 1794
आयुध *n* a weapon, cutting or any instrument 848, 1498, 1664
आयुष्मत् *mfn* long lived 211
आरकूट *mn* a kind of brass 630
आरम्भ *m* beginning 814, undertaking 1309; preparing 1599
आरम्भ *m* haste, pride, effort, killing 1160
आरात् *ind* distant, near 714
आराधन *n* acomplishment, attainment, gratifying 1071
आराव *m* crying out 865
आरोग्य *n* health 1280
आरोह *m* a beautiful woman 1953
आर्जव *n* honesty 1212
आर्त *mfn* distressed 1089
आर्ति *f* the end of a bow, injury 687
आलम्बन *n* support 812, resting place 482
आलंम्भ *n* अवसान (grasping ?) 1153
आलवाल *m* a basin for water round the root of a tree 1542
आलस्य *n* Stupidity 1220
आलान *m* a post to which an elephant is tied 931, 1143
आलाप *m* speaking 621
आलि *f* a row, a female friend, a bee 1665
आलिङ्गन *n* embracing 623
आलेख्य *n* a picture 1391
आलोक *m* beholding, light, knowledge, panegyric 91
आलोचन *n* seeing, reflection 1080
आवरण *n* a screen (of straw) 467
आवर्त *m* whirlpool 438
आवर्त *m* whirlpool, curls of a horse 785
आवलि *f* a continuous line 1701
आवाप *m* परिचिन्तन ? 1103
* आवृतिबिल *m* a hole of a partic form made through a wall 1912
आवृत्ति *f* repetition 1385

* श्रीवत्सस्त्वावृतौ बिले is the text.

आशंसा *f* hoping for or desire 1371
आशंसित *mfn* hoped 453
आशङ्का *f* danger, सकोच, fear, doubt, apprehension 161
आशा *f* quarter, earth, pervasion, desire 1806
आशीस् *f* benediction 713
आशीस् *f* a serpent's fang, wishing benefit, blessing 1875
आशुग *m* wind, an arrow, going quickly 325
आश्चर्य *n* wonder 326
आश्रम *m* refuge, asylum 72
आश्रमान्तर *n* a partic kind of Sanyāsāśrama 795
आश्रय *m* ? 444, refuge 613, 1908
आश्रयबाधक *m* a forfeiter of an asylum 1828
आश्रयाश *m* fire, a forfeiter of an asylum
आश्लेष *m* embracing 623
आसन *n* withers of an elephant, seat 1055
आसन *n* a seat 1571
आसार *m* a hard shower 754
आसार *m* attack, a hard shower, the army of an ally or king, प्रवेश, spreading 1550–51
आस्था *f* a hall of audience, support, effort, hope 812-3
आस्थान *n* a hall of audience 812
आस्पद *n* प्रतिष्ठाकृत्य 860
आस्पद *n* place 1365
आस्फोट *m* the sound made by striking on the arms 1114
आस्वादन *n* tasting 1886
आहत *mfn* multiplied, नाट्य, beaten, uttered falsely; (*m*) a drum, (*n*) a new cloth or garment, अङ्गभेद 733–4
आहतशब्द *m* a sound from a blow 41
आहव *m* battle, challenge, sacrifice, sacrificing, निदेश 1780
आहस *m* ललित, कृष्ण 1913
आह्निक *n* everyday duty, daily food daily work 149
आह्वान *n* calling 1051, 1745, challenge 1780
इ *m* conjecture, god of love, garland, lustre of a gem in hood, point, the end of the girth of an elephant, a cave, lustre of the moon 16–17
इक्षु *m* a sugarcane 1130
इक्षुद्रुभेद *m* a variety of the sugar cane 209
इक्षुभेद *m* a species of sugarcane 1603
इक्षुविकार *m* dry sugar 516
इक्ष्वाकु *m* white bamboo (a kind of plant), N. of a king, (*f*) a bitter gourd 200
इङ्ग (*mfn*) movable, *n* wonder, knowledge, an indication of sentiment by gesture 267
इङ्ग *mfn* movable 701
इङ्गित *n* an indication of sentiment by gesture 267, 1557
इच्छा *f* desire, 255, 286, 339, 451, 635 1181, 1375, 1538, 1794
इच्छाक ? passion 1783
इज्या *f* sacrifice 12
इडा (or **इळा**) *f* earth, cow, speech, wife of Budha, a kind of vessal in a sacrifice 517–8

इतर *mfn* low, vile, different 1583
इतरेतर *mfn* mutual 348
इति *ind* particle expressing reason, प्रकरण, प्रकारादिसमाप्ति, 712
इत्यमर्थ *m* in the sense of "Thus" 1767
इद्ध *n* वर्धन, refulgence 904
इन *m* the Sun 946
इन *m* the Sun, a lord or master 964
इन्दीवर *n* the blue lotus 1149
इन्दु *m* moon 20, 33, 294, 393, 809, 878, 965, 1095
इन्दुकला *f* a digit of the moon 35
इन्दुबिम्ब *n* The disc of the moon 39
इन्द्र *m* Indra, 28 410, 730, 963, 1082, 1170, 1347, 1469, 1472, 1614
इन्द्र *m* Indra, the Sun, a warrior, the soul, the lord, best or superior a kind of herb 1463-4
इन्द्रजाल *m* magic 643
इन्द्रजालादियुत *mfn* deceptive 185
इन्द्रवृक्ष *m* N. of the tree 1159
इन्द्राणी *f* wife of Indra 1369
इन्द्रिय *n* an organ of sense, 215, 540, 585, 962, 1754, 1886, 1989, 1547, seminal fluid 1889, 1899
इन्द्रियार्थ *m* an object of sense 1331
इभकर *m* an elephant's trunk 675
इभदन्त *m* the tusk of an elephant 593
इभदान *n* rut of an elephant 841
इभपाटला *f* N. of a plant ? 1141
इभपुच्छ *mn* an elephant's tail 1639
इभशुण्डा *f* an elephant's trunk 1437
इभस्तम्ब *m* the trunk of a partic tree? 510
इयत्ता *f* quantity 598
इरा *f* earth, speech, liquor, water N of an Apsaras 1493
इवार्थ *m* 1767
इषु *m* an arrow 1539
इष्ट *mfn* desired 335, agreeable 853; respected 902
इष्ट *n* संस्कारयोग, sacrifice, respectable, hoped, beloved 452-3
इष्टका *f* a brick 888
इष्टि *f* a sacrifice, desire 451
इहवत्सर *m* this year 1253
ई *m* petal of lotus; *f* goddess Lakshmī, goddess of speech or speech, the filament of a lotus 18
ईक्षण *n* seeing 2000, 2004
[ईति *f*] travelling abroad, affray, going, distress, excessive rain, drought, a calamity of locust, a calamity of swarm of rats, of parrots, अत्यासन्नराज 630-2
ईरण *n* a bare plain, salive soil 597
ईश *m* God Śiva 11, 39, 274, 1143, 1472
ईशान *m* God Śiva 1319
ईश्वर *m* God, a rich man, God Siva the master, God of love, capable of, N. of one of the 60 years 1537-8
ईश्वरा *f* Goddess Pārvatī 1538
ईश्वरी *f* desire 1538
ईषत्प्रिय *mfn* a little dear 1424
ईषद् *ind.* a little 15, 1101
ईहा *f* desire 627
उ *m* God Śiva, a man of the second caste, the eye, the head of the God Śiva, God Viṣṇu 19

उक्तादिवृत्तशास्त्र *n* metrical science beginning with uktā 837
उचित *mfn* fit, proper 755 (repeated in l. 784); known 784
उच्चस्वर *m* a high tone 1403
उच्छ्रय *m* a mountain, height 1320-1
उच्छ्राय *mfn* height 1321, 1591
उच्छ्रित *mfn* raised 636
उच्छ्रित *mfn* arisen, high or tall, increased 781
उज्ज्वल *mfn* highly shining 1972
उञ्छ *m* gathering (of grains) 381
उडु *m* a star 612, ? 1869
उत *ind* a particle indicating " also ", alternative 715
उत्कटप्रथममद्य *n* newly produced strong liquor 577
उत्कण्ठ *m* longing for 1201
उत्कण्ठा *f* longing for 207
उत्कर्ष *m* elevation 277; excellence 444
उत्कालिक *m* a wave, a bud, creeper ? longing for 206-07
उत्कोच *m* bribe 1289, 1854, ? 1719
उत्तंस *m* an ear ring; *m n* a crest 1919
उत्तप्ति *f* excessive heat 1658
उत्तम *mfn* superior 1411
उत्तम (+ वस्तु) *mfn* superior 1857
उत्तमस्त्री *f* a pretty woman 417
उत्तर ? 133
उत्तर *mfn* above, northern, superior, the answer, अपुत्रक? son of Virāta, (*mf*) N. of a constellation 1579-81
उत्तरकाल *m* future time 773, 1357
उत्तरीय *n* upper garment 180, 1692
उत्तान *mfn* उत्तान 432
उत्तानित ? 787
उत्ताल *mfn* fierce, मत्त 1688
उत्ताल *mfn* high, elevated 1715
उत्थान *n* energy, तन्त्र, standing up, joy or pleasure, evacuating (by stool etc), समाप्ति 1040-41
उत्थित *mfn* arisen, high or tall, increased, increasing, lifted up, born 781-2
उत्थित *mfn* elevated 1715
उत्पन्न *mfn* born 782
उत्पात *n* calamity 246, comet 667
उत्पादनीय *mfn* to be produced 1276
उत्प्रेक्षा *f* conjecture 1945
उत्सङ्ग *m* lap 55
उत्सङ्ग *m* one who has left company, thigh, ऊर्ध्वंकल (°र) lap 326
उत्सर्ग *m* excluding, abandoning, a general rule, gift or donation 318
उत्सव *m* festival 156, 559, 968, 1883, 1904
उत्सव *m* blossoming, passion, wrath, height, festival 1783
उत्साह *m* energy 261, effort 300 vigour 388, continuous exertion 1005
उत्सु(त्से)क enmity, pride 194
उत्सेध *m* body, height 916
उत्सेध *m* height 1783
उदन्त *m* a pure and virtuous man, news 746
उदय *m* fortune 691
उदात्तादि *m* Accent of which there are three kinds 1466
उदार *mfn* generous 433; honest 591
उदार *m* a giver, great 1583
उदीच्य *mfn* northern 1580
उद्गम *m* ? 1268

उद्गातृ *m* the partic. priest in charge of Sāmaveda 111
उद्गिरण *n* eructation, vomitted food 617
उद्दीप्त *mfn* Shining 1502
उद्देशद्रु *m* a tree planted for a partic. purpose 1266
उद्धत *mfn* ? excited ? 747
उद्यमन *n* effort 1160
उद्यान *n* The act of going out, a kind of garden, purpose 1037
उद्यानपादप *m* a tree in a garden 1298
उद्योग *m* exertion 1251
उद्वर्त *mfn* उत्तानित 787
उद्वलन *n* ? 1077
उद्वेग *m* steadiness, distress, fear, one going swiftly 321
उन्नत *mfn* high 271, 1715, arisen 636
उन्नतपाषाण *m* peak of a mountain 650
उन्नतानत *mfn* elevated and depressed 495
उन्नति *f* height 916, 1365
उन्नद्ध *mfn* arisen 636, high or tall 781
उन्नय *m* eructation 617
उन्मत्त *mfn* mad 1696, 1935, *m* a crazy person 1777
उन्माद *m* madness 1638
उन्मानमान *n* a partic. measurement 1842
उन्मीलित *mfn* ? समुत्कीर्ण, समग्रोन्मेष completely opened ? 798
उन्मूल ? 1345
उपकरण *n* goods, commodities 1044
उपक्रम *m* treatment, beginning, exploit, a plan, former, a test of honesty 1252–3
उपगम *m* ? acceptance with jealousy 955, 1224
उपग्रहण *n* making prisoner 1067
उपचार *m* ? 410
उपजात(प) *m* disunion or separation 840
उपजिह्वा uvula or soft palate 946
उपदेश *m* instruction 333
उ(अ)पदेश *m* Pretext 844
उपद्रव *m* a public calamity (plague, famine etc) 1500
उपधा *f* test of honesty 1253; 1436
उपधान *n* peculiarity, a pillow or cushion, affection 1065
उपनिमन्त्रण *n* invitation 1032
उपनिषद् *f* Dharma, secret 875
उपनिषद् *f* upanishad text 1191
उपमा *f* simile 21. 1190, 1726
उपमातृ *f* a nurse 1473
उपमान being like any thing 697
उपराग *m* an eclipse of the sun or moon 308
उपरि *ind* top 1483; above 1580
उपरिदेश *m* 1290
उपल *m* stone, a jewel, (*f*) a solid clay, refined sugar 1693
उपलब्धि *f* knowledge 1008
उपलम्भ (?) 1793
उपला *f* sugar-candy 1529
उपवास *m* fasting 1233
उपसूर्यक *n* halo of the sun 924
उपस्थनिग्रह *m* controlling the organs 1233
उपस्पर्श *m* touching, ablution, sipping water 1825
उपस्पर्शन *n* act of touching, bath or ablution, sipping water from the palm 1084–5

उपह्वर *m* [meaning not given !] 1612

उपांशुघातिन् *mfn* killing secretly 1816

उपाङ्क *n* a sub-division 1809

उपादान *n* material cause 1734

उपाधि *m* virtuous reflection, deception, an attribute, कुटुम्ब, व्रत, चक्र fraud 918–9

उपान्त *mfn* vicinity 1817

उपाय *m* means, expedient 234, 264, 272, 1253, 1441, 1731; a means of success against an enemy (open assault) 504; effort 1210; remedy 1309; ? 1398

उपासन *m* exercise in archery, service, harming 1061

उपेक्षित *mfn* disregarded 795

उपेन्द्र *m* Indra's younger brother (=Viṣṇu) 1469

उभयतस् *ind.* on both sides 789

उभयार्थ double meaning ? 979, 1843

उमा *f* N of Pārvatī 12, 1444, (उषा wife of Aniruddha) 996

उमासुत *m* Son of Pārvatī 1866

उररी *ind* a particle implying extension or expansion, implying admission 1584

उरु *mfn* large 1923

उलूक *m* an owl 97, 799

उलूक *m* N. of King of Ulūkas, an owl 143

उल्लसत्पूग a partic. tree 1976

उल्लोच *m* canopy 997

उष काल *m* dawn 727

उष *m* morning 1841

उषा *f* wife of Aniruddha, 1841

उष्ण *n* heat 343

उष्णदीधितिसारथि *m* the charioteer of the sun 323

उष्णीष *mn* turban, crown 1858

ऊ *m* God Śiva, the moon, पुरुष, prince, neck, a god, a courtyard, simile, a full jar, a merchant, protection 20–21

ऊन *mfn* shortened or incomplete 974

ऊररी *ind.* see उररी

ऊरी *ind.* a particle implying extension or expansion, implying admission or promise 1504 = उररी will do ?

ऊर्ज *m* N. of a month, energy, strength 388

ऊर्जित *mfn* ? profound 741

ऊर्णा *f* wool (of sheep etc) circle of hair between the eyebrows 561

ऊर्ध्वकल (ऱ ?) 326

ऊर्ध्वश्रयण *n* growing up 1634

ऊर्मि *mf* a wave, pain or grief, speed, भङ्ग, light, longing for, a fold in a garment, line or row 1200–01

ऊर्मि *mf* a wave 1962

ऊषर *m* saline soil 597

ऊष्मन् *m* vapour 1097

ऊष्मन् *n* warmth, अम्भस् 1219

ऊहा *f* supposition 47, cf. notes

ऋ *m* an elephant, a mountain, separation, being, enemy of gods, heaven; (*f*) mother of gods, river, liquor, (*n*) a hole 22–23

ऋक्ष *m* a bear 258; (*n*) a constellation 1581

ऋजु *mfn* straight 1243
ऋजुतरु *m* a straight tree 736
ऋत *n* true 695
ऋति *f* going, censure, emulation, prosperity, साधक 647
ऋतु *m* the menstrual excretion, season (hemanta etc.) 682
ऋषिजुष्टजल *n* water used by sages 820
ॠ *m* the hair of the head, snake, one who lost his wealth, heaven, hand, (*f*) sight, mother of Asuras, ornament, (*n*) snow, lotus, wealth, water 24–25
ऌ *m* crab, tooth of a monkey, tooth of an elephant, heaven, one whose body is anointed, one who has lost his grandson, a demon (*f*) mother of gods 26–27
ॡ (*m*) Lizard, Indra, lap, a shark, a god (*f*) mother of serpents, mother, (*n*) an eye, easy gait a bone of the eye 28–29
ए (*m*) Viṣṇu, beginning of the day, jewelled floor; (*f*) night, the number eleven; (*n*) lustre, water, inside of mansion, sky 30–31
एक *m* chief, other, alone 89
एक *mfn* same 1053, one 1708
एकतान *mfn* closely attentive 1579
एकत्व *n* oneness 1003
एकदेश *m* a part or portion 107
एकाग्र *mfn* closely attentive, undisturbed 1579
एकादशश्राद्ध *n* a ceremony of the eleventh day (after death) 480
एकादशसंख्या *f* the number eleven 31
एणी *f* a female deer 550
एनस् *n* sin 85
एरण्ड *m*=cf. वेदान्त 367
एला *f* Small cardamom 1670
एलाप्रमाण Small cardamom 463
एवम् *ind* alike, in this manner 1768
एवार्थ *m* sense of एव (= accurate determination) 1726
ऐ *m* hand, the face of a quarter, wind, God Śiva, peak of a mountain, skin or bark 32
ऐक्षव sugar candy ? 1694
ऐश्वर्य *n* wealth 1758
ऐषमस् *ind* this year 1253
ओंकार *m* the sacred and mystical syllable 1238
ओ (*m*) Kubera, a cloud, moon, Indra, Living being or soul, Brahmā, (*mf*) source; *n* lotus, water, wall 33–34
ओक *mn* house, or dwelling, Refuge or asylum 72
ओक *m* cuckoo (a bird MW) 1908
ओकस् *n* refuge or asylum, house 1908
ओघ *m* flood, multitude, instruction, abundance, stream or current, uninterrupted tradition, a kind of dance (cf. Bhide's Dic.), speed 333–4
ओजस् *n* energy ? 336
ओजस् *n* light, strength, splendour, *m* धात्ववष्टम्भ, विषमर्क्ष 1900–01
ओम् *ind* particle of interrogation, a particle implying acceptance or assent, anger, greatness, Brahman 10

ओषधि *f* a plant 872, 958

ओषधिविशेष a kind of plant (here refers to वृश्चिक plant) 105

ओषधी *f* a kind of plant 652

ओष्ठ *m* the lip 1578

औ *m* Skanda, the elephant-face god (=Gaṇesa), one whose body is pare, (*f*) digit of the moon, Ananta or Sesha, Karavīra plant 34-5

औत्सुक्य *n* regretful anxiety 1916

औदनिक *m* a cook 543

औदार्य *n* generosity 1827

औदुम्बरच्छन्दोगस्तोत्रगणनाशङ्कु *m* piece of उदुम्बर wood for counting Sāmans in a stotra 1799-80

औशीर *n* the stick which serves as a handle of chowrie a seat, bed 1571

औषध *n* medicine ? 302, 1421, 1891

आषधभेद *n* a kind of medicine 555; a kind of plant 1691

क *mfn* white; *m* brahman, the sun, air or wind, fire, yama, heaven, peacock, Viṣṇu, a sound from blow, ocean, intellect, wealth, splendour 40-41

क *n* head, water, happiness 42

कम् *tud.* do do

ककुद् *f* chief, hump of a bull symbol of royalty 852

ककुभ *m* 993

ककुभ *m* N. of a tree (=Indravṛkṣa), *mf.* a kind of bird, *f.* quarter 1159

कक्ष *m* side or flank, a garment, पश्चादञ्चलपल्लव, armpit, a kind of creeper, fragrance, dry creeper, a fresh creeper; (*f.*) an instrument for holding, girdle or belt, the forearm, a rope to tame the elephant, object of rivalry, part of a chariot 1991-4

कक्ष्या *f* an upper garment, a gridle, an elephant's girth, the inner apartment of a palace, an upper garment ?, a strap ? 1269-71

कङ्क *m* wave, hidden, vulture, crow, N, of Yudhiṣthira, a bank, the enemy of Madhu an asura, a Cakravāka bird, a Cuckoo, Yama 50-51

कङ्क *m* a heron 498

कङ्कण *n* bracelet 1601

कङ्कपक्षिन् *m* a heron 1559

कङ्कपत्र *m* an arrow furnished with heron's feathers 95, 401

कच *m* a dry sore, a band, the hair of the head, scar, leprosy, son of Bṛhaspati *f* a female elephant 362-3

कचबन्ध *m* a tuft or braid of hair 200, 549

कच्चिदर्थ *m* the sense of a particle of interrogation 54

कच्छ *mfn* concealable; *m* a bank, hem of a garment, प्रस्थ, a watery place, *n* side, बृहन्मत्स्य, कूर्चक, स्कन्ध, कूर्म 373-5

कच्छ ? a strap 1270

कच्छपी *f* a female tortoise, a kind of lute 1107

कज्जलभाजन *n* a shell to keep collyrium 705

कञ्चुकिन् *m* an armour ?, a serpent 194

कन्चुकिन् *m* a guard or attendent on the woman's apartments 763
कञ्ज *m* a hair, N of Brahmā, *n* nectar, lotus 403-4
काञ्चिका *f* Name of a tree 1522
कट *m* excess or superabundance, a corpse, argument ? क्रियाकारिन् (°र?), a burning ground, the temple of an elephant, any vehicle carrying a dead body, a mat, time, *f* a bed, *n*. वर्ष, a screen (of straw) 464-6
कटक *mn* capital, multitude, tableland, side of a mountain, needlepoint, a ring placed as an ornament upon the tusk of an elephant, seasalt 134-6
कटफल *mn* Bribe ? 1719
कटि (or °टी) *f*. buttocks 466
कटिपूर्व *m* the female organ 1018
कटीभूषण *n* ornament on hip 385
कटीवस्त्र *n* ? 1011, cf crit notes
कटु *mfn* envious, sharp (one of the 6 kinds of flavour); *m* मधुरादिरस, a priyangu tree; *f* a kind of plant, पूतना; *n*, improper action, displeasing,, black mustard, stimulating smell 468-70
कटु *mfn* bitter, pungent 565
कटुतुम्बी *f* a bitter gourd 200
कटुरोहिणी *f* N, of a medicinal plant 147
कट्फल *m* N of a tree 1141, a kind of plant 1459
कट्व (खट्वा ?) bedstead 367
कठिन *mfn*. hard; *m* a cruel man, 839
काठिन *mfn* hard 495, 1501, 1819
कठोर *mfn* very hard 1577
कण *m* a minute particle, a grain, long pepper. cumin. शर, a drop of water ? 548
कण *m* a sound 560
[कणिका *f*] minute object, अग्निमान्थ (°मन्थ) N of a plant क्रमुकादिच्छटाशक 132, cf. notes
कण्टक *m* a bad man 525
कण्टकारिका *f* silk-cotton tree 1461
कण्ठ *m* near, sound, neck or throat 490
कथम् *ind* a particle (used in the) beginning of a sentence, at the end. यत्न, गौरव, बाढ 815
कथा *f* story ? 558
कथार्ह *mfn* to be spoken of 1268
कथ्य *mfn* उद्गम, to be spoken of 1268
कदम्ब *m* Kadamba tree 1093
कदम्ब *m* Kadamba tree, N. of Tinis'a tree, वरुणद्रुम, dust, multitude, fragrance 1131-2
कदली *f* plantain tree 145, 1151
कदळी *f* a flag, banner, plantain tree, a kind of deer 1980
कनक *n* gold 1533, 1855
कनकाचल *m* golden mountain (= Meru) 1541
कनकादि *n* Gold etc. ? 689
कनकाह्वय *m* a thorn-apple 1777
कनिष्ठ *m* youngest, smallest 494
कनीनिका *f* the pupil of the eye 184
कनीयस् *m* younger brother, small, very young, the lover excited by passions 1914-5

कन्द् *m* N. of a root, root of a partic. plant, cloud 835

कन्दर *m* a cave 1144

कन्दली ? 1476

कन्या *f* a girl 144

कपट *mfn* deceitful 1222, *m* fraud 157

कपट *m* fraud 481

कपर्दिका *f* cowry 700

कपाल *m* a bowl 1518

कपि *m* a monkey 204, 1251, 1470, 1767, 2005

कपिकच्छू *f* a kind of plant 1834

कपिदन्त *m* tooth of a monkey 26

कपिल *mfn* reddish brown, tawny 578, 1471

कपीन्द्र *m* leader of monkeys 1960

कपोणिनिर्घात *m* the blow with the elbow 1656

कपोल *m* cheek 1717

कफ *m* phlegm 1120

कफिन् *m* phlegmatic 1120

कबन्ध *m* N. of a demon, a headless trunk, *m n.* water 925

कबरा *f* a lock of hair, (*fn* ?) हिङ्गुपत्र a plant ? 1586

कमठ *n* tortoise 406, 681, 1427

कमण्डलु *mn* a water vessal (of an ascetic) 92

कमल a lotus flower 168, 412, 596, 1015. 1910

कमल *m* a species of deer; *f.* Lakshmī, an excellent woman 1698

कमल *n* water, copper, lotus, the right lung, drug 1697

कमलकेसर *n* the filament of a lotus 18

कमलाक्ष *m* the lotus seed, Viṣṇu 2009

कम्प *m* moving to and fro 327, shaking 880. ? 1175

कम्पन *n* shaking 1380

कम्पित *mfn* shaken off 795

काम्पिल्ल *m* a kind of plant 319, 1418

कम्बल *m* N of serpent king, dewlap, woollen cloth or garment, covering of an elephant 1699-1700

कम्बल *m* a blanket 1765

कम्बु *n* a conchshell or conch 163. 221, ? 1266

कम्बु *m* a bracelet, a conch 1128

कर *m* a ray, 243; the hand 675

कर *m* Ray of the sun, the hand, causer, उपधा, cloudstone, royal revenue, elephant's trunk, a doer 1435-7

करक *m* a species of bird, water vessal, cocoanut shell, pomegranate tree, crying, the hand, hail 92-93

करङ्क *m* cocoanut shell 92

करङ्क *m* the skull, the cocoanut shell 94

करट *m* crow 437

करट *m* safflower, elephant's temple, crow, a kind of drum, a funeral ceremony performed on the 11th day, a jackal, a man of low or degraded profession 479-81

करण *n* an organ of sense 250; efficient cause 601; the sense of the instrumental or agent 1045; causer 1436; a means which leads to two or more results 1449

करण *m* a child, the son of a Śūdra woman by Vaiśya 582–3
करण *n* a posture in sexual intercourse, an organ of sense (Prāṇa), an instrument by which an action is immediately effected, a partic. posture in dance, act of doing, a field, body, organ of sense, one of the 11 Karaṇas (an astrological division of the day), a limb, a garland, the posture of an ascetic, a partic position of fingers in religious austerities रक्षण 583–6
करणभेद *m* a partic karaṇa 418
करणान्तर *n* one of the karaṇas 1456
करण्ड *m* a crest, a kind of vessal 523
करतोय *n* N. of a river 996
करतोय *m* a river having water for ever, N. of a river 1367
करभी *f* the she-camel 1194
करमध्याङ्गुलि *f* the middle finger 131
करवट *m* ? 1595
कराल *mfn* having projecting teeth, lofty 1711–2
कराळ *mfn* having projecting teeth, lofty, deformed, highly shining, a dreadful image 1972–3
करास्फोट *m* slapping the hands together 1631
करिकणा *f* a kind of plant 1287
करिणी *f* a kind of plant (=hastipippalī), अभिप्राय, a female elephant 605
करिणी *f* a female elephant 775
करिन् *m* an elephant 1384
करिपुच्छमूलोपान्त *m* the root of an elephant's tail 27
करिपोतक *m* a young elephant 1153
करियोषित् *f* a female elephant 124
करिशिशु *m* a young elephant 202
करिहस्ताग्र *n* the tip of an elephant's trunk 131, 1553
करीर *m* a water jar, N. of a tree, the shoot of a bamboo 1526
करीर *n* कोणमध्यस्थपुलिन, दर्दुर, तट 1528
करीरू *f* a cricket, the root of an elephant's tusk, 1527, cf. notes
करीषाग्नि *m* a fire of dried cowdung 1837
करुणा *f* pity or compassion 563, 626
करेणु *f* a female elephant 600
करेणुकक्ष्यान्त *m* the end of the girth of an elephant 17
कर्क *m* a vessal made out of a cocoanut shell, water-jar, fire, mirror, a white horse, niggard, 48–9
कर्कटकराशि *m* the 4th sign of the Zodiac 48
कर्कश *mfn* harsh 1816
कर्कश *mfn* hard, cruel, *m* niggard, merciless, firm, a substance in Āyurveda, a black sugarcane, short, part of trunk of a tree or plant ?, not fat, bold or daring 1819–21
कर्की *f* the 4th sign of the Zodiac 48
कर्कोल *m* a species of plant 1652
कर्ण *m* the ear, Sun's Son 575
कर्ण *m* the Sun's Son 1056
कर्णतालाग्र *n* the tip of the ear 1667

कर्णपूर *mn* an ear-ring 1919, 1927
कर्णभूषण *n* an ear ornament 144
कर्णमल *n* wax of the ear 519
कर्णविभूषण *n* an ear ornament 130, 1674
कर्णवेष्टन *n* an ear-ring 138, 485
कर्णादिभूषण *f* ornament as the ear ring etc. 1420
कर्णिका *f* an ear ornament, the tip of an elephant's trunk, the middle finger, a round ear-ring, the pericarp of a lotus, उत्तर ? 131, 133
कणिका *f* a pericarp of a lotus 1229
कर्णीरथ *m* a litter (esp in the Svayamvara of kings) 826
कर्तन *n* cutting, the act of spinning cotton or thread by women 987
कर्तव्यज्ञान *n* knowing what is to be done 797
कर्तृ *mfn* a doer 1437
कर्दम *m* mud 85, 1174; muddy place 1679
कर्दमप्रदेश *m* dirty place 707
कर्पर *m* a bowl, a kind of weapon a piece of broken pot 1518
कर्परांश *m* a potsherd 1529
कर्परी *f* a kind of collyrium 191
कर्पूर *m* camphor 704 896, 1196, 1418 1589
कर्पूरधूली *f* powder of camphor 1977
कर्बुर *n* variegated colour 1395, 1487
कर्मठ *m* eagerly engaged in sacred actions 1719
कर्मन् *n* act of doing or action 584, 783, 1308
कर्मन् *n* a religious duty, sin, the tenth lunar mansion. 975-6
कर्मभेद *m* a partic. action 47
कर्मरङ्गतरु *m* a kind of plant 1286
कर्मशलि *m* eagerly engaged in Sacred actions 1719
कर्ष *m* a weight of 2 tolas 359
कर्ष *m* ploughing, a partic. weight 1838
कर्ष *m* a partic weight (=16 māsas), 1990
कर्षक *m* a cultivator 1815
कर्षचतुष्क *n* a partic weight (= 4 karsas) 1653
कर्षण *n* ploughing 1838
कर्षू *f* agriculture, a fire of dried cowdung, trench, खातन?, 1837
कर्षू *f* a canal 1838
[**कल** *mfn*] pleasing, a low, soft or inarticulate tone 1619
कल *mfn* semen virile, a low, soft or inarticulate tone 1623
कलकण्ठ *m* pleasing voice, swan, dove, 496
कलङ्क *m* iron (cf. notes), blame, mark insect 99-100
कलङ्क *m* black spot, a sectarial mark on the forehead, mark 179
कलत्र *n* wife 830
कलत्र *n* the hip and loins, wife a royal citadel 1566-7
कलधौत *n* gold, silver 802-3
कलध्वान *m* pleasing voice 496
कलभ *m* a young elephant, an unguent for the body 1153-4
कलश *m* a water jar 1526
कलश *m* water, nectar मन्द्र, a pitcher 1813-4
कलहंस *m* a swan 201, 1130

कलह *m* 1122, 1625, 1761, 1950
कला *f* 1115
कला *f* an art, a division of time, $\frac{1}{16}$th part of the moon's diameter, a piece, interest on a capital, capital? beauty, knowledge, the essence or the best of any lore, the menstrual discharge 1620-2
[कला] a treatise on pleasure or sexual love, musical science, magic science 1624
कलान्तर *n* a kind of interest 899
कलाप *m* bunch of peacock's feathers 372
कलाप *m* any ornament, a peacock's tail, a quiver, totality 110
कलासाधु *m* perfect in art 1312
कलाहीन *mfn* artless 1701
कलि the fourth yuga 569
कलि (कवि) *m* a poet 148, cf. crit. notes
कलि *m* quarrel, a hero, देश, the last yuga, sin, fraud, grief 1625-6
कलिका *f* bud, हर्ष 173
कलियुग *n* the 4th age 1303
कल्क *m* sin, गुल्म, ordure, dirt or excrement, hypocrisy 87
कल्प *m* manner of acting 898, a sacred precept or rule 1245
कल्प *m* dissolution of all things, manner of acting, science, a day of Brahmā, rule 1096
कल्पान्त *m* end of a kalpa 1330
कल्पित *mfn* created 696
कल्मष *n* sin 1027
कल्य *mfn* free from disease, ready, clever, perfect in art, (*n*) dawn 1312-3
कल्याण *mfn* auspicious 1337
कल्लोल *m* a wave 207
कल्हार *m* a white or blue water lily 212
कवाट *m* a door 438
कवि *m* a learned man 1405
कविरचनाभेद *m* style of composition 645
कशा *f* a whip 1810
काशिपु *m* clothing, food 1103
कशेरु *n* the root of a kind of grass 1335, 1603
कषाय *m* sweet oily, bitter taste, fragrant, application of unguents, gum, red colour, a dying stone शङ्काथ ?, ruin, smeared with 1323-5
कषायक *mfn*, astringent 663
कष्ट *mfn* inaccessible; (*n*) difficulty 447
कष्ट *n* adversity 1512
कस्तूरिकामद *m* musk 1148
कस्तूरी *f* musk 841
कास्यतालादिक *n* bell metal or any metal plate which is struck 940
कास्यवाद्यभाण्ड *n* a kind of musical instrument made of bell metal 1632
काक *m* crow 50, 478, 480, 497, 568, 1635, 1990
काका *f* the plant Harītakī 85
काकु *mfn* an occurrence of the change of the voice, a defect in the tone of a singer, a particle of interrogation 53-54
काङ्क्षा *f* desire ? 47
काच *m* a yoke to support the

burdens, a kind of clay, an eye disease 352

काचकलश *m* a glass pitcher 341

काञ्चन *n* gold 581, 802

काञ्चनाद्रि *m* Golden mountain 1675

काञ्ची *f* a girdle or belt 1269, N. of a town 358, 1269, 1678, 1993

काठिन्य *n* hardness 686

काणान्तर (मानान्तर ?) a weight of four māṣas 57

काण्ड *m. n* a stick, an arrow, vile or low, section or chapter, occasion or opportunity, water a horse, मन्द्र (*n*) stalk or stem, the trunk of a tree, privacy, trunk of partic. tree (*f*) पिप्पलि, चव्य 508–10

काण्ड *m* part of the trunk of a tree or plant 1820

कातर *m* a timid man 77

कात्यायनी *f* N. of Pārvatī 112, 514

कादम्ब *m* a swan, sugarcane, a serpent, an arrow 1130

कादिक्षान्त *m* consonants 1034

कानन *n* forest 973

कान्ताख्यशिल्पयन्त्रक *n* 1208

कान्तार *m* a difficult road through a forest, famine, sinful act, forest 1519

कान्ति *f* brightness, lustre, beauty, splendour etc. 83, 250, 353, 473, 862, 904, 1058, 1151, 1202, 1220, 1226, 1289, 1375, 1730

कान्तिमत् *mfn* shining 710

कान्तियुक्त *mfn* possessing brightness 1150

काम *m* love 254, 1370, god of love 391; passion, affection, of the mind 1119

काम object of desire, god of love, desire, (*n.*) semen virile, (*ind.*) according to desire, assiduity, love, permission 1180–82

कामज produced from passion or desire, 119; vice (said to arise from love) 1047

कामजल ? 214

कामधेनु *f* the divine cow 1156

कामवृक्ष *m* a kind of tree 491

कामशास्त्र *n* a treatise on pleasure or sexual love 1624

कामिन् *m* a Cakravāka bird 1911

कामिनी *f* a woman, a woman of a partic.age, a pigeon, a ruddy goose, a kind of plant ? 1030–31

कामिनी *f* wife 1376

कामुक *m* a lover 147, 1681

काम्बोज *m* a horse of kāmboja breed, conch, N. of a province, a horse, N. of Puṁnāga tree, a kind of plant, (Somavalka). 421–2

काम्बोजी *f* a kind of plant (māṣaparṇī, hinguparṇī) 423

काम्य *mfn* object of desire 1180

काय *m* body 686, 916, 945, 1568

कार *m* killing, determination, a royal revenue; cf. crit. notes, effort, husband or master or lord, a snowy mountain or a heap of snow; (*f*) a female messenger, binding, a prison, the part of a lute below the neck, a partic. female bird, cause 1433–5

कारण *n* efficient cause, reason, वाद (w. r. for वध=killing ?) शेखर, torment or agony, Sūtra treating of elephants?, मण्डन, अङ्कण 601–02
कारण *n* cause or reason 738, 777, 812, 944; source 953. ? 1361
कारण्ड *m* a sort of duck 201
कारण्ड *m* a kind of bird or a sort of duck, 523
कारुभेद *m* an architect 763
कारुसंहति *f* a company of artisans of a same business 572
कार्तवीर्य *m* N. of a king 993
कार्त्स्न्य *n* totality 614, 764, 814, 1421, 2002, the full measure of anything 1496
कार्पास *m* cotton 1428, 1546
कार्मण *n* magic, magical art 266
कार्मुक *m* a bow 524, 1859
कार्याक्षम *m* an idler 208
कार्षिक *m* a coin (= Kārṣāpaṇa) 554
काल *m* time 440, 487, 526, 897, 917, 936, 1350, 1647, yama 1824
काल *mfn* black, *m* God of death, महाकाल, time, death, मञ्जिष्ठा, 1626-7.
कालकण्ठ *m* N. of Śiva 195
कालक्रियामान (musical) measure of time 1631
कालपृष्ठ *m* a bow 498
कालभेद *m* a partic. time 1261, 1841, a division of time 1620
कालविशेष *m* moment 559
कालाल्प *m* a very minute time 463
कालि(°रि also)**का** *f* profession of a barbar, a multitude of clouds, torment, trade, a female dancer, a flaw of gold etc., black colour, interest, a spirituous liquor, price of commodity to be paid by instalments, N of a Yoginī, N. of Durgā, branch of Trichosanthes Dioeca M. W.), the line of hair from the pudenda to the navel, मासी, ज्या, N. of a Kinnarī a new cloud 125–30
कालिका *f* a form of Durgā 305; the female of a partic. bird 1435
काली *f* a form of Durgā, a worm or animalcule generated in the acetous fermentation of milk, black colour, a plant ? 1628
काल्या *f* a cow fit for the bull 522
कालि a chowrie stick, skin loosened due to old age 1961
कावेरी *f* N. of a river, a harlot, turmeric 1531
काव्य *n* poetical inspiration ? 556
काव्य *m* Rāmāyana etc 1262
काव्यपङ्क्ति *f* a kind of metre (here consisting of four lines of nineteen syllables each) 1289
काव्य *m* the planet Venus 1454
काव्यप्राण *m* (orig. कार्ये प्राण° ?) clearness of style in poetical composition 863
काव्या *f* N. of a female fiend 1262
काश *m* a kind of reed 1427
काश *m* similarity, a species of grass, shining 1805
काश्मीरज *n* saffron 1424

काष्ठ *n* wood or timber 915, 1143

काष्ठा *f* a quarter, a measure of time, दारिद्र, स्थित्युत्कर्ष extremity 487, *n* piece of wood 488

काष्ठाम्बुवाहिनी *f* an oval vessal of wood for holding water 546

कास् *f* a sort of spear 686

काहली *f* a young woman 1123

काहल *mfn* excessive or large, withered, *m* a wicked man, 1970

काहळी *f* a kind of musical instrument 1970

किं *ind.* particle of interrogation, p showing objection, p. of abuse, supposition 43

किंकर *m* a servant 1346

किंपाक *m* the fruit of a certain plant, मूल 140

किंपाक *m* ? 1264

किंशारु *m* the beard of corn, an arrow, a heron 1559

किंशुक *m* N. of a tree 1812

किकी *f* the blue gay, a kind of substance 67

किङ्किणी *f* a tinkling ornament 331

किंजल्क *m* the pollen of a lotus flower, the filament of a lotus 188

किञ्जल्क *m* filament of a flower 967; f. of a lotus 1516

किट्ट *n* dirt, excrement, 87, any kind of dirt 1662

कितव *m* a gambler, a crazy person, fraudulent man, thornapple 1777

किरण *m* a ray of light 1135, 1217

किरण (अधिकरण) location 1542

किरणसमूह *m* collection of rays 181

किरात *m* a hunter 186; a rouge 1862

किरात *m* a man of Kirāta tribe, a kind of fish, *f* N. of Gangā 757

किरीट *n* crown 1659, 1858, a diadem 1964

किल *ind* particle showing report, p. showing certainty 1671

किलिञ्ज *m* a mat 466

किल्बिष *n* sin 1045

किल्बिष *n* a fault, sin, disease 1860

किशोर *m* a colt, a youth or lad, 1508

किष्कु *m* the forearm or cubit (a measure of length), span, forearm, a measure of distance, *mfn* contemptible 86–7

किसलय *n* a sprout 1711, 1775, new leaf of a branch 1971

कीचक *m* N. of a Daitya, bamboo 189

कीट ? 1094

कीटक *m* insect 100

कीनाश *mfn* harsh; *m* N of yama, niggard, a cultivator, one killing secretly; 1815–6

कीर *m* a parrot 80

कीर्ति *f* fame 254, 386, 400, 405, 1329

कीर्ति *f* fame, report, dirty place 706–7

कीर्तियुक्तक ? 1028

कील *m* peg, nail, pin, 61, post or pillar 556

कील *m* a gambler, the axle of a chariot, a peg, flame, N. of a mountain (Indrakīla ?); (*f*) the blow with the elbow, a kind of blow in copulation 1655-6

कुन्तलविन्यास *m* curly hair 1521
कुबर *m* Kubera 425, 758, 1109
कुब्ज *mfn* humpbacked 407
कुमार *m* a boy, N. of Skanda, Son, (*mfn*) Name ? 1540
कुमार्ग *m* anus 1281
कुमुद् N of a monkey-hero, lotus 869
कुमुद lotus 869 white lily 1769
कुम्भ m a jar 471, 1121
कुम्भ *m* N. of a son of Kumbhakarna, husband of a harlot, a jar, a fragrant resin, a part of the head of an elephant, the eleventh astrological house, a kind of medicinal root (त्रिवृत), a partic. measure 1139–40
कुम्भकर्णपुत्र *m* Son of Kumbhakarna 1139
कुम्भकारभाण्ड *n* a potter's instrument 1409
कुम्भदासी *f* a bawd 455
कुम्भी *f* a white medicinal plant 699
कुम्भी *f* a kind of plant (इमपाटला), a kind of plant (vāriparnī) a jar, N. of a plant (cf. notes) 1141
कुम्भीनसm a kind of venomous snake; (*f*) Mother of Lavana 1928
कुरङ्ग *m* a deer 258, 279, 588, 1920
कुरङ्गभेद *m* a species of deer 1968
कुरबक *n* kurabaka flower 476
कुरुक्षेत्र *n* ? 758
कुल *n* family, race 1017, 1437, 1797
कुल *n* set, multitude, body, family, multitude of homogenous objects, of the same kind, inhabited country, a house 1642–3
कुलघ्न *mfn* destructor of a family 1082
कुलज *mfn* man of high birth 806
कुलटा *f* an unchaste woman 70, 1618
कुलश्रेष्ठ *mfn* eminent in family 190
कुलस्त्री *f* a virtuous woman 1220
कुलहीन *mfn* of inferior family 1687
कुलाङ्क *m* मूलदेश, a thief, करवट 1595
कुलाय *m* house of others 1318
कुलाल *m* a potter 1410
कुलिक *m* of a good family 190
कुलिश *mn* thunderbolt 1478
कुलीनत्व *n* high birth 1035
कुलीनाश्व *m* a horse of high breed 1163
कुलीर *m* crab 26
कुल्या *f* 71, a canal 1838
कुश *n* kuśa grass 1762
कुश *n* water, a kind of grass, a rope, N. of Rama's son, N. of an island, a piece of Udumbara wood used for counting the number of Sāmans in a Stotra 1798–1800
कुशग्रन्थिविशेषण *n* Bundle of kuśa grass 366
कुशल *n* happiness 1177
कुशल *mfn* proficient, भारवाह; *n* ability, welfare, virtue 1709–10
कुशस्रुच् *f* a kind of ladle made of kuśa grass 406
कुशाजीव *m* a dealer in kuśa grass 111
कुशी *f* greatest sinner, intoxicated, ploughshare, भल्ला ?, wrought iron 1800–01
कुशेशय *n* lotus 1588
कुष्ठ *mn* leprosy 360, 363, 578, 699, 1676; a kind of medicine 1205
कुसुम *n* an eye disease, fruit, flower,

menstrual discharge 1239–40
कुसुम *n* flower 1506, 1913
कुसुमाञ्जन *n* calx of brass used as a collyrium 192
कुसुम्भ *n* safflower 479
कुसुम्भ *n* gold, safflower, a water pot 1167
कुसूल *n* grannery 490
कुहू *f* the cry of a kokila, the first day of the first quarter on which the moon rises invisible 1946
कुहूमुख *n* new moon etc., Indian cuckoo, calamity 246
कूट *m. n.* illusion, steady, machine, fraud, untruth, a heap or multitude, an iron hammer, peak of a mountain, body of a plough 448–50
कूट *m* a trap for catching deer, untruth, heap or multitude, steady, iron rod, illusion, peak of a mountain, base, part of a plough, hypocrisy, the sun, the rays of the Sun, the gate of a town, an elephant 460-62
कूपक ? 542
कूपकवृक्षक ? 1383
कूर्च *n* bundle of kuśa grass 276
कूर्च *n* deceit or fraud, पीर ? the part between the eyebrows, kuśa grass often used as a seat, beard, bundle of kuśa grass 365–6
कूर्चक ? 374
कूर्चिका *f* inspissated milk 191
कूर्म *m* a tortoise 11, 2375, 1280
कूर्मयोषा *f* a female tortoise 1107
कूल *n* a bank 51
कृकरच्छट *m* (or करच्छट ?) a saw 483
कृकलास *m* lizard 28
कृकलास *m* chameleon 1931
कृच्छ्र *n* difficulty 447, 533, suffering 1328, misfortune 1695
कृत *mfn* done, killed; *n*. N. of the first of the 4 yugas, enough, result, work 693–4
कृतवास *mfn* perfumed 775
कृतवीर्यसुत *m* Son of Krtavīrya 1955
कृतादि *u* Krta etc. (age of the world) 301
कृतान्त *m* yama 427, 1211
कृतान्त *m* yama, conclusion, destiny or fate, a sinful or inauspicious action 766
कृति *f* action 1189, 1244
कृत्तिका *f* N, of a constellation 1702
कृत्य (*mfn*) कुटिल 1294, *n* an indispensable act 1032
कृत्यानिर्णय *m* determination of duties 825
कृत्या *f* action, a certain female deity 1294
कृत्रिम *mfn* artificial 779
कृत्स्न *mfn* entire 1708
कृपण *m* a niggard or stingy 49, 1460, 1565, 1662, 1819
कृपा *f* kindness or favour 216, 536
कृपाणी *f* dagger 124
कृपीपति *m* husband of Krpī 545
कृश *mfn* lean or thin 211, 945
कृशानु *m* fire 1416
कृष *m* ploughshare ? 1988 (cf. reading तुष in BE, and also तुत्थ in AS. and MED.)

कृषि *f* (कृष्यादि) agriculture 568
कृषिकर्मन् *n* agriculture 1361
कृषी *f* agriculture 643
कृषीवल *m* a ploughman 1615
कृष्ण *m* Viṣṇu, Vyāsa (Son of Parāsara), the Indian cuckoo, Arjuna, a crow, N. of Śūdras in Śālmaladvīpa), the dark half of lunar month, fire (cf. Bhide's Dic), the 4th yuga, black colour, (*n*) iron, black-pepper, sin, a black substance 568–72
कृष्ण (*mfn*) black 1626 ?, *m*. Lord Krishna 730, 1913
कृष्णकपि *m* a black monkey 1723
कृष्णपक्ष *m* The dark fortnight 1703
कृष्णपक्षक *m* The dark half of the month 1967
कृष्णमरीच *m* black pepper 1184
कृष्णवर्ण *m* black colour 137; black spot 179
कृष्णवस्तु *n* ? (कृषिवस्तु ? any agricultural implement MW) 842
कृष्णा *f* black colour 127
कृष्णा *f* wife of Pāṇḍavas, black colour, हरकूर (हारहूरा ? cf. crit. notes) long pepper, a holy plant 570–1
कृष्णा *f* N. of a plant 1186, 1459
कृष्णागरु *n* a black variety of aloe wood 336
कृष्णाग्रजन्मन् *m* Krishna's elder brother 1615
कृष्णातीर (तृष्णातिरेक) excessive longing 1916
कृष्णानुज *m* younger brother of Krishna 848
कृष्णेक्षु *m* a kind of sugar cane 1820
केका *f* The cry of peacock 67
केकि(लि)कलह a playful or amorous quarrel 1165
केकिन् *m* a peacock 40
केकिमौलि *m* N. of a plant 219
केतकीमुकुलाग्र *n* The sharp point of ketakī flower 357
केतन *n* a house, indispensable act, a flag or banner, invitation 1032
केतन *n* a dwelling place 1052
केतु *m* a banner, brightness, a chief, N. of a planet, comet (any unusual phenomenon), N. of a son of Agni, sign or mark 667
केतु *m* ? 1454
केदार *mn* a field 1432
केलि *f* sport 501
केलिप्रकार *m* a kind of sport 515
केली *f* sport or play 1115
केलि *f* amusement 1966
केवल *mfn* alone 89; mere 1411; ? 1658
केवल (*mfn*) one, entire or whole; *ind*. determined, 1708
केश *m* the hair (of the head) 362, 403, 419, 1640
केश *m* N. of a Daitya, female organ, tail, a kind of perfume (Hrībera), N. of Varuṇa 1802
केशपाश *m* a lock of hair 1586
केशव Viṣṇu 568
केशविन्यास *n* parting of the hair 755
केसर *m* The filament of lotus 188, mane 443
केसर *m* mane (of a horse or a lion); (*mn*.) the filament of a lotus,

Vakula tree, the puṁnāga tree, the blossom of a tree by its name, Asafoetida 1516
कैतव *n* deceit, deception or fraud, 365, 449, 481, 918, 1626
कैरव (*m.f.n*) cheating, *n* white lily 1769
कोक *m* a cakravāka bird 51
कोक *m* a cakravāka bird, a wolf 66
कोकिल *m* Indian cuckoo 246, 568, ? 1713
कोकिलालाप *m* the cry of a kokila 1946
कोटि *f* point, edge (in final comp. of अश्रि), the end of a bow, a number (= a crore or 10 millions), excellence, आश्रय ? 444
कोटि *f* point 1534
कोण *m* fiddle stick 504, corner 1486
कोणमध्यस्थपुलिन ? 1528
कोदण्ड *m* an astrological house, a bow, 524
कोप *m* anger 14, 624, 950, 1950
कोपज *mfn* vice (said to arise from ange) 1047
कोपनस्त्री *f* a passionate woman 514
कोमल *mfn* soft or tender 853
कोरक *m* bud, the takkolaka plant, the stalk of a lotus 162
कोरक *m* a bud 173
कोलदल *n* a kind of perfume 235
कोश *m* scabbard 58
कोश *mfn* a bud, an oath, lexicon, accumulated wealth, a house, name of a day of the conjunction of planets, penis, a nutmeg, a sheath, vulva, wealth, 1803-4
कोशदण्ड *m* ? 1893
कोशवत् *mfn* a lexicographer, also one who finds a hidden treasure 111, ? 1811
कोशातकी *f* a moonlight night, a kind of plant (Patola), a kind of plant (Ghoṣa) 203
कोशातकी *f* N. of a plant 1646
कोष *m* a bud, a sheath, accumulated wealth, an oath 1844
कोष्ठ *m* abdomen, granery, inner apartment 489-90
कौकुटिक *m* a hypocrite 171
कौटिल्य *n* curvature 260
कौतुक *n* eagerness, festival, sport, joke, Smith, pleasure, the marriage thread, curiosity 156-7
कौतुक *n* ? 1064
कौपीन *n* a small piece of cloth worn over privity, an improper act 1049
कौम्भकार *mfn* belonged to a potter 1408
कौरवामात्य *m* a minister of Kauravas 1513
कौणेय *m* राक्षस, वायु, ईशान, अनल, तपु.स्थित, फाल्गुनिक 1319-20
कौलीन *n* राजपूत, evil report, high birth, pudenda, war or battle (in general); improper act, combat of dogs, birds, snakes and animals 1035-6
कौलेयकविहगादिपशुसगर *m* combat of dogs, birds, snakes and animals 1036
कौशिक *m* N. of a sage, Mungoose, Indra, an owl, a partic. priest

in charge of Sāmaveda; a dealer in Kusa grass; a lexicographer or one who knows the hidden treasure, a snake catcher, a partic. fragrant gum resin 110–112

कौशिकी *f* N. of a river, Pārvatī 112

कौ(कै)शिक्यादि *f* the 4 kinds of composition 643

कौसुमरेणु *m* pollen of flower 307, 1889

कौस्तुभ *m* Visṇu's breast ornament, 413; the celebrated jewel 1086

कौस्तुभ *m* The jewel of Visṇu (Devamani), a twist of hair on a horse's neck 1152

क्रकच *m* a saw 483

क्रतु *m* a sacrifice 251, 1304

क्रतुकर्मन् *n* performance of a sacrifice 997

क्रन्दन *n* lamenting, calling 1051

क्रम *m* Power or strength, method, custom, going, shaking, a text dealing with a kind of Vedic recitation, a step, order, exploit ? 1175-6

क्रम *m* turn 1348, 1382

क्रमदेयवस्तुमूल्य *n* price of commodity to be paid by instalments 128

क्रमनिम्नोर्वी *f* slope 595

क्रमुक the betal nut tree 298

क्रमुकादिच्छिद्रांशक ? 132

क्रान्त *mfn* Seized 933

क्रिया *f* work or action 694, 990, 1294

क्रिया *f* Doing, bodily action, medical treatment, cure, undertaking, remedy, study, worship, determination, consecratory ceremony, composition, the meaning of the root, a verb 1308–11

क्रिया *f* action 1736

क्रियाकार *m* Agreement 838, 1563

क्रियाकारि(°र ?) Agreement 464

क्रीड *m* sport 635

क्रीडन *n* sport 627

क्रीडा *f* a kind of sport, play, disrespect shown by jest or joke 515

क्रीडा *f* sport 1039

क्रीडाम्बुयन्त्र *n* a syringe or water engine 277

क्रीडित *n* sport 752

क्रुध् *f* anger 1158, 1304

क्रूर *mfn* fierce 147; cruel 1460, 1819, 1821

क्रूर *mfn* hard, cruel 1501

क्रूराचार *mfn* a cruel man 292

क्रोड *m* breast 55, hog 651

क्रोडमुखाग्र *n* The snout of a hog 1499

क्रोडीकरण *n* embracing, आलिङ्गन,? वराह? 623

क्रोध *m* ? 594; cf. notes.

क्रोध *m* anger 955, 1188, 1224 ? 1566

क्रोष्टु *m* a jackal 204

क्रोष्टृ *m* a jackal 96

क्रौञ्च *m* N. of one of the Dvīpas, N. of a bird (=osprey), N. of a mountain 358

क्रौर्य *n* fierceness 119

क्लीब (*mfn*) unmanly, *m* a eunuch; 1129

क्लेश *m* pain or trouble 72, 1897; distress 321, misery 1027

क्लैब्य *n* state of being eunch 1840

क्लोमन् *n* the right lung 1697

क्वण *m* Sound 560

क्वणित *n* Sound of a lute 1934
क्वाथरस *m* Decoction 1952
क्ष *m* Destruction, opposition, welfare, bad dream, (*n*) a field, a demon, 1985
क्षण *m* leisure, moment, festival 559
क्षण an instant 397; ? 1086
क्षत्तृ *m* a charioteer, the Son of a Sūdra man and Ksatriya woman 684
क्षत्रिय *m* a man of the second caste 19; a man of royal tribe 963, 1147
क्षत्रियाशूद्रज *m* the Son of Sūdra man and a Kṣatriya woman 685
क्षपण *m* ? 336
क्षम ; *mfn*, proper, able, favourable, enduring; *m* patient 1178–9
क्षमा *f* the earth, patience 1179, forbearance 1212; ground 1986
क्षमान्वित *mfn* patient 1178
क्षय *m* loss 801, ruin 829, ? 1119, 1291
क्षय *m* disease in general, motion, injuring, a house, destruction 1302
क्षय *m* death 1017; loss ! 1370, 1374
क्षयरोग *m* Consumption 963
क्षव *m* black mustard 469
क्षा *f* ground, sleeping 1986
क्षान्ति *f* patience 828, 1179
क्षाम *mfn* dried 441
क्षार *mfn* pungent 565
क्षारक *m* net for birds 183; bud of a flower 1646
क्षिति *f* the earth, a house, ruin 692
क्षितिपालकनामन् *n* Name of a king 794
क्षीणराग *m* one who has lost passions 827
क्षीर *n* milk, 894, 1909; ? 1206
क्षीर *n* milk, water 1499
क्षीरकीट *m* an insect or animalcule generated by the fermantation of milk 1628
क्षीरविकृति *f* Inspissated milk 191
क्षुद्र *mfn* little 379
क्षुद्र *mfn* Low (vile) cruel, little, niggard, वर्ण, *m* poor man, a man doing low work (*f*) a maimed or crippled woman, a harlot, a dancing girl, silk cotton tree, a kind of bee 1460–2
क्षुद्र *m* ? 1024, Niggard 1815
क्षुद्रकर्मन् *m* a man doing low work 1462
क्षुद्रगेह (°गेह) *n* a hut cottage 1509
क्षुद्रवार्ताकी *f* a partic. solanum 774
क्षुद्रशत्रु *m* a rogue 1685
क्षुरिका *f* knife 125
क्षुल्लक *mfn* little, poor, vile 114
क्षेत्र *n* field 217, 415, 585, ? 1148, 1986
क्षेत्र *n* body, a town, a house, a field, the place of birth, wife, place of pilgrimage 1431–2
क्षेत्र (**शाक** *m*) Indra, Kuṭaja tree, Arjuna tree 1455
क्षेत्रज्ञ Atman 243
क्षेत्रज्ञ *m* clever, Atman 436
क्षेत्रभेद *m* N. of a holy place 281; a kind of land 1617
क्षेप *m* delay, Reproach 1097
क्षेपण *n* 1024
क्षेप्य *mfn* to be thrown 95
क्षेम *mn* Peace 263; welfare 451, 713, 1709, 1985

क्षेम *m* happiness, a kind of perfume (*n*) welfare, obtained 1177

क्षेमा *f* a kind of perfume, N. of Durgā 1178

क्षोभकरण *n* disturbing 1548

क्षौद्र *n* honey, water 1463

क्ष्मादि *n* The 5 elements beginning with earth 695

क्ष्वेड *mn* दन्तोष्ठवाद्य ? Sound; (*m*) The wax of the ear, poison 519

क्ष्वेडा *f* bamboo, stick 518

ख *m* ? कामजल 214

ख *n* an organ of sense; happiness, heaven, cipher, dot or point, sky, kindness or favour, a star, lying, sleepiness or drowsiness, the sentiment of quietism or tranquillity, a partic cripple with a crooked arm, eagle, field, a sword, a city 215–7

खग *m* a bird 193, 358, 1137, 1426

खग *m* an arrow, the sun, a bird, a deity or god, a cloud, the moon, the wind, a flamingo, a planet 294–5

खगान्तर *n* a kind of bird 523

खञ्जरीट *m* a wagtail 497

खट्वाङ्ग *m* a club 1536

खड्ग *m* a sword 95, 217, 269, 665, 1821

खड्गं *m* a kind of beast, a weapon or sword, a rhinoceros 303

खड्गकोश *m* a scabbard 1607

खड्गच्छद *m* the blade of a sword 381

खड्गपिधान *n* a sheath 1804; 1844

खड्गफल *n* the blade of a sword 1553

खड्गबन्ध *m* a sword belt 1678

खड्गमुष्टि *m* the handle of a sword 1630

खड्गाङ्ग *n* a part of a sword 405

खण्ड *m* a part 905

खण्डन *n* dividing 989, cutting 1614

खण्डलवण *n* black salt 649

खण्डविकृति *f* candied sugar 1529

खडार्थ (र्धे) *n* an equal share 825

खदिर *m* a kind of tree 459

खद्योत *m* Firefly 612

खनित्र *n* Spade 57, 241, 1617

खर *mfn* hot 565

खर *m* an ass, N. of a year 1497

खरध्वान *n* braying of an ass 431

खर्जूरतृण *n* the wild date tree 108

खर्व *m* a dwarf 364, short in nature 1820

खल *m* villain 280; wicked 1010

खल *m* a base man, a mischievous man; (*f*) an unchaste woman 1618

खलु *ind.* a particle of prohibition, ornament of speech, a particle indicating enquiry, a particle of conciliation 1673

खल्वाट *m* Baldheaded 482

खा *f* nail, N. of a plant ? 214

खातन trench 1837

खिल *mfn* uncultivated land, empty, excessive heat, केवल 1658

खेटक *m* a village, a shield 187

खेद *m* regret 661, distress 1944 1947; sorrow 1954

खेला *f* a sport or play 515

ख्या *f* fame, proclaiming 1259

ख्यात *mfn* famous 646; well-known 933

ख्याति *f* fame 1959

ग *m* a gandharwa or celestial musician, Ganeśa 253
ग *n* going, song 252
गगन *n* The sky 1136
गङ्गा *f* river Ganges 883, 1001
गज *m* an elephant 257, 279, 291, 309, 311, 313, 420, 891, 1660, 1794
गजगण्ड *m* the temple of an elephant 465, 479
गजप्रावरण *n* covering of an elephant 1700
गजबन्ध *m* a partic posture in sexual intercourse, a post to which an elephant is tied, catching an elephant 931
गजबान्धिन् *m* an elephant's stable 1386
गजभेद *m* a partic kind of elephant 1458
गजमज्जन *n* The bathing of an elephant 608
गजमण्डन *n* the ornament of an elephant 1505
गजमद *m* rut of an elephant 942
गजमूर्धांश *m* a part of the head of an elephant 1140
गजश्रेष्ठ *m* a good elephant 330
गजस्कन्ध *m* withers of an elephant 1055
गजस्त्री *f* a female elephant 605
गजान्न *n* food for an elephant 909
गजारोह *m* an elephant driver 960
गजेन्द्रगर्जित *n* The roaring of elephants 1605
गञ्जा *f* Tavern 411
गडुडु(ण्डु?)क *m* pillow 1065
गण *m* multitude, an attendant of Śiva, a small body of troops; (*f*) consideration 551-2
गण *m* multitude 1797
गणक *m* an astrologer, a scribe ? 198
गणना *f* consideration 551; summing up 1268
गणनायक *m* Ganeśa 34
गणिका *f* a kind of tree, a harlot 199
गणेश *m* Ganeśa 253
गण्डक *m* a rhinoceros 303
गण्डशैल *m* cheek, a partic. mountain, a kind of stone 1717
गतजन्मन् *n* a former state of existence 121
गतनप्तृ *m* one whose grandson is lost 27
गतशल्या *f* a kind of medicinal plant 1354
गति *f* 76, see notes
गति *f* going, motion 231, 470, 647
गति *f* मातृपणा ?, knowledge, travelling, expedient 648
गति *f* moving or walking 670, ? 977; motion, 989, 995, 1039, 1043, 1299, 1302, 1371, 1379, 1397, 1933
गद् *mn* a kind of weapon, kubera, disease, brother of krishna 847
गन्ध *m* stimulating smell 69, fragrance, 663, 1132, 1885, smell 858
गन्ध *m* Sulphur, fragrance, little,

relationship, pride मृत्यु, सरभ 883-4

गन्धक *m* Sulphur 883, 1637

गन्धन *n* pointing out, lustre, continuous exertion, injury 1004

गन्धफलिनी *f* a kind of plant 1081

गन्धरस Myrrh 1633 cf. errata

गन्धर्व *m* A Gandharva or celestial musician 253, 1925, 1944

गन्धर्व *m* a horse, heavenly singer, moving in the air, the soul after death and previous to its being born again; the muskdeer, the male cuckoo 1771-72

गन्धशील (गण्डशैल) A huge rock thrown down from a mountain 1363

गन्धोपल *m* Sulphur 1156

गमन *n* Going 252, 630, 938, ? 1982, going for war 908

गरल *m* poison 1840

गरलदायक *m* ? 867

गरलभोजन *m* one who swallows poison 868

गरुड *m* Garuḍa (king of birds) 206, 760, 1300; eagle 217

गरुडध्वज *m* Viṣṇu 1779

गरुत्मत् *m* a bird, Garuḍa (king of birds) 760

गर्भ *m* ? 369, ? 1122, ? 1933

गर्भ *m* a room, anything inside, a child, naked, a cave, the belly, child in embryo, embryo the upper coat of a Jack fruit 1144-45

गर्भमोक्ष *m* Delivery 1831, 1868

गर्भमोचन *n* Delivery 1778

गर्व *m* Pride 194, 430, 841, 883, 1060, 1108, 1368

गर्हा *f* censure 1100

गर्हित *mfn* blamable 379, 803, base 1193

गर्ह्य *mfn* contemptible 974, 1355

गल *m* the neck 20, 490

गलशुण्ठिकाभेद *m* a kind of uvula 947

गलूची *f* a kind of plant 722, 726, 1480, 1675

गवाक्ष *m* a window 183, 1646

गवाक्ष *m* window, N of a monkey 2005

गवादिखुर *m* a hoof (of animals) 1118

गहन *mfn* inaccessible 447, a thicket 1219, impenetrable 1570

गह्वर *mfn* 408

गह्वर *n* a cave, Hypocrisy, an arbour, (*mfn*) impenetrable 1570

गा *f* a song 253 *

गाङ्गेय *m* N. of Kārttikeya, N. of Bhīṣma, (*n*) gold, a partic. root, (*mn*) a sort of grass 1335-6

गाङ्गेय *n* gold 75

गाङ्गेरी *f* बृहती, हिंसा, मक्षिका, मातृक 1532

गाढ *n* darkness, (*mfn*) strong 532

गाण्डीव *n* a bow 104

गात्र *n* body 272, 585

गाथा *f* a song 253

गान्धार N. of a rāga 287

गान्धार *m* The third of 7 primary notes in music; (*mn*) N. of a country, रतान्तर 1507

गाम्भीर्य depth, dignity, generosity etc. 398, 542

गायक *m* a musician 526

गायककण्ठदोष *m* a defect in the tone of a singer 54

गायत्री *f* a hymn in a partic metre 434
गिर् *f* speech 800
गिरि *m* a mountain 1485, 1765
गिरिदारण *m* breaker of mountain 1082
गिरिप्रभेद *m* a certain mountain 308
गिरिसार *m* iron 1597
गीत *n* song 252
गुग्गुलु *m* a partic. fragrant gum resin 112, 1140, 1413, 1750, bdellium 2007
गुच्छ *m* bunch of flowers 113
गुच्छ *m* bunch of flowers, clump of grass, a kind of necklace, bunch of peacock's feathers, 372
गुञ्ज *mn* गह्वर, a bunch, घण्टा 408
गुड *m* a globe, an elephant's trappings or armour, dry sugar 516
गुड *m* sugar 893
गुण *m* quality 409, 528, 558, 610, 1756, 1884, 1888, 1889
गुण *m* Subordinate, a bow string, thread, the 24 gunas in Nyāya phil., an epithet of Bhīmasena, स्तम्भ, the 6 subdivisions of action for a king in foreign politics, chief quality of all existing beings, an attribute of the 5 elements like sound, colours like green, repetition or multiplication, an organ of sense, विद्यादि, sharpness and cleverness etc, अर्जुन, existing in a substance,. political science साख्यादि, विनयादि, heroism, courage, depth, or dignity or generosity etc., कूपक, दधिलक्षण, (*mn*) a cook 538–543
गुणाधिक ? one abounding in good qualities 846
गुणाश्रय substance possessing a quality 1305
गुनित *mfn* multiplied 733
गुद *m* anus 290, ? 360
गुद(ड)त्वच् *f* cassia bark 313
गुन्द्रा *f* N. of a plant 1186
गुप्त *mfn* hidden 50
गुप्तवाद *m* secret discussion 1488
गुप्ति *f* protection, गर्ते ? a hole in the ground 692–93
गुम्फित *mfn* arranged 723
गुरु *m* a spiritual teacher 187, 206, 820, ? 1121
गुरु (*mfn*) unbearable, excessive, bulky; *m* Bṛhaspati, father or mother etc the priest, 2 mātras of a vowel 1467–8
गुरुकुलस्थायिशिष्य *m* a student remaining with his Guru 59
*(गुरुतन्त्वावश) a thread ? 967
गुरुभार्या *f* wife of Bṛhaspati 1400
गुरुसुत *m* Son of Bṛhaspati 363
गुलिक *m* N of a minor planet (son of Manda; cf Jātakapārijāta I. 5.), having a poisoned weapon(=a hunter), देश, दिङ्नाग (elephant of a quarter ?) 197
गुल्फ *m* the ankle or leg 57
गुल्म ? 87. a shrub 710
गुल्म *m* a division of an army, a kind of disease, a clump, a thicket, 1218-19
गुह *m* N. of Kārttikeya 1949
गुहा *f* a cave 17, 1570

* तन्त्वावशेऽप्यणौ गुरौ is text

गुहा *mfn* a cave dug up by gods 1949

गुह्य *mfn* concealable 374, private 1604 (*n*) a female organ 738, 1035

गुह्य (*m*) a tortoise; *n* the secret part of the body, private, hypocrisy 1279–80,

गुह्यक *m* Yaksa 696

गुह्यकार्य an improper act 1049

गूढ *mfn* hidden 528

गूढ *mfn* 530

गूढविप्रियकारिन् Fraudulant 491

गृध्र *m* vulture 50

गृह *n* a house 582, 692, 726, 971, 1032, 1078, 1302, 1449, 1803, 1814, 1908

[गृह] *mn* a wife, a house 1941

गृहदारु *n* a house post 1636, 1962

गृहस्तम्भ *m* The pillar of a house 562

गृहाङ्गण *n* a courtyard in front of a house 821

गृहान्तर *n* inner apartment 441

गृहारामप्रदेश *m* a garden attached to a house 454

गृहासक्तपक्षिन् *m* Domesticated bird 88

गृहासक्तमृग *m* Domesticated animal 88

[गृह्य] *m* a partic. ritual work, anus, not going, astray, a party, (*f*) a suburb, domestic animals or birds, smeared with 1281–82

गेह *n* a house 1413, 1431

गेहोर्ध्वकाष्ठ *n* The upper timbers of a house 1797

गैरिक *n* gold, red-chalk etc. 171

गैरिकादि *m* The primary element of the earth, i e, metal, mineral o.e 688

गो *f* cow 123

गो *mf* heaven, eye, arrow, thunderbolt, water, quarter. speech, earth, a cow, hair, the moon the sun, a kind of plant (Rsabha), elephant or serpent, ? cattle, an organ of sense, cloth ?, a sacrifice. अर्जुनी ? bull, a deer, a woman, ear, an object to be aimed at, sight, 249–252

गो *f* a cow 517, 800, 995, 1702, 1968

गोघासपरिस्थल *n* a trough for feeding cattle 545

गोत्र *n* Race, lineage 633, 1012

गोत्र *mfn* knowledge of probabilities, a herd of kine, बल, protector; *f.* earth, *n.* family, mountain, name, forest, road, umbrella, चोर, 1438–9

गोत्र *n* family 1642

गोत्रोद्दलन *m* an epithet of Indra, a destructor of a family, one who breaks the mountain 1082

गोदुग्धा *f* N. of a plant 1293

गोनर्दा *f* a kind of crane 1911

गोप a herdsman 390

गोप *m* chief herdsman, God Siva, a superintendent of villages कीट?, a cowherd, the ocean, the moon, a king 1093–4

गोपति God Śiva, a bull the sun, a cloud, Indra, Lord Krishna, eunuch, a chief, a king, 729–30

गोपाल *m* a cowherd, Lord Krishna, one who has controlled his organs 1684

गोपालमहिला *f* a cowherd's wife 1095

गोपी *f* a cowherd's wife, a kind of plant (= Sāribā), a protectress 1095

गोपुर *n* gateway of a temple 416, a town gate 618

गोपुर *m* a gate, a kind of fragrant grass (= Mustaka), a city gate, a town, a mansion, organ of sense 1546–7

गोमय *n* cowdung 66

गोमुख *mn* a kind of musical instrument, plastering or smearing with 282

गोलक *m* a globe 516

गोलाङ्गूल *m* a black monkey, tail of an animal 1723

गोविन्द *m* Brhaspati, a chief herdsman, Visnu 859

गोवृन्द *n* a herd of kine 1439

गोशीर्ष *m* Sandal 736

गोष्ठ *n* cowpen 390

गोष्ठपति *m* chief herdsman 1093

गोष्ठाध्यक्ष *m* a chief herdsman 859

गोष्पद *n* frequented by kine, a partic. measurement 860

गौर *mfn* yellowish, reddish brown, white, pure, (*m*) name of a beast, मोद्, आधिक्य, moon; *f* white mustard, *n* the filament of a lotus. ? 1442–4

गौरव *n* Greatness 12; ? 71, respect, 652, dignity 796, heaviness in argumentation 815

गौरी *f* wife of Śiva 305, 1001, 1178, 1369, 1628

गौरी *f* N of a Nāgakanyā, N. of Śiva's wife, a partic. yellow pigment, turmeric, orpiment, the priyaṅgu plant, the earth, N of a river, N of Varuṇa's wife 1444—6

ग्रथित *mfn* arranged, seized, connected 723

ग्रन्थ *n* a work dealing with a partic. kind of repetition of Vedic words 1176, composition in prose or verse 1498

ग्रन्थभेद *m* a work 622

ग्रन्थावृत्ति *f* Rereading a book 1091

ग्रन्थि *m* a knot, crookedness 913

ग्रन्थि *m* a knot 970

ग्रन्थिपर्ण *n* a kind of plant 81

ग्रह *m* apprehension 161, a planet 295, 667

ग्रह *m* instrument of restraint, insisting upon, seizing, preparation for war, planet sun etc. partic. demon (vide MBH. crit. ed. 3 219 26), Rāhu, 1939–40

[गज]ग्रहण *n* Catching an elephant 931, seizing 1939

ग्रहणिका *f* an instrument for holding? 1993

*ग्रह(गृह)पार्श्व *n* side of a house 1996

ग्रहभेद *m* the place of a planet 581, a planet 1188

ग्रहरज्जु *f* a rope to tame the elephant 1993

[ग्रहराज] *m* Sun (cf. notes); the moon 424

ग्र(गृ)हान्त inner part of the house 831

ग्राम *m* a village 187

---

*The text is to be as:—
" मासार्धगृहपार्श्वयोः "

ग्राम *m.* शब्दादि ? multitude, number of tones, a village 1217-8

ग्रामजाल *n* group of villages 1408

ग्रामणी *m* a barber, chief, the leader of a village 587

ग्रामभूमिप्रमाण *n* boundary of a village or a land 756

ग्रामाधिप *m* the leader of a village 587

ग्रामौघ(°घाधि)कृत *m* a superintendent of villages 1094

ग्रावाण (ग्रवन्) mountain 956

ग्रीष्मन् *m* Summer 343, 350, 1216, 1897

घ *m* a cloud, summer, tinkling ornament, a bell, striking 331

घ *n* a drum, nectar 332

घट *m* a jar 14; 878, 1139, 1167, 1183, 1814

घट *m* a jar, an astrological house, मणि, ह्रादिनि ?; collection; (*f*) a plate of iron or mixed metal struck as a clock, लम्बिनी (one of the Mātrs attending on Skanda ?) 471-2

घटकपालक *m* a piece of broken pot 1518

घटभेद water jar 49

घटिकाद्वितय *n* a time of 48 minutes 750

घटोत्तम a best vessel 1452

घट्ट *m* tole station 341

घट्टन *n* striking 331

घट्टादिदेय *n* tax to be paid at toll station 90

घण्टा *f* a bell 331, ? 408, a plate of iron or mixed metal struck as a clock 472

घण्टानाद *m* sound of ell 19 1786

घण्टापथ *m* principal road 619

घण्टारव *m* a species of plant, sound of a bell 1786

घन *mfn* hard or firm, much, thick, quality of a body like heaviness भर, (*f*) a species of grass; *n* an iron club, bell metal or any metal plate, a kind of dance, extension, a cloud 939-41

घन cloud 1395, 1753

घनसार *m* camphor, a big cloud, Sandle 1589

घनशिला *f* cloudstone 1436

घनाघन *m* N of Indra, cruel person, a rutted elephant, a cloud 1068

घनोपल *m* hail 93

घर्म *m* Sunshine, hot season, an introductory ceremony to Soma sacrifice, a partic. diety 1216

घर्मसलिल *n* Perspiration 849

घा *f* earth, वार्ता, घोर, 332

घातुक *mfn* cruel person 1068, 1611; murderous 1575

घुटिका *f* a great valuable gem, a ball-like pill, बब्बरसमणि 176

घूक *m* an owl 110, 143

घृणा *f* contempt, compassion 563

घृणि *m* a ray of light 220

घृत *n* ghee 669, clarified butter 721

घृष्टि *f* a kind of plant 1081

घोणिन् *m* a hog 550

घोरे *mfn* 332 (cf NR. 67)

घोष *m* a kind of plant (कोशातकी) 203

घ्राण *n* (probably w. r. for द्रोण =a crow ?) 1011, nose 1907

घ्राणतर्पण *n* perfume 1157

ङ *n* collyrium, Siva, an object of sense, a man 345

च *m* तुलुष्केश्वर ?, a bow, the letter च, moon 346

च *mfn* pure 347

च *ind.* anything subordinate to another, collection, mutual association, combination 348

चकार *m* the letter च 346

चक्र *n* wheel 39, 1988, ? 1192 ?, a province 1072

चक्र *m* cakravāka bird, *n* an army, a wheel, a whirpool, world, fraud, a kind of machine, pretence, a sharp circular missile, weapon, multitude, belonged to an oil-miller, belonged to a potter, group of villages, kingdom, war, potter's instrument, any instrument 1405–9

चक्र (शक्र *m*) Indra 1396

चक्रघन *m* Thundercloud 1485

चक्रमध्य *n* nave of a wheel 1148

चक्रवार्तिन् *m* a sovereign 1147; emperor 1250, 1440

चक्रवाक *m* cakravāka bird 66, 1407

चक्रवाकी *f* a ruddy goose 1031

चक्रिन् *m* God Viṣṇu, a potter, an emperor 1410

चक्षुर्हीन *mfn* blind 912

चक्षुम् *n* an eye 1727

चक्षुस् *n* act of seeing, the eye 2004

चञ्चल *m* a lover, the wind; (*f*) Goddess of fortune, lightning 1681

चञ्चु *f* the beak of a bird, castor oil plant 367

चटु *m* } kind of flattering words 472
चाटु *m* }

चण्ड *mfn* excessively angry 513

चण्डांशुपारिपार्श्वक *m* N of an artendent of the sun 505

चण्डा *f* a kind of perfume commonly called chora, N. of a plant 513

चण्डाल *m* a man of the lowest caste 309, 799

चण्डी *f* of a Durgā, a mischevious, woman, a passionate woman 514

चतुर्थांश *m* a quarter 263

चतुर्मुख *m* the creator (Brahmadeva) 1874

चतुष्पथ *m* a place where 4 roads meet 457, 595, 1051, 1509

चत्वर *n* a place where 4 roads meet शीघ्र ? 1509

चन्दन *m* a sandle-wood tree, *n* sandle paste 165, 308

चन्द्र *m* the moon 78, 167, 195, 211, 250, 349, 369, 409, 856, 963, 1058, 1170, 1195, 1469, 1472

चन्द्र (*mfn*) lovelv, auspicious; *m* the moon, camphor, kampilla plant, gold, water 1418–9

चन्द्रक *m* dark—blue colour, the moon, ornament, the eye in a peacock's tail 167

चन्द्रतनय *m* son of the moon, (the planet mercury) 430

चन्द्रमण्डल *n* The moon's disc 485

चन्द्रमस् *m* the moon 346, 896

चन्द्रहास *m* a sword, Rāvaṇa's sword 1929–30

चन्द्रांश *m* $\frac{1}{16}$ part of the moon's diametre 1620

चपल *mfn* quick, ill-mannered; quicksilver; *(f)* lightning 1694-5

चम्पक *m* champaka tree 1155

चर *m* a spy 813, 920

चरण *mn* foot 843

चरम *mfn* subsequent 715

चरित *f* history 642

चर्चा *f* smearing the body with unguents, discussion 354

चर्चिका *f*. a form of Durgā 525

चर्ममुण्डा *f* a form of Durgā 525

चर्या (?) 1574

चल *mfn* unsteady 1670

चलन *n* going 1175

चव्य ? 510

चा *f* Beauty, Blood 347

चाक्षुष्य *n* a kind of collyrium 212

चातक *m* cātaka bird 82, 311, 1920

चातक *m* a deer ?, cātaka bird 193

चातुरकि *m* a swan, a sort of duck 201

चान्द्री *f* ? 177

चान्द्रायणादि Fast regulated by the moon and the like 1896

चाप *m* a bow 346, 437, 1190

चापाग्र *n* the end of a bow 444, 687

चामर *n* a chowri 511

चामरदण्ड *n* chowri handle 1571, 1636, 1961

चार *m* The pippali tree, motion, सप (probably a wrong word for अपसर्प ?), मन्थान, the piyal tree, a spy; *n* उपाय, रत्न 1396-8

चार *m* a spy 1808

चारण *m* a traveller or wanderer, a celestial singer 609

चारु *mfn* beautiful 890, 1243, 1712; pleasant or agreeable 1242

चालनी *f* a sieve, a harlot 1013

चालुकि ? 1750

चाष *m* the blue jay 67

चिकित्सा *f* medical treatment 1252, 1308

चिकुर *m* the hair of the head 24

चिता *f* a funeral pile 1266

चित्त *n* mind 1758

चित्तोन्नति *f* self-respect 951

चित्य *n* a furneral pile, कम्बु ? 1266

चित्र *m* a kind of tree (= अग्निपादप; cf SRS); variegated colour; *(f)* N of plants आखुपर्णी, दुग्धा, सुभद्रा, दन्तिका, N. of a constellation, N, of an apsaras, of serpent, *n* a picture, wonder; auspiciousness, a sectarial mark on forehead, gold, sky, पद्म 1391,5

चित्र (छत्र) *n* umbrella 1439

चित्रक *m* 245

चित्रयुद्ध *n* shamfight 56

चित्रवर्णक ? 1953

चिन्ता *f* Reflection or consideration 354

चिपिट *mn* rice or grain flattened 98

चिरातीत *mn* (प्रबन्ध) remote time [illegible] works 1415

चिह्न *n* sign 274; mark 404, 610, 777, 846, 972, ? 1045, 1050, 1226

चीरखण्ड *m* a piece of cloth 1049

चीरिका *f* a cricket 1557

चुल्लिरन्ध्र *n* the hole of an oven 1998

चूडा *f* head 1659

चूर्ण *n* powder 1506

चेतना *f*. consciousness 485

चेल *mfn* bad, *n* garment 1668
चेष्टा *f* bodily action 1308, 1735
चैत्य *n* a funeral pile, कम्बु, a tree planted for a partic. purpose, a temple for worship 1266
चैत्य *m* a place for worship, a tree in a garden, an image, belonging to the mound 1297
चोदनार्ह *mfn* deserving persuasion 1284
चोद्य *mfn* deserving persuation, wonder 1284
चोर *m* a thief 428, 625, ? 1438, 1595; a kind of perfume 1177
चौर्य *n* Robbery 1606, 1873
छ *mfn* spotless, eternal, dirty, भेदक, *m* closure, *n* covering, concealing, lotus 370–1
छटा *f* collection, lustre 473
छदिस् *n* a roof 1705
छद्मन् *n* disguise 389, pretence 1407
छन्द *m* Intention, control, इदाख्याचित्त, metre, (छन्दस्) *n* metrical science beginning with uktā, the sacred text of Vedic hymns 836
छन्दस् *n* a class af metres 633, 671, 738
छन्दस् *n* metre (here represents Dhrti) 639
" metre (here represents jagatī) 771
छन्दस् *n* a verse, desire, sacred text of Vedic hymns, sentence a kind of metre, festival 1882-3
छन्दोभेद *m* a branch or school of the Veda 226; a class of metres 774; a partic. metre (representing Mālinī) 1000; a kind of metre (Madhyama) 1228
छन्न ? 740
छाग *m* a goat 287, 391, 1556
छात्रादिनिलय *m* Students' residence 493
छादन *n* covering, garment 1085
छादित *mfn* covered 776
छाया *f* shadow 328
छाया *f* sun's wife, reflection, shade, protection, bribe, lustre, beauty, a sanskrit version of the Prākrit, a series 1288–9
छायावृक्ष *m* Nameru tree 2007
छिद्र *n* hole 1475
छेक *m* Shrewd or clever, a kind or alliterat on, domesticated bird, domesticated animal 88
छेक *mfn* domesticated animal or bird 1282
छेद *m* act of cutting off 828, 942, 1054
छेदन *n* cutting 987, 1763
ज *m* Victory (ious ?) victory, mountain Meru, sound, victorious, envy, 382
ज *n* ornament on hip, wife, brilliance, water, birth 385
जगत् *mfn* moving, movable property, multitude of animals; *m* wind; *mf* world 700—1
जगत् *n* universe 1759
जगती *f* a class of metres (of 4×12 syllables) 771
जघन *n* the female organ, buttock, fault 1018
जघन्य *mfn* सुरभ I, having a low occupation (a servant), lowest,

last, penis 1321-2

जङ्गम *mfn* movable 267, 701, 1607

जङ्घा *f* a leg (from the ankle to the knee) 58

जङ्घाल *mfn* going quickly 325

जञ्झानिल *m* the wind with rain 1114

जटा (or **सटा**) *f* the hair twisted together, a fibrous root, mane 443

जटा *f* ? 1379; braided hair 1964

जठर *mfn* very old, very hard, *mn* stomach 1577

जड *mfn* senseless 526, ignorant 1669

जतु *n* lac 1305

जन *m* people 63, a man 345, 394

जन *m* a low man, N. of one of the seven worlds 939

जन *m* a common man 1277, people 1728, 1795, *n* ? 1172

जनजल्प *m* rumour 1274

जननी *f* mother 1473, 1902

जनपद *m* a district formed by a country 1331; inhabited country 1643

जनश्रुति *f* rumour 669

जनसाधु *mfn* belonging to the people 1276

जनितव्य *mfn* to be produced

जनिता ? 727

जनितृ *m* father 1276

जन्तु *m* an animal 738, ? 1278, a living being or creature 1736, 1758

जन्मन् *n* birth 385, 632, 640, 971, 1733, 1735

जन्मभूमि *f* birth-place 1773

जन्ममूल *n* cause of existence 1773

जन्मस्थान *n* place of birth 953

जन्य *n* war, battle 1035

जन्य *mfn* to be produced, belonging to people; *m* father, *mn* scandle, rumour, related to the bride or bridegroom, friend of a bride or bridegroom, equal to a bride or bridegroom, agreeable to a bride or bridegroom, *n* war 1275-6

जन्या *f* mother's friend, pleasure, a market, a common man, लोक, animal 1277-8

जन्योपश्लिष्टकुत्सितकूजित *n* depreciating shouting of two soldiers in battle 804

जपाकोश (probably a mistake for जीवाशाक ?) 895

जपापुष्प *n* Japā flower (flower of a China rose) 507

जमदग्नि *m* N. of a Rishi 284

जम्बाल *m* mud 850

जम्बीर *m* a citron tree 1138

जम्बुक *m* a Jackal, N. of Varuṇa, a low man 96

जम्बुक *m* a Jackal 174, 1685, 1751

जम्बूद्वीप *n* India 1840

जम्भ *m* N. of a Daitya 1138, hypocrisy, a citron tree, swallowing 1138

जय *m* victory 382, 499

जयन्त *m* Indra ? 574

जयविपर्यय *m* defeat 268

जर ? *m* old age 62

जरठ *mfn* hard, old, drooping, elevated and depressed 495

जराश्लथचर्मन् the skin loose due to old age 1961

जल *n* water 30, 33, 281, 400, 894, 925, 1015, 1195, 1385, 1426, 1510, 1798, 1885, 1909, Semen verile 297
जलज *m* Viṣṇu's breast ornament, fish, conch, *n* lotus 413
जलज *n* a lotus 1697, ? 1835
जलद *m* cloud, 1134
जलधर *m* a cloud 835
जलनिधितीर *n* seashore 1647
जलनिधिनीरविकार *m* a transformation in the water of the ocean 1647
जलपक्षिन् *m* any bird in the water 1910
जलबन्ध *m* dam or bridge 664
जलवारण *n* dam or bank 1385
जलावतार *m* a descent into the river 818
जलावर्त *m* a whirlpool 1406
जलाशय *m* Pond 615; ? 729
जल्पाक *mfn* talkative 136
जव *m* speed 296, 386, 401, 1590, 1954
जवन *n* Speed 1079
जा *f* the divine river (Ganges), secret part of the body, the border of the sea, 383
जाङ्गल mixed with flesh, शारदीजल 1682
जाड्य *n* dullness, stupidity 1142
जात *mfn* arisen, grown, raised, उत्पन्न 636
जात *mfn* arisen 781
जातपल्लव *mfn* new sprout ? 752
जातरूप *n* gold 1335
जाति *f* birth, a class of metres, a figure of speech, generic, a partic. plant, race or lineage, high birth, superior, jasmine plant 632–4
जातिफल *n* Nutmeg 1651, 1804
जातिमधुर ? sweet by nature 895
जातीफल *n* Nutmeg 1155
जामदग्नि (न्य) *m* Paraśurāma 1203, 1689
जामातृ *m* Son-in-law 1423
जामातृबन्धक *n* Dowry 90
जामी *f* Dullness, sister, a virtuous woman, 1220
जाया *f* wife 900
जार *m* paramour 535
जाल *n*, net, collection, window, a bundle of buds, pride (*f*) name of a plant (Kośātakī) 1645–6
जालक *m* fowler, window, net for birds, *n* an army arrayed in the form of a lotus flower, collection, a net, a kind of pearl ornament, deception, spot 182–3
जालक *m* window 2005
जालिक *m* hunter, a fisherman, हर्म्य, juggler 185–6
जिगीषा *f* desire for victory 1832
जिज्ञासा *f* enquiry 1673
जितेन्द्रिय *m* one who has controlled his organs 1684
जिषि ? 1669
जिष्णु *mfn* victorious, *m* N. of Indra, Vishṇu 576
जिष्णु *m* Indra 1111, 1835
जिह्म *mfn* curved, lazy, deceitful, crooked, (*f*) the tongue 1221–2

जीमूत *m* N. of a mountain, a cloud 761

जीरक *mn* N. of a kind of digestive grain (cumin seed) 116, 548

जीर्ण *mfn* old 495; spoiled 1254

जीर्णत्व *m* wrinkle 1902

जीव *m* Living being or soul 34, 962, 1850

जीव *m* N. of a tree, N. of Brhaspati, a bow string, vital breath, life 1742

जीवन life 387; means of life 642, 644

जीवन *n* life, water 984

जीवन्तिका *f* N. of a plant 1743

जीवन्ती *f* a species of plant 320

जीवस्थान the tenth lunar mansion 976

जीवा *f* N. of a plant (जीवन्तिका), earth, N. of a plant (वचा), bowstring 1743

जीवातु *m* a vivifying drug 1824

जीवानपेक्षिकर्मन् *n* a rash or daring deed 805

जीवित *n* life 984, 1340, 1742

जीविताधिप *m* life-lord 1824

जीवितेश *m* husband, yama, a vivifying drug, life-lord 1824

जुगुप्सन *n* contempt 1223

जुगुप्सा *f* contempt 563; censure 647

जुर् *f* fame, battle, sky (atmosphere), speed, goblin 386

जूर् *f* sky (atmosphere), heavy sound, Sarasvatī, life 387

जृम्भित *mfn* opened wide 1511

जेतृ *mfn* victorious 382, 576

जैवातृक *mfn* lean, longlived, *m* the moon, medicament 211

जोषम् *ind* silence, quietness 1848

ज्ञ *m* wise man, the planet mercury, object ?, soul, pride 430

ज्ञ (ज्ञ) *mfn* stretching upwards, मूढरूप, *m* group, painting, head, braying of an ass; *n* fear, verse 431–2; cf notes.

ज्ञात *mfn* known 646, 747

ज्ञातप्रबन्धगोचर *m* a subject treated in a work 1332

ज्ञाति *m* a relative 1729

ज्ञान *n* knowledge 256, 267, 446, 527, 537, 644, 648, 660, 674, 832, 838, 934, 1009, 1060, 1213, 1334, 1342, 1381, 1774, 1867, 1888

ज्ञानिन् *mfn* all knowing; *m* planet mercury 974

ज्ञानिन् *m* ? 1796

ज्या ? 129; bowstring 538

ज्या *f* earth, bowstring, शम्या, rear of an army 384

ज्या *f* bowstring, mother, earth 1259

ज्याघातवारण *n* a leathern fence worn by archers on the left arm 1629

ज्यायस् *m* old, excellent, 1909

ज्येष्ठ *m* elder brother 486

ज्येष्ठ *m* the month Jyestha (May-June) 1454

ज्येष्ठभ्रातृ *m* eldest brother 46, 1062

ज्येष्ठा *f* eldest or consecrated wife, N. of a constellation, most excellent 486

ज्योतिग्रन्थसांज्ञिति ? 139

ज्योतिर्विद् *m* an astrologer 198

ज्योतिषिक *m* an astrologer 2008

ज्योतिस् *n* brightness, a star, the eye, the sun, fire, flame,

पुष्पार्थाध्वर ? (cf notes), a kind of stone, one of the 6 Vedāṅgas, the moon 1879-80
ज्योतिस् *n* light 1905
ज्योत्स्निका *f* moonlight 203
ज्वाला *f* flame 243, 352, 355, 665, 1375, 1655, 1730
झ *m* wandering, anything lost, power, swan, a thief, the creator 428-9
झष *m* a fish 966
झा *f* pride, wind 429
झाटा *f* a kind of Jasmine 1753
ट *m* a crow, smoke, bow, the ray of the sun, sound, door, whirpool, son 437-8
टङ्क *mn* stonecutter's chisel, the ankle or leg, a weight of 4 Māsas , spade (M.W.axe), a scabbard (sheath M.W), an instrument for breaking stones (chisel), a leg (from the ankle to the knee) मास् 57-8
टङ्कण *n* stonecutter's chisel 57
टा *f* earth, exclusion 438
ठ *m* Śiva, a loud noise, a circle or round letter (a cypher), restraining adventure, moon's disc, earring 484-5
ड *m* विषय, S'iva, laughter (B हंस = swan ?), fear, victory, sound, sound of a conch, the sentiment of horrible 499-500
[ड *mfn*] strong, rogue, empty, sport, swing 501
ड *n* Riot, fort, killing, a kind of drum 502
डमरुक *m* a kind of drum 502
डम्भ *m* fraud or hypocrisy ? 73
डा *f* frivolous speech 500
डाडिम *m* Pomgranate tree 93
डामर *m* Riot 502
डिम्ब *m* Affray 630
डिम्भ *m* a child, a fool 1142
ढ *mfn* hidden, mild; *m* a goblin, fear, time, senseless, Musician, passion, sound, a traveller, a kind of drum, knowledge, a fool, (*f*) a drum, गुण, a snake 526-8
ढक्का *f* a large drum 414, 528
ढक्का *f* कुल्या, शीघ्रवाद्य, मृगाङ्क, अङ्ग, गौरव 71
ण *m* Paramour, N. of the Śiva (Bhairava), a bad man, sound (of negation) 535
ण *n* the petal of a lotus, knowledge, substance freed from husk 537
णा *f* an army, bed, nose of a cow, kindness 536
त *n* anger, tail, sexual intercourse, resolve, science of metallurgy, a thief, *ind.* metallurgy, 624-6
तक्कोलक *m* a species of plant 162
तक्र *n* buttermilk 477
तक्राटक *m* churning stick 1214
तक्षक *m* N. of a Nāga, a carpenter, 100-1
तट *m.f.n* bank 373, 1474, 1528
तटित् *f* lightning 1030, 1681
त (तद् ?) *mfn* contextual meaning 625
तत्किरण [= दिवाकरकिरण] the rays of the sun 462

तत्क्रिया [=पुरुषक्रिया] *f* human action 1852

तत्त्वदागमासिद्धासु (विद्यासु ?) गुरु *n* the essence or the best of any lore 1622

तत्त्व *n* truth 965, 1918

तत्पट [=पताकापट] *m* the cloth of a banner 160

तत्पर *mfn* engaged in something 613

तथ्य *n* Not false 119, 1283

तथ्यवाक्य *n* true speech 745

तदाकार(=अर्धचन्द्राकार)बाण a cresent-like arrow 1587

तद्गृह [=राजदारगृह] *n* queen's or women's apartment in a palace 926

तद्भव [=मानसभव] *mfn* belonged to the mind 1918

तद्वत् [=मत्सरवत्] *mfn* envious 1565

तद्वत् [वशवत्] *mfn* Master of one's self 1794

तनय *m* Son 680, 856

तनु *mfn* separated by intervals (whether space or time), thin, minute, *f* body 945

तनु (*mfn*) thin; *f* body 1025, 1453, 1974

तन्तु *m* a bow-string 1742

तन्तुवाय *m* weaver 1450

तन्त्र *n* an army 1040

तन्त्र *m* weaver, chief, science, settled opinion or doctrine, अष्टीसायकोपाय ? a partic. vedic branch, the principal action in keeping up of a family, best vessel, a means which leads to two or more results, appendage 1449–50

तन्त्री *f* vein, a kind of plant (Amrtā), the wire of a lute, body 1453

तन्त्रीनाद *m* Sound of a string in a musical instrument 874

तन्द्रा *f* sleep, lassitude 1494

तन्द्री *f* sleepiness, drowsiness 216

तन्द्री *f* =तन्द्रा 1494

तपस् *n* penance 255, 965, 1232

तपस् *n* fast regulated by moon etc., moral virtue, N. of one of the seven upper worlds, fire, N. of the 11th month of a year, hot reason, god of death, pain or suffering, the cool or dewy season 1896–7

तपःस्थित *mfn* 1320

तमस् *n* darkness, वेला, one of the 3 qualities of nature, N. of Rāhu, illusion, knowledge ? 1887–8

तमस ? a partic. river, *mn* darkness 1911–2

तमाल *m* mark on the forehead 179

तमालपत्र *n* caste mark on the forehead 170

तमिस्र *n* darkness, sickness 1539

तामिस्रा *f* Darknight 1539

तमोनुद् *m* the moon, the sun, the fire 856

तमोपह *m* the sun, the fire, the moon 1958

तमोमणि *m* a firefly, sapphire, a star, the moon 612

तरङ्ग *m* wave 50, 268, 361, 1200

तरङ्ग *m* a wave, moving to and fro 327

तरङ्गिणी *f* a river 809

तरणि *mf* boat 936

तरल *mfn* glittering 1398
तरस् *n* strength, speed 1895
तरस्विन् *mfn* quick, a hero 1054
तरु *m* a tree 473, 1025
तरुजटा *f* a fibrous or flexible root of a tree 1117
तरुण *mfn* fresh; *m* youth, newly produced liquor 577
तरुमूल *n* root of a tree 1118, 1429
तरुस्कन्ध *m* trunk of a tree 509
तर्क *m* doubt 161, conjecture 978, 1747
तर्णक *m* a calf 1894
तल *n* (*m*) palm tree, open hand with fingers expanded, a leathern fence worn round the left arm by archers, the handle of a sword, a span, स्वरूप, lower, back 1629–30
तलिन *mfn* having spaces, little, clear, worthless 991
तलिम *n* bed or couch, a sword, an awning, ground prepared for the site of a dwelling 1240–1
तलुन *m* wind, a youth 992
तलुनी *f* a maiden 992
तल्प *n* bed, tower, wife 1101
तल्प *n* a couch 1240
तवक *m* fraud 157
तस्कर *m* a thief 1317
ता *f* pity 626
ताटङ्क *mn* width, विटङ्क, an earring 138
ताडन *n* beating 1873
ताडित *mfn* beaten 733
तादर्थ्य *n* being intended for that 1543
ताम्रि(म्रि)कपण a copper coin ? 952
तान्द्रभास (चन्द्रहास) *m* a sword 1240
ताप *m* fever, pain 113
तामस *mfn* ignorant 854
तामसीनिश् *f* Darknight 1539
तामिस्रपक्ष *m* the darkhalf of the lunar month 569
ताम्र *mn* copper 45, 233, 1697
ताम्रचूड a cock 1995
ताम्रनेत्रस्त्री *f* a woman with red eyes 2006
ताम्रिक *mfn* a copper coin 554
तार *mfn* glittering, clean, *m* a necklace of pearls, the pupil of the eye, a star, a clear pearl, (*f*) wife of Brhaspati, wife of Sugrīva, wife of Buddha (Amoghasiddha), पात, शेखर, 20000 palas of gold, विविध, the mystical syllable ॐ, silver, high tone, अनवच्*? 1398–1403
तारका *f* the pupil of the eye, a star, liberation 184
तारमार्ग *m* the path of the stars 823
तारा *f* 1198
तार्क्ष्य *m* Garuda 426
तार्क्ष्य *m* Garuda, a horse, a chariot, N. of Aruṇa, a partic. tree (*m*) a sort of collyrium 1300–01
तार्क्ष्यतनय Son of Garuḍa (a mythical bird) 237
तार्ण a *n* a collection of grass 567
ताल *m* (musical) measure of time, slapping the hands together, N. of a tree, a kind of musical instrument made of bellmetal 1631–2
ताल *n* yellow orpiment 1632

तालतरु *m* Palm tree 1629

तालभेद *m* slaping the hands together to show a partic. time in music 1748

तावत् *mfn* cf. यावत् + तावत्

तिक्त *mfn* one of the 6 modifications of taste, intoxication, fragrance, N. of a plant (Rohinī) astringent 663

तिक्त *mfn* bitter 1323

तिक्तादि bitter etc. 1885

तिथि *f* a lunar day 1248; 1457; a night of a new moon falling on a monday, tuesday or saturday 1554; name of day of the conjuction of planets, 1803 ?

तिथिभेद certain days in a fortnight 968

तिनिश *m* N. of a tree 1131

तिमिर *n* darkness 137, 911, 1539, 1887

तिरस् *ind.* concealment, across 1504

तिरोधत्त ? 921

तिरोधान *n* covering 926

तिरस्कृत *mfn* despised 933

तिर्यग् *m* across 1504

तिलक *mfn* superior or best; *m* cast mark on the forehead; a kind of tree 170

तिलक *n* mark 179, a mark on the forehead 310, 1705, 1388, 1392

तिलकल्क *m* oil-cake 101

तिष्य *m* The month pausa, the 4th age, (*f*) Ray of light, emblic myrobalan 1303

तीक्ष्ण *mfn* ? sharp (one of the 6 kinds of flavours) 467, hard, 1373

तीक्ष्ण *mfn* hot, pungent. bitter, *m* self-abandoning, *n* the sea salt, poison, iron, etc. an army, battle 564–5

तीक्ष्णा *f* ? a kind of plant 214

तीरद्वयान्तर *n* channel of a river 1390

तीर्थ *n* a fit ricipient, school of philosophy, a sacred place of pilgrimage, pure, source, a desent into the river, menstruation of a woman, a sacrifice, 18 tīrthas, (consisting a minister, a general, priest etc), trough for watering cattles, आगममूल, water utilized by sages a teacher 817–20

तीर्थ *n* place of pilgrimage on the banks of sacred streams 1553

तु *ind.* particle implying difference, indicating ascertainment 628

तुङ्ग (*mfn*) high; *m.* a mountain, the pumnāga tree; 270–1

तुङ्ग *mfn* high or lofty 1712, 1972

तुच्छ *mfn* miserable; little empty, contemptible 379

तुच्छ *mfn* base 461; little 991; empty 998

तुच्छधान्य *n* bad grain (chaff) 105

तुरग *m* horse 401, 960, 1508, 1771

तुरंग *m* horse 239,? 665; stallion 1835

तुरीयांश ? 324, a quarter 843

तुलसी *f* N. of a holy plant 571, 1476?

तुलाकोटि *f* a foot ornament 483

तुलादण्ड *m* a balance rod 525

तुलाधर *m* a merchant, the sign libra of the Zodiac, Sun 1593

तुलासूत्र *n* The string of a balance 1951
तुलुष्केश्वर *m* 346
तुल्य equal ? 411, ? 716, ? 1291
तुषाग्नि *m* a fire made of chaff 1508
तुषानल *m* a fire made of chaff 1707
तुषाराद्रि *m* a mountain covered with snow or a heap of snow 1434
तूणीर *m* a quiver 1102
तूर्ण *ind.* quickly 575
तूर्णे ? quickly 1918
तूर्य *n* a kind of drum 527
तूर्यतृतीयक ? 923
तूर्यशब्द *m* The sound of a trumpet 1605
तूल *m* cotton 359, 403
तूलशय्या *f* a cotton bed 152
तूलिका *f* a pen, a cotton bed 152
तूवर *m* a hornless bull, a beardless man 1561
तूष्णीम् *ind*, silence 1848
तृण *n* grass 662, 1981, 1992
तृणगुच्छ *m* bunch of grass 1104
तृणजाल *n* collection of grass 567
तृणदीप्य ? 108
तृणभेद *m* a partic. grass 995, 1187, 1960
तृणशाल *m* arecanut tree, bamboo 1724
तृप्ति *f* ? 697, satisfaction 989
तृष् *f* desire, thirst 627
तृष्णा *f* desire, thirst 563
तृष्णा *f* desire 1806
ते *ind.* sport, meaning 627
तेजनक *m* a kind of reed 1427
तेजनी *f* a kind of creeper 1754
11
तेजस् *n* brightness, majesty, semen Power, splendour, supreme soul, कोशदण्ड, a ray, fire, अश्व, the sun, vital power 1892-3
तेजस् *n* lustre 30, brilliance 385, light or lustre 903, 1904, heat, 1206, valour 1278, splendour 1900
तैलिकीय *mfn* belonged to an oilmiller 1408
तोक ? 949
तोमर *m* a javalin 240
तोय *n* water 984, 1553
तोयद *m* a cloud 1525
तोषण *n* Satisfying 839, gratifying 1071
त्याग *m* leaving or rejecting, gift or donation 300
त्याग *m* abandonment 300, 318, 1256, 1373, 1933, donation 942, ? 1132
त्र(न्)पाई *mfn* royal insignia 1956
त्रपु *n* tin or lead 280
त्रय *n* a group of three 78
त्राण *n* protection 567
त्राण *n* protection 846, 989
त्रातृ *m* protector 865, 1439
त्रायमाण a medicinal plant 1337
त्रास *m* fear 499
त्रिक *m* Triple 78
त्रिक *n* The lower part of the spine 78
त्रिकद्वय *n* a pair of three spots on a dice 1166
त्रिदश *m* a god 1914
त्रिपुटा *f* a kind of medicinal plant 1354
त्रिपूरुष *n* the three generations 316

त्रिफला *f* The three myrobalans taken collectively 316, 1425, 1652

त्रिवर्ग *m* The period of three days, (first of) the three human values, the three myrobalans taken collectively, the three generations, progress, stationariness and decline (cf. notes), The collection of three qualities 315–7

त्रिवृत् *f* a plant ? 1628

त्रिवृत ? a kind of medicinal root 1140, 1187

त्रिवृता *f* kind of root 580

त्रुटी *f* a small part, doubt, a very minute time, small quantity of cardamom 463

त्रुटी *f* small cardamoms 1640

त्रेता *f* the three sacred fires, the second yuga (silver age) 691

त्रोटि *f* the beak of a bird 367

त्वक्रोच *m* wrinkle 1636

त्वच् *f* skin 32

त्वच् *f* bark of a tree, bark of the Lavanga tree 1731

त्वरा *f* haste 1160

त्वरित *mfn* quick ? 1512

त्वष्टृ *m* the heavenly builder, the sun 439

त्वष्टृ *m* carpenter 683

त्विष् *f* brightness 243, Beauty or lustre 285, 604, light 971

त्विष् *f* brilliance, flame 1730

त्विष् *f* light, determination, desire to conquer, धन्वन्, 1832

त्सरुच्छद *m* oovering of the hilt ? 1959

थ (*mfn*) white, dark-coloured, great; *m* भञ्ज, mountain, moon, (*f*) river; (*n*) protector 809–10

दंष्ट्र *m* a large tooth 650

द (*mfn*) मृदु, inner part of a house, द्रावक, शुचि; *m* giver the act of cutting off; (*n*) giving, freedom from worldly desires, wife, looking at 830-31

दक्ष *mfn* clever 448, 1312, 1712

दक्ष (*mfn*) clever, *m* N. of a celebrated Prajāpati, the bull of Śiva, a cock, fire, a kind of tree, a sage; (*f*) earth 1994–5

दक्षिण *mfn* courteous 165, clever 433

दाक्षिण *mfn* straight, honest, depending on another's will; *f* donation to the priest 591–2

दण्ड *m* a stick 442; stem or stalk 508 a measuring rod (= 4 hastas) 950, punishment 1174, offence 1328

दण्ड *mn* stick, a pole as a measure of length, a form of military array, control or restraint God of death, churning stick, a means of success against an enemy, king's punishment, मदा fiddle stick, wealth, the stem of a tree, violence, N. of an attendent of the sun, a horse, a stick measuring 2000 Angulas 503–6

दण्डन *m* punishment 2004

दधि *n* curd 1337, 1426

दधिलक्षण ? 542

द (ध ?) नहरी *f* a kind of perfume 1178

दन्त *m* tooth 394, 395, 1427
दन्त *m* peak of a mountain; side of a mountain, a large tooth an arbour 650
* दन्तावलदन्तमण्डल(न)वलय*m* a ring placed as an ornament upon an elephant's tusk 135
दन्तावलयोषित् *f* a female elephant 363
दन्तिका *f* N. of a plant 1393
दन्तिदन्तमूल *n* the root of an elephant's tusk 1527
दन्तिन् *m* an elephant, a hog, a dog, a tiger, the lion, a kind of plant, serpent or elephant, Ganeśa, सोम 651-2
दन्ती *f* a kind of plant 1354
दन्तुर *mfn* one having projecting teeth 1711, 1972
दन्तोद्भवाद्य *n* 519
दभ्र *mfn* minute or small 1209
दम *m* control or restraint 503, 1212
दम *m* Self-control, punishment mud, taming 1174
दमथ *m* self-control 1174
दमन taming 1174
दम्भ *m* Hypocrisy 87, 461, 1138, 1279, 1570; fraud 1447; pride 1646
दयित *mfn* dear 1162
दर *mn* fear, hole, conch; *ind.* little 1419-20
दरिद्र *mfn* Poor 114, 1462
दर्दुर *m* a cloud, a frog, a drum, N. of a mountain 1525
दर्दुर *m* ? 1528
दर्प *m* pride 1160, arrogance 1263

F. n. * वलये दन्तावलाना दन्तमण्डले is text

दर्पण *m* mirror 849, 1009
दर्भभेद *m* a species of grass 1805
दर्भमुष्टि *m* a handful of Darbha grass 1564
दर्भान्तर *n* a kind of grass 1798
द(दा)र्वी *f* a kind of tree, turmeric, a kind of turmeric 1755
दर्वी *f* a sacrificial laddle 1755-6
दर्श *m* sight 1009
दर्शन *n* beholding 91, 445, 832, 1080, 1381; school of philosophy 817
दर्शन *n* the eye, dream, intellect, virtue, acquisition, sight धर्म knowledge, doctrine, mirror, perception, conclusion 1008-10
दर्शप्रतिपत्संधि *m* meeting of new moon and Pratipad following it 969
दर्शादि *n* New moon etc. 246
दव *m* forest, forest fire 1763
दवाग्नि *m* a forest conflagration 151
दशक *n* the number ten 671
दशमीस्थ *m* one who has lost passions, an old man who is about to die 827
दशा *f* wick, state or condition, the fringe of a garment, a period of life 1790
दशान्त *mn* very old, end of a wick 792
दस्यु *m* a thief, enemy (of god) 1317
दा *f* Patience, gift, cleansing 828
दातृ *m* a giver 828, 1256, 1583
दात्यूह *m* a kind of bird 150
दान *n* gift, donation 300, 318, 687, 828, 830, 984, 1069, 1891, ? 1937

दान *n* rut of an elephant, giving or donation, protection, cutting, purifying 942
दानद्रव्य donation (to the priest) 592
दानव *m* an asura 1395, 1485
दामन् *n* String (of pearls) 442, 984
दामन् *n* a string, राक्षस 975
दामोदर *m* N of Visnu 1472
दाम्भिक *m* a hypocrite, a cheat 171
दाय *m* worth, Dowry, ironical speech, inheriting property 1272-3
दायाद *m* a kinsman, son 856
दार *m* (pl.) wife 1101
दारजीव *m* one living upon his wife 1862
दारण *n* tearing 1560
दारु *n* a piece of wood 488
दारुघातपक्षिभेद a wood pecker (=a kind of bird) 1588
दारुणरण *m* fierce battle 864
दारुहरिद्रा a kind of turmeric 1756
दार्विका *f* a kind of collyrium 191
दाव *m* forest, forest-fire 1763
दि *f* ruin 829
दिगन्तर *n* 1024
दिग्गज *m* An elephant of a quarter (here of south-east) 209, 1250
दिङ्नाग *m* elephant of a quarter 198
दिङ्मुख *n* facing of a quarter 32
दिति *f* mother of Asuras 25
दिनकर *m* the sun 1074
दिनत्रय *n* period of 3 days 315
दिनादि *m* beginning of the day 31
दिनाष्टमांश *m* one-eighth part of a day 1215
दिनेश *m* the sun 662
दिव् *f* heaven 23, 1260; sky 823
दिव *n* heaven, sky 1762
दिवस्पति *m* Indra 45
दिवाकर *m* the sun 462, 956, 1593
दिवाकीर्ति *m* a Candāla, a barbar an owl 799
दिवाकीर्तिशिल्पक *n* profession of a barbar 125
दिवानाथ *m* the sun 424, 1958
दिवौकस् *m* a cātaka bird, a god, a Star, a deer 1920
दिव्य *n* an oath 1803, 1844
दिव्यगायक *m* heavenly singer 1771
दिव्यचक्षुस् *m* an astrologer, Arjunal, one who has spiritual knowledge 2008
दिव्यौषधि *f* Red arsenic 1195
दिश् *f* quarter 249, 487, 662, 1159, 1806
दिष्ट *n* Fate or destiny, साक्षात्स्थित, time 440
दीन afflicated 337
दीनार *m* a kind of coin 74
दीप *m* a lamp 117
दीपक *m* a partic figure of speech, a kind of bad barley, a kind of digestive grain (cumin seed), a lamp, दीपनीया? N, of a plant (Ajamoda), N. of a plant? 116-117
दीपनीया ? 117
दीप्ति *f* Brightness 393, 990, 1135, 1188, light or ray of light 721, 1303, 1832, 1900, brilliance 1903, ? 882
दीर्घ *mfn* long 1244
दीर्घत्व *n* length 773
दीर्घद्वेष *m* intense enmity 1363

दीर्णभूगर्त *m* a hole in the ground 693
दुकूल *n* a fine cloth, the upper garment, white cloth 1692
दुन्दुभि *m* N. of a demon, N. of a drum, N. of a year, a pair of three spots on a dice 1166
दुरासद *mfn* unattainable 306
दुरित *n* Sin or evil 72, 572, 1860
दुरोदर *m* a dice player, stake, (*n*) gambling 1610
दुरोव(°द ?)र 1150
दुर्ग (*mfn*) unattainable, *n* hell, a town, a difficult passage (mountain etc) 305–6
दुर्ग *n* ? 502, ? 728
दुर्गति *f* distress 141
दुर्गमार्ग *m* a difficult road through a forest 1519
दुर्गा *f* N. of wife of Siva, a form of Durgā 305
दुर्जन *m* villain 154, backbiter 357, a cruel man 983, a mischievous man 1618, a wicked man 1942, 1969
दुर्दण्ड *mfn* difficult to control 1076
दुर्दिनेतरवासर a day other than a cloudy one 322
दुर्धर *m* N of a plant 982
दुर्नीतावस्थित *mfn* illmannered 1694
दुर्भर *mfn* unbearable 1467, 1477
दुर्भिक्ष *n* famine 1519
दुर्मुख *m* N. of a serpent king, a talkative man, a horse, N. of a monkey 238–9
दुर्योधनकुल *n* Duryodhana's family 1596
दुश्चर्मन् *mfn* leprous 482
दुष्ट *mfn* Bad 829, vile or wicked 1686
दुष्टकुञ्जर *m* a vicious elephant 1661
दुष्टदन्तावल *m* " " 1965
दुःख *mfn* miserable 379, *n* sorrow 65; pain 340; misery 867, distress 630
दुःखयुक्त *mfn* sorrowful 868
दुःशासन *mfn* difficult to control or punish, N. of Suyodhana's son 1076
दुःशासनपाल्य *n* Son of Duhśāsana 80
दुःस्वप्न *m* Bad dream 1985
दू *f* pain, (दुर् *ind*) bad 829
दूतिका *f* a female messenger 1021
दूती *f* a female messenger 1434
दूर (*mfn*) distant 1411; *n* distance 714,
दूर्वा *f* a kind of grass 725
दूर्वादि *n* Dūrva grass etc 590
दूषण *m* insult 1108, reproach 1845
दृग्रुज् *f* an eye disease 352
दृढ *mfn* strong, bulky or huge 530-1
दृढ *mfn* strong 501, 529, 532, 677, firm 940, 1819; hard 983
दृति ? nature ?, happiness 637
दृप्त *mfn* proud 927
दृश् *f* The eye 249, 985, 1879
दृश् *f* seeing, knowledge, the eye, seer 832
दृश् *f* looking at, knowledge, the eye, seer 1381
दृष्टरजःस्त्री *f* a girl arrived at puberty 1229
दृष्टान्त *m* a Śāstra, example 768
दृष्टि *f* sight 24, 252
दृष्टि *f* seeing, knowledge, the eye 445—6

देव *m* a god, 228, 245, 762, 1920; (pl) N of a class of gods 1759

देव *m* a god, a cloud, a king, organ of sense, (*f*) a kind of creeper (तेजनी), a kind of creeper (स्पृक्का), a noble lady 1753–5

देवखातबिल *n* a hole dug up by gods 1949

देवगायक *m* a celestial singer 609

देवता *f* a god 759, a certain female deity 1294

देवतादिमहोत्सव *m* a festival ? 1492

देवतादेरभीष्ट *mfn* boon from gods 1423

देवतान्तर *n* N. of a partic. deity 1216

देवतायतन *n* a temple 1677

देवदारु *m* a kind of tree 1755

देवन *n* business, shining, pleasure, intoxication; praise, emulation sport, sleeping, motion 1038–9

देवपूजा *f* worship of god 1732

देवभेद *m* a class of gods 1878

देवमणि *m* the jewel of Visnu 1152

देवमातृ *f* mother of Gods 22

देवयान *n* chariot of Gods 1019

देवरिपु *m* enemy of Gods (demon) 23

देवलक *m* an attendant upon an idol 696

देववाहिनी *f* The divine river (Ganges) 383, 757

देवशिल्पिन् *m* The heavenly builder 439

देवस्त्री *m* nymph 1481

(देवादिसाधन *n*) a mystical song used to worship the deity 1488

देवी *f* Eldest or consecrated wife 486

देवृ *m* Husband's brother 1346

देवेन्द्र *m* Indra 576; a kind of vegetable ? 1522

देश *m* country (here used for शकदेश). 66, (=for Lampāka) 139; a country by name (शुल्किक) 97, country 1331, 1501; a country by name Gandhāra 1507, a country by name कलि; a country by name शाड्वल 1679

देशभेद *m* N of a country (here refers to Bāhlīka) 103, (= refering to Anga) 273, (=vanga) 283; (province Sindh) 891

देशविशेष *m* N. of a country (here refers to Kāmboja) 421

दैशिक *m* a spiritual teacher, familiar with a place 187

देश्य *mfn* familiar with a place 187

देह *m* body 507, 970, 971, 1413,1642, 1950

देहभास् *f* lustre of the body 1866

देहाङ्ग *n* a limb 1598

दैत्य *m* a demon (=Kīcaka) 189, (= Musti) 440,(=Kabandha)925; (= Sumbha) 1146, (= Keśa) 1802

दैत्यभेद *m* a demon (=Madhu) 894 (=Dundubhi) 1166; (= Śambara) 1510, (=Bali) 1635, (=Srgāla) 1685; (=Mahābali) 1721, (=Aksa) 1989

दैत्यवधू *f* wife of an asura (=Madālasā) 1929

दैत्यान्तर *n* a Daitya (=Jambha) 1138

दैन्य *n* wretchedness 1304

दैव *n* Destiny or fate 766; providence 897

दैवत *n* Destiny 439, God 1537

दोष *m* Sin 1046, evil 1328; Defect 1475

दोष *m* reproach, Sin, (*f.*) night, the arm 1845

दोषोत्पाद *m* offence or guilt 928

दोहळ *n* powder of Camphor द्राक्षादिमधुपूर, 1977

द्युति *f* Splendour 41, brightness 667 lustre 1004, shining 1038, 1135

द्युम्न *n* wealth 1305

द्यूत *n* gambling 1150, 1610, 1859, 1987

द्यूतकार *m* a dice player 1610

द्यूतगण *m* a piece at chess 1842

द्यूतदन्त (उदन्त) *m* news 668

द्यूताद्युत्सृष्ट *mfn* a thing staked 553

द्यो (or दिव्) *m* Heaven, day, fire; (*m f.*) heaven, sky 1260

द्योत *m* light 91

द्रव *m* a liquid substance 1884

द्राविण *n* Strength, wealth, gold, the place of a planet 581

द्रविण *n* wealth 260, 1192

द्रव्य *n* money 230, ? 579, a substance 1043, elementary substance 1756

द्रव्य *mfn* Suitable; (*n*) wealth, a lac, a medicinal substance, substance possessing a quality 1305-6

द्रव्यबाहुल्य *n* a heap of things 1807

द्रव्यभेद *m* a partic. substance (refers to किकी) 67

*द्रव्यभेद (आयुर्वेदे)　　　1820

द्रव्यलाभ Profit or acquisition of wealth 265

द्रव्याश्रित *mfn* existing in a substance 541

* text runs as आयुर्वेदे द्रव्यभेदे.

द्रष्टृ *m* seer 832, 1381

द्रष्टव्य (+वस्तु) *mfn* Perceptible 1857

द्राक्षादिमधुपूर ?　　　1977

द्रावक *mfn* ?　　　831

द्रु *m* gold, a tree, 1376

द्रुत *n* Speed (=quick time in music) 334

द्रुभेद *m* a kind of tree (=Tāla) 1631; (=Pīlu) 1660, (=Mahilā) 1979

द्रुम *m* a tree (here refers to Aśoka) 146, a tree 223, 1995, ? 963

द्रुमभेद *m* a kind of tree (=vañcula) 1974

द्रुविस्तृति *f* the expansion of the tree 1104

द्रोण *m* N. of a mountain, a measure of capacity (=4 Āḍhakas), a crow, N. of a town, N. of husband of Kṛpī 543

द्रोण *m* ? a partic. mountain ? 1717

द्रोणी *f* a trough for feeding cattle, an oval vessel of wood for holding water 545

द्रोणिक *m* a pipe made of a bamboo 169

द्रौपदी *f* wife of Pāṇḍavas 570

द्वंद्व *n* secret, quarrel, a pair, using sacrificial vessels in pairs 1761

द्वादशराजक *n* a circle of 12 kings 1676

द्वापर *m* one of the 4 ages, doubt 1558

द्वार् *f* a door or gate 233, 1608, 1952

द्वार् *f* a door or gate, means 1731

द्वार *n* a door way 1384, 1731

द्वार *n* a passage 1441
द्वारपालक *m* a door-keeper 1536
द्वारमात्र *n* a gate 1546
द्वास्थ *m* a door-keeper 1608
द्विज *m* a brahmin 245, 958, 964, 1062
द्विज *m* a tooth, a brahmin, a snake a bird, (*f*) a kind of plant a partic. drug 395-6
द्विजराज *m* best of brahmins, moon, king of birds (=Garuda), the serpent king (=Ananta) 426
द्विजादि *m* Brahmin etc. 557
द्विजिह्व *m* a serpent 1130
द्विजिह्व *m* a villain, a serpent 1784
द्विष् *m* an enemy 1347
द्वीप *m* an island 358, 699, 1552, 1799
द्वीपविशेष *m* N. of a Dvīpa (here refers to śaka) 84
द्वेष *m* enmity 194, 1358
द्वेषण *n* enemy (of God) 1317
द्वैत *n* Dualism 840
ध *m* शिलन्ध्र ?, Moon, meditation, Kubera, धन्वन्तर, jar 878
ध *n* abode, wealth, corn or grain, a wise man ? 879
धन *n* wealth 25, 505, 553, 646, 879, 1440, 1496, 1649, 1729, 1774, 1877, 1885, capital 1764
धनद *m* Kubera ? 848; ? 1198
धनहरी *f* a kind of perfume commonly called chora 513
धनाढ्य *m* a wealthy man 1598
धनाधिप *m* Treasurer 425, Kubera 1191
धनाध्यक्ष *m* the God of wealth 1878
धनिक *m* a rich man 1109
धनुर्धर *m* one holding a bow 1882
धनुस् *n* N. of a tree (Priyāla), N. of an astrological house, a bow, one holding a bow, a hero 1881-2
धनुःशब्द (नु) *f* praise ? 936; cf notes
धनुःस्वान *m* the twang of a bow string 1511
धन्वन् ? 870, ? 1832
धन्वन्तर *m* Dhanvantari 720, 878 (a w. r for °रि ?)
धन्वन्तरि *m* physician of Gods 392
धम्मिल्ल *m* a lock of hairs 1964
धर *mfn* bearing 1476
धरित्री *f* the earth 1179
धर्म *m* virtue 255, 1008, 1293, 1833, 1896; property or quality 397
धर्म *m* virtue, God of death, justice, nature, prescribed conduct, action, simile, harmlessness, state or condition or rank, bow, a sacrificer, स्वर, N. of an Upanishad, N. of a king 1189-91
धर्मकामार्थ *m* the (first) three human values 316
धर्मचिन्ता *f* Virtuous reflection 918
धर्मरहस् *n* Secret doctrine 875
धर्मराज *m* Yama, Lord Buddha 427
धर्मराज *m* God of death 1897
धव *m* husband, a man, a rogue, धूत (=Shaking ?) tree 1744
धवल *mfn* white 707
धवलनयनामय *m* Slite inflammation of the white of the eye 994
धातु *m* the five organs of action beginning with speech, the properties of five elements (Rūpa, Rasa, Gandha, Sparśa

and Śabda), primary element of the earth (=metal, mineral, ore), कफादि, phlegm, wind and bile, the 6 fluids or secretions (chyle, blood, flesh, fat, bone, marrow, semen and hair, skin, sinews), element of words i e. grammatical or verbal root or stem, gold and other minerals, the essential part of (the five) primary elements, the prime cause 688-90
धातुयोगज *mfn* sense in relation to a root (as an upasarga) 15
धातुवाद *m* metallurgy 626
धातुवादविधि science of metallurgy 625
धातृ *m* the creator 429, 678, 1025, 1170
धात्री *f* a partic. plant 633
धात्री *f* mother, emblic myrobalan, earth, nurse 1473
धात्र्यंश *m* Division of earth 1839
धात्वर्थ *m* the meaning of the root 1311
धात्ववष्टम्भ *m* the application of various धातुs in the body 1901
धान्य ? 320; corn or grain 879
धान्यकण *m* Grains of corn 1652
धान्यराशि *m* a heap of grain 415
धान्यशूक *m* the beard of corn 1559
धान्यांश *m* a part of grain 548
धामन् *n* light, majesty, house, body, birth 971
धामन् *n* splendour 1220
धारण *n* holding 638, ? 672, ? 754, ? 1003
धारा *f* shower, N of a town 1503
धार्तराष्ट्र *m* a sort of goose (with black legs and bill), Duryodhana's family 1596
धिक् *ind.* a particle expressing threatening, censure 881
धिष्ण्य *n* strength, star, abode, sacrificial fire 1306-7
धी *f* intellect 41, wisdom 879
धी *f* wisdom 879
धीमत् *mfn* clever 786
धीर ? 319, ? 735, intelligent 1512
धीर a learned man, ability 1405
धीवर *m* a fisherman 186
धुरंधर chief or leader 534
धुर्धूर thornapple 649
धुस्तुर *m* a kind of tree 492
धू *m* smoke proceeding from gum or resin; Gaṇeśa (*f*) shaking, wealth, burden, a yoke, अग्र, Śiva's matted hair 880-81
धू *f* shaking 1380
धूत shaking ? 1744
धूप *m* smoke proceeding from gum or resin 1633
धूम *m* smoke 437
धूम्याट *m* a forktailed shrike 282
धूर् *f* a yoke, a burden 1380
धूर्जटि *m* धूर्तचिन्ह, God Śiva 475
धूर्त *m* a cheat 174, 492, ? 1655; a rogue 1744; a gambler 1777
धूर्त *m* black salt, fraudulant, thorn apple 649
धूर्तचिन्ह *n* ? 475
धूलि *f* dust 1889
धूली *f* dust 409, ? 1132

धूसरी *f* N. of a Kimnarī 130

धृति *f* spiritual patience, holding, growth or increase, satisfaction, happiness, discrimination, sacrifice, firmness, पुष्ट, a class of metres consisting 4 × 18 syllables 638-9

धृति *f* firmness 961

धेनु *f* a cow 249, 522, ? 886, 1603

धेनुका *f* a mare, any female beast, cow, Goddess Pārvatī, dagger, milch cow, a female elephant, knife 123-5

धेनुनासा *f* nose of a cow 536

धैर्य *n* courage 542, firmness 639, bravery 1827

ध्यान *n* meditation 264, 878, 1372, 1867

ध्रुव *mfn* settled, firm, eternal; *m.* a wedge, N. of Śiva, peg or nail, वस, N. of an astrological Yoga, N. of a vasu, मुनि, conjecture, the polar star, the Indian fig tree; (*f*) a sacrificial laddle, a bow-string, slapping the hands together to show a partic. measure of time in music 1746-8

ध्वज *m* mark, flag, कीर्ति, a distiller or vendor of spiritual liquors, male organ, a distinguished person, a part of a sword 404-5

ध्वज *m* banner 667, 959, 1032, 1078, 1226, 1663

ध्वजिनी *f* army 536

ध्वनि *m* sound 437, 499, 527, 535, 833, 1374, 1375

ध्वनिमात्र *n* sound 560

ध्वनिवैरूप्यसंभव *m* an occurrence of the change of the voice 53

ध्वाङ्क्ष *m* a crow 1215

ध्वाङ्क्ष *m* a crow, a crane 1990

ध्वान्त *n* darkness 532, 1395, 1485

न (*mfn*) thin, पद्य (वध्य in NR.) unvexed, vacant, different, *m.* N. of Gaṇeśa, (*f*) navel 934-5

न *n* knowledge, a musical instrument 934

नकुल *m* mungoose 110, Ichneumon 1416, 1489

नकुल *m* N. of one of the 5 sons of Pāṇḍu, mungoose, a man of inferior family 1687

नक्षत्र *n* a star 184, 216, 338, 1136, 1399, 1747, 1879, 1920, 1968; constellation 486, 709, 1394, 1644; asterism 778

नक्षत्रभेद *m* a constellation 675

नख *mn* nail 163

नख *mn* finger nail, eunuch ?, a kind of perfume(=Koladala) 235

नखर a fingernail 214, 222, 235, 420

नग *m* a serpent, a mountain, the sun, a tree 256-7

नग *m* a mountain 1320

नगर *n* a town 1413

नग्न *mfn* naked 607, 1144

नट *m* a dancer 1862

नटयोषित् *f* a female dancer 126, 174

नटी *f* a dancing girl 1461

नद *m* a river 891

नदमात्र *n* a river 758

नदी a river 23, 112 (=Kauśikī), 891, 1028, 1117, 1430
नदीपात्र *m* the bed of a river 511
नदीभेद a river (= Sarasvatī) 800, (=Narmadā) 867, (=Mālinī) 1000, (= Karatoyā) 1367, (=Gaurī) 1446, (= Śivā) 1752, (=Tamasā) 1912
ननियन्त्रक ? 1686
ननु *ind.* a particle expressing question, conciliation, स्तोक ? calling 949
नन्दिघोष *m* Arjuna's chariot, Arjuna's conch, the cry of a bull 1863–4
नन्दिन् *m* N. of Śiva's bull 834
नभस् ? 1206
नभस् *m* N. of a month (July-August), a cloud, nose, a spittoon, a rope made of lotus fibres, rainy season, (*n*) the sky 1907
नभांशु *m* ray of the sun 1436
नमन *m* 1249
नमस्कार *m* ? 1781
नमेरु *m* N. of a tree (=Surapumnāga) 1541
नमेरु *m* N. of a tree 2007
नम्र *mfn* bent 1523
नय *m* political science, षट्पर्ण ? 1265
नयन *n* The eye, moving 995
नयन *n* The eye 1008
नयवादि (द) *m* a law suit 1987
नर *m* Viṣṇu; a man, Arjuna 1503
नर *m* a man 1744, 1807
नरक *n* a liquor pot, ? a hell 164
नरक hell 305, 361; N. of an Asura (killed by Krishna) 389, 1188
नरभेद *m* N. of a man (refers to Śakuni) 988
नर्तकी *f* an actress, dancer 1021
नर्मद् *m* a jester; (*f*) N. of a river 866
नर्मन् *n* sport or joke or mirth 156
नर्मवाच् *f* a facetious expression, joking 213
नल ? 1228
नल्व *m* A measure of distance 87
नळ *m* a kind of grass, N. of a year, N. of a monkey, N. of a king 1960
नलिन *n* a lotus, water 1015
नलिनी *f* a lotus, Ganges in heaven, a lotus pond, a kind of fragrant substance 1014
नव *mfn* fresh 577, peculiar ? 1856
नव *mfn* new, mild, number nine 1740
नवक (कथक ?) a narrator 154
नवदल ? 115
नवनीत *n* butter 1942
नवमेघ *m* a new cloud 130
नवरजस् *f* a girl in whom menstruation has begun 83
नववस्त्र *n* new cloth 734
नववीरुध् *f* a new creeper 1992
नवाबलाभेद *m* a variety of Nāyikā 905
नवोढा *f* Newly married woman 901
नव्य ? 862
नष्ट *mfn* anything lost 428
नष्टेन्दुकला *f* first day of the first quarter (on which the moon arises invisible) 1946
नाक *m* Heaven, the sky 65

नाकु *m* N. of a sage, an anthill, a mountain 52

-नाग *m* elephant or snake 250; elephant 652, 1552; a serpent 698

नाग *m* a serpent, elephant, a tree, a beast, a kind of grass, a cloud, a kind of plant, a tree (Pumnāga), a cruel man, one of the 5 airs of the human body (eructation), best or more excellent, a peg on the wall. अक्षसीस (or सीस ?), tin, a kind of coitus 291–3

नागकन्या *f* Daughter of a Nāga 1444

नागकेसर *m* a kind of plant 292; the blossom of kesara tree 1517

नागदन्त *m* a peg projecting from the wall 293

नागदन्तक *m* a peg in a wall 1952

नागनगरी *f* the city of serpent demons 802

नागनदी *f* the sacred river of serpent demons 802

नागमध्यमगति *f* the middle pace of elephants 1362

नागमातृ *f* mother of serpents 29

नागर *mfn* ? 420; *m* a citizen 1237, 1513, (*n*) dry ginger 1759

नागर *m* a kind of coitus, nameless, a subcaste (cf. notes) राजीव-कन्द ? चर्या ? ; (*f*) clever woman, intriguing woman 1573–4

नागराज *m* a serpent king 239; a Nāga 1699

नागविशेष *m* a Nāga 1718

नागसंभव *n* red lead 1515

नाटकविच्छेद an act of a drama 56

नाटकादिप्रवेशार्हवधू *f* an accomplished actress 1389

नाट्य *n* dancing 231, ? 643, ? 733

नाट्यभेद *m* a sort of drama 821

नाट्यरस *m* sentiment in dramatic art 1505

नाट्याङ्ग *n* a division in a drama 885

नाडी *f* a measure of time = ½ muhūrta, vein, मरुदादि 520

नाड्य(नाड्य)न्तर *n* a partic vein 1430

नाना *ind.* having many meanings, having double meaning 979

नापित *m* a barber 587, 799

नाभि *f* Navel 934

नाभि *m* limb of an animal(= navel), a ksatriya, inner apartment, शुक्रास्त, a sovereign, क्षेत्र, a chief, the nave of a wheel, musk 1146–8

नाम *n* name, *ind.* a particle used in the sense of 'certainty', light, well-known, anger, acceptance, censure 954

नामक (आनक *m*) a drum 734

नामधेय *m* Name 954

नामन् *n* light, possibility, anger, acceptance with jealousy, censure 1224

नामन् *n* Name 434, 436, 610, 838,? 1020, 1329, 1438, 1540

नामन् *n* Name 954

नायक *m* a leader, chief, the central gem of a necklace 159

नारदवीणाभेद *m* N. of Narada's lute 770

नारीतूलसेवन *n* the act of spinning cotton or thread 987

नारीरुज *f* disease of a woman 1560
नाल *m* Stalk or Stem 509, 1691
नालिका *f* a kind of fragrant substance 1015
नालिकेर *m* the cocoanut tree 1689
नालिकेरफलास्थि *n* the cocoanut shell 94
नाल्किेर *m* cocoanut 1602
नालीक *n* a lotus flower, a spear, an arrow 168
नाव *m* a boat 1767
नाव ? सूर्य, 1741
नावा ? *f* a ship, पट 1741
नाविक *m* a sailor 1092
नाश *m* Danger 161, destruction 489, 813, extinction 608, ruin 692,
नासा *f* Nose 536
नासादण्ड *m* the upper nasal bone 1798
निकट *m* nearness 226
निकटागामिक *mfn* that which lies in near future 1415
निकष *m* touchstone 1855
निकाम *ind.* indicating abundance 1181
निकाश *m* light, similar, secret 1822
निकुञ्ज *m* bower 394, an arbour 650, 1570
निकृति *f* Dishonesty 1782
निकृन्त *m* destroying 1022
निकृष्ट *mfn* inferior 1578, 2002
निक्षेप *m* deposit 1890
निखिल (+ वस्तु) 1857
निगम *mn* a town, veda, trade, capital of a merchant 1236
निगर्व *m* Pride 1326
निगल *m* Fetter 1683
निचित *mfn* spread 596
निचुल *m* N. of a tree 392
निचुळ *m* N. of a tree; (*mn*) lotus, a kind of cocoanut tree 1975
निज *mfn* eternal, one's own; (*m*) property or quality, गाम्भीर्य 397–8
नितम्ब *mn* the side of a mountain 134, the buttocks or hips 573, 898
नितम्ब *m* the buttocks, the ridge or side of a mountain 1133
नित्य *mfn* eternal 371, 397, 882
नित्यकर्मन् *n* Daily work 149
नित्यवृत्ति *f* every day duty 149
नित्यसचार *m* traveller or wanderer 609
निदर्शन *n* example 768
निदाघ *m* Summer 331
निदाघ *m* Summer, heat, sweat or perspiration 343
निदेश *m* Command 1498; direction 1745, ? 1780
निदेश *m* conversation, command, nearness 1816–7
निद्रा *f* sleeping 931, 1494, 1986
निधन *n* one of the five parts of Sāman, बहिर्मुष्टि (=poor ?), family, death 1017
निधा(ध ?)न *n* destruction ? 1793
निधि *m* treasure (of Kubera) 163, 221, 1199, ? 1267
निन्दन *n* blaming 873
निन्दा *f* censure 881; reproach 1097; annoyance 1132; contempt 1791
निन्दोपलम्भवचन *n* Reprimand 622
निन्द्यजीव *m* a man of low profession 481

निपाक *m* cooking, ripening, maturing etc., sweat, result of bad action 142
निपात *m* a particle 666
निपात (नीवाक) *m* demand of grains in time of dearth 922
निपान (मूल) *n* a place of water 820
निपुण *mfn* clever 436
निबन्धन *n* connection, cause, restraining 1063
निमित्त *n* reason, mark 777
निमित्त *n* reason 1826; ? 1737
निम्नगारय *m* the current of a river 1886
निम्नगावकाश *m* chasm 1475
निम्नोन्नत *m* Low and high 1963
निम्ब *m* Neem tree, N. of a tree (Pāribhadra) 1124
निम्बवृक्ष *m* Neem tree 477
निम्बा *f* 1098
नियति *f* fate 897
नियम *m* rule 621; penance 922, condition 1349
नियम restraining, promise, self-control, purification, sacrifice, penance, truth, recitation of Veda, a religious vow or practise, controlling the organs, ablution, silence, fasting 1231–33
नियोग *m* command 36
निर् *ind*. a particle indicating determination and negation 937
निरय *m* a hell 165
निरर्थक *mfn* vain 913
निरामय *mfn* free from disease 1312
निरूपण *n* viewing 986
निर्गत *mfn* an exit 1345
निर्गम *m* departure or going away 74
निर्जलदेश *m* Desert 1484
निर्णीत *mfn* decided 1708
निर्दय *mfn* cruel 1501, merciless 1819
निर्बन्ध *m* insisting upon 1939
निर्भर्त्सन *n* threatening 881
निर्भाग्य *mfn* unlucky 855
निर्मल *mfn* spotless 371, 376; pure 1714
निर्मित *mfn* created 447
निर्मिति *f* creation 1257
निर्मोक *m* setting loose or free 169
निर्मोक्ष *m* liberation 299
निर्मोचक *mfn* liberating 145
निर्यातन *n* requital of enmity, gift or donation, delivery of a deposit 1069
निर्यास *m* Gum or resin 1324, 1899
निर्यूह *m* a door or gate, a helmet or crest or any similar head ornament, decoction, a peg in the wall 1952
निर्लोभनृपति *m* an unambitious monarch 1871
निर्वर्तन *n* carrying out 1044
निर्वा(वे)चन *n* accurate description definition 610
निर्वाण *mfn* extinguished; (*n*)eternal bliss, happiness, naked (cf. notes), pleasure, an image made of gold, extinction, the bathing of an elphant 607–8
निर्वाण *m* final emancipation 719, 1789; liberation 1349
निर्वाद *m* Reliable report, absence of dispute 857
निर्वित *mfn* extinguished 607
निर्वेश *m* enjoining, wages 1823

नीच *mfn* ह्रस्व, vile, dwarfish 364

नीचकर्मन् *m* having a low occupation (=a servant) 1321

नीति *f* Administration of Government 1006; politics 541, 1265

नीप *m* Kadamba tree, निम्बा, a species of Aśoka tree?, हरिप्रिय, N of a regal family descended from Nīpa 1098–99

नीप *m* Kadamba tree 1131

नीरद *m* cloud 338, 1068

नील *mfn* dark coloured, black 1204

नीलकण्ठ *m* Śiva, crow, a wagtail, a peacock 497

नीलगुण *m* the black colour 569

नीलमणि *m* sapphire 612

नीलाक्षेन्द्रायुध *m* a blue-eyed horse 2010

नीलिका *f* the indigo plant 1029

नीली *f* black colour 570, 1187, 1628

नील्यादिराग *m* colour like blue 702

नीवी *f* बन्धनागार, capital, the knot of the wearing garment of a woman 1764

नीवृदन्तर a country 544, 1521

नीवृद्विशेष *m* a country 765

[नु] *f* Praise 936 (cf. notes)

नु *ind*, a particle expressing question, alternative 937

नूतन *mfn* New 1740

नूनम् *ind*. a particle expressing probability, certainty 978

नृ *m* a piece at chess 1487

नृत्त *n* ? 312; a kind of dance 334 751, 940, 944, 2000

नृत्तासस्थान *n* a partic. posture in dance 584

नृत्तस्थान *n* dancing room 765

नृत्तादि *n* dancing etc, 280

नृप *m* King 409, 873, 1784

नृपति *m* King (here refers इक्ष्वाकु) 200, 1077

नृपतिप्रभृतिदुर्गस्थान *n* a royal citadel 1567

नृपाधिकृत *mfn* a country court 298

* नृपासर्वगोचरगुह्यकक्ष्यभेद *m* the private inner apartments in a palace 767

नृमेर *m* a class of people 1458

नृमान *n* measurement of a man 135

नेतृ *m* a leader 159, 1431

नेत्र *n* the eye 19, 154, 832, 1058 1381, 2004

नेत्रा *mfn* leader; *n* string of a churning stick, a kind of cloth, root of a tree, the eye, a river, a carriage, मत्कुण, वल्क, a kind of vein, 1429–31

नेत्रच्छद *m* an eyelid 966

नेत्रजल *n* tears 1097

नेत्रमध्य *n* the pupil of the eye 1399

नेत्ररोग *m* an eye disease 1239, 1704

नेत्रान्त *m* outer corner of the eye 310

नेत्राम्बु *n* tear 1486

नेमसुनि *m* N. of a muni 59

नेमि *m* Felly of a wheel 898

नैगम *m* a citizen, a merchant, a vedic rite 1237

नैर्मल्य *n* clearness 864

नैवेद्य *n* an offering of food for an idol 1637

नोदीची *f* not-northern (=southern) quarter 1612

नोपरि *ind*, not high (=low) 1612

**F*. *n*. कक्ष्यभेदे नृपस्यासर्वगोचरे । गुह्ये चान्तःपुरे is text

नौ *f* time, boat, 936
न्यक्ष (*mfn*) entirety, inferior, *m*. N of Paraśurāma 2002
न्यग्रोध *m* wood or timber, bamboo, a fathom (measured by the arms extended), banyan tree 915
न्यङ्कु *m* a student remaining with his Guru, N. of a Muni, an antelope 59
न्याय *m* fitness 697, proper 755, 784, manner of acting 1096; Justice 1189, propriety 1491
न्याय्य *mfn* proper 1291
न्यास *m* arrangement 1814, a mystical syllable (indicating assignment of various parts of the body) 1937
न्यास *m* Deposit, delivering, a house, giving, a mystical syllable 1890–91
न्यासार्पण *n* delivery of deposit 1069
न्युङ्ख *mfn* pleasing or agreeable, a partic. sound of ॐ in recitation of hymns in Sāmaveda 236
न्युब्ज (*mfn*) turned or bent downwards, hump-backed, crooked; *m*. a tortoise, a kind of laddle made of Kuśa grass 406–7
न्यून *mfn* incomplete, contemptible 974
न्यून *mfn* low 1246, deficient 1686
प *m* Cooking, mountain, light, celebrated jewel of Visnu, moment, an auspicious time 1086-7
प *n* gold 1087
पक्ति *f* any vegatable food 84
पक्वदाडिमबीजाभमाणिक्यकलश (°शकल) *m* a ruby-like gem resembling the colour of ripe pomgranate seeds 1535
पक्ष *m* wing 400, 1387;? 1122; a party 1281
पक्ष *m* half of a month, house, side, (prefixed with केश) lock of hair, army, a friend, an assistant, a wing or feather, hole in a fire place, limb of the body, a royal elephant, a proposition to be proved, opposition, a wall, a dependant ?, breast? 1996–9
पक्षति *f* The first day of a lunar month, the root of a wing of Swan, peacock etc. 771–2
पक्षभेद *m* The first day of a lunar month or the root of a wing of a bird 771; cf. Ak. notes on Bhānuji's Com. p. 409, ed. 1944
पक्षान्तर *n* wing 225
पक्षिन् *m* bird (refers to Baka) 79,395, 401, 761, 1159, 1387, 1481, 1727, 1898
पक्षिभेद *m* a species of bird (here refers to Karaka) 92, 957; a bird 988, (refers to Mallikākṣa) 2010
पक्षिमात्र *m* a bird 760
पक्षिस्यन्दन *m*. Visnu 1867
पक्ष्मन् *n* an eyelash, the filament of a flower, a thin thread, गुरु? 967

पक्ष्यादिबन्धन *m* a trap or net to catch birds or beasts 1792

पङ्क *m* mud, sin 85

पङ्क *m* decoration or unguent 653

पङ्क्ति *f* a class of metres, a row, the number ten 671

पङ्क्ति *f* a row 396, 821, a series 1289 1665, 1666, 1965;

पचन *n* Cooking 63, 142, 1086

पञ्चमुख *m* N. of God Śiva, a lion 244

पञ्चम्यर्थ *m* the ablative sense 717

पञ्जर *m* Cage 173

पट ? 1741

पटल *m.* heap 402

पटल *n* Cataract etc , a section or chapter of a book, multitude, mark on the forehead 1704–05

पटली *f* roof 1705

पटह *m* a war drum 99

पटु *mfn* clever, active, healthy 448

पटु *mfn* clever 1995

पटुत्वादि *n* Sharpness, cleverness etc. 540

पटोल *m* a kind of plant 203

पटोलशाखा *f* the branch of Tricho-santhes Dioeca 129

पट्ट *m* Grinding stone, bandage, a place where four roads meet, a plate for inscribing royal grants, a chair or stool 456–7

पट्ट *m n* a city or town 358; any metal plate for writing 1388

पट्टी *f* a forehead ornament, the red Lodh tree 458

पट्टण *n* a town? 1368

पण *m.* the thing staked, wages, price, wealth, a Copper coin, a coin (Kārṣāpana), कुक्कुटायुधादिपरिग्रह ? 553-4

पण *m* Stake 1610

पण्डितंमन्य *m* fancying one's self learned or clever 927

पण्डित *m* a learned man or teacher 237, 906, 1874, 1903

पण्य Commodity, a market, adultery 1292–3

पण्यनारी *f* a harlot 1531

पण्यनारीनिर्वेश *m* wages (of prostitution) 261

पण्ययोषित् *f* a harlot 1524

पतङ्ग *m* a species of rice, fire, a cat, quick-silver, an arrow, a bird, a moth, the sun 314–5

पतत्र *n* a wing or feather 1998

पतद्ग्रह *m* a spittoon 1907

पताक *m* banner, the cloth of a banner, श्रेष्ठ 160

पताक *m* flag 404

पति *m* husband 679, 1162, 1744, 1824; a chief 963, husband or master or lord 1433, lord 1464

पत्ति *m* a foot soldier, infantary, moving or walking 670

पत्नी *f* wife 385, 1941, 1957

पत्र *n* any vehicle, the wing of a bird, a leaf, an arrow; (*m* ?) a bird, any metal plate for writing, a mark on the forehead 1387–8

पत्र *n* a leaf 1813

पत्रिन् *m* an arrow, a kind of bird, a tree etc. possessing a carriage or driving in one 957

पथि(मथि)गुण String of a churning stick 1429

पथ्या (*mfn*) suitable ; *f* The yellow myrobalan tree 816

पद् *n* a word, business, pretext, a sentence, a verse, stride, position, protection, determined or settled, mark 844-6

पद *n* a place 1826

पदगर्भ ? 1775

पदन्यास *m* a stride 845

पदाति *m* a foot soldier 670

पदार्थ *m* a substance 1736

पद्म *n* lotus 25, 392, 404, 413, 1392, 1554, 1975

पद्म *m* a mark or mole on human body, अभिख्या, विधि, लोकेश्वर, अर्क, धनद, (*f*) सरस्वती, तारा, लक्ष्मी 1197-8

पद्म *n* an army arranged in the form of a lotus, one of the 9 treasures of Kubera, a particular number, a lotus 1199

[पद्म *n*] Red spots on the face or trunk of an elephant 1207

पद्मक *m* an army arranged in the form of a lotus 182, red spots on the face or trunk of an elephant 1207

पद्मकबिन्दुजाल *n* Red spots on the face or trunk of an elephant 1207

पद्मकव्यूह *m* an army arranged in the form of a lotus 1199

पद्मकेसर *m* the filament of a lotus 1443

पद्मनाभ *m* God Viṣṇu 1410

पद्मबीज *n* the lotus seed 2009

पद्मबीजकोशी *f* the pericarp of a lotus 133

पद्मरेणु *m* the pollen of a lotus 188

पद्मा *f* Goddess Lakṣmī 1171

पद्मा *f* a kind of plant (भार्ङ्गी), Goddess Lakshmī 1207

पद्मिनी *f* an excellent woman, a pond, a lotus 1016

पद्य *n* a stanza 64, verse 431, 845, 1882, ? metre 642; ? 935

पद्य *m* a Śūdra; (*m. n*) a path, a verse 1285

पद्यादि ? 611

पनसकण्टक the upper coat of a Jaka fruit 1145

पन्नग *m* a serpent 256, 288, 1964

पन्नगान्तर *n* a kind of snake (suṣīma) 1242

पयस् *n* water 887, 1813, milk 1499

पयस् *n* water, milk 1909

पयोधर *m* a female breast, a cloud, cocoanut, ocean, a species of sugar cane, a kind of grass (kaśeru); (*f*) a cow 1602-3

परंपरा *f* uninterrupted tradition 334

पर *mfn* superior, stranger, enemy, distant, mere; (*ind.*) the supreme being another 1411-2

परगेह *n* house of others 1318

परच्छन्दानुवर्तिन् *m* depending on another's will 591

परज्योतिस् *n* Supreme light 37

परतन्त्र *m* dependent ? 1999

परब्रह्मन् *n* The supreme spirit 1935

परम (*mfn*) first, remotest; *m* chief, the sacred and mystical syllable; (*ind.* ?) a particle indicating consent 1238-9

परमद्युति *f* exquisite beauty 1241

परमाणु *m* an atom 1660

परमात्मन् *m* the supreme spirit or soul 739, 743, 744, 1002, 1090, 1412,

1727, 1870, 1892

परलोक *m* next world 1730

परशु ? 1204

परशुराम *m* Paras'urāma (son of Jamadagni) 2002

परसेनापति *m* ? *f* 1295

पराक्रम *m* Valour 1176, 1247, power 1404, 1773

पराक्रम *m.* Valour, exertion 1251

पराग *m.* Pollen of a flower, fragrant powder used after bathing, dust, N. of a mountain, an eclipse of the sun or moon, sandal 307-8

पराभव *m.* defeat 329

पराभव *m.* प्रभाव, N. of a year 1787

परायण *n* desired object, devoted to, a resort 613

परार्ध्यजन्मन् high birth ? 634

परिकर *m* Posture of ascetics 178

परिकर *m* N. of a partic. posture, followers, the binding on of a girdle in order to begin any work, multitude, preparing, discrimination ? 1598-9

परिग्रह *m* gathering (grains) 381

परिग्रह *m.* a wife, attendants, receiving, root or origin, a curse, 1957

परिघ *m.* a glass pitcher, a tole station, a gateway, striking, 19th yoga (astronomical), an iron rod, an iron bar for shutting the gate, obstacle 341

परिघात *m* striking or stroke 342

परिचय *m* acquaintance 1344

परिचर्या *f* service 1861

परिचित *mfn* known 784

परिचिन्तन *n* Intention? 1103

परिच्छद *m* appendage 1449, household furniture 1495, 1956, retinue 1607

परिच्छे(च्छ) द *m* household furniture 1422. (w. r. for परिच्छद= appendage) 1110

परिच्छेद *m* discrimination 666, a section or chapter of a book 1704

परिजन *m* attendants 1957

परिणाम *m* Consequence (of past actions) 141

परिणाम *m* Pleasure, वार्धिक ?, Bowing or bending 1249

परिताप *m* repentance 13, 829

परिदेवन *n* lamentation 1936

परिधान *n* garment 180, 1544

परिधापी *f* N. of a year 1113

परिधि *m* the branch of a sacrificial tree, halo of the sun 924

परिप्रश्न *m* Interrogation 1937

परिबर्ह *m* royal insignia, wealth or property, furniture 1956

परिभाषण *n.* Speaking, rule, answer, reprimand, an explanatory Śāstra, अवलम्ब 621-2

परिभुक्त *mfn* used or enjoyed 1254

परिमळ *m* a fragrant smell 1984

परिमाण *n* measure 1495

परिमोचन *n* setting loose or free 169

परिवाप *m* appendage, sowing, reservoir 1110

परिवार *m* followers 1598

परिव्राट् *m* an ascetic 240

परिहास *m* joking 213; amusement 870

परिहासक *m* a jester 866; amusement 1966

परीणाह *m* width 138

परीधानपश्चादञ्चलपल्लव *m* the end of the lower garment tied to the waist 1991

परीपाटी *f* method 1175

परीवाद् *m* sound of a string of musical instrument, censure 874

परीवार जङ्गम, Scabbard, retinue 1607

परुष *mfn* harsh 705

परोक्ष *mfn* out of vision 1116, 1788, 1831

पर्जन्य *m* a raincloud, the god of rain (=Indra) 1347

पर्ण *n* Leaf 1387, 1390, 1943

पर्णभेद *m* a kind of plant 1968

पर्णसिराजाल *n* Collection of veins of a leaf 60

पर्यङ्क *m* Bed, sofa etc., a cot or bedstead, a posture of ascetics 178

पर्यङ्क *m* Bed, sofa 178, ? N of partic. posture 1598

पर्यटन *n* Wandering 232

पर्याण *n* trappings of elephant 1481

पर्याप्त *mfn* enough 693

पर्याप्ति *f* sufficiency 1672; ability 1709

पर्यां(युं)प्ति *f* sowing 1110

पर्याय *m* turn 1176

पर्याय *m* oppertunity, regular rotation or turn, liberation, manner 1348-9

पर्याहार *m* a yoke on shoulder to carry a burden 914

पर्वत *m* a mountain 257, 543, 761, 505, 988, 1680

पर्वन् *n* a partic. day in a fortnight, festival, लक्षणान्तर, the meeting of new moon and Pratipad following it, the moment of the sun's entering a new sign, a knot, occasion 968-70

पर्वन् *n* a knot 913; ? 1122

पल *n* one pala of 4 suvarnas 75

पल *n* envy, flesh 1616

पल *n* a partic. measure (=Musti), a partic. weight (4 karṣas), object (a misspelling for फल?) 1653

पलायन running 1793

पलायुतद्वयस्वर्ण ? Twenty thouand palas of gold ? 1401

पलाश *m fn* green, (*m.*) N.of a tree (kimśuka), a rākṣasa, (*n.*) a leaf 1812

पल्लव *m n* a sprout 1105, 1514

पल्लव *m n* a sprout, sexual love, पद्मगर्भ ?, पवन or भुवन ?, a twig, libertine, jewel, expansion (of words) 1775-6

पवन *m* wind 325, 762, 1776?, 1808

पवि *m* Indra's thunderbolt 1127

पशु *m* a beast 123, 258; a beast of prey 517; cattle 250, 1091,? 1449

पशुपाल *m* a cowherd 1684

पशुपुच्छ *n* tail of an animal 1723

पशुशृङ्ग *n* the horn of any animal 593

पश्चात् *ind.* west, later 715

पश्चात् *ind.* subsequent time 977

पश्चात्ताप *m* repentance 1358

पश्चादवस्थायिबल The rear of an army 1352

पश्चाद्भाग *m* The hinder part 378, 898

पश्चिमश्रोणभाग *m* buttocks 1133

पा *mfn* drinking one, act of drinking, flow of water, nectar, assembly 1087-8

पाक *m* old age, full development of the mind, an infant (child), cooking 62-3

पाचक *m* a cook 889

पाञ्चभूतिक *mfn* composed of or containing the 5 elements 737

पाटला *f* a kind of plant 337

पाणि *m* hand 1637

पाण्डर *mfn* white 588

पाण्डुतनय *m* Son of Pāndu 1687

पात ? 1401

पातक *m* sinful act 1519

पाताल *n* Submarine fire, the abode of Bali (the lower world) 1706

पातृ *m* one who drinks 1087

पात्र *n* a vessel 523, a fit recipient 817, competent 889

पात्र *n* vessel, fit, an accomplished actress, a minister of a king, a leaf, any sacrificial vessel, विभव, channal of a river, a fit recipient of wealth 1388-91

पात्र (पाप) *n*. sin 1448

पात्रप्रसाधन *n* using sacrificial vessels in pair 1761

पाथस् *n* water 247

पाद् *m* an adjacent (small) hill, a quarter, root of a tree, a ray of light, foot, ? अंश, respectable (when it is added to a member) 842-4

पादक्षेप a foot-step 1176

पादप *m* a tree 170, 224, 257, 1376, 1744, 2003

पादपाग्र *m* top of a tree 220

पादपाङ्ग *n* a part of a tree 226

पादपान्तर *n* a kind of tree (Hintāla) 1714

पादरस *m* mercury (not found in MW.) 65

पान *n* act of drinking 1087

पानीय *n* water 1463

पान्थ *m* a traveller 527

पाप *m* Hatred, a little 1101

पाप *n* sin 44, 73, 87, 975, 1626. 1662, 1845

पापिष्ठ (*f*) a great sinner 1801

पामर a base man 939, a fool or stupid 1520

पारगति *f* going to other side or shore 614

पारद *m* quicksilver 314, 682, 1885

पारायण *n* good association, totality, going across to the other side or shore 614

पारावत *m* ? Dove 496

पारावती *f* a pigeon 1031

पारावार *m* ? 1855

पारिभद्रतरु *m* N. of a tree 1124

पार्थ *m* N. of a son of Pāṇḍu 993, 2008

पार्थिव *m* King 680 730

पार्थिव *m* N. of a year, King 1784

पार्वती *f* N. of goddess Pārvatī 1538

पार्श्व *n* side 374, 1476, 1991

पालन *n* ruling or protecting 260, 942, 1289

पालि *f* a partic. share, a row, a woman with beard, edge (in f. c.), the tip of the ear, louse, a partic. measure of

capacity 1665-7
पालिका *f* a partic. vessel 143
पालि *f* edge, a spot, a mark, a line the covering of the hilt 1959
पावक *m* purifying, fire 140
पावक *m* fire 349, 1370
पावन *n* purifying 140, 817
पा(प)वन *m* wind 992
पाश *m* a fetter 1674
पाश *m* (it expresses 'collection, admiration, and contempt, when compounded with केश कर्ण, and छत्र (?) respectively); a trap or net for catching birds or beasts पलायन, cord, निधा(ध)न destruction, उपलम्म? 1791-3
पाशक *m* a die 1989
पाषाण *m* stone 1880
पाषाणभेद *m* a kind of stone 1717
पिक *m* a cuckoo 51, 1184, 1909
पिङ्गल *mfn* Tawny 1417, reddish brown 1490
पिङ्गलाभिध ? 1173
पिङ्गळ *m* a colour, N. of a year 1978
पिङ्गी *f* orpiment 1445
पिचु *m* N. of one of the gods !, cotton, a weight of 2 tolas, a bull, a horse (a kind of leprosy) N. of Bhairava 359-60
पिचुमन्द *m* Neem tree 1124
पिच्छ *n* the blade of a sword ?, the feather of a peacock's tail 381
पिच्छा *f* the gum of Śālmalī tree, the scum of boiled rice ?, a diseased affection of a horse's feet 380
पिञ्छजाल *n* collection of the feathers of peacock's tail 144
पिञ्ज *m* आधान, पटल, disturbed in mind, turmeric, cotton, strength, injury, कुम्म 402-3
पिञ्जर *n* gold, राजभेद ?, yellow 1533
पिटक *mfn* collection (of writings), a basket or box 185
पिठर *m* a jar 1141
पिठर *m* a churning stick, (*f*) a pot a species of grass, हिंसा ? 1572
पिण्ड *m* a ball-like pill 176
पिण्ड *m* body, Japā flower (flower of a China rose), a portico or a partic. part of a house, olibanum 507
पिण्याक *m* oil-cake, saffron, Asafoetida, incense 101-2
पितामह *m* grandfather 13
पितृमात्रादि *m* father, mother, etc. 1467
पिनाक *m* Śiva's spear, Śiva's bow 122
पिनाकिन् *m* an epithet of God Śiva 284
पिपासा *f* thirst 563, 627
पिप्पलि ? 510, long pepper 548
पिप्पलिद्रुम *m* pippali tree 1396
पिप्पली *f* long pepper 571
पिशाच *m* a devil 328, goblin 526
पिशाचादि *n* ghost etc. 1757
पिशुन *n* saffron, treacherous, wicked, घ्राण (probably w. r. for द्रोण = a crow ?) कटीवक्ष (कपिवक्त्र ?) 1010-11
पिशुना *f* a partic. plant (स्पृक्का) 1011
पिशुन *m* a cheat 1769
पिष्टादिवस्तु *n* a kind of cake 474
पीठ a seat 457, 1055

पीठाद्यासन *n* any seat (chair or stool) 1564

पीडा *f* pain 14, 118; injury 687, 1200

पीत 806, yellowish 1442, 1533

पीत (पीठ *n.*) a seat 365

पीनस *m* cold affecting the nose 119

पीनस *n* a kind of disease 1924

पीयूष *n* nectar 404, 721, 887

पीलु *m* an elephant, an arrow, a flower, an atom, N. of a tree 1660

पीवर *mfn* stout, large 1669

पुनाग *m* the Pumnāga tree 270, 292, 1517, 1850

पुंनागवृक्ष *m* The Pumnāga tree 422

पुभाव *m* manhood 1852

पुंवध *m* Murder of the men 1360

पुंश्चली *f* a harlot 1013

पुंस् *m* man, supreme soul 1090

पुंस्त्रीवेष (शतपर्वणि) *m* Man disguised in woman garbs (=Arjuna in MBH.) 1981

पुंसमूह *m* a crowd of men 1360

पु *mfn* distressed, प्रपन्न (प्रसन्न ? in NR. I. 114) 1089

पुङ्ख *m* a hawk, the shaft or an arrow 227

पुच्छ *m* empty, extreme end, the hinder part, tail 378

पुच्छ *m* tail 624, 1226

पुञ्ज *mfn* abundant, equal ? 411

पुञ्जित *mfn* collected 534

पुण्डरीक *m* a tiger (a species of tiger), N. of the elephant of the South-east quarter, a variety of the sugar cane, a white umbrella, white lotus 209-10

पुण्डरीकद्रुम *m* a partic. plant or drug 1751

पुण्ड्र *m* a mark on the forehead 1226

पुण्य *n* virtue, fair or beautiful 1293

पुण्य *n* virtue 1189, meritorious deed 1248, 1342, 1709

पुण्यकाल *m* a holy time 1848

पुण्यक्षेत्र *n* a sacred place of pilgrimage 817

पुण्यादि meritorious act etc. 713

पुत्र *m* son 419, 1341, 1540, 1894

पुनर् *ind.* Not first, difference 978

पुनर् *ind* again 716

पुर् *f* a town, the body, filling 1089

पुर *n* a town, a house, body, bdellium 1413

पुर *n* a town 305, 1072, 1089, 1236, 1431, 1503 (Dhārā), 1547, 1582 (Madhurā)

पुरद्वार *n* the gate of a city 462, 1547

पुरनिर्गम *m* a town gate 618

पुरनिर्गमन *n* way (out of city) 1441

पुरस् *ind* in front of 788, 1483

पुरस्कृत *mfn* Honoured, attacked by a foe, placed in front 807

पुरस्तात् *ind.* first, eastwards 788

पुरस्तात् East (of पाटलीपुत्र = Patna) 1414

पुरस्तादि ? 790

पुरा *ind.* former time, East of Patna, remote past, that which lies in near future 1414-5

पुराण *n* ancient history 674

पुराणपुरुष *m* Visnu 1850

पुरातन *mfn* remotest 1238

पुरी *f* a city 217

पुरीष *n* excrement 1728, 1903

पुरुष *m* man 20, 1090

पुरुष *m* man, the soul (in sāmkhya phil.), Pumnāga tree, soul, Visnu, the height or measure of a man 1850-51
पुरुषकोकिल *m* the male cuckoo 1772
पुरुषकृत *mfn* made by man 1360
पुरुषपदान्तर *n*. space between man's 2 steps 1359
पुरुषश्रेष्ठ *m* superior man 1227
पुरुषविकार derived from man 1359
पुरोलम्बनकुन्तल *m* lock of hair hanging in front 172
पुरोहित *m* a sacred preceptor 819
पुल *mfn* Horripilation, extensive, large 1657
पुलक *m* errection of bristling of the hairs of the body 1534, 1657; a species of tree ?
पुलाक *m* brevity, a lump of boiled rice, bad grain chaff 104
पुष्कर ? 47
पुष्कर *m* N. of a Dvīpa, a kind of serpent, N. of a celebrated place of pilgrimage, the blade of a sword, (*n*) water, the tip of an elephant's trunk, the top of a musical instrument, lotus, the sky, मार्ग, a night of new moon falling on a monday tuesday or saturday 1552-4
पुष्करिणी *f* a lotus pool, a female elephant, pond 615
पुष्ट *mfn* ? 639
पुष्प *n* flower 948, 1050, 1522, 1660, 1778
पुष्पक *n* calx of brass used as a collyrium, a kind of chariot (of Kubera), N. of a tree ? 193
पुष्पभेद *m* a kind of flower (=Baka) 79
पुष्परस *m* flower juice or honey 893
पुष्पार्थीश्वर *m* ? 1880 (cf. crit. notes).
पुष्य *m* the month Pausa 1303
पु(शु)स्तक *n* a kind of grass 1547
पूग *m* the betal nut tree, multitude, a country court रेखा, 298
पूग *m* the betal nut tree 1976
पूजन *n* ? ? 770; worship 1309
पूजा *f* worship 354, 697, 801, 1041
पू(प्र)जा *f* subjects 739
पूजाविधि *m* respectful reception of a guest 340, 889
पूजित *mfn* honoured 807
पूज्य *mfn* a father-in-law, honourable man 1304
पूज्य *mfn* respectable 844, 889, 1230
पूज्यतम *mfn* more respectable 452
पूत *mfn* clean 741
पूतना ? 470; a partic demon 1940
पूरण *n* filling 1090, 1379
पूर्णकुम्भ *m* a full jar 21
पूर्णचन्द्रतिथि *f* the day of full moon 83
पूर्द्वार *n* a city gate 415
पूर्व *mfn* eastern, ancestors 1766
पूर्व *mfn* former or first 1248, ? 1253
पूर्वकाल *m* previous time 1414
पूर्वज *mfn* ancestors 1766
पूर्वतिथि *f* first day of a fortnight 1248
पूषन् *m* the sun 82
पृच्छा *f* question 937
पृथक्कृत *mfn* disjoined 938
पृथुक *m* rice or grain flattened, a boy or child 98
पृथुल *mfn* broad 532, great 697, 810

पृष्ठ *n* back 1630

पृष्ठाधर *m* the lower part of the spine 78

पृष्ठास्थि *n* back-bone 1797

पेचक *m* an owl, the root of an elephant's tail 96

पेट *m* the open hand with the fingers expanded 1629

पेटक *m* a basket or box 185

पेशल *mfn* clever, beautiful, सुसल, हर soft, कोकिल, 1712-3 (cf. introd.)

पेषणपाषाण *m* Grinding stone 456

पैशाच *m* Goblin 386

पोत *m* boat, a child 679

पोत्र *n* the snout of a hog, a ploughshare 1499

पोत्रिन् *m* a hog 224

पोष्टृ *m* maintainer 678

पौरुष *n* manhood, human action, Heroism, generation 1851

पौरुष *n* manhood 1040,

°पौ(प)रुष *mfn.* harsh 2003

पौरुषेय *mfn* derived from man, space between man's 2 steps, a crowd of men, murder of the men, made by man 1359-60

पौरोहित *m* priest (one of the 18 tīrthas) 819

प्रकथन *n* Proclaiming 1259

प्रकम्पन *n* shaking 1944

प्रकरण *n* ? 672, section 712, 764

प्रकर्ष *m* excess 713

प्रकाण्ड *m* the stem of a tree 505, a branch 908

प्रकार *m* model or specimen 166, 270; method 629, manner or way, 764, 909, 1349

प्रकार *m* a kind of variety, similitude, fashion, mode or manner 1557

प्रकारादि a variety etc 712

प्रकाश *m* light 955, 1086, 1200, 1822, shining 1805; brightness 1879

प्रकाश *m* universally noted, sunshine, brilliant, laughter 1811-2

प्रकृत *mfn* 625

प्रकृत (ति *f*) the source of the material world 1002

प्रकृतानुवर्तन *n* uninturrupted succession 929

प्रकृति *f* composed of or containing the 5 elements, original, cause, male or female organ of generation, an animal, N. of a class of metres, mother, king's ministers, nature, subjects, the supreme spirit, 737-9

प्रकृति *f* Nature ? 637

प्रकृत्यादिविनश्वर *m* indicatory letters unsounded 928

प्रकोष्ठ *m* forearm 86, 1993

प्रगाढ *mfn* much, difficulty 533

प्रगाढगात्रिकाबन्ध *m* the binding on of a girdle in order to begin any work 599

प्रगाह *m* plunging 38

प्रग्रह *m* a rein 1217; bridle 1817, 1856

प्रग्रह *m* } the string of a balance,
प्रग्राह *m* } a rein 1951

प्रचार *m* going forth 629

प्रचेतस् *m* N. of Varuṇa, superior, clever 786

प्रचेतस् *m* Varuna 1802, 1933

प्रजा *f* race or family, a man 395

प्रजापति *m* a brahman 1994

प्रज्ञा *f* intelligence 2000
प्रज्ञान *n* discrimination 639
प्रज्ञान *n* intelligence, a mark 1050
प्रणय affection 286, 1065, 1164
प्रणय *m* Acquaintance, request, friendship 1344
प्रणव *m* 1060; a mystical mono-syllable (as **om**) 1402
प्रणिधि *m* attention ? a spy, request or solicitation 919
प्रणिधि *m* a spy 1809
प्रताप *m* Power 428; majesty 1892
प्रति *ind.* (prep.) a particle expressing substitution, repetition, sign 711
प्रतिकूल *mfn* contrary 106, 196
प्रतिकृति *f* an image 1126
प्रतिज्ञा *f* Promise or affirmation 529, 839, 910, 1003 (cf. notes), 1231, 1563
प्रतिनिधि *m* Substitution 711
प्रतिपत्ति *f* dignity or high rank, acquiring, action, proficiency, knowing what is to be done 796-7
प्रतिबन्ध *m* an obstacle 343
प्रतिबिम्ब *n* a shadow or reflected form 1126, 1288
प्रतिभाषण *n* answer 621
प्रतिमा *f* an image 354
प्रतियत्न *m* preparation, making prisoner, desire 1067
प्रतिरोध *m* obstruction 1042
प्रतिलोम *m* ? 976
प्रतिवाक्य *n* answer 1580
प्रतिश्रय *m* place, shelter, an assembly 1365-6
प्रतिषेध *m* prohibition 1172
प्रतिष्ठाकृत्य *n* dignity ? 860
प्रतिसर *m* a cord worn round the wrist, a garland, N. of partic. magical verses, an ornament, the rear of an army, cicatrising of a sore, bracelet 1600-01
प्रतिसूर्यक *m* a kind of lizard 151
प्रतिहारी *f* a female door-keeper in a palace as an ornament in the ladies' apartment 1608-9
प्रतीक *mn* contrary, a part or portion (*m*) a part, 106 (repeated, see line 196)
प्रतीक *m* a limb 272
प्रतीची *f* Western quarter 599, 715
प्रतीत *mfn* known, satisfied 747
प्रतीप *mfn* opposite 1192
प्रतीवाप *m* 1079 (cf. notes)
प्रतीहार *m* a door or gate, a door-keeper 1608
प्रत्यक्ष *mfn* visible 716, 2005
प्रत्यन्तपर्वत *m* an adjacent (small) hill 842
प्रत्यय *m* confidence 911, ? 1422
प्रत्यय *m* an oath, a hole, confidence, practise, means of action, fame, संनाद (w. r for समाधि = mental peace ?), a dependant, knowledge, a subsequent sound 1333-4
प्रथम *mfn* first 788
प्रथम *mfn* former or first, (*f*) the first day of a fortnight 1248
प्रथितत्व *n* fame 1334
प्रदर *m* fracture or crack, a disease of woman, an arrow, fear, tearing a cleft in the earth 1560-61

प्रदेश *m* a spot 1959

प्रधान *m* a prime miniter, the source of the material world, supreme soul, important, intellect, a minister 1002 and 1004

प्रधान *mfn* chief 233, ? 277, 972, 1148, 1164, 1238, 1450; original 738 (source of material world? cf. L. 1002) ;? 1861

प्रधानपटल main roof ? 999

[**प्रधि** *m*] Felly of a wheel; fame or prosperity, hinder part, hips 898

प्रपञ्च *m* Reversion, expansion, multiplying 368

प्रपञ्च *m* development ? 676

प्रपन्न ? 360 (प्रसन्न in NR. L. 114) 1089

प्रपात *m* precipice 284

प्रबन्ध *m* any work ? 262; continuity 1415

प्रबोध *m* knowledge 91

प्रभञ्जन *m* wind 1713

प्रभव *m* cause of existence, N of a year, birth place, valour, आद्योपलब्धि, knowledge 1773–4

प्रभव *m* birth 1778

प्रभवादि *m* N. of 60 years 850

प्रभा *f* splendour 1892

प्रभात *m* Dawn 1313

प्रभाव *m* majesty 393, 672, 971, power 1072, ? 1226, 1278; Majesty 1739; Dignity 1785; ? 1787, Heroism 1852

प्रभु *m* a chief 409; a lord or master 964, 1109

प्रभुत्व *n* lordship or Supremacy 276, majesty 773; Power 1794

प्रभुभावदर्शिन् *m* an attentive servant (one who watches his master's face or countenance) 208

प्रभूत *mfn* abundant 1511

प्रभ्वादि *n* regal power (= preeminece, good counsel and energy) 685

प्रमथ *m* an attendent of śiva 551

प्रमदाराम *m* The royal garden 752

प्रमाण *n* cause or reason, limit, Science, quantity, performer of true conception 598

प्रमाण *n* authority 951: measure 970

प्रमाणज *mfn* a kind of measure 440

प्रमातृ *m* Performer of true conception 598

प्रमिताशन *n* a measure of food given as alms 1483

प्रमीला *f* lassitude 1494

प्रयागन्यग्रोध *m* a banyan tree in Prayāga (=Allahabad) 1183

प्रयोग *m* application 266

प्रयोजन *n* object 811, 1653, purpose 1037

प्रलय *m* Dissolution of all things 1096

प्रलय *m* Death, end of a Kalpa, fainted or insensible 1330

प्रवण *mfn* Slope, humble or modest, (*m.*) a place where four roads meet 595

प्रवत्स ? 1263

प्रवर्ग्य *m* an introductory ceremony to soma sacrifice 1216

प्रवहणमञ्च (राज्ञा स्वयंवरे) a litter in a royal Svayamvara 826

प्रवाल *mn* Lute stick, ? Coral, a young shoot, a sprout 1710

प्रवाळ *mn* new leaf of a branch, the neck of the Indian lute, Coral 1971

प्रवास *m* travelling abroad 630
प्रवाह *m* flood or current 296, 333, 749
प्रवाह *m* speed, stream or flood 1954
प्रवीणा *f* clever woman 1574
प्रवृत्ति *f* a current, activity, moving, news 749
प्रवृत्ति *f* action 797
प्रवृद्ध *mfn* increased 781
प्रवृद्धि *f* growth or increase 638, fame or prosperity 898
प्रवेश *m* entrance 753, 1551
प्रशंसा *f* praise or flattery 339
प्रशस्त *mfn* commended 708
प्रशस्तरूप *mfn* beautiful 1315
प्रशस्ति *f* excellence 863
प्रशस्य *m fn* excellent
प्रश्न *m* question 10, 43, 628, 717, 814 949, 1099, 1297
प्रसव *m* a young shoot 948, blossoming 1783
प्रसव *m* fruit, flower, birth, delivery 1778
प्रसाद *m* Favour, clearness of style in poetical composition, tranquillity, excellence, clearness, pleasure 863–4
प्रसाद *m* calmness 1213
प्रसादनिर्माल्याक्षतादान *n* the remains of flowers or other offerings made to an idol and afterwards distributed amongst the worshippers and attendants 1847
प्रसार *m* spreading 1551
प्रसिद्ध *mfn* celebrated 882; well known 955, ? 1826
प्रसिद्ध *mfn* adorned, wellknown तृर्यततीयक ? 923
प्रसू *f* mother, a mare, a spreading creeper 1902
प्रसूता *f* milch cow 124
प्रसून *n* flower, fruit 1050
प्रसेवक *m* the part of a lute below the neck 1435
प्रस्तर *m* scattering, strewing 1520; stone 1693
प्रस्ताव *m* the prelude or introductory words of a sāman 653, occasion 970
प्रस्थ *m*, 373, a partic. measure of capacity 1667
प्रस्थ *m* table-land of a mountain, a partic. measure 822
प्रस्थादि measure like प्रस्थ 951
प्रहरण *n* attack 1550
प्रहास *m* Laughter 1812
प्रह्लादतनय *m* Son of Prahlāda 1057
प्रह्व *mfn* humble or modest 595
प्रांश *m* a sub-division 1809
[प्रा ?] filling 1379
प्राकारगोपुर *n* a gateway 341
प्राकाश्य light 1224
प्रागल्भ्य *n* Proficiency 797, 890
प्राङ्गण *n* a courtyard 21
प्राच् *mfn* eastern 1766
प्राची *f* eastern 788
प्राज्ञ *mfn* clever, straight; (*m*) a learned man; generous 433
प्राज्ञ *m* a wise man 430, 676
प्राज्य *mfn* abundant 446, 1471
प्राण *m* Breath, gummyrrh, poetical inspiration, wind, strength or energy 566
प्राण *m* organ ? 584; vital breath 1742

प्राणयुत *mfn* endowed with breath or life 979

प्राण(व्रण)शुद्धि *f* cicatrising of a sore 1601

प्राणिन् *m* creature 693, 1757

प्राण्यङ्गज (क) limb of an animal (= navel) 1146

प्राण्यन्तर *n* an evil being 680

प्राण्युत्पाद birth and rebirth of living beings 620

प्राधान्य eminence 1225

प्रान्त *m* edge 1483

प्राप्त *mfn* obtained 696, 1904

प्राप्तरूप *mfn* beautiful; *m* a learned man. 1112

प्राप्ति *f* fortune, obtaining 691

प्राप्ति *f* acquiring 797, 1734, 1738

प्राय *m* resembling, **बाहु** ?, death (by fasting), Destruction, death, age, fasting, excess 1291-2

प्रारम्भ *m* commencement 233, 1169, 1252

प्रार्थन *n* requiring 603

प्रार्थना *f* request, **नामन्** 1020

प्रार्थित *n* solicitation 920

प्रास *m* alliteration 88

प्रासाद (प्राकार) *m* a rampart 1474

प्रियंवद kind or flattering words 472

प्रिय *mfn* agreeable or pleasing 297; ? 672; pleasant 1582

प्रियवाक्य friendly speech 745

प्रियङ्गु *m* N. of a tree 469, 900, 1186, 1202, 1338, 1445

प्रियङ्गुश्यामा *f* N. of an asura woman (wife of Naravāhanadatta, MW) 1255

प्रियतम *mfn* beloved 453

प्रियाल *m* N. of a tree 1397

प्रियालवृक्ष *m* N. of a tree 1881

प्रीति *f* satisfaction 638, joy or pleasure 990

प्रेक्षा *f* dance, intelligence, seeing 2000

प्रेङ्ख *m* a partic pace of a horse 232

प्रेत *mfn* dead, an evil being 680, 1024

प्रेरण *n* urging 1868

प्रेष or प्रैष *m* sending, pressing, a partic, kind of measurement 1842

प्रेषण *n* sending 1842

प्रैष= cf. प्रेष

प्रोद्धृत *mfn* lifted 782

प्रौढ *m* greatness 10

प्लवंग *m* monkey, a frog, N. of the charioteer of the sun, N. of a year 323-4

प्लवंगम *m* a monkey 239

प्लवंगम *m* a monkey, frog 1251

प्लव *m* slope 364

प्लव *m* a frog, monkey, N. of a year, a boat 1767

प्लवगाधीश *m* a monkey hero 869

फ *mfn* extensive, परोक्ष 1116

फणरत्नद्युति *f* lustre of a gem in hood 16

फणिज्जक a kind of herb 1464

फणिभेद *m* a kind of serpent (refers to Sumukha) 237

फल *n* fruit 140, 1050, 1239, 1649, 1778, consequence 445; result 694

फल *n* fruit, flesh, wealth (interest on capital), enjoyment, gain, completion, the kernal or seed of a fruit, the point of an arrow, the plant, conse-

quence, nutmeg, a gaming board, a species of plant (कक्कोल), the 3 myrobalans, the pearls supposed to be found in trees, the grains of corn 1649–52
फल (पल) *n* a partic. weight 1838
फलक *m* a shield 187; board 1651
फलिनी *f* a kind of plant 1083
फल्गु *mfn* worthless 668
फल्गुनी *f* N. of a plant 1690
फा *f* Harsh word, कला, play or sport, a hut or cottage 1115
फाल्गुनिक *mfn* ? 1320
फूत्कार *m* puffing or blowing 1114
फेनिल *m* N. of partic. tree (the fruits of which are used for washing)
ब *mfn* अमल, *m* a jar, Varuṇa, drop, विकल, preceptor, pride, maker of prosperity, quarrel, party, foetus, joint 1121–3
बक *m* a kind of flower, N. of a demon, N of a bird (crane), N. of Kubera, fire 79
बक *m* a crane 1990
बकादि ? 688
बडवा *f* Mare 1193, 1902
बत *ind.* an interjection (expressing address, joy, regret, compassion, astonishment) 661
बत *ind.* Alas ! 1947
बद्ध *mfn* bound 704
बद्धभूमि *f* a paved floor 1234
बद्धरसमणि *m* a jewel furnished with mercury 176
बन्ध *m* a band 362; imprisonment 1873
बन्धन *n* Bond 1173, binding 1434
बन्धनागार *m* ? 1764
बन्धनालय *m* prison 1434
बन्धित *mfn* bound or tied 787
बन्धु *m* a kinsman 856
बन्धु *m* a kind of flower (= बन्धूक), a husband, friend, a brother 901–2
बन्धुर *mfn* मङ्गल, beautiful, bent; (*m*) a swan, N. of a plant, a bird 1523—4
बन्धुरा *f* an unchaste woman 1524
बन्धूक *m* N. of a plant 1524
बन्धूकपुष्पक a kind of flower 901
बभ्रु *mfn* Tawny; *m* a big ichneumon, fire, N of Krishna, N of God Siva, अब्ज 1416
बभ्रु *m* (Siva?), fire, a large ichneumon, reddish brown, Viṣṇu 1489-90
बर्बर *m* a fool or stupid; curly hair, the country of Barbarians; *f* a kind of plant (ब्रह्मयष्टिका by name), N. of a flower, a kind of vegetable 1520–2
बर्ह *m* a leaf, the feather of a peacock's tail 381; 1102
बर्ह *m* a leaf, the feather of a peacock's tail 1943
बर्हबिन्दुक *n* The eye in a peacock's tail 167
बर्हिर्मुख *m* a brahmin, a god, चित्रक ? 245
बल *n* strength 388, 403, 566, 581, 1263, 1439, 1756, 1895, 1900, 1905, ? (*m*) N. of Krishna's brother, (*n*) vital power 1893; an army, 1797
बल *n* Myrrh धूप, स्थामन्, Stoutness, an

army, power or strength, अभिमान, brother of Krishna 1633-4

बल (बलि) *m* a royal revenue 1433

बलज *mfn* a field, a city gate, a heap of grain, (*n*) gateway of a temple, a heap of corn, (*f*) सगति, a pretty figure, earth, सन्यज, a pretty woman 415–7

बलवत् *mfn* strong (man ?) 1635, 1721

बला *f* a kind of plant (वाट्यलक) 1038

बला *f* a kind of plant 1703

बलात्कार *m* violence 493

बलि *m* an Asura King 1056

बलि *m* N. of a demon, strong man (?) a crow, the handle of a chowrie, wrinkle (fold of the skin; without distinction to ब and व), a house post, the ridge of thatched roof ? an offering of food for an idol, (*m.n*) sulphur, hand 1635-7

बलिसद्मन् *n* abode of Bali 1706

बलिसुत *m* son of Bali 547

बलीवर्द *m* 251, a bull 1833

बहुल *mfn* abundant 411

बहिर्मुख *m* Poor ? 1017

बहुधान्य *m* N. of a year, a town 1368

बहुल *m* an epithet of fire, black, (*f*) N. of a group of stars, a cow, a kind of plant, the dark fortnight 1702-3

बहुल *m* the dark half of a month, a star, an epithet of fire; (*f*) a kind of plant, a cow 1967-8

बा *f* young woman, creeper, chain 1123

बाढ *mf* अण्डज a bird, strong, (*n*) promise or affirmation; भृश, causing welfare, conjecture 529–30

बाढ acceptance 815, 1923

बाण *n* an arrow 168, 240, 244, 249, 325, 508, 603, 957, 960, 1426, 1560; N. of an Asura 1955

बाण *m* N. of an Asura (son of Bali), an arrow 547

बाणाग्र *n* the point of an arrow 233, 1650

बाधन *n* harrasing 1809

बाल *m* a boy or child 98

बाल *m* a fool, a child a snake-catcher a horse's tail, an elephant's tail, ह्रीबेर, the hair 1639–40

बालक *m* a boy 1146, 1540

बाला *f* a young woman, N. of an ornament (cf. Med.), small cardamoms 1640

बालिका *f* collection of the feathers of a peocock's tail, a girl, an ear-ornament 144

बालिश *m* a fool 1142

बालिश *m* a young, ignorant 1823

बालेय *m* an ass 1497

बाल्यादि *n* any period of life 1898

बाष्प *m* tears, vapour 1097

बाह *m* matrimony 1814

बाहु *m* ? 1291

बाहुज *m* a Vaiśya ! 1298

बाहुमूल *n* armpit 1992

बाहुवलय *m* a bracelet worn on the upper arm 866

बाह्य *mfn* exterior 1545

बाह्लीक *m* N. of a country, a horse of the Balkh bread, N. of a

Country, (*n*.) Asafoetida, saffron, वीर ? a bow 102–4
बिन्दु *m* a spot 183, 215; a drop 1121, ? 1267
बिम्ब *n* disk of the moon or sun, face, mark or type, shadow (reflected form), an image, the fruit of a plant (बिम्बिका) 1125–6
बिम्ब *n* an image 1298; the disk of the sun or moon 1677
बिम्बिकाफल *n* the fruit of the Bimbikā plant 1126
बिल *n* a hole 68, 917
बिल्व (*m*) the wood apple tree 1337, 1378, 1862, *n* the leaf of Bilva tree 597
बीज *n* Cause, seed, semen (of men and animals) 398
बीज *n* seed 677, 1650 ; semen 1892
बीभत्स *m* The sentiment of disgust (one of the 8 rasas M. W.), cruel, loathsome ? 1922
बुद्ध *m* Lord Buddha 205
बुद्ध *m* a Buddha (=Sugata) 906
बुद्धदेव *m* Lord Buddhā 427
बुद्धयोषित् *f* The wife of Buddha (here refers to Amoghasiddha) 1400
बुद्धि *f* intellect 961, 1007, 1008, 1050 .
बुद्धि (शुद्धि) purifying 942
बुद्धिसामर्थ्य *n* intellectual faculty 1345
बुध *m* a learned man 806, 879, 1736, 1913 ; ? 1106 ; The planet mercury 1316
बुधपत्नी *f* Wife of Budha 518
बुधस्त्री *f* Wife of Budha 1648
बुध्न्य (w. r. for बुद्ध ?) 1298
बृन्द *n* Collection 185 ; a bunch 408
बृहति (ती ?) an upper garment ? 1270
बृहती *f* ? 1532
बृहती *f* a partic. kind of Solanum, a class of metres, Nārada's lute 774
बृहद्दत्त *n* N. of a king 794
बृहद्ध्वान *m* Heavy Sound 387, 484
बृहन्नला *f* a reed grass, N. of Arjuna in MBH. 1981
बृहन्मत्स्य *m* ? 374
बृहस्पति *m* Bṛhaspati 1467
बोल *m* Gummyrrh 566
बौद्धोक्तज्ञानभेद *m* a way or path pointed out by Buddha 290
ब्रह्मदिन *n* a day of Brahmā 1096
ब्रह्मन् *m* Brahmā 39, 40, 659, 965, 1062, 1143, *n* Brahman 10, 11, 961, 1569
ब्रह्मन् (*m*) a brahmin, truth, religious penance, N. of one of the 27 astronomical yogās, the moon, the sun, universal soul, creator; *n* Veda 964–5
ब्रह्मबन्धु *m* an unworthy brahmin932
ब्राह्मण *m* ? 532
ब्राह्मणीक्षत्रियजात *m* The Son of a Ksatriya by a Brāhmanī 684
भ *n* a star 339, 1306
भ *m* God Śiva, a bee, existence, N. of the planet Venus, share, cloud 1134
भ *n* the sky, an astrological house, star, the disc of God Viṣṇu 1136
भक्तसिक्थक *mn* a lump of boiled rice 104
भक्ति *f* Respect, the prelude or in-

troductory words of a Sāman, worship, division, decoration or unguent 652–3

भक्षण *n* swallowing 1138

भग *m* welfare, love, majesty or greatness, strength, effort, the sun, fame, the female organ, virtue, desire, penance, prosperity, knowledge, renunciation, beauty or lustre, final beatitude 254–6

भग *m* female organ 1802

भगदत्त *m* N. of a king 794

भङ्ग *m* a wave, a kind of disease (paralysis), breaking, defeat, N. of a raga in music, a sword 268–9

भङ्ग *m* 800, decay 1200; fracture 1560

भङ्गा *f* hemp 269

भङ्गी *f* mode, manner, way 270

भट्टारिका *f* a noble lady 1755

भद्र (*mfn*) superior, good; (*m*) a bullock, the 2nd, 7th, and 12th days of the lunar fortnight, N. of Śiva; a partic kind of elephant, a class of people; (*f*) Ganges, N. of plants (कट्फल), (अनन्ता), (कृष्णा), (रास्ना); (*n*.) welfare, gold, a species of grass (मुस्तक), a partic. karana (astro)

भयंकर *m* a species of fish? fear 1591–2

भय *n* fear 69, 321, 431, 526, 1209, 1235, 1358, 1373, 1375, 1419, 1592, 1937; danger 161

भयहर *m* protector 810

भयहीन *mfn* fearless 148

भर *m* multitude or large quantity 941

भर (*mfn*) unbearable; *m* bearing, burden, gain; a partic. rāga in music, battle 1476–7

भर्ग *m* N. of God Śiva, radiance, Name of people, N. of Sāman, N. of a son of Vahni, script, N of Brahman 303–04

भर्तृ *m* creator, maintainer, husband 678

भर्तृ *m* chief 730

भल्ल *m* a bear, an arrow 1671

भल्ला *f* ? 1801

भल्लात *m* a bear 245

भल्लूक *m* a bear 377, 1671

भव *m* sorrows of the world, welfare, N. of God Śiva, birth, material cause, ashes ?, existence, acquisition, N. of a year 1733-4

भवसबन्ध (°न्ध ?) related to god 1738

भवानी *f* Goddess Pārvatī 124, 202, 709, 1751

भव्य *mfn*. proper, future, *m*. N of a tree (कर्मरङ्ग); (*f*) N. of a plant (करिकणा); *n*. truth, auspiciousness, health, anything pure 1286–7

भव्य *mfn* suitable 1305

भस्मन् *n* ashes 640, 1734

भा *f* earth, decoration or beautifying, brightness 1135

भा *f* splendour 1377, appearance 1654

भाग *m* partition 190, division 653, 1950; a part 654

[भाग] Any work ?, half rupee (M.W), half portion, breaking, a quarter 262–3
भाग्य *n* fortune, luck 611
भाग्य *n* auspicious duty, inauspicious duty 1311
भाग्यहीन *m,n* unfortunate 479
भाजन *n* vessel 511, 1388
भाण्ड *mn* the bed of a river, vessel, a chourie, horse trappings, merchandise, मन्त्रक, 511–2
भानु *m* the sun, the rays, ग्रावाण, अद्रि 956
भानुभार्या *f* wife of the sun 434
भाम *m* anger, the sun, brightness 1188
भार *m* burden 880, 914, 1380, 1477
भारती *f* N. of Sarasvatī 387
भारवाह *m* ? 1710
भार्ङ्गी *f* N of a plant 1207
भार्या *f* wife 1432, 1566
भाव *m* State of being 14; existence, 23, 1134; state, condition or rank 1190, intention 1340
भाव *m* Being or existing, nature or temperament, opinion, behaviour, soul, birth, action?, लीला, substance, superhuman power, a learned man, a living creature, sexual sport, the function of a word, निमित्त, रसबन्धिन्, acquisition, related to god, female organ of generation, विकल्पन, power 1735–8
भावभेद *m* a kind of gesture 751
भावित *mfn* perfumed with 776
भाविन् *mfn* future 1287
भाषण *n* conversation 1816
भाषित *n* speech 174, 288, 1891
भास् *f* ray of light, brightness ? 1135
भास्वत् (*mfn*) shining; *m* the sun 710
भास *m* light 355; a partic. bird of prey (= vulture) 761
भासा *f* (भार्गी or भार्ङ्गी) a kind of plant 396
भिक्षा *f* service, wages, begging, thing begged (alms) 2001
भिक्षितवस्तु *n* thing begged (alms) 2001
भित्ति *f* Wall 1999
भित्तिचतुष्क *n* Tower ? 441
भिन्न ? different 935
भिन्न *mfn* mingled, separated 938
भी (*m.*) a bird ?; *f* fear 1137
भी *f* fear 1560
भीत *mfn* fearful 1695
भीति *f* fear 1137
भीम *m* fear, N of Pāṇḍu's son 1209
भीमिर *m* a kind of spy 1808
भीमसेन *m* N. of Pāṇḍu's Son 1209
भीषण *mfn* fierce 1688
भीषणविग्रह *m* a dreadful image 1973
भीष्म *m* N. of a Son of Śantanu 1335
भुक्त *mfn* eaten 658
भुग्न *mfn* bent 534
भुजंग *m* a serpent, the keeper of a prostitute, a kind of shrub 327
भुजग *m* a snake 1928
भुजंगकाय *m* The body of a snake 259
भुजगफण *m* The hood of a snake 259
भुजगम *m* a serpent (refers here to तक्षक) 100, 221, 1272
भुज *m* an arm 25, 225, 1845; shoulder 908

भुजिष्य *m* servant 1346
भुवन *n* The world 63
भुवन *n* world, a being or a man, water, the sky 980
भू *f* earth 249, 332, 417, 438, 517, 771, 1135, 1438, 1493, 1806, 1996
भू *f* a place, the earth 1137
भूचलित *mfn* gone away or past? 796
भूत *mfn* proper or fit, past, similar, obtained, created; *m* an attendant upon an idol, Yaksa; *n* the 5 elements, truth, creature, fitness, being like anything, satisfaction 695–7
भूतात्मन् *m* an epithet of Brahman, body 1025
भूति *f* ashes, मातङ्गशृङ्गार (decorating elephants ?), birth, wealth, existence 640
भूति *f* prosperity 847
भूतिक *n* a species of plant (भूनिम्ब), a kind of fragrant grass, the wild date tree, तृणदीप्य ? 107
भूतिका *f* a species of plant (भूनिम्ब) 192
भूदारक *m* a hog 550
भूदेश *m* N. of a land ? 295
भूनिम्ब *m* a species of plant 108, 192
भूपति *m* a king 962, 1960
भूपविशेष *m* a certain king (here refers to शाक) 84
भूपाल *m* King 1299
भूभृत् *m* a king, a mountain, Śesa (= Ananta), tortoise 681
भूमन् *m* excess 1292
भूमि *f* earth 44, 78, 384 , 692, 1137, 1259, 1743, 1966; ground 395
भूमिका *f* रचना, मूर्त्यन्तरपरिग्रह 158
भूमि+अन्तरिक्ष (*du*) earth and heaven 1921
भूरि *mfn* abundant ; *m*. sacrifice, Brahmā, Visnu, God Śiva, the moon, Indra 1471–2
भूवादि *m* element of words i. e, grammatical or verbal root or stem 689
भूषण *n* ornament 12, 55, 167, 182, 1102, 1496, 1552, 1672
भूषणादि *n* ornament ? 611
भूषा *f* ornament 25, 1225, 1640
भूषित *mfn* adorned 923
भूस्तृण *n* a kind of fragrant grass 108
भृगु *m* N. of Sukra (=Venus), precipice, N. of a Rishi (=Jamadagni), an epithet of God Śiva 284
भृगु *m* ? 312
भृङ्ग *n* lock of hair, a bee, a fork-tailed shrike, a libertine 281
भृङ्ग *m* a bee 311, 1194, 1665, 1966
भृङ्गराज *m* a kind of medicinal plant 1718
भृत *n* wages 1823
भृति *f* wages 553, 2001
भृत्य *m* servant 703
भृश *n* particle of consent 529; much 533, excessive 1970
भेक *m* a timid man 77
भेक *m* a frog 77
भेक *m* a frog 271, 323, 1251, 1470, 1525, 1767
भेद् *m* Dualism, distinction, disunion or separation, splitting 340
भेद *m* breaking 268, difference 628,

978, division or separation 885, variety 1557
भेदक mfn piercing 357, splitting 371
भेरी f a kettle drum 99
भेषज n medicine 265, 339, 1305, drug 1697
भैरव m Siva 345, 360, 535
भैषज्य n medicament 211
भोग m pleasure, sexual enjoyment, the hood of a snake, the body of a snake, curvature, ruling or protection, ruling, an object of enjoyment, wages of prostitution, energy, eating food 259-61
भोग m enjoyment 1650, 1823
भोगवती f the sacred river of the serpent demons, N. of the city of the serpent demons 802
भोगिन् m a king, a serpent 288
भोग्य mfn possession, an object of enjoyment 260
भोजन n food 149
भोजन (भञ्जन) Breaking ? 262
भौम m the planet Mars 319, 736
[भौम m] N. of an asura, N. of a planet (Mars) 1188
भ्रंश m ? 843, fall 1046
भ्रम m Fountain, confusion, का[illegible]-शिल्पयन्त्रक 1208
भ्रमण n wandering 428, 659, 1555
भ्रमर m a bee 1134
भ्रष्टा f ? 930. Can the word be तृष्णा ?
भ्रातृ m Brother 902
भ्रातृज m Brother's son 1347
भ्रातृव्य m Brother's son, an enemy 1347
भ्रान्ति f wandering, false opinion, instability 659
भ्रान्ति f Moving 749, confusion 1208, 1234
भ्रुवोरन्तरावर्त m circle of hair between the eye brows 561
भ्रूण m a child, an embryo 546
भ्रूण m an embryo 1145
भ्रूमध्य n the part between the eye brows 366
म m God siva, Brahmā, Indra, Moon, month 1170
म m जन people 1172
मकर m shark 28
मकर (मुखर) (foul-mouthed scurrilous) 239
मकुट m a crest 523
मक्षिका f fly ? 1532, a fly 1566
मख m sacrifice 1446
मघ m sacrifice, N. of a star 338
मघा f a star 339
मघी f a particular drug or medicine 339
मङ्गल n auspicious 647, 746, 814, welfare 1177, ? 1392, 1456, 1523
मङ्गळ n planet Mars 1968
मङ्गळ n welfare 1969
मङ्गल्य m a sort of pulse or lentil, the wood apple tree, the holy fig tree, a medicinal plant, curds, auspicious, beautiful, N. of different plants as रोचना, प्रियङ्गु, शतपुष्प, अधःपुष्प, शङ्खपुष्प, शमी, शुङ्ग, वचा 1336-9
मञ्च m Bedstead 367
मञ्च m a cot, bedstead 178

मञ्जरी cluster of blossoms 1257

मञ्जिष्ठ *m* a kind of tree 494

मञ्जिष्ठा *f* Madder 580, ? 1627

मञ्जीर *m* a foot-ornament 483

मञ्जु ? 1106

मठ *m* students' residence 493

मणि *m* a jewel 552

मणि *m* ? 164, 471; a jewel 972, 1471; sapphire 1718

मणिकुट्टिम *mn* Jewelled floor 31

मणिभेद *m* Diamond 1479

मणिरोचिस् *f* sparkling of a gem 1934

मण्डन *n* ? 602; ornament or the act of decorating 1590

मण्डल *n* Circle, country or province leprosy, a circle of 12 kings, a temple, the disc of the sun or moon, a place, a multitude, (*m*) a dog 1676–7

मण्डूक *n* a frog 77

मतङ्ग *m* an elephant, a caṇdāla, N. of a Muni 309

मतङ्गज *m* an elephant 462

मति *f* intellect 1004

मत्कुण *m* ? 1430

मत्त 1022 1688, intoxicated 1801

मत्ता *f* an intoxicated woman 1020

मत्तेभ *m* a rutted elephant 1068

मत्सर *m* envy 382, 1616, 1872, envious ? 467

मत्सर *m* envy, envious, stingy, anger, a fly 1565–6

मत्स्य *m* fish 412, 1863

मत्स्यभेद a kind of fish 757

मद *m* intoxication 419, 663; Pride 429, 1121; excitement 592, 736, 894, 950, 1277; intoxication 1038

मद *m* Semen virile, musk, pride, sexual excitement, rut of an elephant, कृष्णवस्तु, wine 841–2

मदन *m* Beewax, God of love, N of a plant (धुर्धूर), N of a tree (शक्रपादप), spring, an enemy, मूल्य 982–3

मदवर्तन *m* a drunken man 150

मदस्यन्दी *f* 1023

मदालसा *f* wife of an asura 1929

मदिरागृह *m* Tavern, liquor shop 411

मद्गुर (र) *m* ? 1591

मद्य *n* 504, wine 842, 893, 1481

मद्यपात्र *m* vessel for holding spiritual liquor 1384

मद्यभाजन *n* liquor pot 164

मधु *m* Wine, flower juice or honey, N of the second month (April–May), माक्षिक (*n*) sugar, milk, water, name of a demon, मद, N. of a partic. tree, Vasanta, any sweet, जपाकोश 893–5

मधु *n* honey 1463

मधुफल *m* a kind of cocoanut tree 1975

मधुर *mfn* Sweet 853, 1323 1877

मधुर *mfn* Pleasant, sweet, one of the 6 kinds of taste; (*f*) N. of a town 1582

मधुरादिरस *m*. 468

मधुरिपु *m* The enemy of Asura Madhu i.e. Krishna or Viṣṇu 51

मधूलिका *f* — 213, cf. notes

मध्य *m* inside 655; middle 1544

मध्य *m* Centre, little, waist, upper part, न्याय्य 1290–1

मध्यकोष्ठ *m* inner apartment 1147

मध्यदेश *m* The midland country 1228

मध्यभाग *m* centre 1290

मध्यम *mfn* The midland country,

one of the 7 musical notes, (*f*) midnight, a kind of metre, middle, नल ? the middle finger, the pericarp of a lotus, a girl arrived at puberty 1227–9
मध्यमरेखा *f* a fold of the skin 1962
मध्यस्थपुरुष *m* a mediator 492
मध्येभबन्धनरज्जु *f* an elephant's girth 1269
मनन *n* understanding 986
मनस् *n* mind 1340
मनुष्य *m* a man 660
मनोज्ञ *mfn* pleasing, agreeable 236, handsome 287, 335, charming 1157, 1203 : fair 1293, 1338
मनोज्ञवदन *mfn* having a beautiful face 238
मनोज्ञवाक्य *n* pleasing speech 745
मनोभव *m* God of love 1180
मनोहर *mfn* beautiful 1163, 1749
मन्तु *m* fault 56
मन्तु *m* Brahmā, knowledge, a man, fault 660
मन्त्र *m* Sacred text or speech, Counsel, secret discussion, a mystical song used to worship a deity 1488
मन्त्रक ? 512
मन्त्रभेद *m* a kind of mantra 1872, a mystical syllable 1891
मन्त्रविशेष a kind of Mantra 1600
मन्त्रशास्त्र *n* Magic Science 1624
मन्त्रिन् *m* a minister 349, 1004, 1782
मन्थदण्ड *m* a churning stick 1572
मन्थन *n* act of agitating or disturbing 1005
मन्थान *m* Churning stick 504 1397
मन्द *mfn* ignorant, a stupid or slow elephant, self-willed, unlucky, sick, shortman, silly or foolish, *m* the planet Saturn 834–5
मन्द *mfn* 998, lazy 1221 ; walking slowly 1502
मन्दतनय *m* a minor planet (son of Manda = गुलिक) 197
मन्दाकिनी *f* The celestial Ganges 1458
मन्दिर *n* a house 72, 223, 1643, 1941
मन्द्र ? 509, 1813
मन्मथ *m* God of love 328, 1386, 1537, 1597
मन्यु *m* affliction sacrifice, anger 1304
मयूख *m* Brightness, Ray, flame 243
मयूख *m* ray 353, 1893, 1887
मयूर *m* Peacock 223, 497, 958, 993
मयूरपिञ्छ *n* The tail feather of a peacock 1943
मरण *n* Death 1264
मरणसशयवृद्ध *m* an old man who is about to die 827
मराल *m* Swan 1870
मरीच (चि) *m* lustre 352
मरीच *m* black pepper
मरीचि *m* a ray of light 1469
मरु *m* Desert, mountain 1484
मरुत *m* Wind, a god, a kind of plant (स्पृक्का)762
मरुदादि 520
मर्क *m* काङ्क्षा, ऊहा, कर्मभेद पुष्कर, वायु a kind of wind pervading the body (= Vyāna) 47
मर्दन *n* विलोलन (stirring) 999
मर्दन *n* Pressing 1842
मर्यादा *f* Boundary 229; limit 598,

910 1007, 1649

मर्षण *n* endurance 1831

मल *mn* Sin, excrement, any kind of dirt, Niggard, marrow of the flesh 1662–3

मलत्याग *m* evacuating (by stool) 1041

मलिन *mfn* dirty 371

मलिनाम्बु *n* dirty water 620

मल्ल *m* a vessel, strong man 1616

मल्लक *m* a vessel (made of a cocoa-nut shell) 48, 1616

मल्लिका *f* Jasminum Zambac 617

मल्लिकाक्ष *m* N. of a bird, a blue-eyed horse 2010

मषिघट *m* an ink-bottle 876

मसूरक a sort of pulse or lentil 1336

मसृण *mfn* smooth 903

मस्तक *mn* head 1552

मस्तकास्थि *n* the skull 94

मह festival, light 1904

महत् *n* great, worship ?, dominion 697

महत् *mfn* great 1583, 1657

महती *f* worship ?, N. of Narada's lute 770

महती *f* large 774

महदादिक *n* the universal spirit etc. (?) 742

महस् *n* festival 1783

महाकाल *m* a form of Śiva 1627

महाकालफल *n* the fruit of a tree 296

महाकुलसंभव *mfn* child of a good family 793

महानाळ (°नील) *m* a kind of black tree 1984, cf. notes

महानील *m* a kind of medicinal plant (भृङ्गराज), Sapphire, N of a Nāga 1718

महापात्र *n* a prime minister 1002

महाबालिन् *m* N of a Daitya, Strong man 1721

महाभीति *f* a great calamity 805

महाभूतादितङ्माव *m* the essential part of (the five) primary elements 690

महामृग *m* an elephant 330

महामेघ *m* a big cloud 1589

महारजन gold, safflower 1167

महारत्न *m* a valuable gem 176

महासेन *m* The Commander of a large force, N. of Skanda, N. of Indra 1075

महिळा *f* N. of a tree, a woman 1979

माहिष *m* buffalo 1318

महिषयोषित् *f* a she-buffalo 1849

महिषाक्ष *m* bdellium 2007

महिषी *f* a queen, a she buffalo 1849

महीध्र *m* Mountain 1655

महेन्द्र *m* Indra 1455

महौषध *n* a sovereign remedy 1353

महौषधि *f* a partic. drug 1185, 1752

मास *n* flesh 517, 1616, 1649; meat 1854

माससमिश्रित *mfn* Mixed with flesh 1682

मासी *f* The plant = जटामासी, 129, 1117

मा *f* measure, death, time, intelligence, Goddess Lakṣmī; (*ind.*) prohibitive particle 1171-2

माक्षिक *n.* honey 893

माघ *m* N. of a month 1897

मातङ्गशृङ्गार *m.* Decorating elephants ? 640

मातङ्गिक *m* a young elephant, (*f*) Goddess Pārvatī 202

मातुरेकसुत *m* The only son of his

mother 994
मातृ *f* Mother 29, 738, 1259, 1341
मातृक ? 1532
मातृका *f* alphabet 1982
मातृपणा ? 648, see notes
मातृभेद *m* one of the Mātrs 1156
मातृसखी *f* Mother's friend 1276
मात्रा *f* ornament ear-ring etc., medicine, अवधृत, totality, part of a syllable, wealth, household furniture, slight measurement, प्रत्यय, a portion, ascertainment, 1420–2
मात्रा *mfn* household furniture, little, measure; *f* ornament, wealth, the upper limb of Nāgarī characters, part of a metre, *n*. N. totality, accurate determination 1495–7
मात्राद्वय *n* two Mātrās of a vowel 1468
मात्सर्य *n* envy 285
माधव *m* Spring, N of the second month (=April, May), Visṇu 1779
माधुर्य *n* Sweetness 286, 1213
मान ? 146, proof or evidence 274; measurement 860, 1140, 1171, 1638, 1749
मान *mn*, self respect, *n*. anger, pride, विमान, मद, a measuring rod (=4 hastas) शून्य, authority, measure like प्रस्थ 950–1
मानदण्ड *m* a balance rod 525
माँनन *m n* स्तम्भन, मानभेद, honour or respect, मत्त, निकृन्त 1022
मानमा *f* a woman, मदस्यन्दी 1023
मानभेद *m* a kind of measure (a pole as a measure of length), 503 822, 1022, 1244
मानव *m* a man 1503, 1850
मानस *mfn* belonging to the mind, (*n*) mind 1918
मानिनी *f* a woman, मदस्यन्दी 1023
मान्य *mfn* honourable 1304
माया *f* illusion 449, 461, 1888
मार *m* God of love 982; thornapple 1184
मार *m* God of love, enemy 1386
मारण *n* Killing 1042
मार्ग *m* musk, N. of the month Mārgasīrsa, search or tracing, way, a way or path pointed out by Buddha, anus, the constellation Mrgaśiras289–90
मार्ग *m* a road or way 822, 966, 1438 1554, the month Mārgaśīrsa or Āgrahāyana 1905
मार्गण *m* a begger, an arrow, requesting, seeking 603
मार्गण *m* an arrow 1130
मार्जाल *m* cat 314
मार्तण्ड *m* The Sun 1077
मार्दव *n* ? softness 1213
मालती *f* Jasmine plant 634, 1914
मालाकारस्त्री *f* wife of a garland-maker 1001
मालिनी *f* N of a river, N. of a metre, wife of a gardener, N. of a city (आपोनगरी), Pārvatī, N. of Ganges 1000–1
माल्य *n* garland 1600
माषपर्णी *f* a kind of plant 423
मास् a month ? 58
मास *m* month 351 (here refers to Āsāḍha), 388, 1170
मासप्रभेद a partic. month (here refers

to Mārgaśīrsa) 289
मासार्ध *m* half of the month 1996
माहात्म्य *n* Majesty or greatness 254, 1329, 1342
मित्र *n* a friend 234
मित्र *m* a friend, the Sun, 1403
मिथस् (*ind.*) Mutually, secret 912
मिथुन *n* one of the astronomical houses, a pair, copulation 1048
मिथ्या *f* False opinion 659
मिश्र *mfn* Mixed 938
मीन *m* a fish 279, 413, 737
मीन *m* N. of an astrological house, fish 966
मु *m* Bond, पिङ्गलाभिध, वर्ण ? 1173
मुकुन्द *m* Visnu 859
मुकुर *m* Mirror 49
मुकु(ख)र *mfn* talkative 136
मुकुल *n* a bud 1803
मुकुलित a shut 985
मुक्त *mfn* abandoned 447
मुक्तसंयोग *mfn* one who has left company 326
मुक्ताहार *m* a necklace of pearls 1399
मुक्तासंभवपात्र *n* a conch shell 706
मुक्ति *f* 1342
मुख *n* egressing out of, commencement, gate, point of an arrow, chief, copper, mouth, means 232–4
मुख *n* face 1125
मुखरोग *m* an eruption on the face 522
मुखवस्त्र *n* a cloth to cover the face 181
मुख्य *n* a chief 89, important 1004
मुख्य *m* भूपाल, अन्त्यमणि 1299
मुख्यानुयायिशिशु *m* a child who imitates an example set by a parent 929
मुग्ध *mfn* charming, ignorant, gentle नव ? , (*f*) a variety of Nāyikā 904
मुचुकुन्द *m* N of a king, N. of a tree 873
मुञ्जरज्जु *f* a belt made of Muñja grass 1679
मुद् *f* joy, pleasure 1040
मुद्गर *m* an iron rod 342
मुनि *m* a sage (here used for नाकु as the name of a sage) 52, 400, 1746, 1995
मुनिभेद *m* a sage (here refers to kauśika) 110. a certain Muni 309, 1716, 1926
मुरज *m* a kind of drum, a large drum, मुख, 414
मुरव (ज) a drum 414
मुर्मुर *m* a fire made of chaff 1508
मुष्क *m* the scrotum, a kind of tree (मोक्षद्रु) 68
मुष्टि *m* N. of a demon (=मुष्टिक), a kind of measure (=1 Pala) 440
मुष्टि *m* a partic. measure 1653
मुसल *m* Pestle 1712, cf. introd.
मुसलाग्रस्थलोहमण्डलक *n* the iron head of a pestle 1127
मुसुण्ढि *m* a weapon, a fool 533 ; cf. notes
मुस्तक *n* a kind of grass 291, 1456
मुस्ता *f* a species of grass 941, 1336, 1572
मूहूर्त *n* a short time, a period of 48 minutes 750
मूक *m* speechless man, monkey 89

मूढ *mfn* insensible 791, 831, silly or foolish 855; ignorant 904
मूढरूप *mfn* stupid (?) 432
मूर्ख *m* a fool 491, 527, 533, 1639
मूर्छा *f* fainting, व्यापार, melodious sound of a lute 375
मूर्छाल *mfn* fainting 1330
मूर्छित *mfn* insensible, tall or lofty 791
मूर्ति *f* Body 274, individual 677
मूर्ति *f* hardness, body 686
मूर्तिगुण *m* quality of a body like heaviness 941
मूर्त्यन्तरपरिग्रह *m* decoration as of an image or an actor's part? 158
मूर्धन् *m* the head 313, 431, 1372
मूर्वा *f* a sort of hemp 887
मूल *n.* root 140, 1427, 1957, 1621
मूल *n* N. of a disease, N. of a constellation, a root of any plant or tree, neighbourhood, first, one's own, वशीकृत (subdued ?) 1644-5
मूलदेश *m* ? 1595
मूलवणिग्द्रव्य *n* merchandise 512
मूल्य *n* value 340, 553, 983
मूषिक *m* a rat or mouse 224, 459, 631, 1765, 1833
मृग *m* an antelope 59; a deer 251, 295, 737, 1772, 1980; a beast 291, 1092, 1442
मृग *m* an elephant, a deer, a beast, a bear 257-8
मृगमद *m* musk 289
मृगयासाधन *n* instrument for hunting 1343
मृगयोषित् *f* a female deer 258, 550
मृगरोमज *n* woollen cloth or garment 1699
मृगषण्ड *m* multitude of animals ? 701
मृगाङ्क *m* N of Siva, a white lotus, the moon 195
मृगाङ्क ? 71
मृगाधिप *m* The lion 651
मृगान्तर *n* a kind of beast 303
मृगी *f* a female deer 589
मृगेन्द्र *m* The lion 1222
मृणाल *n* The stalk of a lotus 162
मृणालसूत्र *n* a rope made of lotus fibres 1908
मृत *mfn* dead 680, 1291
मृतसंस्कार *m* obsequies 1043
मृति *f* death 655, 1171
मृत्यु *m* ? 884; death 1052, 1291, 1330, 1627
मृत्यु *m* किंपाक, death, लक्षण, God of death 1264
मृदङ्ग *m* a kind of drum 99, 414
मृदु *mfn* not sharp, soft or tender 853
मृदुल *mfn* soft 1713
मृद्भेद *m* a kind of clay 352
मृषार्थ *m* uttered falsely 733
मेखला *f* a girdle or belt 358
मेखला *f* a sword-belt, a woman's girdle, the slope of a mountain, a belt made of Muñja grass 1678-9
मेघ *m* cloud 33, 291, 294, 331, 377, 730, 761, 849, 1602, 1839, 19.7
[**मेघ**] *m* cloud 338
मेघजाल *n* multitude of clouds 126
मेघनाद *m* Sound of a cloud, N. of a plant, N. of Rāvaṇa's son 872
मेघमणि *m* Ink, dirty water 62.

मेघशब्द *m* Sound of a cloud 872
मेधा *f* Intelligence 1171
मेचक *m* Darkness blackness 137
मेचक *m f n* dark-blue 167, 707; black 1182
मेचकद्रव्य *m* a black-substance 572
मेरु *m* Mountain Meru 382
मेलाम्बु *n* Ink 620
मेळमन्द *m* an ink-bottle 876
मेळामन्द *m* an ink-bottle 876
मेष *m* a ram 574 ; a sheep 1765
मेषादि *m* an astrological house 1807
मेषादिलोमन् *n* wool of the sheep etc. 561
मेहन *n* Penis 61, 1044
मैथुन *n* union, sexual intercourse 1047
मैथुनभूतयो॰ स्त्रियासुरतकामिन् the lover excited by passions 1915
मैथुनी (° निन् *m* ?) one who has had intercourse with a woman 1911
मोक्ष *m* Liberation 184 ; the final beatitude 256, 365, 607, 812, 885, 892, 1569, 1749
मोक्षद्रु *m* N. of a tree 68
मोघ *m f n* Fruitless, afflicted 337
मोघा *f* a kind of plant (पाटला) 337
मोच *m* a medicinal plant = (शोभाञ्जन), मोक्ष (Final beatitude) 365
मोचक *m* plantain tree, a species of plant (= शिग्रु), liberating, an ascetic 145
मोचा *f* the cotton shrub, plantain 364
मोद *m* pleasure 1038, 1442, 1944
मोह *m* fainting 375
मौन *n* Silence 1233
मौर्वी *f* Bowstring 384, 1259, 1743, 1748
मौलि *m* Crown, top of the head, the Aśoka tree, braided hair 1659
मौळि *mf* a diadem, a lock of hairs, braided hair 1964
य *m* abandoning, abode, wind, restraining, giver, goer 1256
यक्ष *m* Kubera 79 ; yakṣa 410, 748, 1109
यज्ञ *m* Sacrifice 247, 338, 997, 1520, 1745
यज्ञकर्मन् *n* Sacrificing 488
यज्ञपात्र *n* a vessel in sacrifice 518 1465
यज्ञशेष *m* the residue of a sacrifice 720
यज्ञान्न *n* Sacrificial food 399
यज्ञियतरुशाखा *f* the branch of a tree in a sacrifice 924
यज्वन् *m* a Sacrificer 1190
यति *m* an ascetic 1870
यतिबुद्ध्यानिरीक्षण *n* Reflection 1080
यत्न *m* effort 254, 812, 962, 986, 1433, an effort to bring another objection 815
यद् *m f n.* a pronoun ; (*ind.*) particle expressing reason 1258
यद्यपि *ind.* अवधारण 1106
यन्तृ *m* an elephant keeper, a charioteer 678
यन्त्र *n* machine 449, a trap for catching deer 460
यन्त्रणा *f* restraining 1231
यन्त्रबन्धन *n* a partic position of fingers in religious austerities 586
यन्त्रान्तर *n* a kind of machine 1406

यम *mfn* हित, *m* God of death, self-restraint, a twin, absence of cruelty, *m. n* the ten major observances as (आनृशंस्य, क्षमा, सत्य, अहिंसा आर्जव, दम, ज्ञान, प्रसाद, माधुर्य, मार्दव) 1211–3
[यम] *m* a crow, restraining 1215
यम *m* God of death 503, 766, 1056, 1189, 1264, 1469, 1626, 1815,
यमन *n* Selfrestraint 1211
यवागु *f* ricegruel 400
यवानी *f* a kind of bad barley 116
यशस् *n* fame or renown 64, 706; glory 558
यष्टि *f* string of pearls, a stick व्याप्य-वल्कलक ? 442
यष्टिदीप *m* ? 1113
या *f* a car, cluster of blossoms, brilliance, Lakṣmī, creation 1257
याग *m* Sacrifice 451, 452
याचक *m* a beggar 603
याँचन *n* begging 989, request 1020
याचना *f* 754
याचित *mfn* solicited 728
याञ्चा *f* request 258, 1344, begging 1917, 2001
यातना *f* torment 126, 602
यातयाम *n* spoiled, used or enjoyed 1254
यातु *n* a rāksasa 1812
यातृ *m* a goer 1256
यात्रा *f* spending away time, setting off, a festival 1492
यात्रा *f* travelling 648
यादव *m* Lord Krishna 574, 1416
यादोभेद *m* a partic. fish 60
यान *n* going, a vehicle of any kind 938
यान a car 1257, setting off 1492
यानपात्र *n* a boat 679
यानमुख *n* a yoke 1380
यानाङ्ग *n* a part of a vehicle (=yoke) 301
यापन *n* spending away time 1492.
याम *m* one-eighth part of a day 1215
याम *m* restraining 1256
यामिनी *f* Night 1029
यावत् + तावद् *ind* particle expressing limit, completeness, निपात 666
युक्त *mfn* right or fit 695, 783, 808, 944, 1179
युक्ति *f* union 264
युग *m* a yoke, (*n*) a pair or couple, the 4 ages, a measure of 4 cubits, औषध, a period of astronomical cycle of 5 years 301–2
युग *m* the age 691, 693, a yoke 880; a pair 1048
युगभेद *m* one of the 4 ages 1558
युग्म *n* a pair or couple 301, ? 403, 1761
युग्मजात *mfn* a twin 1211
युद्ध *n* war or battle 396, 560, 565, 944, 1267, 1357, 1375, 1594, 1780
युद्धार्थगजपर्याण *n* armour of a battle elephant 1549
युधिष्ठिर *m* N. of the eldest son of Pāndu 50
युव *m* N. of one of the 60 years, youth 1768
युवन् *m* a youth 577, 992, 1268, 1768

यूक *m* a louse 1667

यूथिका a kind of jasmine 590

यूपखण्ड *m* a strip of wood from a sacrificial post 1465

योक्त्र *n* a rope 1799, 1878

योग *m* acquisition of all wealth, peace, acquisition of desired object, act of yoking or joining, way or means or expedient, meditation, joining or union, union, the yoga sūtrās (of Patañjali), profit or acquisition of wealth, the 27 yogās (विष्कम्भ—वैधृति), medicine, fitness of the body, application, magical art, a violator of confidence, 264-6

योग *m* spiritual patience ? 638; contact 753; yoga 892, ? 965, 27 astronomical yogas 1248; 1479, 1746; conjunction 1749

योगभेद *m* the 19th astronomical yoga (=Parigha) 342, the 14th astronomical yoga (= Harsana) 592, a partic. yoga 886, one of the 27 astronomical yogas (=Viskambha) 1158

योगसूत्र *n* yoga sūtras (of Patañjali) 265

योगान्तर *n* a kind of yoga 1663

योगिनी *f* a yogini 128

योग्य *mfn* proper or fit 888, 1287, 1388

योग्याभ्यास *m* 1296

योध *m* a warrior 1464

योनि a copper coin, a female organ, source, place of birth 952

योनि *mf* source 33, 818; the secret part of the body 383, 1279, the place of birth 1432, 1738; vulva 1804, prime cause 690

योषा *f* a woman 1796

योषित् *f* a woman 1030, 1193, 1205, 1640

योषिद्गर्भ *m* Pregnancy 1664

यौगपद्य *n* simultaneousness 1948

यौतक *n* Dowry 1272

रहस् *n* speed 1895

र *m* fire, God of love, क्षय (decay), thunderbolt, hand, an enemy 1370

र (*mfn*) mouth, fear, विरस, त्याग (sacrifice), तीक्ष्ण (harsh) 1373; *n* blood, head, meditation, sky, egg, belly 1372

रक्त *n* colour like blue, blood, saffron, servant, colour 702-3

रक्त *mfn* red 783 ; blood 1486

रक्ताक्षी *f* N. of a year, a woman with red eyes 2006

रक्ताङ्ग *m* Coral, the planet Mars, the disc of the moon, कम्पिल्ल (a kind of plant), क्षीर, (*n*) a species of plant (जीवन्ती), शूक धान्य, red arsenic 319-20

रक्तिमन् *m* redness 285

रक्षक *m* protector 1007

रक्षण *n* Protection 21, 567, ? 586, 692

रक्षस् *n* demon 27, (refers to Baka) 79, a rākṣas'a 604, 1986

रक्षःपुरी town of Rāvaṇa (Lankā) 70

रक्षा (कक्षा) *f* armpit 1534

रक्षिका *f* a protectress 1095

रक्षित् *m* protector, refuge 582

रघुसुत *m* Son of king Raghu 391

रङ्ग *m* battle, villain, colour (?), 280

dancing etc., tin or lead, water, chariot, N. of a holy place 280–1
रङ्ग *n* tin 283, 293
रचना ? 158, 1310, 1963
रचनातत्पर *mfn* 654
रचनान्तर *n* 1478
रच(ज)नी *f* turmeric 1445
रजत (*mfn*) white; *n*. gold, silver; asterism a pearl, ornament, ivory 777
रजत *n* Silver 698, 1315, 1402
रजनी *f* the Indigo plant, lac, turmeric, night 1029
रजस् *n* dust 307
रजस् *n* one of the 3 qualities, dust, 409
रजस् *n* Flower dust, one of the 3 qualities, dust, इन्द्रिय, the menstrual discharge of a woman 1889
रज्जु *f* string, cord or rope 975, 1793, (w.r. for ऋजु ?) 1967
रञ्जकाश्मक a dyeing stone 1325
रञ्जन *u* colouring, dyeing 287
रट *m* motion, screaming or shouting [Bhide] 470
रण *m* sound or noise, battle 560
रण *m* war or battle, 11, 153, 280, 1003, 1274, 1477, 1932
रणारम्भ *m* commencement of war 618
रणोद्यम *m* Effort in war ? 1939
रतान्तर *n* a kind of coitus 293, 1507
रति *f* wife of Kāmadeva, desire, sexual enjoyment, sport, passion 634
रति *f* sexual intercourse 1047
रतिकिल *m* a dog 1724, cf. notes
रतिपति *m* God of love 424
रतिप्रिय *m* the lover of Rati (=Kāmadeva) 1404
रतिबन्धन *n* a posture in sexual intercourse 583
रतिवेग *m* Amorous sport 1737
रतिसमयप्रहार *m* a blow in copulation 1656
रत्न *n* anything best of its kind, a jewel, species of jewels as Padmarāga etc 972–3
रत्न *n* a jewel 552, 1693, 1776, 1877
रत्नपर्वत *m* N of a mountain 606
रथ *m* a chariot 193, 281, 1301, 1430
रथस्थितरथगुप्ति *f* a sort of wooden ledge or guard fastened round a chariot as a defence against collision 920–1
रथाक्ष *m* a chariot's axle 1655
रथाङ्ग *n* the wheel 1405
रथार्वन् *m* the horse of a chariot 38
रथ्या *f* a street 241
रथ्यापङ्क्ति *f* Row of streets, Range 573
रन्ध्र *n* a hole, chasm, opportunity, defect, side 1475
रन्ध्र *n* a hole 886, 1333, 1398, 1419, 1441, 1543
रभस *m* Haste or speed, joy or pleasure 1917
रमण *mfn* pleasing 1204
रमा *f* Goddess Lakshmī 1202, 1732; beautiful woman 1205
रम्भा *f* Plantain, N. of a nymph 1151
रम्भा *f* plantain, 364, 1980
रम्य *mfn* handsome 655, 1192, 1419, 1523

रव *m* sound or noise 560
रव (रवि) the Sun 1765
रवर्ण *m* the letter r 1119
रवि *m* the sun 1188
रश्मि *m* a ray of light, rein 1217
रश्मि *m* ray 68, 936, 1817, 1856, 1878
रस *m* taste 604, 693, sentiment 1505, quick silver 1694
रस *m* semen virile, गुण (quality), love, the taste or character of a work (= शृङ्गारादि), a liquid substance poison, water, a constituent fluid or essential juice of the body, गन्ध (fragrance) bitter etc., quicksilver wealth, tongue 1884–6
रसदब्द *m* a rain cloud 1347
रसना *f* tongue 1221
रसबद्धास्त्र *mfn* having a poisoned weapon (=hunter) 197
रसबन्धिन् *mfn* ? 1737
रसभेद *m* one of the 6 kinds of taste 1582
रसरक्तादि *m* the seven fluids of secretions (chyle, blood, flesh, fat, bone, marrow, semen and hair, skin, senews 689
रसाञ्जन *n* a sort of collyrium 1301
रसायन (*m*) N. of Garuḍa (MW); *n* a partic drug 1066
रसाला *f* curds mixed with sugar and spices 616
रसिक *m* sentimental 759, 1967
रहस् *n* privacy 509; 912, 1279, 1822, 1761; loneliness 741
रा *m f* Sound, gold 1374
रा *f* gold, शाला, hoping for or desire, going 1371
राक *m* sun 82
राका *f* a girl in whom menstruation has just begun, bright ness, the day of full moon 83
राक्षस *m* a demon, N. of a year 1924
राक्षस *m* a rākṣasa 896, 975, 1319
राग *m* love, envy [Bhide], a kind of red dye etc, redness beauty or lustre, N. of some rāgas, Sweetness, affection, अनुत्तर, desire, N of a Rāgiṇī, colouring or dyeing 285–7
राग *m* Colour or love 280, 1884; passion 526, 635, 1648, desire 1151, love 1182
रागभेद *m* N of a rāga (भङ्ग) 269; a partic, rāga (in music) 312, 1477
रागराज *m* God of love, the Sun, the moon 424 [M W. reads रागरज्जु]
राघव N of the Son of Dasaratha 1204
राजकुञ्जर *m* a royal elephant 1998
राजचिह्न *n* Symbol of royalty 852
राजताली *f* Areca nut tree 1724
राजदत्तोर्वी *f* a royal grant of land 1006
राजदार *m* (pl) wife of a king 926
राजदेय *mfn* Royal revenue 1437
राजधानी *f* a Capital 134
राजन् *m* the moon, King, Chief, उपचार, the Sun, swan, Indra, yakṣa 409–10
राजन् *m* King, moon, a ksatriya, Indra, consumption, chief, द्रुम 963
राजन् *m* King (refers to उलूक) 143,

288, 681, 1094, 1191, (refers to) अनल 1691, 1754, 1930
राजपत्नी *f* Queen 1849
राजपुत्र *m* Prince 20
राजभेद *m* N. of a king (Piñjara) 1533
राजमन्त्रिन् *m* minister of a king 1389
राजराज *m* N of Kubera, emperor, treasurer 425
राजशासन *n* King's punishment 504
राजस्त्रीणामलंकारकृता द्वा.स्था स्त्री *f* a female door-keeper kept in the ladies apartment as an ornament in a palace 1608–9
राजहंस *m* a flamingo 295
राजादिपूर्वक 1872
राजादिशासनान्तर *n* a plate inscribing royal grants 457
राजाना घृत ? 1034
[**राजि** *f*] a line 396 ; cf. notes
राजि *f* a line 228
राजीवकन्द ? 1574
राज्य *n* ruling 260 ; dominion 698
रात्रि *f* night 30, 769, 1228, 1585, 1810, 1845
राम (*mfn*) charming, white, dark coloured (=black), pleasing (*m*) a kind of deer or (in later times) a fabulous animal (supposed to have 8 legs and to inhabit in snowy mountains M.W.), N of son of Jamadagni, N, of Balarama (brother of Krishna), Son of Daśaratha, परशु: (°मा *f*) Goddess Laksmī, a woman, (*n*) वास्तु, leprosy 1203–05
रामात्मज *m* Son of Rāma 1762, 1799
रामायणादि *n* Rāmāyana etc. 1262
रावणात्मज *m* Rāvana's Son 872
रावणासि *m* Rāvana's sword 1929–30
राशि *m* an astrological house, heap of things, 1807
राशि *m* a sign of the zodiac (here refers to वृश्चिक) 105 ; multitude 134, 449, 460 ; an astrological house 966, 1136, 1140, 1833
राशिभेद *m* an astrological house 471, 524, 1048, 1881
राष्ट्र *mn* Country, a public calamity (plague famine etc.) 1500
राष्ट्र *n* country or province 1676
राष्ट्रक *n* Kingdom 1408
रासभी *f* she-ass 1194
रासिक *m* दक्षिण 165
रास्ना *f* a kind of plant 1459
राहु *m* N. of a Daitya supposed to seize Sun or Moon 1888
रि flowing or oozing, क्षय 1374
रिन्ध्र (?) कन्दली, तुल्सी 1476
रिपु *m* enemy 1395
रिष्ट *n* good luck, non–existence, welfare 451
रीति *f* going forth, flowing(stream?), method, rust of iron, a kind of brass 629–30, cf. notes.
रीति *f* nature, stream 637
रीति *f* 1175
रु *m* war or battle, fear, sound 1375
रुग्भेद *m* a kind of disease (paralysis) 268, 1530
रुच् *f* flame, desire, brightness 1375
रुच् *f* radiance 303
रुचि *f* desire, splendour, attach-

ment, ray 353

रुज् *f* sickness 113, 1218, 1860, acute pain 1063

रुद्ध *m f n* arrested 933

रुद्र *m* God Śiva 248, 1457

रुधिर *n* blood 419, 735, 1372

रुधिर *m* the planet Mars, a goat, saffron, blood 1556

रुधिरोद्गारि *m* N. of one of the 60 years 1613

रूक्ष (*m f n.*) unkind, hard, harsh, *m* a tree ; 2003

रूप *n* beauty, appearance 558, 1202 shape 731, 1903

रूप *n* Sound or a word, cattle, a verse, Rereading a book, white etc, (colour), beauty, nature, a beast, a place, a sailor, shape, body 1091-3

रूपक *n* a drama 56

रूपकार्ध *n* Half rupee 262

रूपादि *m* The 24 Guṇas (in Nyāya phil.) 538

रूपादिपञ्चक *n* the five constituent elements (of being rūpa, Vedanā Saṁjñā, Samskāra and Vijñāna , Buddhist) 907

रूप्य *n* Silver 777

रूप्य *m f n* Beautiful ; (*n*) Silver 1315

रूषित *mfn* smeared with 1282, 1325

रेक *m* Doubt, excess 62

रेख *m* Line 1201

रे(or ले)खा *f* row, a god, Script, writing, a line, a small quantity, appearance ? ; (*m f*) boundary 228-9

रेखा *f* 298; continuous line 1701, 1959

रेणुका *f* a partic, drug 396

रेतस् *n* semen virile 841, 1181, 1641

रेतस् *n* Seminal fluid, gold, resin, स्वादन, quicksilver, शब्द, 1899-1900

रेफ (*m f n*) low or vile, *m*, a burring gutteral sound, the letter *r* , क्षय, passion or affection of the mind 1119

रै *m* wealth 811

रोक *m* Ray hole 68

रोग *m* disease 848, 1302, 1539, 1644

रोगभेद *m* a kind of disease 1214, 1641, 1924

रोचन a partic. yellow pigment 1084

रोचना *f* a kind of plant 1338

रोचनी *f* N a plant 320, a partic. yellow pigment 1445

रोदन *n* weeping 865, 1051

रोदसी *f.n.* (du) earth and heaven 1921

रोधस् *n* ? 454

रोमाञ्च *m* the thrill of the hair 1932

रोमालि *f* the line of hair extending from the pudenda to the navel 129

रोमावली *f* a line of hair extending across the navel 616

रोष *m* anger 10

रोहण *m* N. of a mountain (of gems ?) 606

रोहिणी *f* a kind of plant 470, 663

रोहित *m* blood, Indra's bow, a bold man, colour (red), red sandal wood, गोशीर्ष (a kind of sandal wood), मद , the planet Mars, Saflron, ऋजु, तरु; (*m n.*) a kind of fish, a deer 734-7

रौद्ररस *m* the sentiment of horrible 500; fierceness 1922

रौप्य *n* Silver 803

ल *mfn* cutting; (*m.*) N. of Indra 1614

लक्षण *n* Name, a mark, quality, explanation, पद्यादि, सुन्दर, luck or fortune, भूषणादि (ornament ?) 610–1

लक्षण *n* sign 711, 1264

लक्षणान्तर *n* ? 968

लक्षणोपेत *mfn* refined 779

लक्ष्मन् *n* a mark or sign, chief or principal 972

लक्ष्मन् *n* mark 55, 667, 1125

लक्ष्मी *f* prosperity, splendour, Goddess Laksmī, beauty 1202

लक्ष्मी *f* Goddess Lakshmī 18, 1198, 1257, 1378, 1681

लक्ष्मीपुत्र *m* God of love, a wealthy man, a horse 1597

लक्ष्य *mfn* an object to be aimed at 252, 1064, 1265, 1343, 1826

लगु *m* (?) a deer, भूदेश ? (MW) 295

लगुड *m* stick 503

लग्नकच *m* the hair twisted together 443

लघु *mfn* desired, small, beautiful, worthless, not heavy, quick; (*m*) a black variety of Aloe-wood, a kind of plant, ओजस् (energy ?), क्षपण 335–6

लङ्का *f* the town of Rāvanā, a branch, N, of an evil Spirit; an unchaste woman 70

लङ्घन *n* transgression 713

लता *f* a creeper 1902

लब्ध *mfn* obtained 646, 1177

लतामूल *n* a fibrous root 443

लतावंश *m* cane, collection of creepers 1829

लम् *n* Salt 1614

लम्पट *m* a libertine 139

लम्पाक *m* a libertine, N. of a country, N of an astrological work ? 139

लम्ब ? 478

लम्बिनी *f* one of the मातृs attending on Skanda 472

ललाट *n* forehead 120

ललाटभूषा *f* a forehead ornament 458

ललाटास्थि *n* the bone of the forehead 221

ललाम and °मन् *n* an ornament, eminence, a horse, a mark, Majesty, a mark on the forehead, a tail, brightness; (*mfn* ?) banner, a horn, a superior man 1225–7

ललित *mfn* charming, *n* a kind of gesture, a dance, (*m.n.*) the royal garden, sport, new sprout ? 751–2

ललित ? 1913, see notes for आहस

लव *m* N. of Rama's son, Kuśa grass, Destruction, cutting 1762-3

लवङ्ग *m* cloves ? 1378

लवङ्ग *m* the clove-tree 1506

लवङ्गवल्क The bark of Lavanga tree 1731

लवण *m* a kind of taste, N. of a Rāksasa, a sea (of salt water), lustre 604

लवण *n* salt 459, 1184, 1614

लवणमातृ *f* Mother of Lavaṇa 1928

लवली *f* N. of a plant 1690

ला *f* taking 1614

लाक्षा *f* lac 1029, 1083

लाक्षादि *n* a kind of red dye etc. 285

लाक्षाप्रसाधन *m* the red lodh tree 458

लाङ्गल्की *f* N. of a plant, Jessiac Repens 219

लाङ्गलन् *m* Cocoanut tree, जामदग्नि, 1689

लाङ्गली *f* a kind of plant 725, 862, 1354

लाङ्गूल *n* monkey, tail 1690

लाञ्छन *n* mark or sign 1033, a mark or mole on human body 1197

लाभ *m* (लोभ in text) acquisition 645, 892, 885 ?, gain 1477, 1650, 1854

लालन *n* fondling 1078

लालसा *f* Ardent desire, regretful anxiety, asking or begging, over suspicion 1916-7

लालाटिक *m* an attentive servant who watches his master's face or countenance, an idler 208

लावण्य *n* beauty 369

लासक *m* cage; (*f*) female dancer 173

लिङ्ख *m* going or motion, dancing 231

लिङ्ग *n* Union ? Sign, proof or evidence, the male organ, God Śiva, body, Pradhāna or Prakṛti (in sāmkhya phil,), gold, image of God Śiva 274–5

लिङ्ग *n* Penis 1322

लिपि *f* a script 228, 304

लिपिज्ञ *m* scribe 198

लिप्त *mfn* envenomed (as as arrow), eaten, smeared 658

लिप्तगात्र *m* one whose body is anointed 27

लिप्सा *f* desire 1067

लीला *f* a maiden's playful imitation of her lover, appearance, sport 1654

लीला *f* sport 1555 ,? 1736

लीलागत *n* easy gait 29

लुब्धक *m* a hunter, चान्द्रा, greedy 177

लुब्धक *m* a man of Kirāta tribe 757; a hunter 877

लुलाय *m* a buffalo 1318

लेख *m* writing 1006

लेखन *n* writing 228; trench 1837

लेख्यकूर्चिका *f* a pen 152

लेप *m* painting 431, a coating of paint 887; ointment 1941

लेपन *n* ointment 1108

लेश *m* a small part 463, little 883

लोक *m* The world, man (people) 63

लोक *m* people 304; world 939, 1896, a being or a man 980, 1278, 1839

लोकान्तर *n* the next world 1470

लोकापवाद *m* evil report 1034

लोचन *n* shut, सुखित, शूषणं, an eye, यत्न, निरूपण 985–6

लोचन *n* an eye 995

लोचनास्थि *n* bone of the eye 29

लोडन *n* act of agitating or disturbing 1005

लोप (भ) *m* coveting 1854

लोमन् *n* hair 249

लोल *m* unsteady, disirous or greedy 1670

लोह *m* iron 99, 571, 1498, 1597

लोहकीट(°किट्ट)क *n* Rust of iron 629; cf. notes

लोहपृष्ठ *m* a heron 498
लोहमुद्गर *m* Iron rod 460; iron club 939
लोहादि *n* iron etc. 564
लोहादिप्रतिमा *f* a statue of any metal 562
लोहित *mfn* red; *m* the planet Mars 783
लोहितविलेपन *n* Red ointment ? 1324
वंश *m* Back-bone, the upper timbers of a house, bamboo, multitude, race or family, the upper nasal bone 1797-8
वंश *m* race or family 121, a bamboo 189, 518, 1296, 1427, 1746
वंशश्रस्तुतिपाठक a herald who sings the praises of the prince 834
वंशद्वीप *m* यष्टिदीप 1113
वंशनाल *m* a pipe made of a bamboo 169
वंशपोत *m* Bamboo-shoot, child of a good family 793
वंशाङ्कुर *m* the shoot of a bamboo 1526
व *m* conciliation, wind, संयम (restraint), N of varuna, God of love 1725
वकुल *m* a kind of tree 1516
वकुळ *m* the Aśoka tree, the betal-nut tree 1976
वक्तव्य *mfn* to be spoken, censure, dependent on, वार्तिक, अवदानी, वाच्, वल्गु, अवलग्न 355-56
वक्त्र *n* the mouth 233, 1373
वक्र *mfn* crooked or curved 407, 1222, 1963:? 919
वक्रवाक्य *n* ambiguous speech 36
वक्ष *m* कर्ष, वत्स, विभूषण 1990
वक्षस् *n* breast 1340
[वङ्ग] N of a country, lead, tin 283
वचनीय *mfn* to be spoken 1355
वचस् *n* speech, (°चा *f*) a kind of aromatic root 1891
वचा *f* a kind of plant 1339, 1743
वज्र *mn* Thunderbolt, weapon, flash of lightning, रचनान्तर, diamond, a diamond needle (सूचिभेद), N. of one of the 27 astronomical yogas, Myrobalan, वज्रवल्ली (a species of sun-flower ?), गळूची (a kind of plant) 1478-80
वज्र *mn* a thunderbolt 151, 249, 1030, 1370, 1465
वज्रवल्ली *f* a species of sun-flower 1480
वञ्चक *m* cheat or rogue, a jackal, अव्यक्तमधुरभाषित, best 174-5
वञ्चक *m* a cheat 171; fraudulent 1777
वञ्जुळ *m* a kind of reed, a sort of cane or reed, a kind of tree (= Aśoka) 1973-4
वञ्जुल *m* Aśoka tree 146
वट *m* surrounding, a tree, a kind of cake, a place of inauspiciousness, a wall, a court-yard 473-4
वट *m* a banyan tree 278, 1747
वटतरु *m* banyan tree 915
वडवाग्नि *m* Submarine fire 1706
वणिक्पथ *m* a shop 599
वाणिग्धन *m* capital of a merchant 1236
वाणिज् *m* a partic. Karana, trade 418
वणिज् *m* a merchant 21, 1348, 1593

वण्टक *m* a portion, a part 190

वत्स *m* a calf, son, a year, Kutaja tree, the chest of lord Visnu 1894-5

वत्स *m* ? 1990

वत्सर *m* year 1113, 1613, 1641, 1734

वध *m* injury 403, killing 502, 582, 1160

वधस्थान *n* a place for slaughtering 946

वधू *f* wife, daughter in-law, woman, N. of a plant (Priyangu, Satī) (sprkkā), newly married woman 900–901

वधूज्ञाति *m* related to the bride 1275

वधूतुल्य *mfn* equal to a bride 1275

वधूप्रिय *m* friend of a bride 1275

वधूहित *mfn* agreeable to a bride 1275

वध्याशङ्कु *m* a stake for impaling criminals 1664

वन *m* forest, water 973

वन *n* forest 1438, 1446, 1519, 1763

वनपङ्क्ति *f* a line of groves 1722

वनभेद *m* a kind of forest 1037

वनमाला *f* a line of groves, Lord Krishna's garland 1722

वनानल *m* forest fire 1763

वनित *mfn* solicited, दुर्ग, स्त्रैण, जलाशय, 728–9

वनिता *f* a woman, a more passionate woman 727–8

वन्दा *f* a kind of plant 1031

वन्दिन् *m* a herald who sings the praises of the prince 834

वन्दिन् *m* a praiser 683

वन्दिनी ? क्षेपण, नम्र, क्षुद्र, प्रेत, दिगन्तर, 1024

वन्दिभाषण *n* Panegyric 91

वन्ध्या *f* a barren woman 1796

वपुस् *n* body 1093

वपुःस्थैर्य *n* fitness of the body 266

वप्र *m* rampart, bank of a river, any wall, tableland, विदारण 1474

वम्रिका *f* a white ant 1376

वयस् youth 1268

वयस् *n* age 1292

वयस् *n* a bird, any period of life, might, अवयव (limb), 1898

वयस्य *mf* friend 1965

वयस्या *f* female friend 1966

वयोधिक *m* aged 906

वर *mfn* preferable; *m* boon from gods, superior, son-in-law, षिङ्ग, saffron, वृत्त (वृति) choosing cf.AS 2-439(Zācharia's ed.),वृत्त, bridegroom 1423–4

वर *mfn* best 1490, 1923

वरज्ञाति *m* related to the bridegroom 1275

वरण *n* choosing 1383

वरण्ड *m* a rampart separating two combatant elephants, multitude, an eruption on the face; (*f*) cow fit for the bull, the wick of the lamp, a knife or dagger, cow 521–2

वरतुल्य *m* equal to a bridegroom 1275

वरत्रा *f* strap, girdle 1271

वरप्रिय *m* Friend of a bridegroom 1275

वरवर्णिनी *f* lac, turmeric, a kind of plant (phalinī), a beautiful woman, a partic. yellow pigment 1083 4

वरस्त्री *f* an excellent woman 1698, 1953

वरहित *mfn* agreeable to the bride-groom 1275

वरा *f* the three kinds of myrobalan 1425

वराङ्ग *m* an elephant, the head, the female organ, Cassia bark 313

वराटक *m* cowry 699

वराह ? 623

वराहदंष्ट्र *m* the tusk of a boar 594

वरी *f* शतावरी (a kind of plant) 1425

वरीयस् *mfn* larger, better 1923

वरुण *m* Varuṇa (god of ocean), 96, 786, 1121, 1725

वरुणद्रुम *m* N. of a plant 1131

वरुणनगरी *f* N. of the city of Varuna 230

वरुणयोषित् *f* Varuṇa's wife 1446

वरूथ *m* a sort of wooden ledge or guard fastened round a chariot as a defence against collision, तिरोधत्त, विवर्तन, 921 [see notes]

वरूथाङ्ग *n* axle 1987

वरेण्य *mfn* lust 1440, 1732

वर्ग *m* multitude 282

वर्ग *m* section or chapter 508; set 1642

[**वर्चस्** *n*] flame, light, excrement 355

वर्चस् *n* excrement, brilliance: figure or shape 1903

वर्जन *n* rejecting 300, excluding 318

वर्ण *m* caste (Brahmin etc.) colour, (white etc.), praise, a letter, painting, story, quality, beauty or appearance, glory, 557–8

वर्ण *m* colour (red), 703, (Rohita), 735, ? 1173, 1460, a syllable 1569

वर्णक *mn* model or specimen, sandal paste, unguent or pigment 166

वर्णभेद *m* a kind of colour 1978

वर्णविशेष *m* a kind of colour 662

वर्णांश *m* the upper limb of Nāgarī characters 1497

वर्णावली *f* Alphabet, गमन 1982

वर्तक *m* a kind of quail, नवदल (new leaf ?), horse's hoof, a merchant 115

वर्तन *n* existing 642, 644; wages, hire 909

वर्ती (वर्ति?) the wick of a lamp 522, 1790

वर्तिक *m* a kind of quail 115

वर्तुल *mfn* round 641; (*n*) circle 1676

वर्तुलताटङ्क *m* an ear-ring 133

वर्त्मन् *n* an eyelid, a road 966

वर्त्यग्र *n* end of a wick 792

वर्धकि *m* a carpenter 101

वर्धन *m(n)* increasing, cutting 1054

वर्धन *n* increasing 899, 904

वर्मन् ? 1009

वर्ष *m* Rainfall, year, region, division of earth, a cloud, क्लैब्य (क्लीब eunuch), Jambudvīpa (India) 1839–40

वर्ष *m* 467; year 1026, 1166, 1497, 1585, 1767, 1894, 1924

वर्षपञ्चक *n* a period or astronomical cycle of 5 years 302

वर्षभेद *m* a year (Vikrama) 1247, (yuga) 1768; Parābhava 1787, Visvāvasu 1925, (Pingala) 1978,

(Raktākṣı) 2006
वर्षा *f* (pl.) Rainy season 1908
वर्ष्मन् *n* body, measure 970
वर्ष्मन् *n* body 961
वल *n* उन्माद (madness ?) मान 1638
वलय *m* bracelet 163, 222, 1128, 1674
वली *f* see वलि for meanings
वल्क *n* the bark of a tree 76
वल्क *mn* bark of a tree 1430
वल्कल *mn* the bark of a tree 76
वल्गु (*mfn*) handsome; *m* a goat, (*n*) speech ? 287-8,? 1356
वल्गुदर्शन *n* a pretty figure 417
वल्मीक *n* an anthill 52
वल्लकीनाद *m* melodious sound of a lute 376
वल्लभ *mfn* dear, superintendent, beautiful; (*m*) husband, learned in all arts, more dear, excessive beauty, a good horse; chief, अल्प, वीर, 1162-4
वल्लभ *m* a husband 902
वल्लभ (बल्लव) a cowherd 1094
वल्लरी *f* creeper 207
वल्ली *f* a creeper 769, 1123
वल्लीसव *m* collection of creepers 1829
वलि *f* a fold in the skin, a wave, wrinkle, House-post, Low and high, crooked, रचना (composition?) 1962-3
ववादि an astrological division of the day=one of the eleven Karanas 585
वश *m* authority, power, desire, dependant, an elephant, master of one's self; (*f*) an independant woman, a kind of medicinal plant, willing, N of a people 1794-5
वश *m* 753, control 836
वशा *f* a barren woman, daughter, woman, ज्ञाति ?, a female elephant 1796
वशा (°चा) a medicinal plant 1795
वशीकृत *mfn* subdued ? 1645
वसति *f* Night, house 769
वसन्त *m* spring 895, 983, 1155, 1779
वसा *f* Marrow of the flesh 1663
वसु (*mfn*) sweet; *m* one of the 8 principal drugs, wealth, a jewel, N. of Agni; हट्ट (market-place?), rope, ray of light, god of wealth, N. of various gods 1877-8
वसु *n* wealth 41, N of a vasu 1745
वसुधा *f* earth 1445, 1680
वसुभेद *m* a Vasu 1196
वसुमती *f* earth 1473
वस्तु *n* substance 811; thing 846
वस्त्र *n* garment 154, 1666, cloth 250, 1070, 1429
वस्त्रसङ्कोच *m* fold in a garment 1201
वस्त्रान्त *m* the fringe of a garment 1790
वह्नि *m* fire 223, 958, 1260, 1702, 1930, 1995
वह्निभार्या *f* wife of Agni (=Svāhā) 1369
वह्निसंज्ञक (*m*) N. of a tree 1394
वा *ind.* a particle indicating alternation, comparison, sense of एव (accurate determination), collection 1726
वाक्य *n* sentence 13, 845, 1883
वाक्यारम्भ *m* beginning of a sentence

657
वाक्यालंकार *m* ornament of speech 1673
वागादि *m* the five organs of action beginning with speech 688
वागुरिक *m* Fowler, bird-catcher 183
वाग्देवता *f* Goddess of speech 800
वाच् *f* speech 249, 517, 1493, N. of sāman 304, ? 1356
वाज *m* rice gruel, water, fame, N. of a Muni, sound, wing, speed; *n* Ghee or clarified butter, sacrificial food 399-401
वाजिकण्ठावर्त *m* a twist of hair on a horse's neck 1152
वाजिगति *f* a partic. pace of a horse 232
वाजिन् *m* horse, a heron's feather, a bird 401
वाजिन् *m* horse, an arrow, a bird 960
वाजिन् *m* horse 1225, 1594, 1866, 1932
वाजियोषित् *f* Mate 123
वाञ्छा *f* Ardent desire 1916
वाट *m* an enclosure, the site of a house, a road, garden attached to a house, vacuity in the ground, रोधस् (boundary ?) 453–4
वाट्यालक *m* a kind of plant 1638
वाणिज्य *n* trade 1236
वाणिज्या *f* Trade 418
वाणिनी *f* an intoxicated woman, a clever woman, a female messenger, an actress or dancer 1020–1
वाणी *f* speech or Goddess of speech 18, 862, 1378
वात *m* Wind 32, 710, 1469, 1727
वाताशन *m* Snake 24
वातासह *m* Rheumatic 1695
वातुल *m* Rheumatic, whirlwind, mad 1695–6
वात्या *f* whirlwind 1696
वाद (वध) *m* killing 601
वादाभाव *m* Absence of dispute 858
वादिन् *m* मङ्गलवाद्य, (auspicious musical instrument ?), संख्या, (a number?), वैतालिकध्वनि (panegyric ?) 833
वाद्य *n* a kind of drum 332; a musical instrument 934; a drum 1166
वाद्यभाण्ड *m* a drum 1525; a musical instrument 1970
वाद्यभाण्डमुख *n* the top of a musical instrument 1554.
वाद्यभेर *m* a kind of small drum 150, 480
वानर *m* monkey 89, 323
वानरपुच्छ *n* tail of a monkey 1690
वानीर *m* a kind of seed 1440; a sort of cane or reed 1974
वान्तान्न *n* vomited food 618
वाम *mfn* left, beautiful, opposite; *m* God Śiva, (*f*) woman; (*n*) wealth, being on the left side, रम्य (pleasing ?), चक्र (disc), base; 1191–3
वामस्थ *mfn* being on the left side 1192
वामी *f* Mare, blood, she-ass, a female camel, भृङ्ग ? 1193–4
वायस *m* a crow 544, 1865
वायिक ? 1249

वायु *m* air or wind 40, 294, 328, 429; 701, 962, 1256, 1319, 1487, 1681 1725, 1866; a kind of wind pervading the body (vyāna) 47

वायुभेद *m* a kind of air pervading the body (Samāna) 1053

वार *m* multitude, opportunity, the day of the week, turn, सभाग, वरण (choosing ?), शीघ्र, N. of Siva, कूपकवृक्षक, a vessel for holding spiritual liquor, hair, doorway, elephant, repetition, (*n*) Bank of a river, a dam or bank (वारण), multitude 1382–5

वारण (*m*) elephant 651; *n* Prohibition 44, 1672, warding off 1114

वारणदन्त *m* Ivory 778

वारणयोषित् *f* a female elephant 600

वारवाण *m* an armour 194

वारस्त्री *f* a harlot 199

वारि *n* water 508, 719, 973, 1418, 1840, 1648

वारिघट्ट *m* bank of a river 1385

वारिज *n* a lotus 33

वारिजदल *n* petal of a lotus 18

वारिपर्णी *f* a kind of a plant 1141

वारी *f* an elephant's stable 1386

वारुणी *f* Western quarter, liquor 599

वार्क्षमुक्ता *f* the pearls supposed to be found in trees 1652

वार्त *f* Health, agriculture, News; *n*. worthless thing 668

वार्ता (*mfn*) water, Ghee, Nectar, *f*. profession or business, rumour 668–9

वार्ता *f* ? 332, news, 673, 746, 749; report 706; incident; occurrence 764, ? 1671, agriculture 1837

वार्द्धक *n* a group of old men (वृद्धवृन्द); old age (वृद्धभाव) 155

वार्धुषिक *m* a moneylender, usurer 890

वाल (फाल) ploughshare 1801

वाल *m* tail 1802, 1989

वालधि *m* tail 378

वालिनन्दन *m* Son of Vālin 865

वालिभ्रातृ *m* Brother of Vālin 1770

वालुक *m* a kind of drug 1750

वालुका *f* sand 772

वासर *m* day (here refers to Monday) 1195

वासव *m* N. of Indra 1075

वासस् *n* Garment 1545

वासित *mfn* भावित (perfumed with), स्तम्भित (caused to stop or stay?) छादित (covered ?); (*f*) woman, a female elephant, peopled 775–6

वास्तु ? a kind of vegetable 1205

वाहन *n* a vehicle of any kind 938, 1387

वाहयुक्तक *m* possessing a carriage or driving in one 957

वाहिनी *f* a river, an army, कीर्तिशुक्तक, 1028

वाहिनीपृष्ठभागक *m* The rear of an army 384

विंशतिशताङ्गुलयष्टि *f* a stick measuring 2000 Angulas 506

वि *m* an eye, the sky, wind, Supreme soul, a bird 1727

विकटस्थल *n* formidable place ? 1688

विकर्तन *m* उद्गलन (moving)(?), the Sun, a king (i. e. son who has usu-

rped his father's kingdom) 1077
विकल *mfn* deficient, inferior, vile or wicked, ननियन्त्रक ? 1686
विकल *mfn* ? 1121, depressed 1513
विकल्प *m* option 715; alternative 937, 1726
विकल्पन *n* ? 1738
विकारिन् *m* N. of a year, man without a limb 1585
विकृत *mfn* deformed 1922, 1972
विक्रम *m* N. of a year, assault, valour 1247
विक्रम *m* exploit 1252
विक्रय *m* sale 1664
विक्रयवस्तु *n* Commodity 1292
विगतसंपद् *m* one whose wealth is lost 24
विगतार्तवा *f* a woman past menstruation 1700
विग्रह *m* quarrel, body, passion or anger, विस्तार expansion (?), भाग-share or division 1950
विघ्नराज *m* Lord Gaṇesa 206, 238
विचार *m* investigation 644
विचारित *mfn* considered 646
विजन ? 754
विजय *m* victory 382
विजिगीषा *f* Desire for victory 1039
विट *m* mountain (found in MED.), a kind of salt, the keeper of a prostitute, a mouse, a kind of tree (Khadira) 459
विट *m* The keeper of a prostitute 327
विटङ्क *m* ? 138
विटप *m* the top of a tree, bunch of grass, spreading of a tree, a sprout, head of paramours 1105
विटप *m* a twig 1776
विटपि [न् ?] *m* a tree 1564
विटमुख्य *m* head of paramours 1105
विडम्ब *m* त्याग (sacrifice), annoyance 1132
विण्मूत्रादिविनिर्गम *m* expulsion of the fæces 297
विततसेनाविशेष *m* a small body of troops 552
वितर्क *m* Conjecture, 16, supposition 43, doubt 69, 628, 1100, 1937
वितस्ति *f* a partic. measure of length (about 9 inches, span) 86, 1630
वितान *m* sacrifice, extention, canopy, performance of a sacrifice, a partic. metre, अवसान, end, तुच्छ, dull, stupid, प्रधानपटल 997–999
वितानक *n* an awning 1240
वित्त *mfn* famous, obtained, known, investigated (*n*) wealth 646
वित्त *n* wealth, 581, 880, 1272, 1340, 1804
वि (वृ)त्त *n* metre 836
वित्तनिक्षिप्तपात्र *n* a fit recipient of wealth 1391
वित्तवृद्धि *f* interest on a capital 1621
वित्ताधिप *m* N. of Kubera, a lord, a rich man, a yakṣa 1109
[वित्ति *f*] investigation 644
विदग्ध *m* a learned man 433
विदग्धा *f* a clever woman 1020
विदारण *n* splitting 840, 1474
विद्यमान *mfn* existing 708
विद्या *f* knowledge 1621
विद्यादि ? 540
विद्युत *f* lightning 1695

विद्रुम m coral, 319, 1514, 1710, 1971

विद्वस् m a learned man, प्राज्ञ, a seer 1903

विद्वस् m a learned man 916, 1112, 1869

विद्वांस m. learned man 1157

विधा f division, increase, manner or mode, food for an elephant, wages or hire 909

विधा f division 909

विधातृ m the creator 897

विधान n a rule or command 897

विधि m a rule or command, fate or destiny, providence, time, the creator, manner of acting 897-8

विधि m N of Brahmā 248, 1472, rule 1096

विधु m N. of Visnu, the moon, camphor, N. of Rākṣasa 896

विधु m moon 319, 391, 1880

[विधुर] (a wrong reading for विदुर) intelligent, a citizen, a minister of Kauravas 1512-13 (cf. next word and crit. notes)

विधुर mfn quick, powerless or helpless, dipressed, m a widower, (n) adversity, separation, 1512-4

विधूत mfn excited 747

विधेय mfn obedient 1720

विनयादि m ? 541

विना (ind.) without 1545

विनायक m lord Buddha, spiritual preceptor, Garuḍa, Lord Ganesa 205

विनाश m Danger ? 69, 1328, destruction 1763

विनोद m epitome of science(शास्त्रतात्पर्य), amusement, dry land 870

विनोदबिन्दु m one who knows the purport of Śāstras, a hunter 877

विन्यस्त mfn arranged 531

विपणि f a shop 600

विपद् f a calamity 1046, 1357

विपर्यास m opposition 368

विपाक m flavour ?, consequence, distress 141

विपुलनकुल mfn large mongoose 1489

विप्र m a Brahmin 395

विप्रेन्द्र m best of brahmins 426

विप्लव m adversity 1325

विबुध m a God, learned man 916

विबुध a god 721; a wise man 1313

विभक्तव्यपितृधन n inheriting property 1273

विभव m N. of one of 60 years, wealth, emancipation 1771

विभत्र m ? 1390

विभावसु m The Sun, fire 1930

विभीतक m N. of a plant 1987

विभूति f ashes collected, छत्र, prosperity 740

विभूति ? Rank 1736

विभूतिकार m. maker of prosperity 1122

विभूषण ornament 1601, 1990

विभेद m separation 22

विभ्रम m confusion, beauty, grace, fear, beauty, sport 1234

विभ्रमहेतुक्रिया f a maiden's playful imitation of her lover 1654

विमर्श m examination of good and bad 1818

विमल mfn pure, bright 1714

विमल *mfn* pure 347

विमान *mn* car or chariot of gods, a seven story building 1019

विमान *n* measure 950

वियत् *n* heaven 980

विरल *mfn* Separated by intervals (of space or time) 945; having spaces 991

विरळ *mfn* thin 1974

विरस *mfn*. tasteless 1373

विरागिन् *m* an ascetic 145

विराटतनय *m* Son of Virāta 1581

विरामक *n* conclusion 1830

विरिञ्च N. of Brahmā 34, 403

विरु(शु)द्ध *mfn* pure 1442

विरोचन *m* N of an asura (Son of Prahlāda), the Sun, the fire, the moon, shining 1057–8

विरोध *m* contrast 1099, 1999; enmity 1365, opposition 1985

विलम्ब *m* delay 1097

विलाल *m*. formidable place, 1688

विलास sport 1235, 1654

विलेपन *n* plastering, smearing with 242; painting 558

विलेपित *mfn* smeared 658

विलोचन (*mfn*) blind, *m*(*n*) the eye; विषय, 1058

विलोचन *n* the eye 1429

विलोलन stirring ? 999

विवध *m* विषय, a yoke across the shoulder to carry a burden, a road or high way, a burden 914

विवर *mn* a hole 23

विवर्तन ? 921

विवश *mfn* helpless 1513

विवस्वत् *m* a god, the Sun 759

विविक्त *mfn* separated; (*n*) lonliness, profound, clean 741

विविध ? 1402

विश् *m* people, the third caste 1728

विश् *m* a merchant 115

विश *m* a tribe (Vaiśya), people 1807

विशद *mfn* intelligible 676

विशल्या *f* a sovereign remedy, various plants as त्रिपुटा, लाङ्गली, दन्ती, गतशल्या and अमृता 1353

विशल्या *f* a medicinal plant 725

विशारद *m* Bold, eminent 875

विशाल *mfn* extended 1657

विशालनकुल *m* large mongoose 1416

विशिख *m* a javelin, an arrow, an ascetic, flamless fire, the sun; (*m*, *n*,) a spade, (*f*) Street, a kind of bird, 240–1

विशुद्धाङ्ग *mfn* one whose body is pure 35

विशेष *m* a limb, peculiar ?; निखिल, abundant, distinguished, perceptible, superior 1856–7

विशेष *m* distinction 840; peculiarity 1065

विशेषण *n* attribute 918

विश्लेष *m* separation 1512

विश्व *mfn* whole or entire; (*m*) N.of a class of gods, (*mn*) dry ginger; (*n*) universe 1759

विश्वकर्मन् *m* N. of the sun, N. of the divine architect 1074

विश्वा *f* a kind of plant (अतिविषा), आकरशब्द ? 1760

विश्वामित्रसुत *m* son of Viśvāmitra 412

विश्वावसु *m* N. of a year, N. of a Gandharva 1925

विश्वास *m* confidence 1165, belief 1333

विष् *n* Ordure, fæces 87; excrement 355, 1662

विष् *f* excrement 1728

विष *n* poison, water 1840

विष *n* poison 519, 564, 1378, 1562, 1884

विषभोज्य N. of a plant 278

विषमर्क्ष *n* each alternate sign of the Zodiac (see MW) 1901

विषय *m* an object of sense, country, a district formed by a country, a subject about which a work is composed 1331–2, 1500

विषय *m* a country 102; an object of sense 345, 430, 499, 914, 1059, 1568, object 1830

विषा *f* a kind of plant 278

विषाक्त *mfn* envenomed (as an arrow) 658

विषाण *m* the horn of any animal the tusk of an elephant, क्रोध (cf. notes), the tusk of a boar 593–4

विषाण *m* horn of an animal 276

विषाद् *m* misery, गरलदायक ? 867

विषाद *m* Grief 657, sorrow 1938

विषादिन् (*mfn*) sorrowful, one swallowing poison, *m* God Śiva, 868

विषु *m* A holy time, N of a year 1848

विषुवत्प्रभृति the moment of the Sun's entering a new sign 969

विष्कम्भ *m* N. of one of the 27 astronomical yogas 1158

विष्कम्भादि *m* 27 yogas (beginning with विष्कम्भ and ending with वैधृति) 265

विष्प *n* world 700, 980

विष्टर *m* a tree, a handful of Darbha grass, any seat (stool or chair) 1564

विष्टरश्रवस् N of Viṣṇu 576

विष्ठा *f* excrement 1604

विष्णु *m* God Viṣṇu 11, 39, 41, 724 742, 744, 896, 1111, 1143, 1490, 1872, 1874, 2009

विष्णुदामन् *n* Viṣṇu's garland 1722

विष्णुवक्षस् *n* Chest of Lord Viṣṇu 1895

विष्फार (*mfn*) abundant, opened wide; *m* the twang of a bow-string, 1511

विष्वक्सेन N. of Viṣṇu; (*f*) a kind of plant (vārāhī), गन्धफलिनी (Priyangu) 1081

विस्तर *m* expansion (of words) 368

विस्तार *m* expansion or extention 769, 940, 997, 1504, 1584, 1950

विस्ता(स्त)र *m* expansion of words 1776, cf. AS. NSA. MED. VL. etc.

विस्मय *m* wonder, one of the Gandharvas (हाहा), pride 1326

विस्मय *m* astonishment 661; surprise 1938

विस्रब्धघातिन् *m* a violator of confidence (a spy) 266

विस्रम्भ *m* affection, killing, a playful or amorous quarrel, confidence 1165

विहग *m* a bird 294

विहङ्ग *m* a bird 315, 961, 1066, 1524

विहायस् *m* the sky 215

विहार *m* wandering, movement (of

hands, feet etc), sport, pleasure house (सुरतालय) 1555
विहित *mfn* furnished with, action, अभ्यस्त 783
विहित *mfn* done 694
वीचि *f* hair, little [Bhide], interval, wave, N. of a hell, happiness, a line or street 361-2
वीचि *f* a wave 327
वीणा *f* a lute 1933
वीणागुण *m* the wire of a lute 1453
वीणादण्ड *m* Lute stick 1710; the neck of the Indian lute 1971
वीणाभेद *m* a kind of lute 1107
वीतिहोत्र *m* fire 1828, 1958
वीथि *f* a row, the pace of a horse, a sort of drama, a terrace in front of a house, a way or road 821-2
वीथी *f* a street 362, a row 671
वीप्सा *f* Repetition 711
वीर *m* a hero, God of love 1404
वीर *m* (MED. reads धीर)? 103, 1164
वीरुध् *f* shrub, वात 710
वीर्य *n* Power, white substance, valour, ability 1278-79
वीर्य *n* strength 254; semen virile 1884
वीर्येन्द्रिय *n* semen (of men and animals) 399
वृक *m* a wolf 66
वृकोदर *m* N. of Bhimasena 538
वृक्ष *m* tree 193, 225, 291 (नाग), 327, 389, 873, 994, 1377, 1484, 1515, 1680, 1742; the trunk of a tree 907
वृक्षभेद *m* a kind of tree (refers to शाक) 84, (गणिका) 199, 494 (Mañjistha), (करीर) 1526
वृक्षमूल *n* Root of a tree 843
वृक्षविशेष *m* a kind of tree (मधु) 894
वृक्षस्कन्धोर्ध्वशाखा *f* the top of a tree 1104
वृक्षाग्र *n* the top of the tree 1534
वृक्षादि *m* a tree etc, 957
वृजिन (*mfn*) crooked, (*m.*) misery; *n* Sin 1027
वृति *f* enclosure 453; (= निर्वृति) emancipation 1774
वृत्त (*mfn*) round, firm; *n.* appearance, history, metre, means of life, existing, style of composition 641-2, 645
वृत्त *n* metre 1427
वृत्त ? 1395
वृत्त (ति) *f* choosing 1424
वृ(वि)त्त *n.* wealth 1421
वृत्तभेद a kind of metre (हरिणी) 590, (शिखरिणी) 616, 998, 1883
वृत्तवर्ण *m* a circle or a round letter (a cypher) 484
वृत्तांश *m* a part of a metre 1497
वृत्तान्त *m* a chapter or section of a book, manner or way, totality, incident or occurrence 764
वृत्ति *f* नाट्य, magic, the 4 kinds of composition, agriculture, means of life 643-4
वृत्ति *f* (विवि) investigation, स्तम्भन (संभव?), knowledge, स्नेह, acquisition 643-5
वृत्ति =see वृत्त 1424
वृत्ति *f* business or trade 126; Agriculture 669
वृत्र *m* N of an asura, foe, darkness, thundercloud, mountain 1485

[वृत्र *m*] enemy, वृत्त ?, cloud darkness, demon, mountain, Indra Garuḍa 1395-6

वृत्रासुर *m* the demon Vrtra 1942

वृथावाच् *f* Frivolous speech 500

वृद्ध *m* a learned man, an aged man 906

वृद्ध *mfn* grown 636, very old 1577, 1909

वृद्धत्व *n* old age 155

वृद्धदारक *m* Grown-up child 1183

वृद्धसंघात *m* a group of old men 155

वृद्धि *f* happiness; prosperity, increasing, a kind of interest899

वृद्धि *f* interest 127, prosperity 899; increase 909, 1054, one of the 8 principal drugs 1877

वृद्धिमत् *mfn* increasing 782

वृद्धिस्थानक्षय *m*. progress, stationariness and decline, cf notes 316–7

वृथा *ind.* vainly, falsely 913

वृन्द *n* multitude 298, 471, 1217, 1385, 1645, 1677, 1945, collection (of hair) 1997

वृश्चिक *m* The sign of scorpio of the Zodiac, a certain plant a kind of insect 105-6

वृश्चिक *m* scorpion 1965

वृष *m* virtue, bull, excellent, a mouse or rat, N. of a rāsi, (astrological house), शुक्ल, (*f*) a kind of plant (कपिकच्छु), N. of a tree (आटरूष), N. of various gods, अक्षि, N. of Indra, a stallion, जलज 1833–35

वृष *m* a bull 250, 729, 1457

वृषभ *m* a bull or a partic. plant 278; bull 359, 834

वृषभेन्द्रगर्जन *n* the cry of a bull 1864

वृषस्याङ्ग *n* hump of a bull 852

वृषा *f* a partic. drug ? 1836

वृषाकपायी *f* Goddess Lakshmi, Goddess Pārvatī, wife of Indra, wife of Agni (=Svāhā) 1369

वृषाकपि *n* God Śiva, Viṣṇu N. of Indra, अञ्जलिनी ? 1111

वृषी *f* the seat of an a ascetic 1836

वृष्टि *f* a rainfall 1839

वृष्णि *f* N. of Krishna, a ram, N. of Indra 574

वेग *m* Flood or current, speed, the fruit of a tree, semen virile, Heaven ? agreeable or pleasing, expulsion of the fæces 296–7

वेग *m* speed 1200, 1917, 1954

वेगवृष्टि *f* a hard shower 1550

वेगिन् *mfn* quick 1054

वेणी *f* a braid of hair, a stream of water 549

वेणी *f* a stream or current 334

वेणु *m* Bamboo 915, 1724, 1797

वेण्वङ्कुर *m* Bamboo–shoot 793

वेत्र *n* cane 1829

वेद *m* the scriptures of the Hindus 224, 673, 753, 837, 964, 1236, 1488, 1883

वेदाङ्ग *n* one of the 6 Vedangas 1880

वेदान्त (एरण्ड) castor oil plant 367; cf. introd

वे(वै)द्य *m* a physician 393

वेध (वध) *m* killing 1433

वेधस् *m* the four-faced God (the creator), Viṣṇu, a learned man 1874

वेधस् *m* The creator 965

वेध्य *n* an object to be aimed at 1265
वेला *f* time, sea-shore, current ? (नीरविकार), easy or painless, death, passion, boundary, water, ? wife of Budha, limit 1647-9
वेला *f* time 1171, ? 1887
वेश्मन् *n* house 769, 879
वेश्या *f* a harlot 1461
वेश्यापति *m* Husband of a harlot 1139
वेषरचना *f* Beautifying 1377
वेष्टन *n* Surrounding 473
वैकक्ष्यक *n* an upper garment 1269
वैकुण्ठ *m* N. of Lord Krishna 1684
वैजयन्ती *f* banner 160, 1980
वैतालिक ध्वनि *m*. Panegyric ? 833
वैद्य *m* physician 393
वैभव *n* high degree 847
वैर *n* opposition 1041
वैरशुद्धि *f* Requital of enmity 1069
वैराग्य *n* Renunciation 256, freedom from worldly desires 830
वैरिन् *m* an enemy 1411
वैरोचन *m* N. of Buddha (सुगत), N. of the Son of Asura (virocana), N of the Son of the Sun, N. of Yama, the planet Saturn 1056-7
वैलक्ष्य *n* inversion, contrariwise 119
वैवस्वत *m* Yama 51
वैशाख *m* N. of the second month (=April-May) 893, 1779
वैश्य *m* a merchant or trader 1237, the third caste 1728, a tribe 1807
वैश्वानर *m* fire 857
वोढ् *m* Bridegroom 1424
व्यक्त (*mfn*) intelligible, *m* wise man, clear meaning, development 676
व्यक्ति *f* a vowel, seed, the best, ? personality, anything strong 677
व्यग्र *mfn* confused, inattentive ? देश, 1500
[व्यङ्ग *m*] a frog, ? हिंसार्थक 271
व्यङ्गा *f* a maimed or crippled woman 1461
व्यञ्जन *n* mark or sign, beard, sauce, a limb, a consonant 1033-4
व्यञ्जन *m* a cook 851
व्यपदेश *m* pretext 1827
व्यभिचार *m* adultery 1293
व्यलीक *n* any cause or pain, anything which is offensive, displeasing, lie or falsehood, produced from passion, cold affecting the nose, fierceness, improper action, not false 118-9
व्यवसाय *m* कारण, trade, Agriculture 1361
व्यवसाय *m* business 844; resolution 1757, 1832
व्यवसित *mfn* determined 846
व्यवस्था *f* determination of duties 825
व्यवहार *m* dealing 1038, contract ? 1261, 1549, legal proceedings 1988
व्यसन *n* Sin, misfortune, fruitless effort, attachment, fault, fall, calamity, vice (said to arise

15

from love), vice (said to arise from anger) 1045–7

व्यसन suffering 340; misfortune 478, assiduity 1181, bad conduct 1327

व्याकुल *mfn* disturbed in mind 402

व्याघ्र *m* tiger 651

व्याघ्रभेद *m* a kind of tiger 209

व्याज *m* cunningness, pretence, disguise 388–9

व्याज *m* fraud 919, 1406

व्याध *m* a hunter 871

व्याधिकृतौषध *m* a partic. drug 1066

व्यापद्गत *mfn* dead 1073

व्यापार *m* 375, activity 749, exertion 1244, trade 1361

व्याप्ति *f* pervasion 1806, 1988

व्याप्यवत्फलक ? 442

व्याम *m* a fathom (measured by arms extended) 915

व्यायाम *m* a partic. measure of length, long exertion, action 1244

व्याल *m* wicked, a snake, a beast of prey, a vicious elephant 1661

व्यालग्राहि[न्] *m* a snake catcher 1639

व्याळ (ड) *m* a snake, a beast of prey, flesh (मास) 517

व्याळ *m* serpent, a vicious elephant 1965

व्यावृत्ति *f* exclusion 438

व्यास *m* N of the son of Parāśara 568

व्यासनन्दन *m* son of Vyāsa 80

व्युत्थान *n* opposition, worship ? (पूजा), awakening (a partic stage in Yoga), neglect of duties, obstruction 1041–2

व्युष्टि *f* consequence, abundance, praise 445

व्यूढ *mfn* arranged, compact ब्राह्मण ? broad 531

व्यूह *m* Military array, conjecture, multitude 1945

व्यूह *m* collection 182; group 431, 1267

व्योमन् *m* sky 31, 386, 1260, 1372? 1545, 1554, 1727, 1907; ether 1392

व्योम्निसिन्धु *f* the Ganges in heaven 1014

व्रज *m* a herdsman, cowpen, multitude, road 390

व्रण *m* scar 362

व्रणकार्य *n* wounding 1611

व्रणादिबन्धन *n* Bandage 456

व्रत *n* ? 919, a religious practice 1232

व्रतति *f* expansion, a creeper 769

व्रत्यासन *n* the seat of an ascetic 1836

व्रात *m* multitude 1599

व्रीहिभेद *m* a kind of grain 1026

शंकर *m* God Śiva 475, 484, 729, 742, 868, 1733, 1932

शंभु *m* Brahmā, God Śiva, Viṣṇu 1143

शंभु *m* God Śiva 19, 482, 499, 1134, 1170, 1537

शम्भुजटा *f* Śiva's matted hair 881

श *m* out of sight, happiness, (अज्ञ) ignorant, Might 1788

शक *m* cowdung, N. of a country 66

शकल *m* piece 73, 1530, 1620

शकुनि *m* a kind of bird, N. of a man 988

शकुनिकान्तर *n* a species of bird 1548

शकुन्त *m* a partic. bird of prey (Bhāsa), bird 761

शक्त *mfn* strong 531, 1616, able 1179

शक्ति *f* Regal power (personal pre-eminence, good counsel and energy), a sort of spear, capacity 685–6

शक्ति *f* Power or strength 1175, 1306, 1634, 1672, 1732, 1788

शक्तित्रय *n* Regal power consisting of three parts (personal pre-eminence, good counsel and energy) 61

शक्तिष्ठ *mfn* mighty 824

शक्र *m* Indra 34, 110, 1068

शक्रधनुस् *n* Indra's bow 735

शक्रपादप *m* N. of a tree 982

शकाश ? 1325

शङ्का *f* Doubt, fear, अस्पर्शन, विनाश, 69

शङ्का *f* Suspicion or doubt 62, fear, doubt or uncertainty 113

शङ्कु *m* collection of veins of a leaf, a partic. fish, a partic. high number, the trunk of a lopped tree or pillar or post, regal power of three kinds, peg or nail or pillar or pin or post etc,, penis 60–61

शङ्कु *m* peg 1296, 1655, 1746

शङ्कुकीर्णश्वभ्र *n* a hole filled with stakes 1707

शङ्ख *m* one of Kubera's treasures, the bone of the forehead, conch, N. of a forest ? (cf. M.W.), N. of one of the 8 Nāgas, Nail ? a bracelet made of conch shell, a partic. number (=1,00,000 crores) 221–2

शङ्ख *m* conch 392, 413, 421, 1128 2041

शङ्खक *n* a bracelet, a conch shell, one of the 9 treasures of Kubera, a partic. number, Nail ?, a jewel, शीशु, शिशुवन 163–4

शङ्खपुष्प *n* N. of a plant 1339

शङ्खपुष्पी *f* N. of a plant 513

शङ्खस्वन *m* Sound of a conch 500

शटि *f* N. of a plant 900

शठ *m* a kind of tree, a fool, fraudulent, an idler, a kind of tree (धुस्तुर), a cheat, a mediator 491–92

शठ *m* 501; fraudulent 649; wicked 1661

शण *n* a kind of crop 269

शणसुम *n* a species of plant 1786

शतच्छिद्र *n* a sieve strainer 1013

शतपत्र *n* (*m*) a kind of bird (=a wood-pecker), lotus 1588

शतपुष्प N. of a plant 1338

शतमख *m* N. of Indra 1463

शतावरी *f* A kind of plant 1425

शत्रु *m* an enemy 983, 1485

शत्रुलीला *f* sport of a foe 1983

शनि *m* the planet Saturn 854, 1057

शपथ *m* an oath 329, 1283, 1333, 1350

शफ *m* the root of a tree, a hoof of animals 1118

शबर *m* a hunter 177, ? 1576

शबल *mfn* variegated colour 312

शब्द *m* sound 382, 490, 519, 1119, screaming or shouting [Bhide] 470; a word 844, 1091, ? 1334, ? 1900

शब्दवृत्ति *f* (in rhet.) the function of a word 1737

शब्दादि the properties of five elements perceived by them (Gandha, Rasa, Rūpa, Sparśa and Śabda) 688, an attribute of the 5 elements 539, 1217

शमन *m* yama 40

शमल *n* Impurity 73

शमी *f* Śamī tree 1339, 1753

शमीफल *n* the fruit of Samī tree 1563

शम्ब *m* the iron head of a pestle, Indra's Thunderbolt, fortunate, happy 1127

शम्बर *m* N. of a demon (*n*) water 1510

शम्या ? 384

शय*m* sleeping, happiness, the hand, a snake. bed 1271-2

शय *m* the hand 1370

शयन *n* Sexual intercourse, sleeping, bed 981

शयन *m* the bed 1571

शयालु *m* sleeping 1271

शय्या *f* bed 465, 536, 981, 1101, 1272

शर *m* the upper part of curds, water, an arrow, mountain, अम्बर, bird, tooth, a kind of reed, root, a kind of grass, tortoise, Bamboo, cotton, weapon, sword, tear, blood 1426-8

शर *m* the shaft or an arrow 227,294, 314, 547, 548, 1296, 1387, 1660, 1671

शरण *n* house, refuge (protector), killing 582

शरत्कालोद्भव *mfn* belonged to or growing in autumn 861

शरभ *m* a grass-hopper, N. of an animal supposed to have 8 legs 1161

शरभ *m* a kind of deer 1203

शरव्य *m* an arrow, the object to be aimed at, any instrument for hunting 1343

शराभ्यास *m* exercise in archery 1061

शरासन *m* a bow 498, 1881

शरीर *n* body 731, 1089, 1431

शर्करा *f* candied sugar, a kind of stone !, a piece of broken earthenware, gravelly soil, a kind of disease, a piece 1529-30

शर्करा *f* sugar 704

शर्करान्वितदेश *m* a gravelly soil 1530

शर्मन् *n* happiness 227

शर्व *m* God Śiva 556

शलभ *m* a moth 315; locust 631, a grass-hopper 1161

शलाका *f* stick 518

शल्क *mn* impurity, sin, fraud or hyprocrisy, piece 73

शल्मलि *m* the cotton shrub 364

शल्य *n* peg, an arrow, bamboo, योग्याभ्यास, अर्क 1296

शल्य *n* spear 168

शव *m* a corpse 464

शवरथ *m* any vehicle conveying a dead body 465

शशाङ्क *m* Moon 426, 1418

शशि (न्) *m* Moon 612
शशितेजस् *n* lustre of the moon 17
शशिन् *m* Moon 1444
शश्वत् *ind.* again, always 716
शष्प *u* young grass 850
शस्त *mfn* most excellent 486
शस्त्र *n* an instrument for cutting or wounding, iron 1498
शस्त्र *n* a weapon 533, 1478, 1518, a sword 1428
शस्त्र (शास्त्र *n*) lexicon 1803
शस्त्राभेद्यवर्मन् *n* an impenetrable coat of mail 780
[शा] *f* Lakshmi, worship of god, power, beauty, best 1732 (cf. notes for the proper place of this entry).
शाक *m* any vegetable food, a kind of tree, N. of a king, N. of a Dvīpa 84
शाकिनी *f* N. of an evil spirit 70
शाखा *f* a branch, सूत्रभेद, a tree, wing, an arm, nearness, a branch or school of the Veda, (छन्दोभेद), a part of the tree 225–6
शाखा *f* a branch 70, 1117
शाखानगर *n* a suburb 1282
शाखिन् *m* a tree, Veda (the scriptures of the Hindus) 224
शाड्वल *m* a muddy place, N. of a country 1679
शाण्डिल्य *m* N. of a Muni, an art 1716
शात्रव *m* an enemy 1386
शाद् *m* mud, young grass 850
शान्त *mfn* calm 726
शान्तरस *m* the sentiment of quietism or tranquillity 216
शाप *n* curse or imprication 329, 1957
शार *mfn* variegated, *m* wind, a piece at chess 1487
शारद (*mfn*) belonged to or growing in Autumn, *m* N. of a tree (सप्तपर्ण) 861
शारदा *f* Goddess Sarsavatī, brilliance 862
शारदी *f* N. of a plant (लाङ्गली), नव्य, 862
शारदीजल 1682
शारि *f* trappings of elephant, a kind of bird, a piece of chess 1481
शारिका *f* a kind of bird 241
शारिफलक *mn* a play-board 1859
शारिवा *f* a kind of plant 725, 1095, 1810, 1186
शारीर *m* (शारि) a piece at dice, parrot, a kind of bird, trappings of battle elephant, व्यवहार, 1548–49, cf. line 1481
शारीरमरुदन्तर *n* one of the vital airs 1871
शार्वर *mfn* murderous, pernicious; *n* darkness, शबर, कुञ्जर 1575
शार्वरी *f* Night, N. of a year 1585
शाला *f* ? 1371
शालिभेद *m* a species of rice 314
शाल्मलिनिर्यास *m* the gum of Śālmali tree 380
शाश्वत *mfn* eternal 1747
शासन *n* a royal grant of land, writing, written order or edict, administration of Government, instructor, protector, मर्यादा ? बुद्धि ? 1006–07
शासन *n* command 1817
शास्त्र *n* command, composition in

prose or verse 1498

शास्त्र *n* Science 598, 674, 768, 1096, 1450; Doctrine 1009

शास्त्रतात्पर्य *u* the purport of Sāstras 870

शास्त्रतात्पर्यज्ञ *m* one who knows the purport of Śāstras 877

शास्त्रभेद *m* a partic. science 1245, 1590

शि God Śiva; wife of Śiva, sleeping, emancipation, injury 1789

शिक्य *n* a yoke to support the burdens 352

शिक्ष *m* Punishment 2004

शिक्षक *m* Instructor 1007

शिक्षा *f* study 1309

शिक्षित *mfn* clever 1709

शिखण्ड *m* peacock's tail 219

शिखण्डिबर्ह *m* the semicircular marks of a peacock's tail 1587

शिखर *n* the top of a mountain, top of a tree, the armpit, erection of the hair of the body, point, a ruby-like gem resembling the colour of ripe pomegranate seeds, a tuft, a club, a door-keeper 1534-6

शिखर *n* a peak 277

शिखरिणी *f* a line of hair extending across the navel, N. of a metre, curds mixed with sugar and spices, an excellent woman, Jasminum Zambac 616-7

शिखरिन् *m* a tree, a mountain, N. of a plant (अपामार्ग) 1025-6

शिखरिन् *m* mountain 22

शिखा *f* top or point, a flame, N. of a plant Jussiaca Repens (MW.) branch, N. of a plant, peacock's tail, peak or summit, top of a tree, tuft of hair, ray of light, 218-20

शिखा *f* flame 38, 1879, 1887

शिखिचूडा *f* N. of a plant 117

[शिखिन् *m*] a tent ?, a house ?, fire, peacock, a cock, tree 223

शिखिन् *m* fire, peacock, a kind of plant, mountain, a brahmin, a cock, banner 958-9

शिखिस्वन *m* The cry of peacock 67

शिग्रु *m* a species of plant 145

शिति *mfn* white, dark blue 707.

शिथिल *mfn* Drooping 495

शिधुवन ? 164

शिपिविष्ट *m* leprous, baldheaded, Lord Visnu, God Siva 482

शिफा *f* a fibrous or flexible root of a tree, a branch, मांसी, N. of a river 1117

शिफा *f* a branch 219, a root of any plant or tree 1644

शिबिर *n* a tent 223, 1814

शिरस् *n* head 42

शिरोवेष्ट *m* turban 1858

शिलाजतु *n* a red chalk 1314

शिलाभेद *m* a kind of stone 1515

शिलीन्ध्र ? (corrupt) 878

शिलीमुख *m* a bee, an arrow 244

शिलीमुख *m* an arrow 1465

शिल्प *n* art 1620, 1716

शिल्पि *m* N. of Brahman 304

शिव *m* God Śiva, a partic. fragrant gum resin, peg, चालुकि, a kind

of drug, a kind of tree (पुण्डरीक), (*f*) Goddess Pārvatī, a jackal, a kind of plant (अभया), a river, myrobalan, a partic. drug, a kind of jasmine, Śamī tree, a kind of plant, (अभया repeated), 1750–53

शिव *mfn* auspicious, beautiful, *n* final emancipation, happiness, water, मान; one of the 27 astron. yogas) 1748–9

शिव *m* God Śiva 244, 303, 497, 744, 1093, 1111, 1383, 1746, 1789

शिवकान्ता *f* wife of God Śiva 1789

शिवबाणासन *m* Śiva's bow 122

शिवमूर्ति *f* image of God Śiva 275

शिवशूल *mn* Śiva's spear 122

शिवा(खा)भेद *m* a tuft 1536

शिशिर *m* cold 1242, dewy season 1897

शिशु *m* child 582, 1142; young one 679, 1823

शिश्न *m* Penis 1804

शीघ्र *mfn* quick 335, 1694; *ind.* quickly 575, 789, 1383, 1510

शीघ्रगमन *n* going fast 1876

शीघ्रवाध ? 71

शीशु ? 164

शीर्ष *n* head 276, 908

शील *n* Nature, good character 1668

शील *n* character 121

शुक *m* Parrot, N. of son of Duhśāsana, a kind of plant (शोणक), N. of Son of Vyāsa, 80–81

शुक *n* flower of Śirīsa tree, a kind of plant (ग्रन्थिपर्ण) 81

शुक *m* parrot 631, 1184, 1470, 1548

शुकौघ *m* a flight of parrots 76

शुक्त *mfn* Harsh, Sour 705

शुक्ति *f* a vessel of collyrium, conch-shell 705

शुक्र *m* the planet Venus, N. of the fire, the third month Jyestha, (May and June), केतु, white, the eye disease 1454

शुक्र *m* the planet Venus 234, 349, 703, 1134; (*n*) semen virile 1623

शुक्रल ? 1834

शुक्रास्त ? 1147

शुक्ल *mfn* white; (*m*) a kind of diaease, N. of a year; (*n*) semen virile 1641

शुक्ल *mfn* white 41, 810; 1502; *n* silver? 46, white substance 1278, a kind of plant 1339

शुक्लवर्ण *m* white colour 698

शुक्लादि *m* colour (white etc.) 557

शुच् *f* 355

शुचि (*mfn*) pure, white, unimpared; *m* N. of a partic. fire, the moon, the sun, the planet Venus, sexual love, a minister, षण्ड, N. *m* Śiva, summer, white colour, the bright half of a month, Aṣāḍha month 349–51

शुचि *m* God Śiva 20, ? 831

शुद्ध *mfn* pure 350, 355, 1809; pious 1287; clean 1398

शुद्धजल *n* pure water 377

शुद्धमौक्तिक *n* a clear pearl 1399

शुद्धान्त *m* the private inner apartment in a palace, Harem 767-8

शुद्धि *f* cleansing 829

शुभंयु *mfn* happy 1128

शुभ (*mfn*) auspicious 1286, 1748; *n* good fortune 477; welfare 1969

शुभकर *mfn* fortunate 1419

शुभकर्मन् *n* auspicious duty 1311

शुभलग्न *m* an auspicious time 1087

शुभान्वित *mfn* fortunate 1128

शुभावह *mfn* causing welfare 530,1300

शुभ्र *mfn* Shining, white 1502

शुभ्र *mnf* white 1454, 1641; bright 1714, ? 1910

शुभ्रवेणु *m* white bamboo 200

शुल्क tax to be paid at toll station, dowry 90

शुश्रूषा *f* wish to hear, service, प्रधान 1861

शुश्रूषा *f* service 1061

शुष्क *mfn* withered 1970

शुष्कवल्लिध् *f* dried creeper 1992

शुष्कव्रण *m* a dry sore 362

शुष्म *n* क्षीर ?, air 1206

शुष्मन् *m* fire, the Sun 1206

शूक a kind of plant ? 320

शूककीट *m* scorpion, a kind of insect 106

शूद्र *m* Man of the fourth class 569, 1285

शूद्राविट्सुत *m* the son of a Sudra woman by a Vaiśya 583

शून्य *n* cipher 215, empty 378, 379, 501, 1658, a bare plain 597; vacant 935, ? 951

शूर *m* Powerful, the sun 1404

शूर a hero 1054, 1404, 1625, 1882

शूल *n* a flag, N, of a yoga, acute pain, an instrument, sale, a stake for impaling criminals, pregnancy 1663–4

शूलिन् *m* N. of God Siva 1417

शूषण *n* ? 985

शृङ्खला *mfn* connection, Fetter 1683

शृङ्खला *f* chain 1123

शृङ्ग *n* horn of an animal, top of a mountain, lordship or supremacy [Bhide], bundle of Kusa grass, head, water engine or syringe, a peak, chief 276–7

शृङ्ग *n* ? 64; horn 1227

शृङ्गार *m* sexual union, one of the 9 sentiments in dramatic art, ornament of an elephant, fragrant powder, red lead, clove tree, (*n*) कुसुम 1505-6

शृङ्गार *m* Sexual love 349, 1775

शृङ्गारादि *n* love etc. the taste or character of a work 1884

शृङ्गिन् *m* a bull, a banyan tree, an elephant, a sheat fish, a deer, 278–9

शृङ्गी *f*. N. of a plant (विषा), (विषभोज्य) a kind of gold for making ornaments 278–9

शृङ्गी *f* a partic. drug ? 1836

शेखर *m* 601, ? 1401; a crest 1919, 1927

शेखर (खेचर) moving in the sky 1771

शेफ *m* the male organ 274, 405

शेष *m* secondary matter, N. of serpent Ananta, remained 1846

शेष *m* N. of the serpent king 426, 724

शेषा *f* the remains of flowers or other offerings made to an idol and afterwards distributed amongst the worshippers and attendents 1847

शैरीषकुसुम *n* flower of a Śirīsa tree 81
शैल *m* mountain 52, 270, 358, 681, 809, 1025, 1086, 1396, 1426, 1484
शैलनितम्ब *mn* the slope of a mountain 1678
शैलशृङ्ग *n* peak of a mountain 450
शैलाग्र *m* peak or summit 220, 1534
शैलादिदुर्गमस्थान *n* a difficult passage, impassable 306
शैलान्तर *n* a certain mountain [सह्य] 1280
शैलूष *m* one living up on his wife, किरात, a dancer, N. of a tree (बिल्व) 1862
शोक *m* शृङ्ग horn, compassion, sorrow mercury 64–5
शोक *m* Grief 1626
शोचिस् (*n*) शुद्ध , शुक् , Ray 355
शोचिस् *n* light 351
शोणक *m* a kind of plant 80
शोणित *n* blood 347, 1428, 1556, 1703
शोभन *n* good luck 450; auspiciousness 1341, admiration 1791
शोभा *f* Brilliance, desire 1151
शोभा *f* beauty 347, 1732, grace 1234, brilliance 1257, 1329, turmeric 1187
शोभाञ्जन *m* a medicinal plant 365
शौक *n* गति (cf. notes), a flight of parrots 76
शौच *n* purification 1232
शौण्डिक *m* a distiller or vendor of spirituous liquors 405
शौण्डीर्य *n* Haughtiness 1263
शौर्य *n* Heroism 542, 693, valour 1251 1827
श्मशान *n* a burning ground 464

श्मश्रु *n* beard 366, 1033
श्याम *mfn* black, green, (*m*) a banyan tree in Prayāga (Allahabad), a jar, grown up child, the thorn apple, a parrot, a cuckoo; (*f*) a woman who has not borne children, a various plant (सोमवल्ली), a partic. drug, N. of a plant, (कृष्णा), N. of a plant (प्रियंगु), (गुन्द्रा), night, N. of plant (शारिवा), the indigo plant, turmeric, a kind of medicinal root, a kind of grass, (*n*) black pepper, salt 1182–7
श्यामल *mfn* dark-coloured 810
श्यामलता *f* a kind of climbing plant, (= Śarivā MW) 1195
श्यामा *f* a woman of a partic. age 1031
श्येन *m* a hawk 227
श्रद्धा *f* desire, trust or confidence 911
श्रम *m* exercise, उपाय, 1210
श्रवण *n* ear 251; hearing 990
श्राद्धदेव *m* a deity presiding over Śrāddhas 593
श्रावणि *f* N. of a Hindu month 1906
श्री *f* beautifying, N. of a tree, splendour, wealth, सरधा, N. of Sarasvatī, Goddess Lakṣmī, cloves, poison, Bilva tree; जटा, (a kind of plant ?) 1377–79
श्री *f* welfare 254; Lakṣmī 1207, 1369, 1698, 1830
श्रीद *m* Kubera 33, 878
श्रीद्रु *m* Bilva tree 1866
श्रीपर्ण *n* lotus, the leaf of Bilva tree 596

श्रीपर्णी *f* a kind of plant 205
श्रीमति *f* ? 324
श्रीवत्स *m* a hole of a partic. form made through a wall 1912
श्रुत *n* science, heard or learnt or understood 674
श्रुत *mfn* that which has been heard 673
श्रुति *f* the ear, that which has been heard, veda, news, vedic rite 673
श्रुतिशाखान्तर *n* a partic. branch of Veda 1451
श्रेणि *f* a company of Artisans following the same business, Range or row of streets, watering pot (bucket) 572
श्रेणि *f* row 228
श्रेयस् *n* welfare 1733
श्रेष्ठ *mfn* best or excellent or superior 160, 170, 175, 1293, 634, 786, 972, 1222, 1230, 1423, 1457, 1464, 1580, 1612, 1831 1833, 1869, 1871, (*m*) chief 159, 587, 667, 677, 852, a distinguished person 405
श्रोणि *f* the buttocks or hinder parts 573
श्रोणि *f* buttocks 466; the hip and loins 1566
श्रोणिभाग *m* buttock 1018
श्रोतुमिच्छा *f* wish to hear 1861
श्रोत्र *n* the ear 575, 673
श्रौतकर्मन् *n* a vedic rite 673, 1237
श्लक्ष्णराशि *m* 1593
श्लाघा *f* desire, praise or flattery 339
श्लेष *m* Double meaning, fire brand, coal 1843
श्लेष्म (न्?) Phlegm 1120
श्लेष्मल *mfn* Phlegmatic 1120
श्लेष्मादि *m* Phlegm, wind and bile 689
श्लोक *m* fame or renown, a stanza 64
श्लोक *m* a verse 1091, 1285
श्वन् *m* dog 1677, 1724
श्वशुर *m* father-in-law 1304
श्वशुर्य *m* wife's brother, husband's brother 1346
श्वान *m* dog 204, 651
श्वापद *m* a beast of prey 1661
श्वेत (*m*) N. of a serpent demon, N. of an island, N. of a range of snowy mountain, leprosy, कुम्भी, cowry, (*f*) cowry, *n* white colour, silver coin; 698-700
श्वेत *mfn* white 350, 703, 1442
श्वेतराचिस् *m* Beauty, the moon, गर्भ, brother of lord Krishna 369
ष *mfn* out of vision, superior; *m* object, heaven 1830-1
ष *n* conclusion, delivery, forgiving 1830-1
षट्क्षणकाल *m* a measure of time = ½ muhūrta 520
षट्पवर्ण ? 1265
षड्जादि *m* musical tones 1218
षण्ढ *m* Eunuch 235, 350, 730, 1129
षण्मुख *m* Skanda 243
षण्मुख *m* N. of Skanda 1075, 1335; 1949
षा *f* Goddess Lakṣmī 1830
षिड्ग *m* a libertine 282; the keeper of a prostitute 459, 1423, 1776

संकीर्ण *mfn* crowded with, impure 596

संकेत *m* a sign or signal 839, engagement 1351

संकेतन *n* Fondling, mutual understanding, banner, house 1078

संकोच *m* fear 161

सक्षेप *m* Brevity 104

संख्या *f* battle, हस्ति, बिन्दु, निधि, व्यूह, अन्तर, आदि, summing up 1267–8

संख्या *f* number 163, 222, 444, 833, 1740

संख्यान्तर *n* a partic. number (पद्म) 1199

संगति *f* joining or union 264, 416 1047

संगमन *n* union 274

संगर *m* Poison, calamity, agreement, promise, knowledge, battle (*n*) the fruit of Śamī tree 1562–3

संगर *m* battle 386

संगीत *n* music 1624

संगृहीतभस्मन् *n* collected ashes 740

संग्राम *m* war 1409, 1808

संघ *m* Group 120, 1407, multitude, 1791

संघट्टन *n* collision 885

संघात *m* collection 1353

संचय *m* multiplying 368

संजातश्मश्रुयोषित् *f* a woman with a beard 1666

संज्ञा *f* N. of Sun's wife, N. of Gāyatrī, Name, consciousness, sign with hand of eyes etc. 434–5

संज्ञा *f* mutual understanding 1078; discrimination 1599

सतति *f* multitude 282, race 394; 1012, generation 1852

सततिं *f* ? 1733

संतान *m* continued succession, race or family, offspring, one of the five heavenly trees 1012

सतोष *m* joy, 661; pleasure 1249

संदर्भविशेष connection 1683

संदान *n* Rope, giving 984

सदेय *n* gift 1448

सदे(दो)ह *m* multitude 153

संदोह *m* multitude 522

संधा *f* promise, limit, intimate, union or joining 910

संधान *n* joining 910

संधि *m* connection, a breach, division or separation, collision, मोक्ष, लाभ, a division in drama, हर्ष, धेनु, a hole 884-6

संध्या *f* a partic. period, contract; आत्मन् (meditation ?) 1261

सध्यादि *m* the six subdivisions of action for a king in foreign politics 539

संध्याराग *m* the red glow of twilight 578

संनय *m* bringing together, rear of an army 1351

संनहन *n* act of yoking or joining 264 mingling together 1606

सनादा ? (समाधि=mental peace ?) 1334

संनिभ *m* near, resembling 1168

संनिविष्टोद्गम *m* standing up (from sitting) 1040

संनिवेश *m* a dwelling place 943, 1052

सनिवेशन *n* a residence 1352

संपत्ति *f* prosperity 1342

संपद् *f* one abounding in good qualities, prosperity, a necklace of pearls, high degree 846–7

संपद् *f* wealth 640, 1377; prosperity 740, 1202

संपात *m* वश, contact, प्रवेश, वेद, (vedic sūktas ?), संविद्, rainfall, विजन अभ्यस्त, याचना. धारण 753–4

संपात *m* shower 1503

संपिधान *n* a cloth, cover 1070

संपुट *m* a round box or casket, the Kurabaka flower 475

संप्रधारण *n* determination 1310

संप्रहार *m* a stroke or blow, battle 1594

संबन्ध *m* relationship 883

संबन्धा(द्धा)र्थ *m* significant 824

संबोधन *n* calling 949, 1947

संभाग *m* 1383

संभावना *f* Supposition 1100

संभावनीय *mfn* (knowledge of) probabilities 1439

संभाव्य *mfn* possibility 1224, 1671

संभाषा *f* conversation 8?8

[संभोग *m*] beautiful, excessive pleasure, a day other than the cloudy one 322

संभोग *m* sexual intercourse 624,1854

संभ्रम *m* agitation 1158

संभ्रान्ति *f* the curls of a horse 785

संमति *f* Admission, promise 1504

संमान *n* Honour, respect 1022

संयतकच *m* braided hair 1659

संयम *m* self control, restraint 1231, 1725

संयमन *n* restraining 1063, 1215

संयोग *m* (cf. notes) 976

संरम्भ *m* agitation, anger 1158

संरम्भ *m* anger 1605

संरोध *m* Destruction 1985

संवत्सर *m* year 324

संवसथ *m* village 1218

संविद् *f* knowledge, conversation, agreement, war or battle, name promise, a sign or signal, satisfying, prescribed custom 838–9

संविद् *f* ? 753; understanding 1350; knowledge 1563

संवृति *f* closure 370

संवेश lying 216, 586

संशय *m* doubt 463, 1235, 1558

संसद् *f* assembly 1149

संसर्ग *m* connection 1063

संसरण *n* commencement of battle, a gate, a towngate, principal road, the unobstructed march of an army, birth and rebirth of living beings 618–20

संसार *m* the world 1406

संसारसतति *f* sorrows of the world 1733

संस्कार *m* preparation 1067; consecratory ceremony 1310

संस्कारयोग *m* Sacred rite ? 452

संस्कृत *mfn* refined, artificial 779

संस्कृत *mfn* highly finished 808

संस्तर *m* scattering or strewing, sacrifice 1520

संस्त्याय *m* residence, collection, अवयव, 1352–3

संस्था *m* spy; *f* Staying, Destruction 813

संस्थान *n* a place where four roads meet, residence, death, forma-

tion, dwelling place 1051–2
संहति *f* compact 531; totality 1102
संहार *m* killing 851
संहित *mfn* connected 723
स *m* Son of Pārvatī, the wind, lustre of the body, the Bilva tree, a horse ? 1866
स *n* (*m*) Visnu, knowledge, meditation, prohibition 1867
सकृत् *ind.* सहैकवार 714
सक्ति *f* attachment 1046
सक्थि *n* the thigh 326
सखि *mfn* friend, assistant or companion 234
सखि *m* friend 1997
सङ्ग *m* union 329; connection 884
सचिव *m* companion, counsellor or minister 1782
सच्छोभा *f* beauty 1289
सजातीय (सजातीयगण) *m* multitude of homogeneous objects 1642–3
सज्जन *m* a virtuous man 888, 1053
सज्य (°ज्ज) ready for 1312
सटा *f* see जटा 443
सत् *mfn* true, good, existing, commended, venerable, constellation 709
सत् (*mfn.*) superior, good, star, (*m*) a learned man, *n* truth 1869
सती *f* Goddess Pārvatī 709
सतृष्ण *mfn* desirous or greedy 1670
सत्कृति *f* proper action 1243
सत्कृत्य *n* a religious duty 975
सत्तम *mfn* Respectable, best, more proper 1230
सत्ता *f* existence 641, 1734, 1735
सत्र *n* Sacrifice, forest, disguise, liberality, fraud, protector of good, सादन, sin, gift, a house, a partic sacrifice 1446–9
सत्त्व *n* elementary substance, strength, one of the three qualities, nature, a ghost etc,, resolution, creature, mind, goodness, a living being, wealth, fragrance ? 1756–8
सत्त्वरजस्तामस *m* the collection of the three qualities 317
सत्त्वादि *m* the three qualities (i.e, virtue, foulness and ignorance) 539
सत्पथ *n* sky, virtuous way, the path of the stars 823
सत्य *n* oath, true, good, the uppermost of the seven worlds, 1283
सत्य *n* truth 708, 1212, 1232, 1286, 1869
सदा *ind.* always 716
सदादान *n* liberality 1447
सदानीर *m* a river having water for ever 1367
सदृश *mfn* similar 1822
सदोत्तम always excellent 1003
सद्भाव *m* Goodness 1758
सद्मन् *n* house 1890
सद्रक्षक *m* protector of good 1447
सद्वृत्त *n* Good character 1668
सन्मतिनिश्चय *m* Firm opinion 1785
सन्मार्ग *m* a right path, virtuous way 823
सप्तपर्ण *m* Bakula tree 861
सप्तभूमिकसद्मन् *n* a seven-story building 1019
सप्तमलोक *m* the uppermost of the

seven worlds 1283

सप्तस्वरादिमान *n* the measure of seven musical tunes 37

सभा *f* an assembly, सभ्य, इन्दीवर, public audience, gambling, दुरोव(द)र, bright 1149–50

सभा *f* assembly 732, 1366

सभ्य *m* 1149

सम *m* a churning stick, half 1214

सम *mfn* equal 695, 1243

समग्रोन्मेष *m* completly opening ? 798

समय *m* condition, promise, practice, demonstrated conclusion, time, knowledge, opportunity 1349-51

समय *m* time 466, 1627; conclusion 1010, 1475; period of life 1790

समर *m* Battle 732, 765

समर्थ *mfn* mighty, significant, suitable 824

समर्थ *m* capable of 1538

समर्थन *n* justification 922

समवाय *m* collection, multitude 1364

समवाय *m* bringing together 1351

समस्त *mfn* whole or entire 1759

समांश *m* an equal share 825

समांशक *m* an equal share 905

समाधि *m* Penance, a partic. place, demand of grains in time of dearth, justification 922

समाधि *m* awakening (a partic. stage in yoga) 1042

समान *m* one of the five vital airs, equal, same, virtuous man 1053

समाप्ति *f* conclusion 655, 712, 892, 1041

समासङ्ग *m* good association 614

समाहार *m* collection 348

समिति *f* battle, likeness, assembly 732

समिति *f* assembly 1088

समीप *m* near 656, 714, 790, 1168, 1223

समीहन *n* engagement ? 908

समुच्चय *m* accumulation 348, 1100, 1726

[**समुच्छ्रय** *m*] growing up, height, enmity 1364–65

समुत्कीर्ण *mfn* 798

समुदय *m* aggregate 907

समुद्गक *m* a round box or casket 476

समुद्भूत *mfn* produced or born 927

समुद्रतरणि *mf* a ship 1741

समुद्रलवण *n* sea salt 564

समुन्नद्ध *mfn* produced or born, fancying one's self learned or clever, proud 927

समूढ *mfn* collected, bent, epilepsy, chief or leader 534

समूह *m* multitude, collection 390, 473, 551, 1132, 1364, 1382, 1642, 1704

समृद्धि *f* increase 445; abundance 1948

सरघा ? 1377; a kind of bee 1461

सरभ ? 884

सरल *mfn* 433, straight 591

सरळ *mfn* sentimental, रज्जु probably a mistake for ऋजु ?) 1967

सरसी *f* pond 1016

सरस्वत् *m* a river, the sea, कुरुक्षेत्र, N. of Kubera, रसिक 758–9

सरस्वती *f* N. of a river, cow, Goddess

of speech, speech 800
सरस्वती *f* Goddess Sarsavatī 1198
सरिद्भेद *m* a certain river 1531
सरोजदल *n* the petal of a lotus 537
सरोजिनी *f* a lotus pool 615; lotus 1014
सरोवर *m* a lotus pond 1014
सर्ग *m* Nature, liberation, resolve or resolution, chapter or canto, creation (of the universe), effort or energy, abondonment 299–300
सर्प *m* a serpent or snake 291, 517, 528, 1394, 1397, 1552, 1661, 1675, 1784, 1942
सर्पदंष्ट्र *m* a serpent's fang 1875
सर्पभुज् *m* a mongoose 1687
सर्वकलावत् *mfn* learned in all arts 1162
सर्वज्ञ *mfn* all-knowing 974
सर्वतोमुख (*m*) Atman, N. of Brahmā, God Śiva; *n* a partic. sacrifice, the sky, water 247-8
सर्वधारी N. of one of the 60 years 1613
सर्वनामन् *n* pronoun 1258
सर्वार्थप्राप्ति *f* acquisition of all wealth 263
सलिल *n* water 980, 1697, 1749
सलिलभ्रान्ति *f* whirlpool 755
सलिलस्थिति *f* reservoir 1110
सल्लकी *f* a kind of plant 1156
सव्य *mfn* left 1191
सव्यज ? 417
सस्य *n* a heap of corn 416, the plant 1651
सस्यमूल *n* the root of a partic. plant 835
सह *ind.* a particle expressing totality, similarity, simultaneousness abundance 1948
सह *m* Enduring 1179; *ind.* with 1223
सहचारिन् *m* follower, eating together 1592
सहज *m* a young brother 946
सहस् (*m*) the month Mārgaśīrṣa or Āgrahāyana, winter or cold season, light, हासयुक्त, *n* strength; 1905-6
सहस्रबाहु *m* N. of Bānāsura, an attribute to the Sun, an attribute to the son of Kṛtavīrya 1955
सहाय *m* Assistant or companion 234, 1782, 1997
सहाशन *n* eating together 1592
सहैकवार ? 714
[**सह्य**] (*mfn*) endurable 1280, *m*, N. of a mountain; (*n*) health 1280
सांख्यज्ञ *m* puruṣa in Sāmkhya system 1850
सांख्यादि 541
सांख्योक्तप्रकृति *f* Pradhāna or Prakṛti 275
सां(सं)पराय War, calamity, future time 1357
साकल्य *n* completeness 666; entirety 789, 1948
साक्ष (शाठ्य) *n* cunningness 388
साक्षात् *ind.* visible, similar 716
साक्षात्स्थित *mfn* 440
सातक (पातक) *mfn* that which causes to fall 95
सागर *m* ocean 1602
सागरवेला *f* the border of the sea 383

साति *f* a gift, end 687

सादन *n* 1448

साद्र *mfn* attentive 782

सादिन् *m* a charioteer, an elephant driver, a horseman 959

सादृश्य *n* Resemblance 943, 977, 1557 1948

साधक ? 647

साधकतम *mfn* an instrument by which an action is immediately effected 584

साधन *n* killing, obsequies, going, a substance, enforcing, payment, carrying out, goods or commodities, going after, organ of generation, mark, an army, the sense of the instrumental or agent 1043–5

साधन *n* accomplishment 1071

साधनान्तर *n* any instrument 1409

साधारणाश्रयण *n* shelter 1366

साधीयस् *mfn* more agreeable, certainty 1923

साधीयस् *mfn* more proper 1230

साधु (*mfn*) proper, competent, honourable, beautiful; (*m*) a cook, a minister, पूजाविधि, proficiency, a money lender, a virtuous man; 888–90

साधु *mfn* good 708, 746, 1283, 1457, 1869; agreeable 1923

साध्य *mfn* a proposition to be proved 1999

साध्वसाधुत्वविवेक *m* discrimination between good and bad 1818

सानु *m* Tableland 134, 822, 1474, a forest 221, top of a mountain 276; side of a mountain 650

सान्त्वन *n* conciliation 1725

सान्द्र *mfn* thick 903, 941

सामज *m* an elephant 420

सामन्त *m* ? 1295

सामभक्ति *f* one of the five parts of Sāman 1017

सामर्थ्य *n* capacity 686; ability 1279, 1405, might 1898

सामषट्प्रणव *m* a partic sound of ॐ in the recitation of Sāmaveda hymns 236

सामाजिक public audience 1149

सामान्य *mfn* generic 633, species 731

सामान्यन्याय *m* a general rule 318

सामि *ind* half, dislike 1223

सामुद्रलक्ष(व)ण *n* seasalt 136

साम्य *n* Likeness 732; equality 1805

साम्यवस्तु *n* resembling 1168

सायक *m* that which is to be thrown, that which causes to fall, a sword, an arrow 95

सायक *m* an arrow 1343

सार *n* Best, ka ind of reed, wealth 1440

सार *mfn* best, (*m*) strength; solid part; (*n*) propriety 1490-1

सारङ्ग (*mfn*) variegated colour; (*m*), a kind of spotted antilope, Cātaka bird, an elephant, a bee, a partic, rāga (in music), भृङ्ग, नृत्त 311–2

सारङ्गादि *m* N. of certain ragas (in music) 286

सारथि *m* charioteer 683, 684, 959

सारस (*m*) a swan, any bird in water, a kind of crane [APTE], one who has had sexual intercourse with a

woman, a cakravāka bird, [APTE], (*n*) a lotus, शुभ्र ? 1910-1
सारिणी *f* a brook 606
सार्वभौम *m* N. of the elephant of Kubera (regent of the north), an emperor, moon ? 1250
सार्वभौम *m* emperor 425
साल *m* any wall 1474
सालभञ्जिक *m* a metal image 1210
सालावृक *m* a monkey. a jackal, a dog 204
सास्ना *f* dewlap 1699
साहस *n* reckless act 485
साहसिक *mfn* Bold or daring 1821
सिंह *m* excellent, the lion 1222
सिंह *m* a lion 244, 1470
सिकता *f* Sand 772
सिक्थक *mn* Beevax 982
सित (*mfn*) camphor, *m* the planet Venus, white, a kind of grass, bound, (*f*) sugar 703
सित (*mfn*) whitish 778, 806, 1203; (*m*) white colour 351
सितकैरव *n* white lotus 195
सितखदिर *m* the white Khādira tree 204
सितच्छत्र *n* a white umbrella 210
सितसर्षप *m* white mustard 1443
सितांशुक *n* white cloth 1692
सितादि *n* white etc. 1091
सिताम्भोज *n* white lotus 210
सिताश्व *m* a white horse 49
सिद्ध *mfn* perpetual, celebrated, prepared, one who has attained his object, brightness 882
[सिद्ध] Accomplishment, a partic. yoga 892
सिद्धपुष्पक *m* Karavīra plant ? 35
सिद्धमन्त्र *m* a partic. efficacious, mantra 38
सिद्धस्थान *n* place of pilgrimage 1432
सिद्धान्त *m* Demonstrated conclusion 766, 1350; settled opinion or doctrine 1450
सिद्धि *f* a partic. yoga; सुरेज्य 886
[सिद्धि] *f* Final emancipation, conclusion, acquisition 892
सिन्दूर *m* a kind of stone, Red lead, a kind of tree 1515
सिन्दूर *m* Red lead 1506
सिन्धु *m.* province, ocean, elephant?; *f* a river, 891
सिरा *f* vein 520, 1453
सिल्हक *m* Incense 102, oilbanum 407
सीमन् *m* Limit 15, 917, boundary 1648
सीमन्त *m* parting of hair 755
सीमान्त *m* boundary of a village or land 756
सीमन्तिनी *f* a woman 1023
सीराङ्ग *m,n* body of a plough 450
सीरावयव *m* part of a plough 461
सीवनधाव(°साध)न *n* a needle 356
सीसभेदक *m* a kind of lead 283
सुकण्ठ *m* handsome-necked 1770
सुकर्मन् *n* good deed, the 7th of the 27 astronomical yogas 1248
सुकृपा *f* मञ्जु, बुध, 1106
सुकेतु *m* good banner, N. of a Yakṣa, the camp of an army 748
सुख *n* Heaven, water, happiness 227
सुख *f* N of Varuna's city 230; (*n*) substance or money ?, happi-

ness, causing pleasure 230–1

सुख *n* happiness 42, 215, 230, 259, 361, 607, 1271, 1749, 1788, 1848, 1934

सुखहेतु *m* causing pleasure 231

सुखित *mfn* enjoyed 985

सुगत *m* N. of Buddha 906, 1056

सुगन्ध *mfn* fragrance 1157, 1984

सुगन्धिन् *m* perfume 1546

सुग्रीव *m* Handsome-necked, brother of Vālin 1770

सुग्रीवभार्या *f* wife of Sugrīva 1400

सुत *m* king, son 680

सुत *m* son 946, child 1144

सुता *f* daughter 1796

सुदर्शन *n* the disc of God Visnu 1136

सुधा *f* water, Nectar, a sort of hemp, a kind of spurge, a coating of paint, N. of the Ganges, a brick 887–8

सुधा *f* Nectar 1088

सुनिष्ठा *f* full development of the mind 62

सुन्दर? 229, 611; charming or beautiful 322, 751, 904, 1112, 1316

सुन्दर (सुरत*n*) sexual union 1505; cf. notes

सुन्दराकाररूपादिविषय *m* a pleasing or beautiful object 1853

सुन्दरी *f* sprout, coral, a woman 1514

सुपताका *f* a good banner 748

सुपर्ण *m* Garuda ? 1396

सुप्तसंस्मृति *f* dream 948

सुप्रगल्भ *mfn* bold or eminent 875

सुभग *mfn* तुरीयाश, श्रीमति ? 324

सुभद्रा a kind of plant 1393

सुम Flower 1239

सुमनस् *m* a learned man, God, a partic. flower; *n* flower 1913–4

सुमुख *m* N. of a son of Garuda (mythical bird), N. of a serpent demon, a learned man or teacher, having a beautiful face, N. of Ganesa 237–8

सुमेरु *m* N. of mountain Meru 1541

सुम्भ *m* N of a demon, a boy, 1146

सुयोधनसुत *m* Suyodhana's son ? 1076

सुर *m* the sun, God 1480

सुर *m* a god 20, 28, 916, 1594, 1753, 1863

सुरगुरु *m* Brhaspati 859, 1742

सुरङ्गा *f* a breach 834

सुरत *n* sexual enjoyment 635, 931, 931, 1573

सुरतभेद *m* a kind of coitus 356

सुरतालय *m* pleasure house 1555

सुरद्रुम *m* Heavenly tree 1012

सुरपुनाग *m* N. of a tree 1541

सुरम (चरम?) 1321

सुरभि *m* campaka tree, (*n*) Gold, Nutmeg, the season spring, sulphur; (*f*) the divine cow, a kind of plant (सल्लकी), one of the Mātrs, fragrant, charming, learned man; perfume 1155–7

सुरभि *mfn* fragrant 1323

सुरयोषित् *f* An Apsaras 590

सुरशिल्पिन् *m* the divine architect 1074

सुरसंघ *m* Group of gods 1835

सुरा *f* Nymph, wine 1481

सुरा *f* liquor 23, 127, 599, 719, 1493
सुरान्तर one of the gods 359, [this is not correct cf. crit. notes]
सुरालय *m* a temple for worship 1266
सुरेज्य 886
सुवर्ण *n* gold 279, 1169
सुवर्णप्रतिमा *f* an image made of gold 608
सुवर्णसाष्टशत *n* a weight of 108 suvarnas 75
सुषम *mfn* beautiful, सम 1243
सुषमा *f* Exquisite beauty 1241
सुषिर *n* hole 1242
सुषीम (*mfn*) pleasant or agreeable, hole, a sort of snake; *m* cold 1242
सुषुमा *f* beauty 1621
सुष्ठुत *mfn* well-wovan 683
सुसंख्य *n* a number (here used for शङ्कु) 60
सुस्पष्ट (+वाक्य) *n* clear speech 745
सुहृद्बल *n* the army of an ally or king 1550
सू *f* urging, begetting 1868
सूक्ष्म (*mfn*) minute or small, *n* Vedānta philosophy 1209
सूक्ष्म *mfn* thin 935
सूक्ष्मत्रुटि *f* small cardamom 1670
सूक्ष्मवस्तु *n* minute object 132
सूक्ष्मवस्त्र *n* fine cloth 180, 1692
सूक्ष्माशक *m* a small quantity 229
सूचक *mfn* Treacherous 1010, (*m*) a villain 1784
[**सूचक** ?] नवक a villain 154
सूचन *n* pointing out the faults of others 1004
सूचि (*m*) a kind of coitus, a dramatic action, a needle, the sharp point of केतकी flower, piercing, back-biter 356–7
सूचिभेद *m* a kind of needle 1479
सूच्यग्र *n* the needle point 135
सूत *m* quicksilver, carpenter, charioteer, a praiser, well. woven, the son of a Kshatriya by a Brāhmanī, 683–4
सूत (सूत्र) *n* thread 538
सूत *m* a charioteer ? 678
सूतिकागृह *n* the lying-in-chamber 476
सूत्रभेद *m* 225
सूद *m* a cook, injury, killing, 851
सूना (ना *f* ?) a place for slaughtering, uvula or soft palate, a kind of uvula, (*n*) flower, a young shoot, 947
सूनु son, the sun, younger brother 946
सूनु *m* son 438
सूनृत *m* pleasing speech, true speech, clear speech, friendly speech; (*n*) auspiciousness 745–6
सूरण *m* N. of a root 835
सूर्मि *f* a metal image 1210
सूर्य *m* the sun 45, 240, 315, 439, 710, 730, 759, 856, 964, 965, 1403, 1404, 1480, 1741, 1870, 1879, 1893, 1930
सूर्यपुत्र *m* Sun's son 575
सूर्यभार्या *f* wife of the sun 1288
सूर्यमण्डल *n* Disc of the sun 1125
सूर्यादि *m* planets (sun etc.) 1940
सूर्यादिदिवस *m* the day of a week 1382
सृगाल *m* N. of a demon, a rogue, a jackal 1685
सृगाल *m* a jackal 481
सृति *f* a path 1285

सृदाकु *m* the wind, thunderbolt, a forest conflagration, a kind of lizard, 151

सृष्ट *n* abundant, firmly resolved upon, created, abandoned 446–7

सृष्टि *f* creation of the world 299

से *f*. अभिधेय, serving 1868

सेकपात्र *n* a watering pot (bucket) 573

सेतु *m* N of a place, Dam or Bridge 664

सेना *f* an army 1028

सेनानिवेश *m* the camp of an army 748

सेनानी *m* commander of a large force 1075

सेनापति *m* a general (one of the 18 tīrthas) 819

सेनामुख *n* a division of an army 1218

सेनाविन्यास *m* Military array 1945

सेवन *n* serving 1868, 2000

सेवा *f* worship 653

सेवित *mfn* frequented (by kine) 860

सैंहिकेय *m* Rāhu 1940

सैन्य *n* army 153, 503, 564, 907, 1045, 1405, 1633

सैन्यपृष्ठ *n* the rear of an army 1601

सैन्यभेद *m* Infantry 670

सोच्छ्रय *mfn* tall, lofty 791

सोढव्य *mfn* endurable 1280

सोम *m* N of Kubera, Red arsenic, a kind of climbing plant (= Sārivā), the moon, a day (Monday), water, one of the 8 vasus, camphor 1194–6

सोम *m* 652

सोमदैवत *mfn* related to God Soma 1316

सोमन् (हेमन्) *n* Gold 1167

सोममण्डल *n* Disc of the moon 1125

सोमवल्क *m* white Khādira tree (cf. AK and ŚK.), a kind of plant 205

सोमवल्क *m* a kind of plant 422

सोमवल्ली *f* a species of plant 1185

सोल्लुण्ठनभाषण *n* an ironical speech 1273

सौख्य *n* happiness 637 (?), 638 672(?)

सौगन्धिक *n* a kind of collyrium white or blue waterlily 212 ;

सौध *mn* mansion 1547

सौन्दर्य *n* beauty 1092, 1235, 1341

सौभाग्य *n* beauty, auspiciousness, prosperity, ज्ञान, majesty, पुण्य, मुक्ति 1341–2

सौम्य *mfn* Handsome, related to God soma, (*m*) the planet Mercury 1316

सौम्य *mfn* mild 528, 1740; gentle 905, the planet mercury 974

सौम्यर्क्ष *n* the constellation Mṛgaśiras 290

सौरभ *n* fragrance 1992

सौहृद *n* Friendship 1344, 1941

स्कन्द *m* Skanda (Siva's son), 34, 243, 1540

स्कन्ध *m* Aggregate, the trunk of a tree, a troop, the five constituent elements of being (Rūpa, vedanā, samjñā, saṁskāra and vijñāna; Buddhist), engagement, head, shoulder, the trunk of a tree, going to war 907–8

स्कन्ध *m* a branch 225, ? 375
स्कन्धरोमन् *n* Mane (of a horse or lion) 1516
स्तन *m* the female breast 1602
स्तबक *m* a chapter, bunch of flowers 113
स्तबक *m* Bunch of flowers 372
स्तम्ब *m* clump of grass 372, 1219
स्तम्भ *m* a pillar, dullness or stupidity, stiffness, a post of an elephant, trunk of a tree 1142 3
स्तम्भ ? 539; obstruction 1169
स्तम्भन *n* restraining 485
स्तम्भन (संभव) existence 644, Pride ? 1022
स्तम्भित *mfn* 776
स्तिमित *mfn* steady 321
स्तुति *f* Praise 557, 936, 1039
स्तोक *mfn* little, (*m*) cātaka bird 82
स्तोक *mfn* little 991
स्तोत्र *n* praise 445
स्त्री *f* wife, a white ant 1376
स्त्री *f* a woman 251, 775, 900 992, 1514
स्त्रीकुसुम *n* the menstrual excretion 682
स्त्रीगुह्य *n* a female organ 953.
स्त्रीपुंसयोग *m* copulation 1048
स्त्रीभेद *m* a woman 1979
स्त्रीयोनि *mf* the female organ 255, 313
स्त्रीरजस् *n* menstruation of a woman 818, 1240, 1622
स्त्रीरति *f* sexual enjoyment 1983
स्त्रीरत्न *n* an excellent woman 617; a beautiful woman 1084
स्त्रीवस्त्रबन्धन *n* the knot of the wearing garment of a woman 1764
स्त्रीविशेष *m* an excellent woman 1016
स्त्रैण *mfn* related to a woman 729
स्त्रैणगर्भ *m* an embryo 547
स्त्र्यादिरति *f*. sexual enjoyment 259
स्त्र्यृतु *m* the menstrual discharge of a woman 1890
स्थपति *m* an architect, a guard or attendent on the women's apartments 763
स्थल *n* the site of a house 453; a place 1677
स्थलविशेष *m* a partic. place 664
स्थलवेतस *m* a kind of plant 1973
स्थली *f* spade, hoe, (*fn*) a partic. land (=dryland)
स्थाणु *m* N. of God Śiva, immovable, fixed, stake 556
स्थाणु *m* the trunk of a lopped tree 61
स्थान *n* staying, resemblance, a place, opportunity, proper, reason, battle, dance 943-4
स्थान *n* place 55, 977 (cf. notes), 1092, 1137, 1543; position 845; a partic. place 922,
स्थानक्षय (see वृद्धिस्थानक्षय) 317
स्थाली *f* a pot 1572
स्थावरादि *n* immovable etc. 556
स्थासक *m* smearing the body with unguents 354
स्थिति *f* staying 813, 943
स्थित्युत्कर्ष *m* extremity 487
स्थिर *mfn* fixed 556
स्थिरांश *m* solid part 1491
स्थूण *m* a pillar 1142
स्थूणा *f* the pillar of a house, the statue of any metal 562

स्थूल *mfn* stout or large, ignorant 1669

स्थूल *mfn* bulky or huge 531, 1468

स्थूलोच्चय *m* incompleteness, the middle pace of elephant, a huge rock thrown down from a mountain 1362–3

स्थौल्य *n* stoutness 1633

स्नान *n* perfumed bathing powder, bathing 952

स्नान *n* ablution or bath 1085, 1233 1825

स्नानीय *n* perfumed bathing powder 952

स्नानीयादि *n* fragrant powder used after bathing 307

स्निग्ध *mfn* Thick, smooth; (*n*) light, lustre 903

स्निग्ध *mfn* oily 1323

स्नुषा *f* daughter-in-law 900

स्नुहि *f* a kind of spurge 887

स्नेह *m* ointment, friendship, butter 1941–2

स्नेह *m* 644

स्नेहित *m* a friend 1403

स्पन्द *m* Movement (of hands, feet etc.) 1555

स्पर्धा *f* emulation 647

स्पर्धापद् (स्पर्धापद) *n* object of rivalry 1994

स्पर्श *m* act of touching 1085

स्पर्श (स्पश) a spy 1397

स्पर्शमात्र *n* touching 1825

स्पश *m* a spy, war, a kind of spy, wind, ? harassing, a kind of spy, pure 1808–9

स्पष्टार्थ *m* clear meaning 676

स्पृक्का *f* a kind of plant 336, 762, 901 1011; a kind of creeper 1754

स्पृहा *f* desire 353, 563, 911, 1795

स्फ *m* the wind with rain, the sound made by striking on the arms, puffing or blowing, warding off 1114, [for variants see crit notes]

स्फटिक *m* crystal 45

स्फार *mfn* extensive 1116

स्मय *m* बल, प्रयत्न, arrogance, haughtiness 1263

स्मर *m* God of love 16, 1725

स्मरप्रिया *f* The wife of Kāmadeva 635

स्मृति *f* knowledge or understanding Itihāsas (e. g. Mahābhārata, Rāmāyana) 674

स्मृति *f* sentence expressing remembrance 13, remembrance 436 1059

स्यन्द *m* flowing 629

स्यन्दनभाग *m* part of a chariot 1991

स्याल *m* wife's brother 1346

स्रव *m* flowing or oozing 1374

स्रवण *n* stream 637

स्रुच् *f* a kind of sacrificial wooden spoon, motion 1379

स्रुच् *f* a sacrificial ladle 1748, 1756

स्रुवादि *n* sacrificial vessel etc. 1390

स्रोतस् *n* an organ of sense, the current of a river 1886

स्व (*mfn*) one's own property; *mn* wealth; (*m*) relative; (*n*) self 1729

स्वक *mfn* one's own 397

स्वच्छ *m* pure water, a cloud 377

स्वच्छ *mfn* clear 991

स्वच्छन्द *m* Independent 1502

स्वजात(ति ?)पद्मरागादि *n* species of jewels as Padmarāga etc. 973
स्तनदम्बुद *m* a thunder cloud 98
स्वप्न *m* Dream 948
स्वप्न *m* Dream 1008; sleeping 1039
स्वभाव *m* Nature 299, 637, 739, 961, 1092, 1189, 1668, 1735, 1757
स्वभ्रदीर्णावट *m* a cleft (in the earth) 1561
स्वर् *ind.* Heaven, Next world 1730
स्वर् *ind.* heaven 1260
स्वर *m* a note of the musical scale of which 7 are enumerated, accent of which there are three kinds, the vowels 1466
स्वर *m* a vowel 677; note 871, 1191; a musical note 1228
स्वरभेद *m* one of the 7 kinds of notes in music 1507
स्वरु *m* Thunderbolt, a strip of wood from a sacrificial post, a sacrificial vessel, an arrow 1465
स्वरूप *n* appearance 642, Nature or condition 656, 1630
स्वर्ग *m* Heaven 25, 27, 40, 65, 120, 215, 227, 249, 297, 1730, 1762, 1830
स्वर्ण *n* gold 1155, 1374, 1376, 1418, 1471, 1899
स्वर्णादिधातुदोष *m* a flaw in gold etc. 127
स्वर्णेष्टकादि *n* gold, red chalk etc. 172 ;
स्वर्णोरोभूषण *n* a golden ornament for the breast 74
स्वल्प *mfn* little 114, 361, 1460
स्ववशा *f* an independent woman 1795
स्वसृ *f* sister 1220
स्वस्ति *ind.* a particle expressing blessing, welfare, meritorious act etc 713
स्वादन *n* 1899
स्वादु *mfn* agreeable or desired; sweet, pleasing to the heart 853
स्वादु (*mfn*) sweet 1582; *n* Flavour 141
स्वाध्याय *m* Recitation of Veda 1232
स्वान्त *n* mind 1918
स्वाप *m* sleeping 1789
स्वामिन् *m* master 1348, 1537
स्वामिन् (स्वामन्) strength1633
स्वास्थ्य *n* Tranquillity 863
स्वित् *ind.* particle of interrogation, particle of doubt 628
स्वीय *mfn* one's own 1645
स्वेद *m* perspiration 849
स्वेद *m* sweat 142, 1219
स्वेदवारि *n* sweat, perspiration 343
स्वैर *m* walking slowly, independent 1502
स्वैरकारिन् *m* self-willed 854
हंस *m* the sun, swan, horse, ascetic, supreme soul, superior, an unambitious monarch, one of the vital airs, envy, a kind of mantra, Visnu, राजादि-पूर्वक 1870–72
हस *m* Swan 410, 428, 496, 1523, 1910, 1932
हंसभेद *m* a sort of goose 1596
हसमयूरादिमूल *n* the root of a bird's wing 772
ह *m* N. of God Śiva, Visṇu, swan, war, thrill of the hair, horse, गर्म (*w. r.* for गर्व=pride) epithet of Varuna, 1932–3

ह (*mfn*) mad, laughable, हेतुसबोधन; *n* weapon, pleasure or delight, sound of a lute, sparkling of a gem, the supreme spirit 1934–6

हट्ट *m* a market 1277 ; ? 1877

हठ *m* violence 493

हत *mfn* killed 694

हन्त *ind.* a particle expressing joy, pity, beginning of a sentence, grief 657

हयारोह *m* a horseman 960

हर *m* God Siva 32, 350, 391, 1193 1712, (but cf. introd. for हल) 1750

हर (हरि) *m* Visnu 1932

हरक्रूर (हारहूरा *f*) a kind of grape 570

हरमौलि *m* the head of God Śiva 19

हरवृष *m* the bull of Siva 1995

हरि (*mfn*) Tawny, *m* wind, the sun, moon, Indra, God of death, Indra's younger brother (Visnu,) ray of light, lion, horse, monkey, frog, snake, parrot, next world, gold, jewel 1469–71

हरि *m* God Visnu 19, 30, 391, 482

हरिण *m* a deer, yellowish white colour 588

हरिण *m* a deer 193; a kind of spotted antelope 311

हरिणी *f* a female deer, a gold image colours like green, N. of a metre, a kind of jasmine, Dūrva grass etc. N. of an Apsaras 589–90

हरित *mfn* a kind of colour; (*m*) a horse (of the sun), the sun; (*f*) quarter, a species of grass 662

हरित् *mfn* green 1183, 1812

हरितादि colours like green 539, 589

हरितालक *m* yellow orpiment 1632

हरिद्रक *mfn* turmeric coloured 402

हरिद्रा *f* turmeric 1029, 1083, 1531, 1755

हरिप्रिय *m* (kadamba ?) 1098

हरीतकी *f* N of a plant 85, the yellow myrobalan tree 722,816

हर्म्य *n* Mansion 186

हर्म्यादिप्रकोष्ठ *m* the inner apartment of a palace 1270

हर्म्योदर *n* inner part of a mansion 30

हर्ष *m* pleasure 156, 173, 864, joy 657, 858, 885, 1917; sexual excitement 841

हर्षण *n* the 14th of astron. yogas, excitement, (*m*) a deity, presiding over Śrāddhas 592–3

हर्षण *n* pleasure 607

हर्षित *mfn* pleasing 1619

हलमुखाग्र *n* a ploughshare 1499

हलायुध *m* N. of the brother of Lord Krishna 369, 1634

हलाह *m* variegated colour ? 953

हलिन् *m* a ploughman, Krishna's elder brother 1615

हव *m* sacrifice, calling, direction, command 1745

हस्त *m* N of a constellation, hand, an elephant's trunk 675

हस्त *m* hand 32, 93, ?, 1271; 1436; forearm, cubit (a measure of length) 86

हस्तचतुष्क *n* a measure of 4 hastas or cubits 302

हस्तसूत्र *n* the marriage thread 157; a cord worn round the wrist 1600
हस्तादिवस्तुसूचना *f* sign with the hand eyes etc. 435
हस्तिदंष्ट्रक *m* Tooth of an elephant 26
हस्तिन् *m* ? 1267
हस्तिनी *f* a female elephant 615
हस्तिपक *m* an elephant keeper 678
हस्तिपिप्पली *f* N. of a plant 605
हस्तिभेद *m* a horse 421
हस्तिसंनाह *m* an elephant's trappings or armour 516
हस्तिसूत्र *n* sūtra work treating of elephants 602
हा *f* abandonment, moving or walking, a lute, 1933
हा *f* a particle expressing grief 1936
हानि *f* Destruction 1302
हायन *m* a sort of red rice, a ray, year 1026
हायन *m* year 1613, 1784
हार *m* garland 16, 585, a pearl ornament 778
हारभेद *m* a kind of necklace 372, 847
हारमध्यमणि *m* the central gem of a necklace 159
हारिद्र ? 487
हास *m* the sense of humour, going fast, mirth 1876
हास *m* laughter 499
हासयुक्त ? 1906
हास्य *mfn* laughable, funny 1935
हास्यरस *m* the sense of humour 1876
हाहा *ind.* a particle expressing prevention, distress, pleasure, (*m*) N. of a Gandharva 1943–4
हाहागान्धर्व *m* one of the Gandharvas 1326
हिंसन (*mfn*) injurious 1576; *n* harming 1061, killing 1164,
हिंसा *f* Robbery, beating, injury to others, imprisonment 1873
हिंसा Hurting 505, 851, injury 1005, 1060, 1302, 1532, 1572, 1789
हिंसार्थक *m* ? 271
हिंस्र *mfn* cruel 1922
हिंस्रस्त्री *f* a mischievous woman 514
हि *ind* a particle expressing reason, determination 1938
हिक्का *f* Hiccup 930
हिङ्गु *m* Asafoetida 102, 103, 1517
हिङ्गुपत्र *n* a partic. plant 1586
हिङ्गुपर्णी *f* a kind of plant 423
हिञ्जुल *m* N. of a tree 1975
हित *mfn* suitable 816, 824, 1179, 1211
हिताशंसा *f* wishing benefit 1875
हिन्ताल *m* N. of a tree 1714
हिन्ताळ *m* the marshy date tree 1976
हिम *n* snow, 25, hoar-frost 1368
हिरण्यगर्भ *m* (Śiva ?) 1489
ही *ind.* an exclamation of surprise, of sorrow 1938
हीन *mfn* shortened (incomplete); contemptible 974
हीन *mfn* inferior 1686
हुं *ind.* an exclamation of doubt, an exclamation of interrogation, a mystical syllable, an exclamation of fear, gift or donation 1937
हुडुक (क्क) *m* a kind of small drum, a kind of bird, a drunken man 150 (see errata)
हुताशन *m* fire 1896
हूहू *m* N. of a Gandharva, *ind.* a particle expressing shaking 1944

Additions and Corrections in Index

Page	word	
110	अङ्गभेद	After 734, add 'a partic ritual text'
111	अतिशङ्का	In place of query read 'over suspicion'
"	अधीर	Cancel this word with its meaning and ref.
112	अध्यक्ष	For 'superior' read 'superintendent'
"	अनु	After 'likeness', add 977.
"	अनुनय	After the word, add 'm. kind expression or persuation'
115	अभीक	For 'कलि' read कवि.
116	अरुण	For 'त्रिवृता' read 'a kind of root',
117	अर्जुनशङ्ख	After this word, add '[अर्जुनी] *f* N. of Usā (wife of Aniruddha), of a river (Karatoyā or Bāhudā); baud 996'.
118	अवष्टब्ध	For 'क्रान्त' read 'seized',
119	अवैरिन्	For 'not free' read 'not going astray'
"	अहोबत	Cancel बत and after 'ind.' add 'alas'.
"	आकष	Read आकर्ष.
120	आङ्	For 'धातुयोगज' read 'sense in relation to a root (as an upasarga)'.
122	आशङ्का	For 'danger, संकोच, fear' read 'ruin, fear, danger',
"	आसार	For 'प्रवेश' read 'entrance'.
123	इति	For 'प्रकारादिसमाप्ति' read 'variety etc., conclusion'.
"	इन्दु	Delete the figure 878,
"	इन्द्रजालादियुत	For 'deceptive' read 'juggler',
"	ईषत्प्रिय	For 'a little dear' read 'preferable'.
124	उत्तान	For meaning 'उत्तान' read 'stretching upwards'.
125	उपलब्धि	For 'knowledge' read 'acquisition',
126	उभयार्थ	For 'double' read 'm. having double'.
127	ओजस्	For 'धात्ववष्टम्भ, विषमर्क्ष' read 'the application of various धातुs in the body, each alternate sign of the Zodiac'.
128	कक्ष	For 'पश्चादञ्चलपल्लव' read 'end of the lower garment tied to the waist'
130	कबरा	Read कबरी
133	कलह	After m., read 'quarrel'.
134	काम	For 'according to desire' read 'indicating abundance'.
135	काल	For 'महाकाल' read 'a form of Śiva
"	काव्य	read the word 'काव्य (+ जीव)'.
"	काश	For 'reed' read 'grass'.
136	काहल	The word should be in big type
"	किकी	For 'kind of' read 'particular
137	कुत्सा	After '44', add 'hatred'
138	कुलाङ्कु	Read the word 'कुलाङ्कुर'.

Page	Words	
	कृतवास	For 'perfumed' read 'peopled'
	कोशवत्	After this entry add another entry 'कौ(का)शवत् *mfn* brilliant 1811'
	क्षण	In place of query read 'moment'
	क्षय	For 'loss' read 'decay'
1	गन्धफलिनी	After 'plant', read '(priyangu)'
	गर्भ	In place of second query read 'foetus' and cancel '? 1933'. After this entry add another entry गर्भ (गर्व *m*) pride 1933',
14	गुरु	In place of query read 'preceptor'.
151	घुटिका	For 'बद्धरसमणि' read 'a jewel furnished with mercury'.
152	चिरातीत	Delete '(प्रबन्ध)' and for 'time in works' read 'past
154	जन	Take the number '1172' before '1728
156	ज्ञ (ज)	For 'मूढरूप' read 'stupid'.
157	ठ	For 'adventure' read 'reckless act'.
161	तुल्य	In place of second query read 'similar',
,,	त्याग	In place of query read 'sacrifice'.
162	दण्ड	For 'मद्रा' read 'मद्य'.
166	देवतादिमहोत्सव	Remove the query.
,,	दोष	For 'sin' read 'fault'
168	द्वार	After passage add, 'hole'.
,,	ध	Read after झिलीझ ? '(corrupt)'
170	नकुल	cancel 'Ichneumon 1416, 1489'.
173	नाश	For 'Danger' read 'ruin'.
176	नीली	cancel '1187' and add after '1628' '; the indigo plant 1187'.
177	पक्ष	Read '1122' after the word 'party' and cancel the query.
179	[पद्म *n*]	The word should be in big type.
181	पर्वन्	Read 'joint' in place of query.
188	प्रथान	Cancel '? 1861' and then add a new entry 'प्रथान (कथान) *n* telling 1861'.
192	बाड	Read बाढ.
200	मर्षण	Read 'forgiving' for 'endurance'.
205	युक्त	Cancel '783' and read after 1179 '; furnished with 783'
231	शुच्	Before '355' add 'grief'.
,,	शुद्ध	For '355, 1809,' read '1809, purity 355;'.
232	शृङ्ग	Read 'horn' '64', and delete the query.
233	शोक	For 'शृङ्ग' read 'horn'.
,,	शोचिस्	For 'शुद्ध, शुक्' read 'purity, grief'.

ERRATA (for the text)

Lines	For	Read
71	°वाद्या°	°वाद्य
106	°कूले स्त्रिया°	°कूलेऽस्त्रिया°
120	स्वर्गे	स्वर्गे
132	°च्छसंशुके	°च्छटांशके
152	°कूर्चिका	°कूर्चिका°
155	वार्धक	वार्द्धकं
204	°कोष्टु°	°क्रोष्टु°
235	°रेऽक्लीबे	°रे क्लीबे
812	°श्चास्था स्थाना°	°श्चास्थास्थाना°
913	°विध्यो (ग्रन्थि?)	°विध्योर्ग्रन्थिः
933	°ष्ठऽघ	°ष्ठव्घो
1048	°युग स्त्री°	°युगस्त्री
1144	सूते	सुते
1183	°त्प्रयागा°	°त्प्रयाग°
1197	°त्पद्मा	°त्पद्मो
1214	Remove query at the end of the line	
1258	° स्व्ये व्यये	°स्व्येऽव्यये
1360	This line number should come before पुंसां समूह etc.	
1468	°कृतिस्थूले	°कृति स्थूले
1489	बभ्र°	बभ्रु°
1496	घने	घने
1557	°श्यकृति°	°श्याकृति°
1578	Remove query within brackets.	
1767	चेवे°	चैवे°
1781	°रे विश्वासे°	°रेऽविश्वासे°
1856	विषेशा	विशेषो